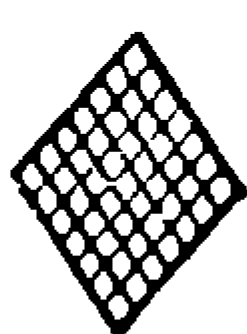
Ion
Brad

Descoperirea familiei

Editura Eminescu

Ion Brad

Descoperirea familiei

Roman

Ediția a IV-a
revăzută și
adăugită

Editura Eminescu

PARTEA ÎNTÎI

„Numai cucu și mierla
Să-mi citească pravila,
Că ei știu greșeala mea:
Am iubit eu sîmbăta
Și-n sfîntă duminica."

(POETUL POPULAR)

— Păcătuit-am, domnule părinte !

— Cu gîndul ?

— Și cu gîndul.

— Cu fapta ?

— Și cu fapta.

Domnul părinte, îmbrăcat într-o reverendă neagră, ponosită, cu patrafirul după cap, ședea pe un scaun în veranda cu care se termina coridorul lung al casei parohiale din Zăpadia. Alesese veranda, pentru ca păcătoșii care veneau să se spovedească în această ultimă săptămînă din Păresimi să nu facă prea multă murdărie în camera mare, să nu dea de lucru preotesei și celor două fete. De douăzeci și doi de ani, iarna-vara, tot în verandă spovedea. Trăgea scaunul mai departe de ușă, în colțul dinspre curte, să nu se audă din coridor întrebările și răspunsurile.

Acum sta aplecat lîngă urechea femeii de sub patrafir, pe care o știa cam surdă, cum sînt multe bătrîne. Nici n-o lăsase să spună cuvintele cu care începea de obicei spovedania : „Binecuvîntează, părinte, ca să-mi pot mărturisi toate păcatele, drept și bine, precum se cuvine". Nu. N-o întrebase nici cînd s-a spovedit ultima oară. Știa. La Crăciun. Pe fața lui osoasă, înviorată de sînge proaspăt, se putea citi mai degrabă plictiseala. Nu obosea încă așa de ușor Liviu Ardeleanu la cei patruzeci și șase de ani ai săi. Dar se cam săturase, în postul mare, să pună aceleași întrebări, mai mult babelor și cîtorva bărbați trecuți, și să primească toate răspunsurile aproape la fel. O întrebă mai departe pe nana Mărie. Bătrîna sta ghemuită sub patrafir, rezemîndu-și fruntea veștedă de genunchii popii.

— Ținut-ai cele zece porunci ?
— Numa cum am putut, domnule părinte.
— Ai avut dumnezei străini ? Ți-ai făcut chip cioplit ? Nu cumva ai făcut pe plac Dracului cu farmece, cu descîntece ?
— Ce dumnezei, ce chip cioplit, domnule părinte ? Că doar dumneata mă cunoști, cum să umblu eu cu lucruri de-alea ? Cu Dracu n-am amestec, ferească-mă Al-de-Sus ! Da i-am descîntat de bubă și de durere de cap lui nepotu-meu, lui Artimonuț, acum, într-o seară. C-o venit tîrziu de la o ședință de asta de-a lor...
— Ce fel de descîntec ? Să nu fi fost vreunul...
— Nu, domnule părinte, adică... eu nu știu. Mai bine să ți-l spun.

Pînă să se împotrivească părintele, femeia prinse a torăi :

Ieși, bubă puturoasă,
Ieși, bubă somnoroasă,
Ieși, bubă roșie,
Ieși, bubă neagră,
Ieși, din creierii capului,
Din găocile ochilor,
Din fața obrazului....

Ca bătrîna să nu mai înceapă vreun alt descîntec, pentru vreo altă boală, popa grăbi șirul întrebărilor :
— Luat-ai numele Domnului în deșert, suduit-ai ?
— Suduit-am de mămăligă, și cînd am fost mai cătrănită am zis-o și pe ungurește, de Ișten.
— De cîte ori ?
— Nu știu, că nu le-am numărat. Sudui pentru nepoți, adică strănepoți, pentru copiii lui Artimonuț că-s blestemați rău, da au suflete curate și mi se iartă și mie mai ușor.
— Sfințit-ai ziua Domnului ? N-ai lipsit de la biserică în dumineci și sărbători ?
— Ba da, domnule părinte. Am lipsit. Că noru-mea, Anuță, nevasta lui nepotu-meu ăsta, mă pune și acum să le fac de mîncare dumineca și nu-mi dă drumu. Peste săptămînă lucru la noi, pînă nu mai pot. Dumineca, la ei, să nu se supere. Se duce ea s-o vază lumea, cît îi de îm-

brăcată, vaz-o Al din pîrău, că zice că de aia-i nevastă de brigadir...

— Ai rîs în timpul slujbelor, ai vorbit sau te-ai gîndit aiurea ? întrebă popa, ducîndu-și încet palma la gură, ca să-și astupe căscatul.

— Nu m-am gîndit. Da am rîs o dată de ... Doamne iartă-mă, și dumneata, domnule părinte, am rîs de doamna preoteasă. Că s-o așezat chiar în față, între bărbați, și cînd îngenunchea i-am văzut cum se hoalbă la ea, trăsni-i-ar Sfîntul să-i trăsnească, hăndrălăii... Na, că iar sudui și fac alte păcate...

Auzind-o, popa se învioră. Zîmbi, tuși de cîteva ori, spunîndu-și în gînd : „Dacă nu mă mai uit eu la preoteasă... dar mai bine... să se mai uite și alții..." Întrebă mai departe :

— Cinstit-ai pe tatăl tău și pe mama ta, ca să trăiești mult și bine pe pămînt ?

Femeia nu auzi bine începutul și întrebă la rîndul ei :

— Cum, pe care pămînt ? Că pămîntul l-am dat la colectiv....

Părintele Ardeleanu nu voia să se bage într-o astfel de discuție. Știa ce-l așteaptă : povești, văicăreli... Se ferea ca de foc. De aceea, repetă grăbit numai prima parte a întrebării.

— I-am cinstit destul, domnule părinte, cum nu mă prea cinstesc ăștia mai tineri pe mine... Adică nu chiar toți, că și frații-s de multe feluri, știi dumneata. Treaba lor, că eu mult nu mai am de stat între ei. M-or chema ăia bătrîni, azi-mîine, să le țin de urît pe lumea aialaltă. Așa mi o fost mie scrisa, să nu scap nici în groapă de treburi...

— Omorît-ai ? întrebă popa mașinal, cu glasul poruncii a cincea.

Bătrîna se sperie.

— Vai de mine și de mine, că și de pui mi-i milă cînd îi tai și-i opăresc — destul de rar, că-i duce noru-mea la tîrg. Le trebuie bani. Nici la copii nu le dă carne de pui. I-am spus : „Tu, nu mai fi așa zgîrcită, doar îs copiii tăi, tu". Du-te-n treabă-ți, că n-ai cu cine vorbi. Zice că trebuie să-și strice casa, să-și facă la toamnă una nouă. Adună bani și cresc doi porci. Cu ce-or mai căpăta de la colectiv, că le-or numărat zile multe pînă acum, și-or face o casă ca a lui Cireș, președintele ăsta.... care...

Bătrîna era pornită pe vorbă lungă, iar pe popa îl furnica în toate oasele o moleșeală dulce de primăvară.

— Preacurvit-ai ?

— Tulai, ferește-mă, Doamne ! Dar cum mă întrebați una ca asta, domnule părinte ?

Liviu Ardeleanu, dîndu-și seama de automatismul întrebării, zîmbi forțat și trecu mai departe.

— Furat-ai ?

— Am furat. Ce-i drept îi drept, nu mă poci ascunde. Am furat zece știuleți de cucuruz din coșerul gospodăriei, c-am trecut pe-acolo într-o zi. Zece știuleți, să le dau la porci, și m-o prins blestematul de paznic, ăla, părinte, necredinciosul ăla de Ricu, arză-l focu de gib ! Și m-o făcut de rîsul satului. M-o pus într-o foaie, la peretele ăla cu gazete, cum îi zice, Dracu mai știe. Doamne iartă-mă...

Gîndurile popii ajunseseră între timp în altă parte. Cînd auzi însă de colectivă, tresări. Își aduse aminte că sînt niște neînțelegeri pe-acolo și se miră că Octavian Borcea, feciorul bătrînei, amestecat în ele, vecin aici la doi pași, nu se arătă nici la această ultimă spovedanie, înaintea Învierii. Mai demult, cu zece ani în urmă, nici nu-l lua în seamă. Era obișnuit cu absențele lui. Dar de cînd îi murise nevasta, Silvia, începu omul să vină mai des, nu lipsea de la sărbătorile și slujbele mai importante. Acum, părintele Ardeleanu îl știa amărît, supărat din cale-afară. Voia să vadă ce are pe suflet, ce se întîmplă. Octavian e om de frunte, după el se uită mulți. Familia lui... Da, cu familia e cam încurcată.... De bună seamă că îl întărîtă și fata lui Cireș, asta, învățătoarea, care vrea să-i fie noră. Vrea să se mărite cu Axente, al treilea dintre feciorii lui Octavian. Cireș și toți ceilalți îl întărîtă. Poate și pocăiții lui Nicodim își bagă coada, mai știi ? ! „Dacă-l pierd și pe el, își zice părintele Liviu, e rău. Pe Octavian nu pot să-l pierd. Trebuie să-i întăresc credința în familie...." Reveni însă repede asupra acestei idei și făcu un semn cu mîna stîngă, a pagubă. „Da, familia, treabă încurcată... Nici eu..." N-avu tăria să ducă mai departe firul gîndului. Închise ochii apăsat, își scutură capul cu hotărîre. „Totuși, nu trebuie ! Nu, să nu-l pierd..."

Sub patrafir, nana Mărie se muta de pe un genunchi pe celălalt. Oasele ei bătrîne amorțiseră, ca două piroane. Podeaua era tare. Preoteasa o acoperise doar cu o ștergură subțire, țesută din cîrpe vechi. Avea fete de măritat,

nu voia să-și strice covoarele de lînă. Să steie-n genunchi, păcătoasele, dacă-s bătrîne !

De-afară, din coridor, răzbăteau șușoteli, frînturi de fraze neînțelese. Apoi, pe acoperișul de țiglă al verandei, pe scocul de tablă ce înconjura casa parohială, se auziră fugărindu-se pisicile.

„Îmi strică spovedania, se trezi murmurînd pentru sine părintele. Bine că-s numai babe, că n-au venit tinerii..."

Cineva de-afară încearcă să sperie pisicile, împroșcîndu-le cu strigăte înfundate, cu vorbe molfăite, tiptile, să nu le-audă popa :

„Cîț, spurcatelor ! Acum v-o apucat ispita Satanei ? Cîț, Dracului, mai încolo !"

Mîțele se opriră din alergătură. Priveau cu ochii ațîțați de primăvară, prin pupilele dilatate, cu reproș parcă, la mogîldeața neagră, coborîtă pe trepte, în grădinița de flori, să le poată vedea bine, să le pună pe fugă. Ele fiind însă acolo sus, pe acoperiș, se soreau liniștite, nici că se sinchiseau de hîșîielile babei. Își urmau chemările în voie, așternute pe pîndă tremurată. Doar într-un tîrziu miorlăiturile se depărtară. Cineva azvîrli cu o piatră în burlane. Mîțele se retraseră după casă, printre urzicile fragede și tufele înflorite de soc.

— Furat-ai ? Întrebă a doua oară Liviu, uitînd că Mărie începuse o poveste întreagă.

— Așa cum v-am spus, m-o prins și m-o făcut de rîsu satului. Auzi dumneata, pe mine, muiere bătrînă ! Le-am zis : „Mă, în loc să mi-l aduceți voi cucuruzu acasă, cum scrie la legea din cărticica statutului, aia cu doi la sută. De ce la toamnă, mă, de ce la toamnă ?"

— Mărturisit-ai strîmb, mințit-ai ? se grăbi popa.

— Cîteodată, domnule părinte. Acum, nu știu în care zi am mințit. C-am beut dintr-o glajă de vinars, ascunsă de Octavian, de fecioru-meu, în fundul lăzii. Acolo-mi țin și eu hainele frumoase, să le am pentru moarte și îngropăciune. Am beut două guri. Da el, hoțu, m-o cunoscut iute. „Dumneata ai beut, mamă ?" „Ba, să mă trăznească dac-am beut", i-am răspuns, și-am mințit Că mi-o fost frică. Era mînios.

Popa nu se putu răbda să nu întrebe :

— Da el de ce nu vrea să vie la spovedanie, nană Mărie ?

— Nu știu ce-i cu el. Tace ca mutu. Nici cu tată-său, cu Artimon, nu vorbește, nici cu mine, nici cu copiii lui. Îi supărat pe viață. Nu-i a bună ! Pe copii, pe colectivă, pe președinte, poate chiar și pe dumneata, domnule părinte. Adică, să nu mint, pe doamna preoteasă...

— Cum ? De ce ? tresări Liviu.

— Mi se-mpare că nu știu. Are el oarece. Da poate că tot vine. Îi mai zic eu. Numai să nu mă suduie, că-și face păcate acuma, în sfînta săptămînă a patimilor...

Popa, surprins de vestea cu supărarea lui Octavian, nu mai stărui. Știa că nu poate afla mai mult de la bătrînă. De unde să afle ? Dacă-i omul supărat, dacă nu vine singur, nu-i semn bun. Cum să te duci la el acasă ? Dacă te dă afară ? Nu. Nu. Chiar asta n-ar face-o. O să se mai gîndească. Deocamdată uitase la care poruncă ajunsese, din cele zece. Își dete seama că în legătură cu a noua („Să nu poftești muierea de-aproapelui tău") n-avea nici un rost s-o mai întrebe pe bătrînă. A zecea e ca și a șaptea, cu hoția : „Să nu dorești nici un lucru al aproapelui tău". Asta precis c-o mai întrebase. Ar mai fi fost încă multe altele, poate chiar prea multe. Poruncile bisericești, da, ele cam repetă pe celelalte zece, mai mari. Care altele ar mai fi ? Cele cu posturile și cu nunțile. Că bătrîna postea se vedea de pe fața ei scofîlcită, palidă, adunată ca o gură de sac. Nasul i se ascuțise, bărbia fugea înainte. Nunțile ? Da, ar trebui întrebată cum o să fie cu Axente și cu Lelia, fata lui Cireș. O să-l lase Octavian s-o ia ? Doar băiatul lui e inginer, și fata numai învățătoare. El e de neam bun, iar ea... „Frumoasă, este, ce-i drept. Mai frumoasă ca ale mele. Adevărat, își zicea Liviu Ardeleanu. Mai frumoasă și mai inteligentă. Astea, fetele, seamănă cu preoteasa... Adică, să nu păcătuiesc. Victoria seamănă mai mult cu mine, Flavia cu preoteasa. De Victoria e păcat că... Da... Stau, se îngrașă. Nici tu școală, nici tu serviei, du-le părinte, pe umeri, că asta ți-e crucea. Un trunchi gros și două brațe pline. Asta ți-e viața, asta ți-e răstignirea, părinte !"

— Doamne iartă-mă, se trezi murmurînd, nu-i chiar bună comparația.

Își trecu mîna peste frunte. Gîndurile la familie, speriate, o apucară în altă parte.

Ce s-o mai întrebe pe bătrînă ? Despre cele șapte păcate capitale ? Dar sînt cam multe. Bătrîna, cu poveștile

ei, l-ar putea ține pînă la prînz. În pridvor se auzeau foind celelalte femei. Voci de bărbat — nici una. E adevărat, oamenii sînt acum toți la lucru, pe hotar. Mai au încă de semănat la cucuruz, că-i tîrziu, e aproape luna mai. S-au pornit cam greu, dar acum se împrăștie dimineața ca potîrnichile. Văzîndu-i, Liviu își simțea adeseori brațele sale țărănești cutreierate de neliniștea unor chemări sădite acolo de secole multe. Se răscoleau seve fierbinți în rămurișul vinelor umflate de sînge, în fiecare rădăcină a fibrelor musculare, dureros, aprig. Îi venea să se urce în primul car ce trecea pe la poartă, spre hotar. Noua fierbere a satului îl încerca în primăvara aceasta, tenace, ca o trîntă. Ceva se întîmpla cu el.

„Și ce e rău ?" se întreba singur. „Dacă au oamenii, ai și tu, părinte", o auzea parcă răspunzînd, în locul său, pe Nuți. „Fără ei, nu știu cum ar fi. Dau mai greu în ultimii ani, dar ceva tot dau". Preoteasa găsise și legea rînduită încă de mult în cuvintele apostolului : „Cine slujește în oaste vreodată cu leafa sa ? Sau cine sădește vie, și din roada ei nu mănîncă ? Sau cine paște turma și din laptele ei nu se adapă ?"

„Slujește... Mănîncă... Adapă..."

Era neliniștit. Cum adică ? Tot vechiul adevăr, al filozofului ateu, rămîne în picioare ? Preoții — niște bieți slujitori în odăjdii.

„Slujește... Mănîncă... Adapă... Pe tine ca pe tine, adapă-te, dar mai ales pe sfînta treime. Doamne iartă-mă. Preoteasa și fetele. Aici nu mai merge cu filozofia, părinte ! Dogmele rămîn în cărți. Geaba toată apologetica, dacă nu le dai ce le trebuie ! Mîncare, bani, haine și iar bani... Dar ce m-a apucat ?..." se miră părintele. Sta tot aplecat peste capul Măriei Borcea.

Ce s-o mai întrebe ? Ar mai fi și cele șapte virtuți principale. Dar ce știa bătrîna de toate astea ? ! Credință ? Păi cum să se îndoiască ea de „adevărurile" auzite o viață întreagă ? ! Ce spune popa e sfînt. De aia și zic poporenii : „Fă ce zice popa, nu ce face el". Așa e, sau nu-i așa ? Bătrîna abia știa să-și citească numele. „Numai cărțile îți clintesc credința. Mie ? se întrebă Liviu. Nu. Nu !" se grăbi cu răspunsul. Nu voia să se mai gîndească la așa ceva. N-avea nici un rost.

S-o întrebe despre nădejde ? Doar singură spunea că

nădăjduiește să moară, s-o îmbrace cu hainele frumoase, păstrate în ladă încă de pe cînd era mireasă. Nădejdea asta i se va împlini în mod sigur. Fii liniștită, lele Mărie, doar știi bine că așa va fi !

Pe rînd, începu el să răspundă în locul femeii, care aștepta dezlegarea.

— Mai am, domnule părinte ?

— Ce ?

— Păcate.

— Dacă-ți pare rău și dacă îndeplinești canonul, nu mai ai. Îți pare ?

Îmi pare, afară de ăla cu cucuruzu, că tot trebuia să mi-l deie la toamnă.

Popa îi dădu dezlegarea și un canon nu prea încărcat.

— Dă-mi mai multe Născători, că le știu zice frumos, domnule părinte.

Bine, dar să-i înveți și pe copiii lui Artimonuț !

- Îi învăț, da le intră pe-o ureche și le iasă pe aialaltă. Și eu oi rămîne cu păcatele. Că proști nu-s, dă-i în bubă, că știu tot felul de poezii frumoase. Îi apuc eu de urechi, să mă ție minte, că altfel nu mă mîntui și nu pup pragul raiului. Și iad nu-mi trebuie, că am avut destul în viață. Copii, nepoți — de la fete și de la ficior, strănepoți de la nepoți și de la nepoate. Totdeauna mi-o fost casa plină. Cîte trei legănam deodată. Doi culcam în leagăne și unul în troaca de pită. Și-apoi, mi-o fost destul și cu bătrînu, că numa acum tîrziu s-o mai îmbunat, blăstămatul. Te pomenești că dacă moare înaintea mea, l-or opri la poarta grădinii cerești, că se pricepe la pomi, arză-l focu! Și m-o vedea cum trec pe-acolo, și-o să rîdă de mine...

— Ho, nană Mărie, că începem altă spovedanie și n-avem vreme acuma. Uite, mai sînt destule după dumneata...

— Așa-i, mînca-ți inima, domnule părinte, numa că ele nu-s așa păcătoase ca mine.

— De unde știi ?

— Știu, că le cunosc eu. Cine să le știe mai bine ca mine ? !

— Trimite-l pe tetea Octavian încoace ! Să vie, că-l aștept.

— Bine, domnule părinte ! Dac-o vrea...

Bătrîna sărută patrafirul și ieși cu năfrămuța în mînă, clătinînd din cap, ca un om spășit.

Intră altă femeie. Părintele Ardeleanu abia apucă să-și îndrepte spinarea. Făcuse trei pași spre geamul dinspre curte, dădu la o parte perdeaua de pînză groasă, pistruiată de muște, îmbîcsită de praf. Semiobscuritatea din verandă se crăpă în două. Razele năvălite pe geam închipuiau o punte suspendată deasupra curții parohiale, deasupra Zăpadiei, peste dealuri, departe. Așa i se păru popii, așezat din nou pe scaunul bătrîn, de lemn tare, al spovedaniei.

Trebuia să înceapă tot cu cele zece porunci. Porni automat, cu prima, c a doua, cu a treia... Femeia avea și ea de spus ale ei. Multe, puține, popa aproape nu-și mai dădea seama. În capul lui rămăsese golul gîndurilor care fugiseră pe puntea suspendată a razelor. Se balansau acolo, în văzduh, nestingherite. Din fiecare mișcare răsărea o amintire veche. Ce amintire ? Nici nu erau amintiri. Erau întrebările la care trebuia să răspundă el în timpul spovedaniilor, pe cînd era elev. De atîtea ori răspunsese, că le știa pe de rost. Dansau pe muchia frunții. Se suprapuneau perfect, în unghiuri parcă dinainte calculate, gîndurile noi peste cele vechi. El era acum și confesorul, și spoveditul.

— Ai avut respectul cuvenit față de superiorii tăi ?

— Am avut, zicea atunci elevul sîrguincios. Nici nu se putea altfel, completa acum părintele Ardeleanu.

— N-ai vorbit, și astfel i-ai „nervozitat" ?

— Nu ! Atunci... Mi-era frică, adăuga acum. O dată am vorbit cu un coleg de bancă. Pe mine m-a auzit. Pe el nu. Eram la ora de muzică. M-a bătut cu penarul. Îl lăsa să cadă ca o ghilotină peste urechea stîngă. O dată, de două ori... de douăzeci de ori. Am plîns numai după ce mi-a aruncat penarul, cu tot ce aveam în el, afară pe geam, în strada plină de lume. Era joi, zi de tîrg. Nu mi-a dat voie să cobor de la etaj. Numai atunci am plîns, cînd mi-am dat seama că n-o să mai văd niciodată penarul. Au făcut apoi colegii mei o chetă și mi-au cumpărat altul. L-am refuzat. Eram încă mîndru. Apoi l-am primit, fiindcă știam că nu voi avea bani să-mi pot cumpăra altul. După aceea, ani de zile, stăteam și la muzică, și la celelalte ore ca o stană de piatră. Nu, bineînțeles, nu i-am mai „nervozitat".

— N-ai mințit ? Dacă da, de ce și de cîte ori ?

— Nu... De fapt mai minţeam. Chiar şi la spovedanii. Mi-era teamă că, dacă mărturisesc totul, fie și nimicuri, reverendissimul o să mă vadă cu ochi răi. Erau şi alţi preoţi confesori care ne ciocăneau cu cheile în cap. Cum lacătele erau mari şi uşile pivniţelor bine ferecate, ne trezeam cu cucuie. De aceea, ne înghesuiam cu toţii la popa Tătaru. El nu înţelegea ce-i spuneam, era surd. Și-apoi veneau și canoanele. N-aveam prea mult timp de ele, trebuia să învăț, că la matematică eram greu de cap. Trebuia să-l slujesc şi pe măria-sa.. Da, cam minţeam...

— N-ai furat la extemporale și la teze?

— Nu... Trăgeam uneori cu ochii la vecinul de bancă. Dar e adevărat, nu furam, îl supravegheam, să nu greşească. Era elev slab, fura el de la mine. Cînd nu-l lăsam, mă bătea. Alteori îmi dădea pîine cu unt, în recreaţia mare. Era fiul singurului hotelier din oraş, unul cu burta revărsată şi cu trei cefe. Pe băiat îl chema Septimiu.

— N-ai umblat pe stradă după ora stabilită de regulament?

— Ba da. O singură dată. Am găsit poarta din grădină descuiată, o uitase cineva de cu seară. Reverendissimul era plecat să predice în alt oraş, fiind perioada „exerciţiilor spirituale". Eram mai liber. Răsuflam cîteva zile în voie. M-au chemat pe la ei niște colegi care stăteau în gazdă Sub Huruchi.. Am mîncat din cuferele lor nişte plăcinte cu urdă, dulci ca pe la noi, și-am ieșit împreună în stradă. Acolo, peste cine dăm? Peste părintele Alexandru. El umbla seara pe străzi, mai ales în cartierele unde erau găzduiți elevii externi. Pe cei de la internat avea cine să-i pîndească, să-i pîrască, să-i pedepsească. Părintele purta un baston cu măciulie de argint, să nu-i rupă cîinii reverenda. Elevii îi știau de frică. El nu dădea niciodată. Îi punea pe alții să te bată. Pe mine, după ce m-a recunoscut, m-a pîrît reverendissimului la întoarcere. Acesta m-a pedepsit cu post, două zile. Treceau repede zilele de post, mă obișnuisem. Căutam să le ocolesc, să nu se îngroașe gluma, să nu mă dea afară. Unde aş fi putut merge? Tata, de-acasă, m-ar fi luat cu biciul, ar fi pus cîinii pe urmele mele. Cum să-l fac de rușine, să fug de la şcoală?! Avea el destule guri flămînde și fără mine.

— Nu ți-a părut rău cînd alții au dat răspunsuri bune?

— Mi-a părut. Dar și mai rău cînd am dat eu răspunsuri proaste!

— Ai păstrat tăcerea în timpul silențiului ?

— Da... După bătaia cu penarul m-am învățat minte. Tăceam, chiar dacă cei din spate mă înțepau cu ace. Dacă-i pîram cumva, săreau cu pumnii. Noroc cu Septimiu. În pauze, îmi lua apărarea. Nu de drag, cît din interes. Dădeam și eu, că eram mai tare. Neam de țereni, cum ne ziceau în batjocură. Ne feream să nu ne vadă monitorul. El ne trecea pe listă, fără să mai cerceteze cine e vinovatul. Și nota la purtare conta. Religia se uită mai întîi la purtare și pe urmă la ce s-ascunde dincolo de ea...

— Ai fost sincer, ți-ai recunoscut greșelile, ca vameșul, ori te-ai exaltat, ca fariseul ?

— ?

Liviu nu mai știa acum ce răspundea pe atunci. Nu-i convenea să-și spună părerea. Se speriase de el însuși. Îngăimă, totuși :

— Cînd ca vameșul, cînd ca fariseul ! Dar povestea e lungă, enervantă, sîcîitoare. Așa e viața : un amestec de vameși și de farisei. Da, ce te miri, Liviule ? își zicea singur, zgîlțîindu-se parcă de umăr, ca pe-un străin. Numai așa ai cunoscut-o pînă acum ! La popi de rînd, sau la fețe mai alese. Pe care-l credeai vameș, acela se dovedea fariseu. Da, da, frate Liviule, trecuse cam de mult vremea cînd vlădicii se băteau în Dieta Transilvaniei pentru dreptatea neamului lor. Povești vechi, cărți cu ferecătură mîncată de rugină. Cine mai semăna cu Inocențiu? Ce să mai zicem, Liviule, insista vocea necunoscutului, așezat lîngă scaunul de spovedanie al popii, ce să mai zicem de mortificarea trupului cu posturi și ajunări, ca în pilda lui Petru Pavel Aron ? Cine-o mai urma ? Brîul acela de fier cu care umbla încins bătrînul, de-i intrau cuiele în carne vie, îl închiseseră urmașii într-o casă de fier, bine ascunsă de ochii lumii. Să nu-și aducă cineva aminte, să nu fie ispitit de comparații. Măriile-lor canonicii purtau brîie late, de mătase roșie, peste butoiașele burții. Ei înlocuiseră cercurile aurite din jurul frunților cu pălării mari de fetru. Își construiau vile la Sovata. Se alegeau senatori și deputați — mai mult la țărăniști decît la liberali. Las', că știm noi, Liviule ! Vameși și farisei. Degeaba vrei să închizi ochii...

Gîndurile acestea îl treziră pe părintele Ardeleanu.

Femeile intrau și ieșeau, pe rînd. Tipicul întrebărilor era încălcat doar din cînd în cînd. Dar cine să-și dea seama ?

Liviu scotea mereu batista și își ștergea broboanele de pe frunte.

Continua :

— Păcătuit-ai, oaia Domnului ?

— Păcătuit, domnule părinte.

— Cu gîndul, ori cu fapta ?

— Cu gîndul nu știu, numai cu fapta...

Apoi reînnoda pentru sine șirul vechilor întrebări :

— Nu te-ai arătat mai altcum în prezența superiorilor decît în absența lor ?

— Nu, zicea atunci. Nu, nu, repeta și acum Liviu. Dar se întorcea grăbit. Poate, cîteodată... După cum le plăcea și lor... Că altfel nu era bine. Nu răzbeam în viață... Nu...

Aici se opri, împiedicat de pragul înalt al vechilor umilințe. Inima îi bătea sincopat, cu crispare surdă.

— Ai avut ascultarea și respectul cuvenit față de directorul școlii, față de părinți, de profesorul de religie, de confesor, de dirigintele clasei, de ceilalți profesori ?

— Față de toți... răspundea și-atunci, și-acum. Dar adăuga de îndată, cu sinceră tristețe. De toți numai de părinți nu. Mai ales, de mama. Ea a murit pe cînd eram încă destul de mic. Nu-i mai țin minte decît mîinile. Din auz i-am pierdut vocea, din priviri mi s-au șters culoarea ochilor ei, fața, umbletul, statura. Mîinile însă nu i le pot uita niciodată. Cu ele ne mîngîia, cu ele ne bătea și-apoi ne ștergea lacrimile. Cu mîinile ne încălța, ne spăla, ne da de mîncare, ne cosea petecele. Cu ele ne arăta lucrurile din casă, din curte, ulița satului, dealurile din jur, lumea mare. Parcă vorbea cu degetele. Eram toți cu ochii numai la mîinile ei noduroase, uscățive, mișcîndu-se veșnic ca două aripi ciudate. Asprimea lor mi s-a întipărit pe buze cu pecetie de foc. Fiindcă le-am sărutat o singură dată, și-atunci prea tîrziu. Erau reci, țepene, ca de sticlă. Cu o zi înainte de moarte, rămăsesem acasă numai cu mama. Ea se așeză în pat să zacă, abia atunci. Mai bine zis a căzut, nu s-a așezat. Eram eu și ceilalți doi mai mici. Cei mari, împreună cu tata, se aflau pe cîmp, la sapă. Mama mi-a pus mîna pe creștet și mi-a spus : „Liviule, du-te, dragul mumii, la vecini, la nana Iovă, și adă-mi o ulcică de apă rece. Auzi ? Rece ! Spune-i s-o

scoată acum din fîntînă. Să fie rece, să mă stîmpăr." Am plecat, și dus am fost pînă seara. Bătrîna Iovă nu era acasă. Am pornit s-o caut, și pe drum m-au luat copiii cu joaca. Am uitat, ca de moarte. Seara, tata n-a zis nimic. Nu m-a bătut. Se vede că mama nu i s-a plîns. Ea vorbea tot mai rar și mai stins. Cuvintele i se risipeau înainte de-a le rosti, de parcă ar fi fost de cenușă. Avea buzele arse. Dar nu mai cerea apă rece. Ne ținea doar mîna dreaptă pe creștetul capului, îndelung. O muta apoi greu de la unul la altul, pe rînd, la toți cinci, ajutată de tata...

Da, față de toți, numai față de mama nu.

Adică nici față de părintele profesor de franceză n-am avut ascultare și... Într-a patra de liceu ne era diriginte. Înainte de vacanța Crăciunului, ne-a pus să improvizăm o „împărțire a darurilor". Băieții colindau. Eu trebuia să fiu Moș Crăciun. Să fiu darnic cu toți, dintr-un sac gol, o desagă veche, pe care o uitase tata la mine. Îmi jucam rolul pe ghicite, după poveștile din cărți. Altfel cum ? Prin satele noastre, Moș Crăciun lipsea și din povești. Am scris, deci, cum mă tăia capul, pentru fiecare coleg cîte-un bilețel. Împărțeam cu mînă largă, cozonaci, haine noi și note bune. Le-am burdușit tuturor buzunarele cu sfaturi potrivite după metehne. Unele au nimerit în plin. Usturau. Mi-am sculat în cap jumătate clasa. La ieșire, mi-au dăruit și ei ghionți, piedici, bruftuieli. Dar colegii au uitat mai repede. Părintele profesor, nu. Lui îi scosesem de sub cearșaful alb un pachet pe care scria „Marele dicționar Larousse", iar înăuntru pusesem o sticlă de monopol goală. N-a zis nimic atunci, dar vara mi-a dat numai 5 la examenul de admitere în clasa a V-a. La bacalaureat, la fel. Îl usturase apropoul cu băutura. Sticla de monopol nici nu era potrivită El bea numai vinuri vechi. Altfel, era om cumsecade, mereu bine dispus, spiritual. Nu se sfia să-l citeze la lecții chiar și pe Voltaire...

— Cum te-ai purtat în biserică, în internat, în capelă, la gazdă, în clasă, în recreație, în sufragerie, pe stradă, în prăvălie, în tot locul ?

— Peste tot la fel. Am stat unde mi se cuvenea...

— N-ai fost leneș la sculare, spunîndu-ți totdeauna : Numai puțin să mai stau în pat ?

Întrebarea asta îl făcu pe Liviu să sară în picioare, aproape speriat. Oasele înțepenite pocniră ca rupte. Femeia îngenuncheată sub patrafir înmărmuri de spaimă.

— Iartă-mă, nană Salomie, dar am înțepenit, se scuză, ca să evite confuzia.

O dezlegă de păcate și-i spuse să intre următoarea, dar numai după două minute.

„Doamne, doar nu l-oi fi supărat cu ceva“, se gîndi femeia.

Părintele se așeză greoi pe același scaun. Prin camera din mijloc, legată de verandă cu o ușă, trecea fata cea mică, Flavia. O cunoștea după pas. Probabil că avea ceva de trebăluit prin camera din față. Pasul ei greu, apăsat, semăna acum în închipuirea popii cu pasul reverendissimului Frățilă. La el fusese elevul Ardeleanu „credințer“ din clasa I și pînă într-a VIII-a liceală.

Credințer...

Își amintea cum îl adusese la oraș tatăl său, țăran de pe valea Secașului, om sărac, rămas văduv cu cinci copii. Școlile încă nu începuseră. Era toamnă, prin septembrie. Căldură și praf, să-l tai cu cuțitul. Căruța veche huruia asurzitor pe pietrele străzii. Trecură de catedrală și se opriră în fața Teologiei, „fabrica de popi“, cum îi mai spunea lumea. Era o clădire veche, de aproape două sute de ani, cu ziduri groase, în tencuiala cărora se lăfăia igrasia. Intrară pe sub poarta de lemn masiv, scorojită de ploi, ce da sub bolțile prelungite în coridoare pustii și întunecate ca niște peșteri. Pe poartă atîrna o tăbliță albă, emailată, pe care copilul citi, nu fără dificultate : „Vizitarea alumnilor admisă numai dumineca, între orele 2—3 după amiaza“. Un portar bătrîn ca sfîntul Petru, îmbrăcat în haine de postav negru, îi opri cu cheile în mînă :

— Pe cine căutați ?

— Pe măria-sa domnul părinte Frățilă.

— Canonicul doarme. Haidați la cinci ceasuri după prînz ! Da cine sînteți ?

— De la el din sat. I-am adus o rugare, pentru copilul ăsta.

— Ce rugare ?

— D-apoi, că-i orfan, să-l ieie slugulită pe-aici pe la măria-sa, ori pe la alt profesor.

— Ce slugulită ? Aici nu sînt slugulițe, măi rumâne, sînt numai credințeri.

— Cum o fi, numa să poată învăța și el liceauăle, că-i harnic și cuminte.

Au înțeles. Au așteptat. I-a primit.

Țăranul, cu comănacul de paie în mînă, se adresă canonicului :

— Rog pe măria-sa să-l primească, dac-o putea, slugulița ori credinționer, cum i-o fost zis domnu portar, numai să-și poată face liceauăle.

— Cum îl cheamă ? întrebă canonicul.

— Liviu, ca pe măria-sa.

— Bine, să rămîie. Du-te liniștit și spune la tot satul voie bună din partea mea !

Copilul, speriat și bucuros, rămase, așa desculț cum era, în fața ușii reverendissimului. Ar fi plîns după sat, după prietenii săi de joacă, pe care i se păru că-i părăsise tocmai la marginea pămîntului, nu la douăzeci și ceva de kilometri. Dar se temea de lacrimi, nu cumva să se preschimbe în pietre blestemate, să-i stea în drum, să-i încurce primii pași în viață. De aceea, își înghiți plînsul înainte de a-i ajunge sub pleoape. Tatăl îi aduse grăbit desagii din căruță, apoi perna și străjacul umplut cu paie, și-i spuse :

— Noa, copile, ți-o pus Al-de-Sus mîna-n cap ! Dacă te porți bine, poți ajunge ca măria-sa, profesăr și canonic ! Auzi, mă ? Poartă-te, c-apoi, la tîrgul de toamnă îți cumpără tata o brișcă.

Așa începuse Liviu Ardeleanu slujba de credințer. Reverendissimul îl conduse în apartamentul larg, cu pereții căptușiți de dulapuri pentru cărțile sale groase, legate în piele neagră. În spațiile albe atîrnau tablouri mari, cu cadre aurite. Apoi, prin coridor, îl conduse în cămăruța credințerului, fostă cîndva chilie călugărească. Era așezată între apartament și pivniță. Avea un singur geam, mic, zăbrelit, ce da în coridorul umbros prin care treceau teologii spre umblătoare.

Canonicul Frățilă, om la cincizeci de ani, purta cioc și mustăți tunse. Sub ochelarii cu ramă neagră îi jucau ochii inteligenți, cînd visători și blajini, cînd injectați de flăcări gata să aprindă lumea. Învățase la Roma nouă ani. Era doctor în teologie, în filozofie, și pe deasupra pictor.

— Măi consătene, îi zise copilului, știi ce ai de făcut ? Uite, ștergi praful de pe cărți, dar să nu te-atingi de tablouri și de pînzele de-acolo din colț, auzitu-m-ai ? Mături în casă, aduci apă, cobori în pivniță după lemne, cîteodată și după... da, după vin. Aduci gazetele, duci scrisorile. Cînți numai la capelă și în pivniță cînd ți-e frică. Dar știu eu bine că tu nu ești fricos. Așa-i ?

— Da, măria-ta.

— Și încă ceva, fiule: să știi să taci! Ce-ai văzut, n-ai văzut. Ce-ai auzit, n-ai auzit. Dacă ai ceva pe inimă, vii și-mi spui la spovedanie. În fiecare săptămînă, vinerea. Cu alți credincioși, de la alți părinți, să nu te prind că te-amestecii în vorbe. Fii înțelept ca Solomon și tăcut ca Sfinxul! Auzitu-m-ai?

— Auzit.

—Bine... Acum te duci la bucătărie, aduci cina, îmbuci și tu ce ți se cuvine și-apoi te culci. Dacă ieși noaptea afară, să nu faci larmă, că părinții meditează. Înțelesu-m-ai?

— Înțeles.

Toate ar fi fost cum ar fi fost, numai clopoțelul de deasupra patului să fi lipsit. Cînd îl văzu Liviu, seara, se bucură. I se păru o jucărie. Ce-i drept, nu prea înțelesese el de ce e legat acolo și unde duc sîrmele, prin peretele gros de un metru. Dimineață, la ora cinci, se trezi însă speriat, buimăcit, de parcă s-ar fi sculat din morți. Nu știa ce să facă. Se îmbrăcă iute și așteptă în picioare lîngă ușă. Într-un tîrziu, apăru reverendissimul.

— Surdule, tu n-auzi??

— Aud, măria-ta.

— Atunci, de ce n-ai venit?

— N-am știut al cui e clopotul.

— Bine, de azi încolo să știi. Cînd sună a treia oară, să fii la mine. Și-acuma, hai la sfînta liturghie.

De-atîtea ori, în cei opt ani, îl bătu gîndul pe Liviu să dea cumva jos clopoțelul, să-i facă de petrecanie. Dar se temea să nu-i pună reverendissimul altul mai mare. Renunțase la această idee, pînă cînd ajunsese popă în Zăpadia. Aici își convinsese poporenii, chiar din prima săptămînă, să renunțe la clopotul cel mic din turnul bisericii.

— Sufletele nu sînt nici mari, nici mici — sînt bune sau rele, le-a zis Liviu țăranilor. Dacă mor copii nevinovați, să le cîntăm cu clopotul cel mare.

Și l-au dat jos pe cel mic. În sfîrșit, se răzbunase.

Minutele trecură. Intră la spovedanie o altă femeie. Întrebările lui Liviu se rostogoleau pe matca lor, se suprapuneau celor vechi.

— Te-ai sculat la timp? Ți-ai făcut rugăciunile?

— Sculat. Făcut... Dacă aș avea acum atîtea sute cîte rugăciuni am făcut, încă din prima zi de credințerie, mi-aș putea mărita fetele cu nepoții regelui Cressus. Dar nu le am...

...Vara mai mergea cum mergea cu rugăciunile credințerului. Era vacanță, reverendissimul pleca la băi, sărbătorile parcă se răreau. Iarna însă era mai greu. Sfinți mulți și săraci. Vai de comănacul lor, dar și de-al bieților credințeri ! Încă din clasa întîi, după povața și porunca reverendissimului, Liviu începu să se roage toată luna ianuarie, conform „intențiunii pedagogiei divine". La 18 ianuarie — „pentru întoarcerea tuturor oilor rătăcite la staulul lor" ; la 20 : „pentru întoarcerea anglicanilor la mama lor cea bună" ; la 22 : „pentru întoarcerea protestanților din America la marea turmă"; la 23: „pentru convertirea păcătoșilor rupți de la sînul ei, către mireasa inimii" ; la 24 : „pentru convertirea poporului ales cu rugăciunea Iartă-le lor, că nu știu ce fac !" ; la 25 ianuarie : „pentru convertirea păgînilor și încorporarea lor în trupul mistic", și așa mai departe în fiecare zi. Atunci, Liviu îndrăznea să se gîndească uneori că pînă ce va reuși să-i întoarcă pe toți rătăciții, unde trebuie, lui i se vor umfla genunchii ca broaștele țestoase, iar cu barba va mătura dușumeaua reverendissimului Frățilă.

„Bine c-ai mai uitat din rugăciunile alea pe drum, își zicea Liviu, ca altui om. Altfel, te rîdeau poporenii... Dacă ai putea acum să-i întorci barem pe prăpădiții ăștia de pocăiți ai lui Nicodim. Dacă ai putea să mai oprești și anii, părinte !..."

— Îți pare rău ? o întrebă pe femeia de sub patrafir.

— Îmi pare, domnule părinte.

O dezlegă și pe asta. Veni alta. Tînără. Trînti ușa după ea, de era aproape s-alunge gîndurile de sub fruntea popii. Liviu nici nu apucă s-o vadă bine, că tînăra nevastă se și ascunse sub patrafir. Își spunea precipitată păcatele, cu totul altele decît ale soacră-si cea bătrînă, nana Mărie. Era Anuță, nevasta lui Artimonuț, nora lui Octavian Borcea. Vorbea iute, și răsuflarea ei încălzea genunchii popii. El își urma șirul întrebărilor duble. Femeia își frămînta mîinile, de parcă ar fi dat cu o perie aspră, muiată în leșie, peste podeaua ultimului an...

...Popa ajunsese și el într-o zonă delicată Nu-și mai putea răspunde la toate întrebările. Automatul lor însă funcționa perfect :

— Ai pronunțat vorbe necurate ?

— ?

— Din cauza curiozității nu cumva ai avut ispite necurate ?

— ?

— Împotrivitu-te-ai de la început gîndurilor nepermise ori te-ai tîrguit cu ele, și astfel ai consimțit ?

— ?

— Ai avut respectul cuvenit față de sufletul și trupul tău ?

— Nu știu, reverendissime... se căzni să răspundă acum ca și atunci. Adică, am avut și n-am avut...

Atunci mințea, ca să nu se dea de gol. Dar era băiat mare, adolescent. Învăța geografia continentelor, istoria popoarelor antice, știa pe de rost fragmente întregi din Metamorfozele lui Ovidiu. Și noaptea în somn putea începe scandat, cu toate accentele în lege : In nova fert animus mutatas dicere formas... Da, era epoca tuturor metamorfozelor, azvîrlind planete cu duiumul pe ceruri necunoscute. Sîngele îi umfla vinele, bătea în timpane. Presimțea anotimpuri cu flori și cu gheață. Visa și călătorea în vis, acolo, între pereții groși, în curtea împrejmuită cu gard înalt, terminat cu sîrmă ghimpată, ca la închisoare. Cum să nu aibă respectul cuvenit față de suflet ? Numai că el era călcat în picioare, ca ștergătoarea de la ușile canonicilor. Cînd își dădu seama ce se întîmplă era tîrziu, se obișnuise. Cît despre trup, să nu mai vorbim ! El era dușmanul lui cel mai mare. Pentru că era sănătos. Pentru că nu-i plăcea clopoțelul, privirile de bufniță ale geamului scund și zăbrelit, respirația înfrigurată a celor patru pereți cenușii, igrasioși. Pentru că... Își aducea aminte și roșea... Făceau și alți băieți și-l învățaseră și pe el... Ei locuiau la internat și erau mulți. Se ascundeau unii de alții. Să nu se vadă, să nu se pîrască doctorului, pedagogului, prefectului de studii, părintelui spiritual sau chiar părintelui rector. Numai la școală, în cîte-o pauză, la vreo încăierare, îl auzeai pe vreunul cum izbucnește :

— Mă manufacturierule !

— Ba tu ești !

— Ba tu !

Liviu, în privința asta, o ducea bine. Era singur. Reverendissimul îi dase poruncă să doarmă cu mîinile deasupra păturii. Mai întîi îl întrebase :

— Mă, tu nu suferi cumva de vițiul solitar ?

Răspunse că nici nu știe ce-ar putea fi acela. Îi explică.

— Nu înțeleg, părinte !

— Mă, nu face pe prostul !

— Nu reverendissime. Doamne păzește !

— Bine, numai să nu te prind !

L-a inspectat de cîteva ori, dar nu l-a prins. Apoi, l-a lăsat în pace. La mărturisire, Liviu tăgăduia. Canonicul vedea că băiatul avea cearcăne negre în jurul ochilor, că e palid, dar Liviu îi spunea că din cauza oboselii, a învățăturii. Fiindcă — adevărul e adevăr — învățau carte, nu glumă.

După o jumătate de an, Liviu se lăsă de „viţiul solitar". Îi era scîrbă. Avea de atîtea ori senzația că îl arată și pe el băieții cu degetul. Înainte, bătea mătănii, învăța rugăciuni, număra boabele rozarului pînă noaptea tîrziu. Degeaba ! Se înfuria uneori, și în loc de rugi, țipa pe înfundate, sub pătura mițoasă, o strigătură de la el din sat :

Doamne, Doamne, mult zic, Doamne
Dumnezeu gîndești că doarme
Cu capul pe mînăstire
Și de mine n-are știre !

Apoi s-a eliberat și fără ajutor strein. Bea în fiecare seară o cană de apă rece ca gheața, trăgea aer adînc în piept, făcea gimnastică și răsufla ușurat. Prințesele nu mai aveau ce să caute în chilia lui. Doar un coleg de-al său ajunsese într-a șaptea liceală, ditamai septiman, și tot continua. Se mărturisea degeaba. Căzuse în disperare. El stătea la părinți, erau oameni săraci, promiscuitate, copii mulți. Avea surori mari. Pe la ele veneau fete. Imaginația îi era ațîțată încontinuu. În anul acela, profesorul de religie, care bănuia ce se întîmplă, îi omora pe elevii săi cu predicile, cu spovedaniile obligatorii. Părintele cutreiera cărțile, răscolea istoria, ca să le-aducă pilde înfricoșătoare. Da buzna cu ele, gîfîind, îndată ce le descoperea. Intr-o bună zi cită cuvintele unei eroine din cartea Thaïs de Anatole France, subliniind că autorul fusese

cam eretic: „N-am găsit fericirea și sînt obosită de oboseală infinită". Elevii dădeau din umeri, mult mai obosiți decît ea. Și preotul încheia cu originala expresie a lordului Palmerston: „Viața ar fi mai suportabilă dacă n-ar fi plăcerile". „Pentru lorzi, nu pentru mine" — se gîndea Liviu. Dar popa nu-i lăsa să-și continue gîndurile, că încheia exclamînd patetic, ca proorocii în pustiu:

— Tinere, cu creșterea corpului tău, răul se dezvoltă în tine. Nu-ți lăsa inima infectată de fermentațiuni putrede!

Era un popă celib, ca și reverendissimul Frățilă, om încă tînăr, înalt, cu un fizic admirabil, croit pentru corpul ofițeresc, nu pentru apostolat în clasele acelea înghesuite. Se purta totdeauna ras, îngrijit, cu reverenda impregnată de parfumul viorelelor. N-avea credințe. Poate ar mai fi aflat elevii cîte ceva despre tainele vieții lui. Așa, trăiau din bănuieli. Intr-o zi, le spuse următoarea pildă:

— Tinere, îmbălăcit în plăceri, ia aminte, pleacă-ți urechea ta și auzi-mă! Marele pictor italian Leonardo da Vinci s-a chinuit mulți ani ca să poată picta în veci nemuritoarea pînză și capodoperă Cina cea de taină. Căutat-a el vreme multă și fără folos o pildă, un model după care să picteze fața lui Isus. Intr-o bună zi, găsit-a marele și nemuritorul pictor intr-o biserică din Roma un cîntăreț de strană, cu înfățișarea cerută, care îi plăcu. Îl rugă deci pe acest june, Petru Bandinelli, căci așa îl chema, să-i servească drept model. Astfel, imortalul Leonardo pictă pe pînză fața nazarineanului în chip de tînăr cîntăreț. Apoi își văzu mai departe de lucrul său. Pictase el cu credință și măiestrie aleasă pe aproape toți apostolii, dar pentru netrebnicul Iuda nu putea găsi model. Din nou începu a parcurge străzile orașului, uitîndu-se în toate părțile la fețele oamenilor pe care-i întîlnea în calea lui. În sfîrșit, ca din întîmplare, găsi ceea ce căuta. Un cerșetor cu fața impasibilă și respingătoare stătea într-un colț. Îl chemă de model și el veni. Cînd se găsi în atelierul său și începu să-l studieze mai de aproape, lui Leonardo îi căzu penelul din mînă. Era Petru Bandinelli, chiar Petru, a cărui nobilă și plăcută față era deja reprodusă pe pînză. Din plăcere în plăcere, din decădere în decădere, devenise desfrînat. În doi ani de zile fața lui Isus devenise fața lui Iuda!

Speriați, vinovații se răscoleau în insomnii toată noaptea.

— Decît să ajung cerșetor și Iudă, mai bine mă spînzur !

Dar pînă la urmă, apa rece a vieții l-a vindecat și pe el. Nu s-a spînzurat.

Celelalte întrebări automate, de care Liviu Ardeleanu ar fi vrut să scape, rămaseră fără răspunsuri, sau cu jumătăți de răspunsuri.

— Ți-ai dat seama că trupul este unealta Creatorului pentru crearea de noi suflete omenești, prin colaborarea liberă a omului la sfînta căsătorie și că, prin urmare, trupul nu e o mașină de fabricat plăceri ?

— ?...

— Nu te-ai complăcut în priviri voite, fie asupra unor animale sau lucruri, fie asupra închipuirilor prin picturi, desene sau statui ?

— ?... Prin picturi, da. O singură dată, și atunci am sfeclit-o !

— Ai înlăturat prilejurile care duc la necurăție, ca : beția, lenea, cărțile, lecturile rele, filmele, tovărășiile cu cei necurați, sărutul ?

— ?... Aproape toate, afară de sărut.

— Ți-ai dat seama că preacurvia are efecte dezastruoase, că prin ea spiritul se animalizează, harul căpătat din botez se pierde, inteligența, în loc să se îngroașe, se subțiază, dispare credința, se stinge idealul, se face roabă voința, se îngloadă inima, omul se apleacă spre crime, și neamul se prăpădește ?

— ?

— Ai folosit mijloacele naturale de a nu dezerta din oastea îngerilor omenești ? Adică : gîndul că viața ca cristalul e posibilă, disciplinarea simțurilor și ocolirea ocaziunilor excitante (cerințele lingușitoare ale ochilor, imaginației, simțurilor, chefuri etc.), disciplinarea afecțiunilor (înlăturarea simpatiilor față de persoanele, animalele și lucrurile care ne dispun la senzualitate), teama de urmările grozave ale ticăloșiei ?

— ?

— Ți-ai mortificat ochii, urechile, limba, mirosul, pipăitul, gustul, cele cinci simțuri, memoria, fantezia, pornirile, încăpățînarea, voința ?

— Le-am ! exclamă părintele, pierzîndu-și răbdarea. Tată ceresc, dar cînd puteai să le faci pe toate ? Cînd să cutreieri acest labirint ? Unde ? Între cei patru pereți ai

chiliei de credinţer, în curtea pătrată a şcolii, înconjurată de ziduri groase, în orăşelul plin de ochi iscoditori, de limbi clevetitoare ? Şi totuşi, cîteodată... Oameni sîntem !...

Gîndurile îi fură întrerupte de paşii preotesei prin camera vecină. O văzu cum se uită prin sticla geamului de la uşă. Crezu că are să-i spună ceva inportant. Se grăbi, dădu dezlegarea şi norei lui Octavian. Aceasta se ridică vioaie, se şterse pe genunchi şi-i spuse :

— Domnule părinte, am vorbit şi eu cu tata-socru, da nu vrea să vie la spovedit. Zice că nu i-i bine, că vine el altă-dată... Cred că numai din cauza colectivei, că vor să-l facă ciurdar, să-şi bată joc de el şi de familia noastră. Da, asta vrea Cireş, Neutru, ăsta care-o ajuns preşedinte. I-i ciudă că nu-i luăm fata în familia noastră...

Repeta şi apăsa mereu pe „familia noastră", de parcă ar fi trimis-o bărbatu-său, Artimonuţ, şi Octavian să vorbească în numele lor.

Anuţă ar fi vrut să mai spună ea multe, dar Liviu se ridică în grabă. Era obosit, indispus, ţeapăn ca scaunul de sub el.

Preoteasa n-avea să-i comunice nimic deosebit. Voia doar să-l îndemne să se grăbească, să nu mai stea atîta cu fiecare hoaşcă bătrînă.

— Mai dă-le-n supărare, că nu-s chiar doamne ! Şi-apoi, spovedaniile nici nu se plătesc, ca nunţile, ca botezurile, ca înmormîntările, părinte !

Popa tăcea. Pe peretele din faţa lui atîrna o fotografie mărită : el proaspăt hirotonisit, în reverendă nouă-nouţă, ea în rochie albă, cu voal. Făcuseră poza aici, în Zăpadia, cu un fotograf special, venit din oraş anume pentru cununia lor. Din pricina acestei fotografii avuseseră prima ciocnire. Nu între ei, ci cu familia fetei, cu Mula bătrînul, tatăl lui Nuţi şi al lui Nicodim, pocăitul de azi. Fotograful cerea prea mulţi bani, şi bogătanul nu voia să-şi desfacă băierile pungii. Fata plînsese de ruşine. Pe-atunci mai ştia încă plînge.

Liviu Ardeleanu o cunoscu din ultimul an de teologie. Urmase seminarul teologic, fiindcă tatăl său n-avea bani să-l ţină în facultate, într-un oraş mare. Aici, în urbea şcolilor, îl cunoşteau toţi superiorii, îl apreciau. Chiar dacă nu voia, îl împingeau din spate. Canonicul Frăţilă, mulţumit pînă la urmă de comportarea vechiului său cre-

dinter, îl recomandă cu căldură părintelui rector. Slujbele, tipicurile, toate rînduielile bisericești le cunoștea bine, cum cunoaște tatăl său tainele pămîntului. Dar pentru tînărul candidat, mult mai important decît toate era faptul că înțelesese legile ce se ascundeau dincolo de vorbele teologilor. Le învățase atent, uneori călcîndu-și pe inimă. Le acceptă tacit, se obișnuise cu ele. Crizele adolescenței nu-i lăsară răni prea adînci. Rar dacă le mai simțea zvîcnirea. Murea, amurgea ceva în el, pe nesimțite. Toate renunțările și spaimele se cuibăriseră treptat undeva, nici el nu mai știa unde, prin colțurile împăienjenite ale ființei sale.

In anul ultim, înainte de hirotonisire, era absolut necesar să se gîndească la căsătorie. Dacă nu intenționa cumva să devină preot celib, necăsătorit pentru toată viața. Il tenta uneori acest gînd, încă de elev. Știa că e legat de drumul pînă la Roma, de anii de studiu de-acolo, șapte sau nouă la număr, de rangurile bisericești ce l-ar fi așteptat la întoarcere. Toate tentațiile, toate planurile se năruiseră însă, ca o alcătuire fragilă, în vara dintre anul I și II. Atunci se îndrăgosti de Dorina, fiica celui mai bogat măcelar din oraș, unul Bîrzu. Se plimbară de cîteva ori prin Berc, o pădurice de la marginea Tîrnavei, strînseră flori, se sărutară, fata îl lăsase chiar să se culce cu capul pe genunchii ei, legănîndu-l copilărește. Era prima lui dragoste adevărată, răscolitoare. O visa pe Dorina, avea nopți albe cînd sta cu fruntea rezemată parcă de umărul ei rotund, de pieptul abia înmugurit. Ținea un caiet de însemnări intime. Îi scria misive lungi, neliniștite. Intr-una din ele făcea propuneri, schița cutezătoare planuri de căsătorie. Scrisoarea căzu însă în mîna măcelarului, care-și chestionă urgent fata :

— Cine-i domnul ?

— Un teolog, tată.

— Bine, scoateți-l din cap, Dorino, că altfel îl belesc ! Dulcea mea, să ți-l scoți din cap. Înțelesu-m-ai ?

Fata își plecă ochii în pămînt. Într-un tîrziu, îndrăzni :

— Dar mi-i drag, tată !

— Nu mă interesează. Ți-i drag, nu ți-i drag, soate-ți-l pînă nu-i tîrziu ! Încă nu știi tu, dulcea mea, ce ascund popii sub sfînta haină...

Rușinată, Dorina fugi în camera alăturată, plîngînd în convulsii și hohote. Mamă-sa tăcea tot timpul, ca

omul pățit. Nici ea nu se bucura de teolog. Pe deasupra, știa frica bărbatului. Măcelarul continuă cu vocea ridicată :

— Să nu-ți aud gura, tîmpito ! Ori vrei s-ajungi la țeară, cu casa plină de copii, ca o cloșcă, să rîdă poporenii de tine ? C-un maior te mărit, dulcea tatii, că doar o singură fată am. Și-acum, să nu-ți mai aud gura ! Știi bine că am mîna grea. Hai, ia penița și scrie-i domnului teolog următoarele : „Adio !"

Cuvintele măcelarului loviseră cu precizie. Fata era pierdută pentru Liviu Ardeleanu. Dar de însurat, tot trebuia să se însoare. Funcționa în oraș o școală de menaj. Acolo își trimiteau țăranii avuți de pe Tîrnave, de pe Mureș, de pe Secaș și din părțile mărginenimii fetele. Pe cele mai frumoase. După doi ani, știau că se mărită cu un popă, cu un învățător, sau cu un notar. „De ce să învețe fata atîția ani ? își ziceau părinții. Ca să ajungă, acolo, o zdreanță de dăscăliță, să moară de foame ? Frumoasă îi, găzdoaie îi, de ce să n-o ieie un popă ? I-o face mîncare bună, că-i școlită pentru asta, i-o face copii frumoși și s-o mai ocupa și de eclejie. Părintele poate să-și vadă liniștit de cele sfinte !" încheiau, în gîndul lor, gospodarii.

Teologii din orășelul celebrelor școli transilvănene erau duși, săptămînal, în rînd cîte doi, la plimbare lungă prin fața școlii de menaj, încă de pe la începutul anului IV. Ceilalți nu treceau pe-acolo, ca să nu fie întărîtați prea devreme. Orășenii, dar mai ales elevii numeroși ai claselor mari, se uitau după coloana teologilor cu subînțeles, cu ironie, uneori cu invidie. Fetele se aflau totdeauna „ca din întîmplare" prin curtea largă, zbenguindu-se, cu fustele în vînt. Se organizau și vizite de cunoaștere, se slujeau și liturghii în capela școlii, la care ajutau, prin rotație, teologii din ultimul an. La cădelnițări, la evanghelie, la ieșirea cu darurile, băieții mai trăgeau cu ochiul la cuvioasele domnișoare. Cît despre ele, ce să mai vorbim ? ! Puteau contempla în voie fața, statura, mersul teologilor, puteau face alegerea din ochi, puteau șușoti nestingherite.

Așa o cunoscu Liviu Ardeleanu pe domnișoara Nuți, căreia încă i se mai spunea pe-atunci acasă, în Zăpadia, Ileana. Se plimbară de cîteva ori prin același Berc înțesat pe toate cărările de iscoadele superiorilor religioși : să nu se transforme cumva în eden ispititor, să nu scu-

ture cineva pomul cunoașterii. Mai rămîneau totuși unele intervaluri de timp necercetate, unghere discrete pentru încercări timide, cel mult pentru sărutări. Ca să uite vechea durere, teologul Liviu se aruncă pătimaș, orbește, în brațele viitoarei logodnice. Nuți era mai pricepută decît Dorina, mai încinsă, ardea ca o zi de iulie. Fiind amîndoi ocupați cu înăbușirea acestui foc, le rămînea timp puțin pentru conversații. De altfel, Nuți se arăta foarte anevoioasă în această privință. Vorbele inteligente se fereau parcă anume de buzele ei pline, frumoase, indolente. Vremea zbură iute, ca speriată. Se apropia nunta. Mula, bătrînul, ținu să-l asigure pe viitorul ginere că o să-i dea fetei, ca zestre, 10 iugăre de pămînt bun, pe vatra Tîrnavei. Dar îndată după căsătorie, după hirotonisirea și numirea lui Liviu Ardeleanu ca preot, chiar în satul fetei, parohia fiind vacantă, Mula se grăbi să-și ia înapoi promisiunea. El crezuse că ginerele va ajunge preot în alt sat și va scăpa ieftin. Cum însă eclejia era de 30 de iugăre, Liviu renunță la dota nevestei. Îi ceru socrului doar un împrumut, să-și cumpere mobilă, să aibă unde sta. Nuți voia însă pămîntul. Se certară, ajunseră curînd în judecăți. Preoteasa își blestema părinții, nici nu voia să mai audă de ei. Cu atît mai mult cu cît nici oamenii din sat nu-i vedeau cu ochi buni. Erau zgîrciți, singuratici, pizmași. Întărîtați, bătrînii nu mai lăsară nici pe Ană, nici pe Nicodim, frații mai mici ai preotesei, să-i pună piciorul în casă. Ana era de șaisprezece ani, Nicodim de doisprezece. Încă mergea la școală. Cînd nu lucrau la cîmp, îi ținea Mula zăvorîți în curte, cu porunci speciale. Îi ferea de sat și de oameni.

Liviu nu se amestecă în treburile lor. Trebuia să-și alcătuiască săptămînă de săptămînă predicile, să și le scrie, fiindcă nu era un bun orator. Zăpădenii îl ascultau atenți, îl comparau mereu cu popa cel bătrîn. Nu putea deci să se lase mai prejos. Mai ales în primul an avu mult de lucru : să citească, să compileze, să transcrie, să pună cap la cap. Partea mai grea era aplicarea pildelor la viața parohiei. Aici îi trebuiau exemple, fapte, nume, întîmplări. Noroc cu Nuți ; ea le cunoștea pe toate, cît trei lelițe din trei capete de sat. La început, noul paroh făcu greșeala să asculte prea mult de nevastă, să dea și numele oilor rătăcite. Oamenii, neobișnuiți, își înfoiară

penele ca niște curcani fluierați. Popa se văzu nevoit să renunțe de îndată. Lucra mai mult cu apropouri, cu parabole. După primul an repeta paragraf cu paragraf toate predicile, rînduite și clasificate frumos, pe duminici, pe sărbători, pe probleme. Îi era mai ușor. Cunoștea satul. Sita fiind nouă, viața se cernea normal. Lui Liviu încă îi mai făcea plăcere să găsească prin cărți noi citate, noi pilde, pe care le adăuga celor vechi, modificîndu-și pe alocuri predicile, cel puțin de ochii lumii. După cîțiva ani, zăpădenii le știau pe de rost. Și chiar se bucurau că popa e om înțelegător, nu le mai schimbă. Unii ziceau : „Astăzi știu ce cazanie urmează. Plec și eu mai devreme acasă, să scot vacile pe miriști."

Cu nevastă-sa se obișnuise părintele. Lăsa după ea. Gospodăria mergea bine, pămîntul se lucra, hambarele se umpleau, vitele, porcii, rațele, gîștele se îngrășau, parcă din senin. De danii se ocupa tot Nuți. Oamenii aduceau, n-aduceau, Liviu nu prea băga în seamă.

Își cumpăraseră aparat de radio. Mulți țărani, mai ales vecinii, printre care și Octavian Borcea, veneau s-asculte știrile. Vocea crainicului de la Radio România anunța tot felul de vești încurcate. Lumea se agita, se apropiau anii concentrărilor, ai războiului. Popa le explica și despre Frontul Renașterii, și despre Carol al II-lea, „marele străjer", și despre Germania lui Hitler. Ba, într-o zi veni vestea că pe primul ministru l-au împușcat legionarii. Țăranii nu înțelegeau prea bine totul, dar presimțeau ei că nu-i a bună. Le mirosea a încăierare. Îngrijorarea le furnica sîngele. Veneau seară de seară, după lucru, frînți, pe jumătate adormiți. Nuți îi ruga doar să nu fumeze și să nu scuipe pe jos. Octavian Borcea se supăra.

— Că, doamnă preoteasă, astea le știm noi !

— Bine, numai să nu stupiți...

După plecarea lor, Nuți deschidea larg ușa și geamurile, pufnind :

— Sînt oameni cumsecade, sînt poporenii noștri, Liviule dar put ! Ca hoitul lui Lazăr, pe care-l învie Domnul în predicile tale, așa put, săracii !

— Exagerezi, dragă Nuți ! încerca să-i apere pe țărani copilul sărac din amintirile popii.

Apoi se culcau liniștiți în cele două paturi alăturate, largi ca valea Tătăișei. Deasupra căpătîiului înalt, pre-

oteasa așezase o cusătură de-a ei, închipuind un înger păzitor care stătea la bucătărie printre oale și strachini și îi dădea sfaturi despre armonia familiei : „Bărbatul care nu stă acasă se poate trezi cu un musafir la masă“.

Era femeie frumușică Nuți, cu fața albă, punctată doar de cîțiva pistrui bătînd în argintiu. Poate se cam prea împlinise după căsătorie, dar brațele îi erau încă pietroase, bustul proeminent. Copii n-aveau. Nuți îi spunea uneori, seara, scufundată în pernele moi :

— Batăr un an sau doi, nu-i așa, Liviule, să ne iubim curat, ca îngerii. Să ne jucăm după pofta inimii ! Avem deocamdată și obligații față de gospodărie, că nu-i ușor de dus. Trebuie să fii cu ochii pe toți, să nu fure. Astea le-am învățat de la cînele de tata, Doamne iartă-mă ! Copii o să facem, Liviule, de la anul viitor încolo... Să ne mai întremăm, că sîntem gospodari proaspeți, avem vreme destulă. Nu-i așa ?...

Popa se obișnuise cu vorbele ei, nu se ostenea să-i răspundă. După copilăria și tinerețea lui, chinuite zilnic între atîtea renunțări, interdicții, amenințări și umilințe, acum se simțea la larg. Găsi o justificare a acestei stări, care pusese stăpînire pe el, chiar în versetele Bibliei : „Atunci am zis inimii mele : „Vino să te încerc cu veselia și să te pun la trai bun !“ Ba, într-o zi o făcu să se simtă fericită. Îi scrisese o poezie, dedicată primei aniversări a căsătoriei. O intitulase: La anul cununiei mele, dar preoteasa i-a poruncit să schimbe : La anul cununiei noastre.

Cînd asculta versurile, ochii preotesei scînteiau dilatați, iradiau în gri-feruginos, ca ai pisicilor. Își aplecă genunchii, așezîndu-și capul în poala bărbatului. Acesta tresări neplăcut, aproape dureros. Își aminti scena asemănătoare din Berc, cu Dorina, cînd își rezema capul de genunchii ei. Liviu își reveni însă nesperat de ușor în clipa cînd Nuți îi spuse :

— Nu te teme, că nu te gîdil. Cetește, că mă faci să simțesc fericirea.

Popa continuă :

Norii grei au dispărut,
Tot ce vine e plăcut,
Căci în cursul traiului
Tu-mi ești poarta raiului.

Arcul puternic al trupului ei se destinse. Își încleștă brațele de gîtul popii.

— Stai, preoteaso, că nu-i gata!

— Bine, dar dacă am ajuns la poarta raiului, nu-i destul? Ce gură de aur ai părinte, ție-ți-o Sfîntul!

Și-l sărută, potolită și sfioasă ca o mironosiță nărăvită la treceri de acest soi.

Din ziua aceea, Nuți nu se mai îndoia de dragostea lui Liviu. Se apucă de făcut copii, mai repede decît plănuise. „Anul a fost bun — își zicea ea; hambarele-s pline, cu daniile, dacă nu curge, pică. Un copil îl va lega și mai mult de mine."

Și născu în primul an o fetiță, Victoria, în al doilea an încă una, Flavia. După ce o botezară și pe aceasta din urmă, preoteasa, femeie sănătoasă, revenindu-și iute după naștere, se așeză în patul popii și-i spuse, mîngîindu-l pe frunte:

— De-acuma, părinte, mai cu opreală. Că dacă umplem casa de fete, n-avem de unde le da zestre. Și în lumea de azi, fetele fără zestre rămîn bătrîne, pe capul părinților. Așa-i?

Liviu nu răspunse.

...Anii se alungară precipitați. Veni războiul. Satul se goli, treptat, de bărbați tineri și de mai puțin tineri. Popa avea mai mult de lucru decît în anii de pace: slujbe peste slujbe pentru cei plecați, pentru cei răniți, prinși, dispăruți. Înmormîntări cu morții lipsă.

— Slujbe multe și danii puține, părinte!

— Nu-ți păta inima cu asemenea gînduri. Bucură-te că sînt acasă, lîngă voi...

— De asta nu mă plîng, că m-ar bate Pronia. Da să știi că oamenii s-or înrăit, Liviule. Nu mai dau. Jumătate din sat ne-o rămas datoare...

— De unde știi? întrebă popa, într-o doară.

— Știu, de pe semnele mele.

— Care semne?

— Care-necare, da n-aduc. Uite, să-ți arăt negru pe alb, la catastif...

Scoase un caiet, o terfeloagă mare, din sertarul mesei.

Cînd o văzuse de mai multe ori scriind acolo, popa socotea că adaugă rețete noi la vechea ei carte de bucate. Dar nu era așa. Nuți nota, după alfabet, tot ce da popii și bisericii fiecare enoriaș. Mai bine zis ce nu da. Pe

darnici îi cunoştea, nu-i mai nota. Era atentă cu ceilalţi, cu zgîrciţii, cu scîrţarii, cu cei necăjiţi sau indiferenţi... „Ion Cireş... nici una prescură... de... Dodu... una mierţă fasole... nici una prescură... O. Borcea... una prescură, una feldără cucuruz... Mula... nici una prescură, nici una feldără..." Acesta era tatăl său. Nu se împăcaseră nici după moartea tragică a surorii sale mai mici, Ana. De această moarte, preotesei nu-i plăcea să-şi aducă aminte. „Nu sînt vinovată, Doamne, dar poate că sînt", îşi zicea cîteodată. Nicodim începuse să vină pe la ei, cu maică-sa. Îi plăcea să se joace cu fetiţele.

— Uitaţi-vă la mine, tu, că eu vi-s împăratul !

Le obliga să se uite lung şi fix în ochii lui. Acestea nu reuşeau să stea nemişcate, şi-atunci Nicodim le prindea capul în palmele mari, se holba arătîndu-le, cîineşte, colţii şi mîrîind. Victoria tăcea îngrozită, dar Flavia, mai îndrăzneaţă, îl zgîria pe faţă, strigîndu-i :

— Pricoliciule, pricoliciule !

Pe atunci începuse Nicodim să împrumute cărţi de la popa. Îi punea tot felul de întrebări curioase. Citea mai ales Biblia şi ţinea minte pagini întregi.

— Vezi, mamă, păcat că nu l-aţi dat şi pe el la liceu. V-aţi zgîrcit şi cu el, nu numa cu mine. Are cap bun, mamă ! zicea preoteasa.

— Ba nebun, sluga mamii, răspundea bătrîna. Asta nu-i întreg, numa de Apocalipsă grăieşte. Şi-apoi, cine să ne lucre atîta pămînt ? Tu nu vezi că ăştia săraci îs duşi acuma toţi pe frunt, de ne rămîne pămîntul pustiu ?! Nici pe-al vostru, că-i pămînt sfînt, nu vi-l lucră cum trebuieşte. Aşa-i ?

Nuţi tăcea aprobativ, încuviinţînd doar din cap. Şedea pe pat şi tricota. Cunoştea o mulţime de modele învăţate la şcoala de menaj. Veneau femeile şi fetele din sat să le înveţe şi pe ele. Împleteau, săracele, ciorapi groşi de lînă, sfetăre, mănuşi să le trimită pe front. Dar cine nu sta bine cu catăstiful n-avea ce căuta.

— Nu pot. N-am vreme, răspundea preoteasa înţepat.

„Bine, tu graso, tu Muloaie zgîrcită ! se revolta în gînd femeia amărîtă. Usca-ţi-s-ar mîinile şi v-ar mînca şi pe voi păduchii de pe toate frunturile."

...Se îngrăşase mult Nuţi. Copiii, vîrsta, traiul bun. Tremura podeaua sub pasul ei. Nu mai putea controla, ca altădată, slugile şi lucrătorii cu ziua. Nu mai reuşea să

adune cu mîna ei ouăle din cuibare, mai ales pe cele din podul grajdului. Punea fetițele să-l pîndească pe Ion, servitorul, cînd coboară cu căciula plină. Să nu le ascundă cumva prin buzunare, să nu le ducă la maică-sa, tîlharul. Îl căuta peste tot, cu dibăcie. Băiatul era gîdilicios, rîdea cînd îl pipăia și sărea ca apucat :

— Lasă-mă, doamnă preoteasă, că le fac păpăraie pe jos !

Popa se ocupa mai mult de creșterea fetelor. De toate celelalte se săturase, părea plictisit, indiferent.

— Tu nu mă mai iubești, Liviule !

— Auzi colo, dar ce-ți trece prin cap ?

— Lasă, că văd eu, nu-s proastă. Acuma m-am îngrășat și nu-ți mai place...

— Taci, să nu te-audă fetițele spunînd bazaconii! Dar ceva tot e-adevărat, draga mea, adăuga mîngîietor popa, în timp ce răsucea butonul aparatului de radio. E adevărat, dragostea mea se împarte acum în trei...

— Dar nu de dragostea asta am zis. Te faci că nu mă înțelegi.

— Bine. Ne mai gîndim, doamna mea.

Înviorată, se apropia de scaunul popii, să asculte buletinul de știri. În casa caldă, vocea crainicului, se rostogolea ca un bulgăre de gheață : fronturi, morți, răniți, prizonieri...

— Bată-se cît poftesc, numa pe-aici să nu vină ! comenta doamna Nuți.

Popa tăcea, ca dus pe altă lume, împietrit.

— Lasă-i, părinte, și mai ocupă-te de poporenii tăi. Sînt hoți și curvari, Liviule, zgîrciți și cu gura plină de sudălmi și de măscări. Blestemă-i batăr acum, de Anul Nou, fă-le vreo amenințare ! Că să știi de la mine : botezul prin case nu-l mai pupă ei, nici sfințirea apei, dacă pun pe masă tot ca anul trecut. Cu două ouă și cu un fuior de cînepă își bat joc de tine și de sfînta maică biserică !...

— Lasă-mă, Nuți dragă, oamenii mor, și ție numai de averi îți arde ! răbufnea Liviu într-un tîrziu.

— Îmi arde dară. Dac-ar fi după tine, ne-ar mînca păduchii. Că tu de economat nu te ocupi, mă lași numa singură, să mă sfădesc cu toți proștii ! Pînă și cu țîrcovnicu a trebuit să mă sfădesc.

— Da cu el ce ai ?

— Am, că-l nedreptăţeşte pe cantor, îi fură din partea lui de părăstas şi de prescuri.

— Are şi el casă grea, nepoţi mulţi...

— Da tu nu vezi că bea şi din sîngele Domnului, din vinul pentru împărtăşanie ?

— Bea pentru că i-e frig, îi îngheaţă oasele acolo-n turnul bisericii.

— Îi hoţ, îţi spun eu, Liviule. A cosit azi-vară iarba din ţintirim şi nu ne-a dat nici nouă, nici cantorului, batăr o furcă de fîn.

Era pornită rău pe ţîrcovnic. Dar nici el nu se lăsa. Nevasta lui, femeie bună de gură, umplea nunţile de strigături şi chiuituri. Unele erau spuse pe ferite, cu subînţeles, altele în gura mare, la adresa popii, dar mai ales a preotesei :

La domnul părintele
I-o ursit ursitele
Să ne mînce pitele.
Şi la doamna preoteasă
Să mînce cu sita deasă,
Să nu mai încapă-n casă.

Preoteasa o blestema, îi trimitea vorbă să se-astîmpere, că altfel rămîn fără slujbă. Degeaba. Femeia dase drumul dracilor din gură şi nimeni nu-i mai putea aduna de prin sat.

...Războiul se terminase.

Frontul le ocolise satul. Oamenii, refugiaţi spre Sibiu, se întorseseră repede acasă. Din toată învălmăşeala, preoteasa nu pierdu prea mult. Un viţel şi cîteva găini. „Doamne, că numa după moţata aia îmi pare rău, că era tare ouătoare !“ se plîngea servitoarei.

Se întoarseră acasă soldaţii, cei care mai rămăseseră. Unii sănătoşi, cîţiva invalizi, şchiopi, ciungi. Printre ei — şi Ion Cireş, om mai în vîrstă. El fusese „voluntar“, la şaisprezece ani, în primul război mondial, ostaş în armata austro-ungară. Aşa că din pricina vîrstei şi a faptului că i se spunea „Neutru“, în cel de-al doilea l-au ţinut concentrat, mutat dintr-un loc în altul prin ţară, în spatele frontului. Nu-l mai trimiseră în linia de bătaie. El văzuse şi trăise multe. Întorcea vorbele cu sprinteneală, de nu-l întreceau mulţi în sat.

— Gata, fraţilor, le spuse el zăpădenilor, chiar în prima duminică, după liturghie, în faţa bisericii. Gata cu ce-o fost, c-o fost destul. Haideţi după amiază la şcoală, să vedem pe cine punem primar. Să vedem cine ne măsoară pămîntul lui Teleki, că-l luăm, fraţilor, aşa să ştiţi !

Oamenii se foiră, dădeau din cap afirmativ, se vedea cît de colo că-i interesează spusele lui Cireş. Pe pămîntul grofului aveau duşmănie şi năduf încă din moşi-strămoşi. L-ar fi sorbit cu lingura.

— După amiază, oameni buni, la şcoală — încheie Cireş.

Preoteasa, căreia îi plăcea să se amestece în treburile bărbaţilor, oprită şi ea în faţa lui Cireş, îl apostrofă :

— Ţi-ar putea fi ruşine, Neutrule, să te-apuci dumneata de una ca asta ! Cum să strici legile şi să dezbini satul ?

— Asta nu-i treaba muierilor, doamnă preoteasă ! Da de ce iei dumneata apărarea grofului ? Doar nu-i domnul părinte arendaş. C-apoi arendăşia pierde moşia !

— Ba, eu nu iau apărarea nimănui, numa a dreptăţii !

— Atunci, lasă-ne în pace, doamnă preoteasă, că noi am plătit dreptatea asta cu sînge. Cu mîinile, cu picioarele, cu inima am plătit-o, aşa să ştii, doamnă Nuţi !

— Aşa-i, aşa-i, îl încurajau cîţiva, printre care şi un bărbat tînăr, cu un picior de lemn. Acesta se apropie de doamna Nuţi, întrebînd-o : Da mie cine-mi face dreptate pentru ciontu ăsta, cine ?

— Cel-de-Sus, că el, drăguţu, le vede şi le ştie pe toate, zise preoteasa cu milostivenie în glas.

— Le vede, da nici noi nu sîntem orbi, doamnă preoteasă ! i-o întoarse omul.

Între timp apăru şi popa. Le strînse mîna oamenilor şi, aflînd despre ce discută, le spuse :

— Faceţi cum credeţi că-i bine, dragii mei, numa să nu vă robiţi sufletul lui Belzebut !

— Nu mai avem ce robi, părinte, că sufletul ni l-or mîncat oamenii ! răspunse Cireş. Ni l-or mîncat ăştia care numai la biserică ni-s fraţi, dar pe hotar se poartă ca-n pilda lui Cain.

— Aşa-i ! răspunseră cîţiva, dîndu-şi coate. Aşa-i ! Aşa-i !

— Cit despre iclejia dumneavoastră, domnule părinte, nu s-atinge nime de ea, ţinu Cireş să liniştească mai mult pe preoteasă decît pe popa.

Satul fierbea. Vechiul primar, înspăimîntat, veni la popa să-i ceară ajutor. Preoteasa era cătrănită rău. Pînă și Mula, tatăl său, veni, în sfîrșit, să se împace.

— Trebuie să punem șeaua pe ei, părinte, pînă nu-i tîrziu, zise doamna Nuți. Bleastămă-i în biserică, fă-le mustrare, pomeneşte-le numele în predici, să-i ştie tot satul pe ăștia care ne strică legea, că-s comuniști mari ăștia, aşa să ştii tu ! Mai ales Cireş, obraznicul și nerușinatul ăsta de Neutru...

Popa tăcea. Deschise radioul. Se vorbea despre guvernul dr. Petru Groza, despre reforma agrară, despre Partidul Comunist din România.

— Vai de noi și de noi, se tînguia preoteasa, auzi că ăştia au şi partid ! Să ştii că-i pedeapsa lui Dumnezeu pe capul nostru, oameni buni !

— Lasă, dragă, nu-l amesteca pe Dumnezeu în treburile astea cu comuniștii, o opri părintele.

— Ba-l amestec, Liviule, îl amestec, că ar trebui să sară în ajutorul nostru pînă nu-i prea tîrziu. Că numa el ne poate apăra, drăguțu...

Popa trecu în camera din faţă.

Mula, speriat de cele auzite, veni ca un cîine bătut și-i spuse fetei :

— Draga tatii, Ileano, rogu-mă de iertare. Am venit să ne împăcăm, că de aia ne bate şi Al-de-Sus. Îţi dau partea ta de pămînt, astea 10 iugăre de pe luncă...

— Să-ţi fie ruşine, hoţ bătrîn ! sări Nuţi, opărită rău. Acuma mi-l dai ? Să ieşi afară, că pun mîna pe crucea asta şi-ţi crăp capul ! Auzitu-m-ai ?

Mula plecă, făcîndu-și cruce apăsat, o dată cu primarul.

Oamenii împărţiră cele 300 de iugăre care-i mai rămăseseră după primul război mondial grofului Teleki. Schimbară primarul. Își vedeau de treburile lor.

Erau anii secetei din Moldova. Dar Zăpadia, ca și alte sate de pe Tîrnave, n-o ducea prost cu grîul și cu porumbul. Noul primar ceru oficial cîţiva copii moldoveni, să-i adăpostească în sat. Pe unul l-a luat Cireș, pe altul l-a luat Octavian Borcea. Și Dodu, că era mai sărac, a primit unul. Mai mulţi zăpădeni luară copii, îi îmbrăcară şi-i

trimiseră, împreună cu ai lor, la școală. Într-o zi sosi în sat, tot din Moldova — „de la Fălticeni", ziceau — un moșneag cu doi nepoți, unul de zece ani, altul de doisprezece. Traseră direct la curtea popii, și preoteasa îi primi bucuroasă.

— Sluga noastră, hoțul de Ion, a fugit. Ne facem pomană, părinte. Îi folosim pe ei, că altfel mor de foame.

Și i-a folosit aproape doi ani, de le-a scos sufletul. Moșneagul era habotnic și le-o reteza scurt nepoților :

— Tăceți, bre, ce școală vă trebuie ? Mulțămiți Domnului din cer și doamnei preotese de pre pămînt că v-i burticica plină !

La plecarea moldovenilor, Nuți vărsă lacrimi adevărate. Îi părea rău după ei. „Doamne, ce oameni de omenie ! Ăstia de la noi, parcă-s de alt neam, îs colțoși și păgîni."

Cei mai mulți zăpădeni nu se mai lăsau duși de nas. Gata cu clăcile ! Cereau bani pentru orice muncă. Economatul popii nu mai prospera, ca altădată. Ba, unele socoteli ale preotesei dădeau înapoi. Fetele crescură. Le trebuiau tot felul de haine.

— Că de, — zicea Nuți — ele nu pot umbla ca toți ăștia, copiii țăranilor. Și ce dacă sînt eleve ? răspundea ea popii. Trebuie să se vadă că-s fete de domn. Nu prea învață ele grozav, dar dacă le-om face trusouri ca lumea, le mărităm noi, Liviule, n-avea grijă !

Cînd băiatul cel mare al lui Octavian Borcea, Petre, se înscrise la Politehnică, iar alții din sat la Medicină sau la Litere, doamna Nuți izbucni :

— Auzi, nu li-i rușine, copii de țărani, la facultăți ! Cine-o mai pomenit ? Ar putea să le fie rușine la nas !

Era jignită. După cîțiva ani s-ar fi bucurat să-i aibă gineri. Dar la fetele lor nu se înghesuia nimeni. Cu liceul o scoaseră greu. Victoria tot se mai descurca. Flavia, leit maică-sa, era tare de cap. Pe fata cea mare, preoteasa o opri acasă un an.

— Să termine și soră-ta liceul, să fiți împreună. Și-apoi, ce Agronomie îți trebuie ? Ai căpiat, draga mamii ? Auzi : fată de popă la Agronomie ! Vrei să miroși și tu a balegă și-a obiele de țăran, că nu sîntem noi sătui de ei. Ptiu, arz-o focul de lume, cum s-o schimbat ! Să nu-ți aud gura, că te plesnesc, obraznico !

Anul următor încercară amîndouă la examenul de admitere pentru Filologie, secția engleză. Dar căzură.

— Păi sigur, sînt fete de popă, cum să le primească ? se plîngea Nuți prin vecini. Am vrut să învețe engleza, că le-o prinde bine, dacă s-o mai întoarce cumva lumea...

— S-o mai întoarce la Paștile cailor, să mă ierți, doamnă preoteasă, îi răspunse Mărie, mama lui Octavian, într-o zi. Că dacă aveau de gînd să vie inglejii și americanii ăia, puteau ajunge și cu caru de-atuncea... Și-apoi, de ce să se întoarcă lumea, că de cînd o știu, niciodată nu s-o întors...

— Vă ia azi-mîine pămîntul la colectiv, nană Mărie. Am auzit eu la radio că prin alte părți l-or și luat...

— D-apăi, doamnă Nuți, cum zice popa la biserică : „Domnul a dat, Domnul a luat". Mie numa de groapă îmi trăbuie. Nepoții îs toți la școli, nu le pasă de pămînt !

„Ce să discuți cu o muiere proastă și bătrînă ca ea ?" își spunea Nuți.

Fetele popii rămaseră acasă. Preoteasa nici nu voia s-audă de altă facultate decît de engleză. Deși o duceau din ce în ce mai greu cu gospodărirea eclejiei, Nuți nu le lăsa să pună mîna pe lucru. Mai bine se omora ea cu toate. Îmbătrînise din cauza alergăturilor. Își scutea fetele de orice fleac, mîngîindu-le în felul ei :

— Lăsați, dragile mele, că vă săturați voi de muncă dacă vă măritați.

— Eh ! ofta Victoria.

— N-avem noi noroc, mamă, continua Flavia. Uite la dăscălița lui Cireș, la Lelica asta. Nu-i frumoasă și nici îmbrăcată ca noi, nu-i de neam, dar o iubește Axente al lui Borcea. Dacă se mărită, o duce la Regiune. Inginereasă ajunge, mamă. Agronomă.

— Doamne, ce vremuri ! ofta preoteasa.

— O, mamă, ce te tot plîngi ! zicea Victoria. Ne găsim noi un rost, n-avea grijă ! Dacă muncește omul...

— Muncește pe dracu ! sărea Flavia. Las', că nu murim noi fete bătrîne ! Hai, îmbracă-te, Victorițo, să mergem la tren. În seara asta e un film bun. Rămînem și la bal.

Mergeau în fiecare sîmbătă seară în oraș, la bal. La început le însoțea și doamna Nuți, că așa se cădea în „lumea bună", deși fetele se simțeau stingherite. Preoteasa din Zăpadia era singura mamă ce mai sta pe lavița

de la marginea sălii de dans. Rîdeau băieţii de Victoria şi de Flavia, spunîndu-le „două plus una".

Deşi Lelia le invitase de mai multe ori la căminul cultural, care funcţiona încă la şcoală — „Haideţi, fetelor, zău, că după ce terminăm repetiţiile ne distrăm cu toţii" — ele nu ieşeau în timpul săptămînii nicăieri din curtea parohială.

— Nici să n-aud, se repezea preoteasa. Cum să vă bălăcăriţi vocile în corurile lor ? Voi trebuie să cîntaţi în casa Domnului, nu în lăcaşul pierzaniei, auzitu-m-aţi ?

— Oh, mamă, spunea Victoria, doar ştii că nu ne tentează teatrurile, de ce te enervezi ?

La furie, vinele de pe gîtul doamnei Nuţi se umflau ca guşile şopîrlelor speriate. Pistruii, mulţi şi conturaţi acum, lăţiţi pe culoarea roşie a feţei congestionate, păreau aproape vineţi. Vocea îi semăna cu a cantorului, şi sub nări îi mijea o mustaţă caraghioasă, de adolescent.

Într-o seară, era s-o lovească guta, nu alta. Auzi că unul din brigada artistică a strigat la cămin — dar nu pe scenă, ci la balul care urmase :

Are popa două fete
Şi le ţine încuiete
Încuiete-n ţintirim,
Ca să nu le folosim.

— Auzi tu, porcii, ce limbă veninoasă au, nu le-ajute Dumnezeu, cu ideile lor cu tot ! blestema plîngînd doamna Nuţi.

— Oh, mamă, linişteşte-te ! căuta s-o împace Victoria. Aşa-s băieţii, răutăcioşi.

— Nu-i nimic, mamă, încheie Flavia. Mă doare undeva de ce spun ei !

Mai trecură un hop, în ziua cînd preoteasa, după ce cercetă atent catastiful cu toate socotelile încurcate, i se adresă popii :

— Liviule, dăm iclejia la stat. M-am gîndit bine, am întors-o pe toate feţele. Să le steie lor pe suflet ca lespedea pe mormînt. De ce să ne păpăm leafa cu zilele de lucru şi să ne fure toţi ? Nu-i aşa ?

— Mă bucur, răspunse omul.

— De ce să te bucuri ? Că rămînem săraci ?

— Eu totdeauna am fost şi m-am socotit un om sărac !

— Să-ţi fie ruşine, părinte! izbucni preoteasa. În averea şi bunătatea mea, tu te-ai simţit sărac. Începu să plîngă. Nu m-ai meritat tu pe mine, regret, da nu m-ai meritat!...

— Oh, mamă, o linişte a Victoria. Iar te-apuci... Zău, n-are nici un rost...

— Nu-i nimic, nu-i nimic, spunea Flavia, cu ochii la tatăl său. Ne descurcăm noi şi fără pămînt.

— Tăceţi, tu puturoaselor! ţipa preoteasa, ca şi cînd n-ar fi plîns cu cîteva clipe mai înainte. Lăsaţi-mă să-i zic, că le merită! Să ştii, părinte, că dacă nu-ţi anunţi duminecă poporenii să vie să-şi achite datorinţele, ne mutăm la oraş. Să le spui s-aducă banii hotărîţi de comitetul bisericesc, s-aducă bucatele, grîul şi cucuruzul. Altfel, murim de foame. Că ei nu mai mor, lovi-i-ar guta! Nu mor nici copiii, nici bătrînii, să mai cîştigi şi tu un ban, cu îngropăciunile.

— Taci...

— Nu tac, că aşa-i! Trebuie să le spui...

— Ce, să moară? o întrerupse popa. Eşti nebună, femeia lui Dumnezeu, cum să le spun să moară?

— Nu să moară, da să aducă ce ni se cuvine! Că rămînem numa cu grădina şi cu cimitirul. De-acuma nu-l mai dăm în folosinţă nici cantorului, nici blestematului de ţîrcovnic. Peste mormînturile vechi, care nu mai au cruci, semănăm cucuruz. Auzitu-m-ai? Aşa să ştie zăpădenii, aşa să le spui, că altfel ne ducem la oraş, şi aici îi lăsăm.

— Spune-le tu, că eu nu pot amesteca cele sfinte cu prostiile tale — replică popa Ardeleanu, scos din sărite.

— Ba tu eşti prost, ponivosule! Mi-ai mîncat averea şi viaţa! se căina doamna Nuţi. M-ai folosit ca pe-o servitoare, ca pe ştergura aia de la uşă...

— Oh, mamă, mamă! se tînguia Victoria.

— Nu-i nimic, potoliţi-vă, încheia rece Flavia.

În ultimul an, satul, încleştat de mari frămîntări, trecu în întregime la gospodăria colectivă şi se relaxă, ca un cosaş întins la soare, obosit. Cu un an înainte, cînd începu munca de lămurire, veni la Liviu învăţătorul Ion Mureşan, care locuia pe aceeaşi uliţă. Îi spuse deschis:

— Părinte, venit-a vremea şi acum este (îşi modula vocea, parodiind intonaţia bisericească) să ne ajuţi!

Liviu Ardeleanu bănuia despre ce este vorba. Îl pofti în camera din față, să n-audă preoteasa, și îl întrebă calm :

— Cum ?

— Să taci !

— Nu înțeleg.

— Foarte simplu : să-ți ții gura. Să nu te-apuci cumva de predici și de parabole din care oamenii să înțeleagă mai știu eu ce, că noi am venit cu Anticristul și altele de acest fel.

— Asta n-am făcut-o niciodată. Doar tu știi, frate Ioane, că eu sînt păstorul Domnului, nu-mi pot lăsa turma... încercă Liviu să i se opună, furat mai mult de cuvinte decît de gînduri.

— Hai, lasă-mă, Liviule, cu lozincile voastre bisericești. Ești voinic ca un cioban, îi zise bătîndu-l pe umăr, dar de păstorit nu mai păstorești de mult. Ți-ai instalat un păstor electric : preoteasa ! Dacă te atingi de ea, curentează ! Zău așa, lasă-mă cu păstoritul ; ești și tu funcționar, ca și mine. Un slujbaș în odăjdii, cum spunea Voltaire, pare-mi-se.

— Mulțumesc de răutăți, frate Ioane. Dacă ai venit aici să mă jignești, să știi că și eu ți-o pot întoarce. Dar insulta nu e un argument. Mai ales între oameni cu carte. Așa că, fă bine și lasă-mă în pace !

— Să fii sănătos !

Învățătorul se ridică și ieși. De multe ori în viața lor și-au încheiat discuțiile în acest fel. Duel vechi.

Ion se întîlni în aceeași zi cu Cireș și cu Onișor, instructorul comitetului raional de partid, cărora le spuse :

— Fraților, e de rău. Popa se opune.

— Cum ? întrebă Onișor surprins.

— Păi, uite-așa și-așa... le reproduse întreaga discuție.

— Are dreptate, omul, nu așa trebuia să discuți cu el, zise instructorul. Haideți să-i facem o vizită !

Preoteasa îi primi cu dulceață. „În viață trebuie să te ai bine și cu dușmanii" — gîndea doamna Nuți, în timp ce gura ei măcina în gol :

— Poftiți, poftiți, mai luați cîte-o dulceață. Dacă vreți, avem și una de nuci. Victorițo, adu borcanul din cămară !

Bărbații, mulțumind, refuzară politicos și se retraseră în camera din față.

— Tovarăşe părinte, începu Onişor. Noi cunoaştem că ţelul vieţii şi muncii dumitale este să duci oamenii în rai. Să ştii că şi noi avem acelaşi scop. O singură deosebire există între noi : dumneavoastră aţi orînduit raiul în cer, noi vrem să-l aşezăm aici, pe pămînt. Ne-am gîndit că nu strică să meargă oamenii pregătiţi „dincolo", să n-aibă surprize. Sper că n-aveţi nimica împotriva deosebirii noastre ideologice...

— Vai de mine, numai să reuşiţi ! răspunse popa. Multe şi felurite sînt căile fericirii...

— Asta-i adevărat. Noi am ales calea gospodăriei colective. E verificată, a dat rezultate bune. Aţi văzut, că, înaintea gospodăriei, întovărăşirea a fost un fel de purgatoriu : s-or mai lepădat oamenii de păcatul lui Cain. Ce zici, părinte ?

— Purgatoriu, dar cam scurt... Poate era mai bine să nu le luăm oamenilor iluziile aşa repede... încercă Liviu să mute discuţia pe alt plan, ca să nu înţeleagă conlocutorii că el e dispus să cedeze atît de repede.

— Nu-i bine să-i ţii în cumpănă prea mult, că trag cu ochiul cînd la iad, cînd la rai. Ne-am temut să n-o ia unii înapoi, spre iad. Ce zici, Cireşule ?

— Eu zic o vorbă de-a noastră, ţărănească : „Ce poţi face azi, nu lăsa pe mîne". Şi încă una : „Turma merge după berbece", să mă iertaţi, domnule părinte...

Ion Mureşan adăugă :

— Dacă ne luăm cu proverbe, atunci ascultaţi : „Care începe bine, sfîrşeşte frumos" şi „Care începe bine, jumătate a făcut".

— Amin ! spuse popa rîzînd. Cu mine o-ntoarceţi voi cum vă place, dar să văd cum o scoateţi cu poporenii !...

După plecarea celor trei, Nuţi se răsti la bărbatul său :

— Să nu te bagi în propagănzile lor, că-ţi tai limba ! Aşa să-mi ajute unul Dumnezeu dacă nu ţi-o tai !

În vorbele preotesei intră şi fratele ei, Nicodim. Înalt, spătos, cu gîtul ţeapăn, de lup.

— Au pornit ăştia cu colindatul. Şi-au venit întîi la popa, că-s colacii mari...

— Taci, măi, să-ţi pară bine, zise Liviu. Poate-ţi uşurăm şi ţie intrarea în colectivă...

— Nu-i de lipsă, că eu mă ştiu scrie şi singur. M-am şi hotărît cu fraţii mei să nu-i lăsăm pe ăştia să ne spurce casa cu prea multe vorbe.

— Care frați? întrebă Nuți.

— Cu pocăiții. Ieri m-am botezat în Tîrnavă, și aseară le-am ținut o predică. Să vezi cum m-ascultă, cu gurile căscate. Eu îs tare la Biblie, așa-i, cumnate? Popa nu răspunse. Noi cu frații, ne înscriem, da la lucru nu ieșim. Așa că de-aia am venit să vă spun catigoric, cu voi de-acum încolo nu mai sînt frate! V-ați dat cu pleava Satanei, de ei s-aveți parte!

— Să fii frate cu Michiduță! urlă preoteasa. Să ieși afară, nebunule și criminalule, că tu ne-ai omorît toată familia!

Era furioasă. Gîfîia, congestionată. Vinele de pe gît i se încordară din nou, încolăcite.

— Taci, tu urîto, că-ți trag una peste gură! zbieră Nicodim, ieșind pe ușă. Las', că vă răstorn eu cu frații toate minciunile și toată biserica voastră!

— Oh, mamă, de ce nu-l lași în pace? izbucni Victoria. Doar știi că enervarea îți face rău.

— Nu-i nimic, las', că așa-i trebuie nebunului! încheie Flavia.

Liviu tăcea, mutîndu-și atent privirile de la una la cealaltă.

După ce se uită îndelung la fotografia mărită de pe perete, retrăindu-și ca într-un film mut propria viață, după ce răspunse — nici el nu știe ce — la unele cuvinte ale preotesei, părintele Ardeleanu reintră în verandă, să termine cu spovedaniile de Paști. Afară era soare, cald. Boarea care neliniștea frunzele dudului aducea pale ușoare de fum acru. Prin grădini, gospodarii care nu se aflau pe cîmp curățau pomii de omizi, de crengi uscate, adunau cu grebla buruienile de an și le dădeau foc, în grămezi înăbușite.

Lîngă scaunul spovedaniei stătea acum în genunchi o femeie tînără, îmbrăcată în haine de doliu. Din ochii adînci, albaștri, se prelingeau pe obrazul frumos, dar schimonosit de plîns, lacrimi mari, rare, pe care ea nu și le ștergea cu batista. Le lăsa să se zvînte în năframa cernită cu care se legase pe sub bărbie. Păreau lacrimi de stalactită, căzute încet, veacuri de-a rîndul, într-un gol întunecat. De sub năframă, se vedea pe fruntea înaltă a femeii o șuviță de păr blond, aprinsă ca o flăcăruie palidă

în lumina primăverii năvălită pe geam. Pete de umbră și lumină îi călătoreau peste obraz, peste ochi și frunte.

Preotul o luă de mînă, o ridică în picioare, s-o vadă cine este, să se așeze el pe scaun ca s-o poată mărturisi. O cunoștea. Era Saveta de la Hodăi, verișoara preotesei. Știa că săptămîna trecută își îngropase soțul.

Sub patrafir, Saveta mai suspina ușor, rar, ca un copil care de la o vreme uită de ce plînge. Își șterse lacrimile cu batista și începu să citească, încet, cu glasul sugrumat de emoție, dintr-o cărticică neagră, cu coperțile ferfenițite, soioase :

— „Păcătuit-am, făcut-am fărădelege și nedreptate înaintea ta, Preabunule. („Vai de mine, își zise îndată popa, păcate mai înțeleg, dar fărădelegi și nedreptate, de unde ?") Călcat-am poruncile și jurămințile mele, nebăgînd în seamă învierea cea înfricoșată și mai presus de fire, urmă tînăra femeie textul cărții de rugăciuni. Toată legea și învățătura ca un sunet deșert și grai pustiu de fapte s-a socotit de mine. Mîinile mele spre toată răpirea au fost nevoitoare. („Te știam altfel", murmură Liviu.) Mintea care împărățește în mine, acea sămînță sfîntă, am călcat-o în picioare, și mădulările tale, Preabunule, le-am făcut mădulări ale păcatului, și în loc să fiu casa ta, făcutu-m-am lăcaș de stricăciune și necurăție."

Popa, chemat de căldura vocii, își aplecă urechea și mai mult. Respirația femeii învăluia fața lui osoasă, bărbătească. O simțea caldă, ca pe-un joc mătăsos. N-o întrerupse. Cuvintele cădeau cu ecou, parcă se legănau încă și după stingere :

— „Lasă, iartă greșelile mele și biruiască mulțimea îndurărilor tale mormanul cel grozav al păcatelor mele".

— Ce păcate ? o întrerupse părintele, familiar.

Femeia, ca și cînd n-ar fi auzit, continuă :

— „Am pilde de cele mai mari ale iubirii tale : pe tîlhari, pe desfrînați, pe vameși și pe fiul cel rătăcit, care mă întrec cu mult pe mine nevrednica, și totuși au ajuns la loc bun și tihnit, în brațele tale."

„Hm, parcă n-ar fi rău !" exclamă în sine, instinctual, popa. Își dezlipi genunchiul stîng de cel drept, își rezemă cotul de picior, lăsîndu-și astfel tîmpla stîngă în palmă, și asculta cu urechea dreaptă. Din cînd în cînd, se uita discret pe sub patrafir. Vedea doar flacăra palidă a șuviței de păr de pe frunte, ochiul închis ușor, furat de

cearcănul adînc ce se stingea topit în obrazul frumos, urechea acoperită de năframa neagră și o parte din gîtul alb, strident de alb, ce se descoperea între năframă și bluza cernită. N-avea nici o urmă de „necuvioase desfătări"

În inima lui Liviu Ardeleanu, chipul femeii, cuvintele ei care aminteau de păcate înfricoșătoare se topeau acum într-un firicel de apă rece, primăvăratică, neastîmpărată și unduitoare ca un început de cîntec necunoscut. Peste fața ei de acum se suprapuseră însă fulgerător două secvențe vechi, păstrate în mintea lui Liviu de ani și ani. Una o arăta mireasă. O fetișcană palidă, cu întreaga ființă concentrată parcă în surîsul acela amar, tremurînd pe buzele ei vinețiì în clipa cînd răspunse „Da" întrebării puse la cununie : „De bunăvoie și neîndemnată de nimeni ?" Cealaltă imagine era a femeii tinere de tot, cu formele rotunjite de degetele timpului, care părea doar că vrea să se joace cu ea. Venise într-o după-amiază de toamnă timpurie, s-o caute pe verișoară-sa Nuți. Liviu era singur acasă. O întrebă dacă are vreun necaz, și Saveta răspunse : „Nu".

Liviu se întrebă (scormonind acum cu mîini înfrigurate în tainița întunecată a amintirilor) de ce-i rămăseseră ascunse atîta timp cele două înfățișări ale femeii ce sta lîngă el îngenuncheată. N-apucă să-și răspundă, fiindcă vocea Savetei ardea mai departe, cu pălălăi de rug :

— „Tinde-ți preacuratele palme, strig ție, și mă curățește de întinăciunea multelor greșeli și de relele ce vin asupră-mi. („Măi, dar de ce greșeli poate fi vorba ?" se întrebă Liviu îngrijorat.) Lacrimi dă mie ca oricînd Mariei din Magdala și mă învrednicește să ud picioarele tale, și cu cosițele să le șterg, că ele mă scapă din calea rătăcirii, și mir de bună mireasmă ție să aduc."

Aici se opri singură.

În clipa de tăcere care urmă, femeia își puse batista sub genunchi ; se vede că o dureau.

„Stă așa aplecată cam de mult", își zise părintele. Ii ridică patrafirul de pe cap, luă un scaun de alături și o pofti să șadă. Femeia nu știa ce să facă ; doar la spovedanie păcătosul trebuie să stea în genunchi.

Liviu Ardeleanu ținea să-i vadă ochii. „Altfel se spovedește un om pe care-l privești deschis, în ochi, se gîn-

dea. De fapt, ea mi-a spus o simplă rugăciune, încă n-a mărturisit nimic.“

Se ridică, luă de pe divanul de sub fereastră o perniță, o așeză peste ștergătoarea țesută din cîrpe subțiri și o pofti pe Saveta să îngenuncheze din nou.

— Te ascult, fiică, spune!

— Domnule părinte, am greșit.

— Cu ce?

— Cu toată viața mea!

Cuvintele acestea îl surprinseră dureros. Inima i se făcuse un clopot de vid, în care plutea, cu o liniște tulburătoare, fără greutate, dar apăsător, vorba acestei femei îndoliate: „Cu toată viața mea“. Se stabili dintr-o dată un circuit secret, între cuvinte și ochii lui Liviu Ardeleanu, iluminați, arși de o febră nouă, necunoscută înainte. Se povîrni, își rezemă iarăși tîmpla în mîna stîngă și, uitîndu-se spre fața Savetei, văzută iarăși numai pe jumătate, parcă mai vie acum, mai îmbujorată, îi șopti:

— Cum cu toată viața?

— Cu toată, părinte, că poate așa mi-a fost soarta. Ea m-a luat de mînă, în locul mamei, care a murit pe cînd eram mică. Soarta blestemată m-a purtat prin lume, pînă am ajuns mare. După aceea, n-am mai știut să merg singură. M-am împiedecat în picioarele mele. M-am lăsat dusă de mînă, ca un orb. Acuma, dumneavoastră poate vă mai aduceți aminte că tata era de-aici, din Zăpadia. De-a lui Bianu, așa le zicea. După moartea mamei, tata m-a dus la școală, la liceu. „Să ajungi și tu să trăiești mai frumos în viață, draga tatii, să nu cazi în cap și să mori, ca mamă-ta, cu mîna pe sapă și pe secere. Auzitu-m-ai?“. Așa mi-a spus. Pe el l-au dus dup-aceea la concentrare, pe front. Mi-a scris o dată o scrisoare, că-i bine, sănătos, să-l aștept la Anul nou, că negreșit vine în permisie. L-am așteptat la mătușa Titiană, soacra dumneavoastră, poate vă mai aduceți aminte...

— Nu-mi aduc, murmură ca pentru sine părintele. Spune.

— Chiar in seara de Anul nou, parcă văd ca azi, a venit boactărul de la primărie și ne-a spus: „Să știți că Toader a repauzat pentru veșnicie. Chiar așa zicea domnul notareș: Pentru veșnicie a repauzat, pentru gloria pămîntului strămoșesc“. Am plîns toată noaptea. Eram

singură pe lume. Mătușa Titiană mă tot mîngîia cu vorbele astea: „Sluga mătușii, sluga mătușii, ai rămas cu pămîntul, dar nu mai ai tată. Acuma ești copila noastră, te creștem noi pînă te măriți!“ Doamne, ce-i putea trece prin cap! Aveam treisprezece ani, și mătușa se gîndea la măritiș, chiar din seara cînd am început să-l jelim pe tata. Era Anul nou și umblau oamenii cu uratul toată noaptea. Mătușa, după ce terminau de cîntat colindătorii, ieșea și le spunea: „Duceți-vă, măi, în plata Domnului, că noi avem mort!“ Cred că toți se gîndeau că-i alungă din pricina zgîrceniei. Doar îi cunoașteți și-i știți. Își mîncau de sub unghii...

— Știu, confirmă părintele. Îi prea știu...

— Colindătorii, nechemați în casă, porneau bolborosind, poate suduind, prin zăpadă. Era lună, ca ziua, și nu știu de ce mă tot ridicam din pat. Îmi închipuiam că sînt lîngă Ană, lîngă verișoară-mea, care mi-a fost dragă. Ferească Sfîntul și pe dușmani de o moarte ca a ei! Mă ridicam și mă uitam pe fereastră afară după oamenii mai bătrîni. Ei veneau numai către ziuă, într-un tîrziu. Nu știu de ce. Așa era obiceiul. Unchiul Niculaie Mula, cînd mă zărea la fereastră, se întorcea pe partea cealaltă și bolborosea: „Culcă-te și dormi, tu copilă, dă-i în foc, că ăștia nu se mai așează toată noaptea. Umblă după un pahar de vin și după un colac, ca cerșetorii.“ Eu mă ascundeam în pat, și cînd auzeam colindătorii prin curte, fugeam iarăși la geam să-i văd. Aveam eu, așa, o presimțire și o credință că moartea tatii e o minciună, că el se ascunde printre colindători. Îmi era teamă să nu mă caute cumva acasă și să nu mă găsească. Acuma, casa noastră era pustie. Unchiul îi bătuse poarta în cuie.

Cînd a fost către ziuă, am auzit scîrțîind ușa de la pridvor și cîinele sărind la oameni, să-i rupă nu alta. Unchiul s-a sculat între timp să dea mîncare la vite. El a slobozit și cîinele, să nu mai vină colindătorii. Dar ei tot au venit și fără voia unchiului. Erau îmbrăcați în negru. Nu știu cum. Doamne iartă-mă, mi s-a năzărit mie că-s soldați veniți de pe front cu puști cu tot. Și-n mijlocul lor era tata. Pe lună, îi vedeam cum te văd pe dumneata. („Bine că nu-mi mai zice dumneavoastră!“ răsuflă ușurat Liviu.) Tremuram toată. Eram numa în cămașă. M-am îmbrăcat în grabă. S-a trezit și mătușa Titiană. Și Nicodim. El a

sărit şi s-a ascuns sub pat. Cine ştie ce i s-o fi năzărit iar ?! Oamenii cîntau cu voci groase, răguşite. „Păi sigur, mă gîndeam, vai de capul lor, cum să nu răguşească, de unde or fi venit ei pe jos, tot colindînd ? ! Cum să nu răguşească ? !" Cel din mijlocul grupului sta cu spatele spre fereastră. „Să ştii că-i tata, îmi repetam, îi tata şi stă aşa ca să nu-l cunoaştem dintr-o dată. Să ne bucurăm mai tare cînd o să intre în casă." Îmi venea să sar în sus de bucurie. Şi vocea parcă era a lui. Colindul însă nu-l ştiam. Îl cîntau numai bărbaţii, în noaptea de Anul nou, către ziuă, cînd eu dormeam totdeauna ca dusă. Atunci eram acasă la noi. Poate că din cauza asta, domnule părinte, cuvintele alea m-au speriat. Dar ce tot vorbesc ? Sigur că dumneata le ştii :

Ficior negru de-mpăratu,
Mare veste-n ţară-o datu,
Pe la crai, pe la-mpăraţii
La cătane şi soldaţii :
Cine-n lume s-o afla-re
Să se lupte cu leu-re ...

De sub pat, Nicodim, a sărit în mijlocul căsii, strigînd : „Împăratul, împăratul !" Eu, cînd am auzit de soldaţi, mi-am zis iarăşi în gîndul meu de copilă : „Să ştii că numa tata poate fi. El a potrivit cuvintele astea cu soldaţii, ca să înţeleg eu mai repede, să nu mă lase s-aştept prea mult".

Am sărit iute şi-am deschis uşa. „Haideţi în casă, oameni buni ! Haideţi în casă !" Colindătorii au intrat înfriguraţi. Am ridicat feştila de la lampă, să-i văd mai bine. I-am luat pe rînd. Dar inima mi s-a strîns şi mi s-a făcut sloi de gheaţă cînd am văzut că n-aveau puşti în mîini. Aveau nişte bîte mari, negre. Una era plină de colaci. Nu m-am lăsat. Mă uitam la faţa fiecăruia, la ochi, le pipăiam obrazul cu mîna. „Hai, tată, nu te mai ascunde, că tot te găsesc !" Colindătorii, aşezaţi pe scaune, poftiţi vrînd-nevrînd, de mătuşa, se uitau la mine lung şi credeau că mă joc, că aiurez. În timp ce treceam de la o faţă la alta, căutînd faţa tatii, de la o mînă la alta, căutînd mîna aspră, caldă, a tatii, unul dintre bătrîni, ca să ne

înveselească, începu o „mulţămită", cum se spune după colind, în casă :

Asta-i şubă cu şinor,
Căpătată cu mult dor.
Ce vă uitaţi dumneavoastră,
Căci, aşa ni-i treaba noastră,
Ca mîinile să se întindă
Şi de pungă să se prindă,
Să căptăm cîte-un leu, doi,
Să ne putem cumpăra nădragi noi.
Nădragii să fie crăpaţi pe la pulpe,
Ca să putem fugi după vulpe.
Vulpea, fiară vicleană,
S-o făcut ficior de cătană
Şi s-o ascuns dup-un butuc de vie,
Ca Dumnezeu să vă ţie,
La anul şi la mulţi ani !

Eu săream, ca nebună, de la unul la altul. Apoi, cînd mi-am dat seama de adevăr, am început să strig : „Tata-i mort, tata-i mort !"

Mătuşa, turnînd vin în paharele colindătorilor, a închinat şi le-a spus : „Dumnezeu să-l hodinească pe Toader. O murit, oameni buni, i-or rămas oasele prin ţări străine. Am primit aseară înştiinţarea !"

Oamenii, cutremuraţi de vestea neaşteptată, s-au descoperit, unul după altul. Era ziuă, dar lampa mai ardea, fumegînd, ca la priveghi.

Nimeni nu zicea nici un cuvînt. Numai eu ţipam ca din gură de şarpe : „Ficiorul negru de-mpărat l-o omorît pe tata, ficiorul de cătană l-o omorît pe tata, ficiorul negru..."

„Taci tu, copilă, taci, că îţi pierzi minţile", încerca mătuşa să mă potolească.

Nicodim s-a ascuns iar sub pat. Nu mai scotea o vorbă.

Bătrînii colindători, ieşind pe uşă cu bîtele lor negre şi lungi, ziceau : „Să-i fie ţărîna uşoară !" „Să hodinească în pace !"

Pe laibărele de lînă, în frigul de-afară, au început să le îngheţe picăturile de lacrimi.

Am rămas, hohotind cu faţa în palme : „Ficiorul negru, ficiorul negru !..."

Nu știu, domnule părinte, dacă el l-a omorît pe tata, ori nu, dar pe mine el m-a omorît. Nu chiar atunci. Începînd cu doi ani mai tîrziu...

— Cum ? întrebă părintele, cu vocea aspră, răgușită, din cauza emoției, de parcă el ar fi fost unul din colindătorii bătrîni.

Saveta îi povesti mai departe, cu aceleași cuvinte cutremurate și fierbinți.

După doi ani, cînd ajunse ea în clasa a V-a de liceu, era tot pe vremea asta, în vacanța de primăvară. Mătușă-sa o luă de mînă și o duse în grădină sub cireșul plin de flori albe. Îi spuse în taină :

— Sluga mătușii, acum ești fată mare, o vinit vremea să te măriți. Unchiu-tău, Niculaie, zice că noi te-am ținut la școală cît am putut. Din pricina datorințelor făcute cu tine, al nostru copil, Nicodim, o rămas acasă, prost. Pămîntul vostru-i slab, n-aduce roade să coperim cheltuielile toate, că, Doamne, scumpe-s liceauăle din ziua-de azi ! Așa că, sluga mătușii, te măriți cu ficiorul lui Partenie din Glod. Vă face tată-său casă la Hodăi, la Tău, unde au ei iugărele alea multe și frumoase. Drept că ficiorul îi cam bărnaci, poate l-o fi greșit mumă-sa cu vreun țigan, că nu seamănă cu Partenie. El îi om tare fain, gras și alb, ca o doamnă. Da tu să-l placi pe ficioru-său așa cum îi. Are meserie scumpă, îi ajent de ăsta de vite, nu l-or dus nici la bătaie din cauza asta. „Ficiorul negru de împărat, ficiorul de cătană, vrea să mă omoare și pe mine, să mă ducă lîngă tata“ — se căina, mută, Saveta, în vreme ce mătușă-sa rupse o creangă albă și i-o puse în păr. Du-te, sluga mătușii, c-o s-ajungi doamnă mai mare și mai văzută ca alea cu școli. Copii să nu-i faci, dă-i în lupare de copii, că te îmbătrînesc și te veștejesc cu zile. Și-apoi, el îi mai trecut cu mult ca tine, și asta pe toate părțile îi bine, că-i așezat la casa lui, și dacă moare mai iute îți rămîne averea toată ție. O zis c-o întăbulează pe numele tău, numa să-l iei, sluga mătușii. Ne-am hotărît, cu voia ta, ca în dulcele Paștilor să facem ospățu.

Atîta îi spusese mătușă-sa Titiană. Și o lăsă năucă.

Fata fugi, după vacanță, la „părintele ei spiritual“, la măria-sa Preda. El era „părintele spiritual“ al maicilor

de la Institutul Recunoştinţei. Îşi lua însă totdeauna, în custodie, şi cîteva fete, cum era Saveta pe-atunci, de şaisprezece ani. Părea om cumsecade măria-sa, făcea multe glume cu fetele. Saveta îi povesti, oftînd şi sughiţînd, tot necazul în care se afla. Îi ceru sfatul. Preda îi răspunse :

— Fiica mea, dacă aş fi zburător cu negre plete, cum zice poetul, te-aş fura şi te-aş duce cu mine de-a dreptul în pajiştile raiului. Dar nu pot, fiica mea, nu pot să mă amestec în planurile cele divine. Cu fiecare din noi are Preabunul planurile sale ascunse. Tăinuite de ochii şi înţelegerea muritorilor. Să-i facem pe plăcere şi să-l ascultăm. Mărită-te, fiica mea. Şi dacă Domnul te va pune la grea încercare, vino să te mărturiseşti şi să-i cerem împreună să pogoare mila sa preste noi.

Ce mai putea face ? S-a supus voinţei tuturor. Îşi aducea aminte, de parcă fusese numai ieri, că s-a învoit pentru nuntă, cu condiţia să le pună verighetele în deget popa din Glod, nu cel din Zăpadia. Adică Liviu. El fusese totuşi prezent, împreună cu Nuţi. Saveta se ferea de oameni cunoscuţi. Îi era ruşine de toate, chiar şi de-o taină nevinovată : îl iubise pe Petre, băiatul mai mare al lui Octavian Borcea. El nu ştia. A aflat mai tîrziu.

S-a măritat. A încercat să nu se mai gîndească la nimic. Numai că mintea ei de fată de şaisprezece ani zbura în voie. Avea timp destul. Laurenţiu pleca toată vremea prin tîrguri, rechiziţiona vite pentru front, pentru armată. Făcea negustorii bune. Aducea bani mulţi şi-i spunea :

— În aur te îmbrac, scumpa mea iubită.

Ea nu-l putea suferi. I se făcea greaţă cînd simţea că s-apropie ziua întoarcerii. Rămînea închisă în casă cu mama Oană, servitoarea lor bătrînă, săptămîni în şir. Ţinea mintea şi-acum toate poveştile şi necazurile ei.

— Doamnă, fericită eşti, draga mea, zicea bătrîna. Eu la vîrsta ta eram slujnică la Simonoaie, aici, că ea stăpînea atunci pămîntul vostru. Mai avea şi alte pămînturi, nu numai pe ăsta. Bărbatu-meu, Văsălie, era cătană, pe front, la Lemberg. Dacă ceream o pită, să i-o trimet în pachet, Simonoaie mi-o da numa dacă venea mama din sat să-i facă o zi de secere. Şi mama, ce să facă, venea, că-i era milă de mine ! Noi, ghirişii, că aşa ne ziceau, şedeam atunci în nişte case vechi, pe unde cresc — ai văzut şi

tu — urzicile și boziile ale mari. Umblau iernuri grele pe atunci. Făceam focul cu paie. Îngheța și scalda copilului, și apa-n ulcior. Mîncam mămăligă tare și amară, dacă nu ne-o furau și pe aia cloțanii de pe masă. Blestemate bidigănii și cloțanii ! Foiau pe sub așternut ca șopîrlele vara la secere. Dacă i-aș fi putut prinde, le-aș fi tras pielea ca la șerpi. Dar fugeau și se ascundeau, topindu-se, ca nălucile, scîrboșii dracului ! Cînd venea Simonoaie în control, să ne scoată la lucru, eu nu mă ridicam în picioare de lîngă leagănul copilului. Îi dam țîță, îngenuncheată. Mă întreba mînioasă : „Tu nu te scoli să-mi pupi mîna ?“ „Nu, că nu ești popă sfințit. Mai bine ne-ai da simbria la vreme și cucuruz bun, că, ui, mămăliga-i amară ca fierea.“ „Dacă nu vă place, mîncați iarbă !“ „Am mînca noi și iarbă, da cu copiii ce facem ?“ „Să mînce și ei, să se învețe de mici !“ răspundea blestemata, arz-o focu acolo în mormînt, pe unde o fi așezată !

Și nana Oană încheia totdeauna cu vorbele astea :

— Poți avea, doamnă dragă, o ciurdă de boi, dacă n-ai suflet, ești și tu ca ei. Numai trăbuie s-aștepți să-ți crească coarne !

Saveta nu se gîndea atît la Simonoaie, cît la Laurențiu. El se ocupa de avere, de afaceri, de servitori. Toți îi știau frica. Numai în fața nevestei cădea în genunchi și se milogea :

— Iubește-mă, scumpo, că altfel mă omor !

Simțea, pesemne, ce se întîmplă în sufletul ei. Aducea băuturi scumpe, ca s-o îmbete, rugînd-o să-i spună adevărul. Le bea singur. Saveta nu s-atingea de pahare. Tăcea. Laurențiu o răsturna pe pat, ațîțat și furios. O tăvălea, încerca s-o dezmierde. Dar vorbele lui dulci se transformau în insulte. Ea tăcea, se apăra cît se apăra, înghițindu-și lacrimile. Lui îi plăcea s-o muște. Ea îl plesnea peste gură. Fugea afară din casă, lua luntrea și se oprea în mijlocul Tăului.

— Hai înapoi, iubito, că te împușc ! striga el furios.

„Mai bine împușcă-mă decît să mă las mușcată de tine“, se gîndea, ascunzîndu-și luntrea în trestii, acolo unde își făceau cuiburi rațele sălbatice.

Laurențiu bea mult. Venea tot mai rar pe-acasă. Peste sufletul Savetei bătea un vînt pustiu. Plîngea tot mai des.

Îi venea să urle. Umbla pe dealuri, ca nebunii. Nu mergea nici în Zăpadia, nici în Glod. Se ferea de oameni. „Trebuie să mă mărturisesc, şi-a zis. Altfel, cine ştie de ce prostie mai sînt în stare, mă sinucid, Doamne fereşte !"
S-a dus la reverendissimul Preda, i-a spus totul, ca şi data trecută. A poftit-o acasă, să stea mai pe îndelete de vorbă. Dar nici n-au intrat bine pe uşă, că a şi luat-o în braţe şi-a aşezat-o pe pat.

— Cine, canonicul ? tresări popa Ardeleanu, ca scuturat de friguri, auzind această mărturisire neaşteptată a Savetei.

— El, îi răspunse femeia. M-a răstignit, că era tare ca un urs. Dar m-am apărat, nu m-am lăsat. Dacă a văzut că nu glumesc, a renunţat şi a început să rîdă : „Domnul încearcă pe fiicele sale păcătoase în toate osebitele chipuri lumeşti. Eşti tare în credinţa ta, femeia Domnului. Pot să-ţi dau iertarea şi ştergerea păcatelor, spunîndu-ţi ţie : „Ia-ţi patul, tău şi umblă !"

— Cum, chiar aşa s-a întîmplat ? se miră şi mai tare popa.

— Chiar ! Atunci nu mi-am luat patul. Dar am făcut-o mai tîrziu, părinte. Aveam optsprezece ani. S-a terminat războiul, vremurile s-au schimbat. Laurenţiu făcea alte afaceri, alte negustorii. O dată a venit acasă cu doi cai. Pe unul călărea el, pe celălalt o femeie de la circ. A adus-o în casă şi mi-a prezentat-o : „Iacă-tă, Saveto, femeia care mă iubeşte cu adevărat". „Îmi pare bine" — am răspuns. Îmi venea să rîd şi să plîng. Nu atît de ei, cît de mine. După o oră, i-am văzut cum trec dealul călări, în direcţia Aiudului. Multă vreme n-a mai venit acasă. Cine ştie pe unde-l purtau negustoriile şi gărgăunii din cap ? !

Într-o zi m-am hotărît : i-am trimis o scrisoare lui Petre în Zăpadia. Am pus servitorul — că atunci mai aveam încă trei servitori — să-i ducă şi un cal, să aibă cu ce veni pînă la Hodăi. Şi toată vara aceea ne-am iubit împreună. Toamna a plecat, că era student la Metalurgie în Bucureşti. Plîngeam degeaba, fiindcă el mi-a spus-o deschis : iubea pe altcineva. M-am încurcat cu el ca să mă răzbun pe mine. S-a însurat apoi şi n-a mai venit să mă vadă. („Povestea asta nu-mi place deloc. Dar... Poate c-ar

fi fost mai bine să fi căutat și eu pe cine îmi fusese drag", murmura în gînd, mustrător, părintele Ardeleanu.)

Laurențiu a fost declarat chiabur, continuă Saveta, obișnuită acum cu răsuflarea fierbinte a lui Liviu. Adică mai bine zis eu, că averea era întăbulată pe numele meu. Umbla numa beat și urla la mine : „Plătește, chiaburoaico, impozitele !" Eram o chiaburoaică de douăzeci și cinci de ani. Îmi mai făceam de cap rar, cu cîte-un vînător rătăcit după rațe sălbatice, pe la Tăul nostru. („Vai de mine, dar și vai de tine, fată dragă ! Cîte rătăciri, cîtă tristețe !") Îmi era pustiu, părinte. Pe el nu-l mai primeam în pat. Îmi era greață, îmi era și frică să nu mă sugrume. „Mă omor !" mi-a strigat, plîngînd, într-o zi. „Omoară-te !" i-am răspuns, rece ca piatra, nepăsătoare. După întîmplarea cu canonicul nu m-am mai spovedit ani de zile. Cînd nu mai puteam de păcate, mă îmbăiam în Tău, mai spre mijloc, unde-i apa afundă și rece. Mă gîndeam uneori să mă înec. Dar știam o poveste despre Tău. Se zicea că apa lui n-ar fi altceva decît una din lacrimile vărsate pe-aici, printre dealuri, de-o fată a uriešilor care locuiau cîndva în cetatea Glogovățului, furată și dusă departe de zmei. „Ce frumos ar fi, mă gîndeam, să mă închid în lacrima unei zîne furate, ca și mine, de zmeu !" Poate de-același „ficior negru de-mpărat". Mă uitam în apa adîncă, vedeam cum joacă peștii speriați, peștișori de aur, mă luam după ei. Ajungeam pînă lîngă păpuriș, vedeam cum fug puii de rață sălbatică spre cuib, și așa, încet-încet, uitam gîndul care mă mușca de inimă.

Apoi am dat pămîntul la stat. Eram sătulă de pămînt. Dacă stau și mă gîndesc bine, numai de la el mi s-au tras toate : moartea mamei, moartea tatălui, căsătoria...

Laurențiu a plîns atunci, ca apucat. Tot repeta că el se omoară. Îl știam bețiv, om îmbătrînit în rele și murdării. Nu i-am dat nici o crezare, nici o importanță. De lucrat nici nu știa să lucreze pe hotar. A început să pescuiască. Eu zburdam în voie, dar nu mă mai încurcam cu nimeni. Umblam pe dealuri singură, nu-mi mai trebuiau bărbați. („Suflet rătăcit și singuratic !" ofta mereu, neauzit, Liviu Ardeleanu.)

Astă-iarnă m-am înscris la gospodărie, ca toată lumea. Aveam poftă să mă apuc de lucru. Mă gîndeam cîteodată că dacă ar fi trăit tata și m-ar fi văzut umblînd lela pe dealuri m-ar fi bătut. Dacă ar fi trăit tata...

Laurențiu n-a vrut să se înscrie. „Îi urăsc — mi-a zis. Și pe tine te urăsc, cățea spurcată !" „Urăște-mă, dar eu mă duc la lucru. Mă bucur că m-au primit, că nu mi-au adus aminte de ce-a fost. Și un copil vreau să-mi fac, așa să știi tu". „Cu cine ?" m-a întrebat, scuipînd pe podea. „Cu cine îmi poruncește inima" —i-am răspuns rîzînd. El și-a luat undița și-a coborît de-acasă, la Tău.

Seara, nu s-a întors. Mă gîndeam că s-o fi dus în sat să bea. N-am bănuit altceva. Toată noaptea a bătut vîntul și-au urlat cîinii. Mi-a fost frică să ies în cîmp să-l caut. Am tremurat ca bolnavă.

A doua zi dimineață cînd s-a dus ciurdarul colectivei să adape vitele, l-a văzut pe Laurențiu plutind pe apă, lîngă păpuriș. A strigat omul, speriat. M-am dus și l-am scos împreună, cu luntrea. Își legase de gît o piatră, dar n-a fost așa de grea ca să-l tragă la fund. Nu știu cum, parcă îmi părea rău că mi-a luat-o înainte și s-a înecat el în lacrima zînei mele nenorocite...

Aici, femeia se opri și izbucni din nou în plîns. Tulburat din cale-afară, absorbit de drama Savetei ca de un vîrtecuș de ape adînci și reci, Liviu Ardeleanu oftă copleșit și se ridică frînt de pe scaun. Femeia rămase în genunchi, plîngînd. Se apropie din nou de ea, îi ridică bărbia și o privi în ochi. Albastrul lor era topit acum într-o ceață scînteietoare. O privi îndelung și o întrebă :

— De ce plîngi ?

— Pentru toată viața mea, părinte !

— Și pentru a mea ! adăugă el, dar își dete repede seama că alt suflet se spovedise, nu al său.

Era tulburat. Nu știa ce să facă, ce să spună. Într-un tîrziu, se așeză iarăși pe scaun, pentru a-i stabili canonul și a-i da dezlegarea. În clipa aceea, se auziră ciocănituri repetate în geamul de la ușa camerei din mijloc. Se văzu capul preotesei, cu fața puhavă, mărită parcă de trei ori și deformată de sticla unduitoare a geamului.

— Da mai termină odată, Liviule, ce dracu, Doamne iartă-mă, că doar nu vrei s-o ții toată ziua ! Îi cunoști pă-

catele, că-i verişoară-mea. Taci tu, Saveto, de ce plîngi ca o proastă, că doar nu eşti la judecata de pe urmă ! Nu l-ai omorît tu. Singur şi-o făcut felul, dă-l dracului de ţigan ! Haideţi la masă, că am frecat fasolea !

Popa intrigat, îi făcu semn să-l lase în pace.

— Plîngi draga mea, căci lacrimile şi rugăciunile spală inima omului. Tu ai lacrimile care îmi lipsesc mie, eu rugăciunile. Încolo, viaţa ni se-aseamănă, precum ştii...

Se opri, surprins de propriile gînduri, rostite atît de deschis.

Femeia auzi totul, dar se făcu a nu înţelege nimic şi se rugă :

— Scapă-mă de păcatele vieţii mele, părinte.

— Ai făcut şi n-ai făcut păcate de moarte, zise popa Ardeleanu, mîngîind-o pe frunte. De păcate scapă omul singur, şi eu vreau din toată inima, să te-ajut. Păcatele de moarte se răscumpără de-a lungul întregii vieţi şi numai cu rugăciuni anume spuse. Dă-mi cărticica, să ţi le-arăt pe care trebuie a le urma pînă mîine, cînd vei veni la împărtăşanie. Ca să intri cu primii paşi curaţi în săptămîna patimilor. Aşadar, iată rugăciunile cele indulgenţiate.

Femeia le urmărea după degetul tremurător al popii pe rîndurile scrise mărunt în cărticica neagră. Liviu trecea grăbit peste unele, poposea la altele.

„Dulce inimă, fă să te iubesc din ce în ce mai mult !" (Indulgenţă trei sute zile de fiecare dată ; indulgenţă plenară, dacă e recitată zilnic — o lună întreagă) ;

„Toate pentru tine, inimă !" (Indulgenţă trei sute de zile de fiecare dată) ;

„Inimă preacurată, apără familiile noastre !" (Indulgenţă trei sute de zile) ;

— Nu, asta nu-i potrivită acum, reveni popa, stînjenit, cu vocea pe jumătate. Pe asta să n-o spui...

— Bine, părinte ! se auzi glasul liniştit al femeii, cu totul altul decît cel sugrumat de emoţie din timpul spovedaniei.

Liviu remarcă de îndată, cu bucurie stăpînită, această schimbare, calmul ce emana din fiinţa femeii.

— Pînă acum avem doisprezece ani indulgenţă, zise popa Ardeleanu după o socoteală sumară în gînd. Dar tu,

fiica mea, păcătuiești de optsprezece, înainte nici nu mai socotim. Deci am mai avea nevoie, pînă mîine, de încă șase ani indulgență. Să zici rozarul cu următoarele mistere : „Peste cele de bucurie să trecem, că nu se potrivesc pentru tine, misterele de durere cerînd prin ele părerea de rău pentru păcate". („Ce păcate ? Lumea a păcătuit față de ea, nu ea față de lume !" se gîndi iar Liviu. Dar degetul lui răsfoia mai departe febril cărticica.) „În cinstea încununării cu spini, cerînd prin acest mister disprețuirea lumii." („Adică, de ce ?" se întrebă încă o dată, in gînd, popa Ardeleanu.)

— Nu, pe ăsta să nu-l spui, continuă cu glas tare.

— Bine, părinte, nu-l spun, acceptă femeia, cu ochii în ochii lui.

— „...în cinstea purtării crucii, cerîndu-ți prin acest mister virtutea răbdării". („Doamne, dar mai multă răbdare decît ea, cine-a mai avut pe lumea asta ? Eu n-am răbdat — se mustra Liviu grăbit — eu m-am obișnuit. Sînt mai vinovat și mai păcătos decît ea !") Apoi misterele de mărire — Liviu le înșirui mașinal, precipitat, fugărit din urmă de emoții necunoscute. „În cinstea adormirii, cerînd o moarte bună..." Din nou își dădu seama de nepotrivirea canonului, și astfel reveni pentru ultima dată : Fără asta !

— Lasă, părinte, că... lasă... știu eu cum să le aleg !

Se ridicară. Saveta își șterse genunchii amorțiți, apoi făcu doi pași împiedicați, șchiopătînd. Popa o văzu lîngă el înaltă, subțire, cum nu fusese niciodată preoteasa, cum nu erau nici fetele sale. Pe hainele negre, de doliu, fața albă a femeii contrasta ca zăpada pe un vîrf de munte întunecat. Ochii dădeau reflexe stelare, iar șuvița de păr tot mai ardea pe frunte, cu flacăra ei stranie. Ceva atît de limpede și totuși atît de misterios trăia în chipul Savetei. Sau numai așa i se părea lui Liviu Ardeleanu în clipele acelea de oboseală învălmășită, după o jumătate de zi de spovedanii, ale altora și ale lui. „Da, se gîndea omul, femeia asta a mărturisit și în locul meu. Dezlegînd-o pe ea, poate voi reuși să mă dezleg și pe mine."

— Te aștept mîine la cuminecare, și poimîine la o nouă spovedanie. Las-o pe preoteasă în pace, că prin gura ei se intră în iad !

Saveta refuză deci invitația la masă a verișoarei sale mai mari, Nuți. Ce-ar fi putut să-i spună ei, mai ales acum ? ! Simțise bine că Liviu n-ar fi dorit nici el să prelungească, în prezența preotesei, schimburile de priviri, cu atît mai puțin de cuvinte. Soarele de april zbicise cărările. Pașii femeii tinere se grăbeau, peste Dealul Viilor, către Hodăi, către casa ei singuratică de la Tău. Ajunsă acolo, se urcă direct în luntre, așa flămîndă și obosită cum era, și începu să parcurgă în goană toate rugăciunile, tot rozarul, toate „misterele“ durerii și ale măririi. „Haideți, zicea ea, pești neastîmpărați, haideți pui de rață sălbatică, și ajutați-mă ! Nu mai vreau să mor, am murit destul în cei optsprezece ani, de cînd mă știți aici, vecină cu voi. Nu mai vreau să mă îngrop nici în lacrima zînelor...“

Îi veni să se scalde, dar apa era încă rece, i se părea înveninată : în ea se înecase „Ficiorul negru de-mpărat“, o dată cu trecutul ei, pe care îl scruta acum prin unda limpede a lacului pînă în străfunduri.

„Dezleagă-mă, Liviule ! Tu mă poți înțelege mai bine decît oricine pe lumea asta. Singur ai spus că viețile noastre se-aseamănă !“ se trezi vorbind cu inima ei răvășită Saveta. Tresări, dar nu mai era speriată la gîndul că, în sfîrșit, poate-și va găsi mîntuitorul.

Popa, flămînd, se așeză la masă și înfulecă fasolea frecată, prăjită cu ulei, ca toate mîncările de post. Se grăbea să iasă în grădină, să se miște, să pună mîna pe sapă, pe greblă, pe firezul cu care tăia de obicei crengile uscate ale pomilor.

Masa era tăcută, se auzea doar țăcănitul ritmic al furculițelor purtate de la farfuria cu fasole la gură, înapoi la farfuria cu varză acră și iar la gură.

— Da ce ți-o spus, de te-o ținut așa de mult, curva asta de verișoară-mea, Doamne iartă-mă, că nu-i pot zice altfel ? sparse liniștea, cu glasul ei bărbătesc, strident, doamna Nuți.

— Oh, mamă, făcu Victoria, iar te-apuci ? Și cu ce expresii, zău...

— Nu-i nimic, continuă Flavia. Dar l-ai mai putea lăsa și tu, mamă, pe tăticu în pace. De ce te amesteci în cele sfinte ?

— Sfinte pe dracu! O cunosc eu ce poamă bună-i!

Liviu Ardeleanu se ridică tăcut și plecă în grădină. Acum îi era atît de silă de preoteasă, încît nu se mai ostenea nici să-i răspundă.

Căldura începea să joace, aproape imperceptibilă, ca apa morților deasupra pămîntului grădinii, săpat mărunt, făcut straturi și parcele, de mîna popii. Luă mai întîi grebla, și în timp ce strîngea de pe margini buruienile uscate, sunătoare, împins și de cuvintele dure, vulgare, ale preotesei, omul începu să se gîndească la Saveta. Da, fără îndoială, spovedania ei îi făcuse bine. Mai mult chiar, un sentiment nou, neobișnuit, pe care-l mai încercase o singură dată în viață, zbura cutezător în jurul inimii lui, buimacit ca un fluture de noapte în jurul unei lămpi dintr-o încăpere pustie. Adună buruienile, apoi se apucă să curețe, cu toporișca, mlădițele seci, neînfrunzite, ale tufelor de agrișe. Miinile lucrau singure, gîndurile își vedeau de zig-zagurile lor, rîndunici timpurii ce forfecau văzduhul. Tăia crengile subțiri, pline de spini cu clonț încovoiat, sticloși și ascuțiți, le tăia pînă la rădăcini, și uneori, împlintînd toporișca mai adînc, scotea și vechi rădăcini încolăcite, ghemotoace informe, putrezite de ploi. Avea de grijă să nu le taie pe cele sănătoase, care trimiteau în sus, cu pompele lor nevăzute, sevă amară, verzuie, ce avea să se transforme, sub lumina și căldura verii, în boabe dulci. Popa își dădea seama că și în inima lui niște rădăcini vechi și ascunse, înăbușite anume, cu bună-știință, voit sau nu, sugrumate treptat prin mortificări și renunțări, printr-o obișnuință somnoroasă, trimiteau acum cine știe prin ce minune o sevă neastîmpărată. Toate celulele clipeau luminos în trupul trezit la viață. Păreau un cer instelat, prăbușit în ființa lui, gata să-l sufoce.

Cum sta aplecat, cu ochii în pămînt, privind scormonitor, tăios, observă un șir lung de gîngănii roșii, vaciledomnului, bălțate. Urcau dealurile mărunte, prăpăstioase, cu trudă grea, se grăbeau în neștire spre tulpina însorită a vișinului. Acolo se soreau, se drăgosteau răzlețite de furnicarul lor, ferindu-se grijuliu de lacrimile cleioase, rămase pe obrazul scorțos și crăpat al pomului. Într-un tîrziu, pe culmea unui mușuroi, apăru dezorientată o gîn-

ganie, tăiată parcă din catifea neagră. Încerca s-o apuce într-o parte, dar repede se întorcea, speriată de umbre inexistente pentru ochiul omului. „O tînără femeie în doliu, se gîndi părintele. E Saveta, sus pe Dealul Viilor, pe Gurgui, speriată de adîncimea Tăului. Sau nu-i ea ?“

Închise ochii şi o văzu înaltă, întreagă, însă clătinîndu-se. Dincolo de faţa ei cunoscută apăru o altă faţă. Cine putea fi ? Se uită mai bine, se gîndi, şi într-un tîrziu îşi spuse : „O cunosc, da, da, ea este, cealaltă femeie în doliu ! Cea care venea în fiecare sîmbătă seară la reverendissimul Frăţilă, la „părintele ei spiritual“, să se mărturisească. Uite ce e-n stare viaţa ! Ce asemănări ciudate ! Două femei tinere în doliu...“

Lucra discret măria-sa. Era filozof şi pictor. Femeia în doliu, cu o faţă la fel de frumoasă ca şi a Savetei, apărea în toate tablourile pictate de canonicul Frăţilă : Maica Domnului cu Iosif şi magii, cu pruncul în braţe, Maria lîngă crucea de pe Golgota, înconjurată de alte femei. O dată o văzu Liviu, credinţerul, sub chipul Mariei Magdalena, ştergînd picioarele lui Hristos cu părul ei lung, de aur topit. Şi cît de tulburat a fost în ziua cînd, dereticînd prin cameră, scuturînd praful, descoperi în colţul din spatele şevaletului, în vraful de pînze cu Mater Dolorose, „răstigniri“ şi „coborîri de pe cruce“, nudul femeii în doliu. Avea un corp alb, catifelat şi pietros, cu toate proeminenţele topindu-se dulce în linii zvelte. Băiatul îi privea sînii de fecioară, gîtul înalt şi rotund. Cîteodată îndrăznea să se uite — în fugă, să nu-l prindă cumva măria-sa — peste întreaga zvelteţe a trupului. În zilele acelea era tulburat, luat pe aripi de furtuni mari. Apoi, nopţi în şir, chilia lui întunecată se schimba ca prin farmec într-o poiană năpădită de flori şi de lună. Nu mai putea dormi. Revelaţia, bucuria lui pămîntească şi nepămîntească, de a privi acel tablou, acea fiinţă umană rătăcită printre sfinţi, ţinuse însă scurt. Reverendissimul şi-a dat seama că prea lipseşte praful de pe pînza sa cea mai de taină. Se vede că părintele, în cursul săptămînii, marţea, miercurea, cînd mai erau încă două zile pînă la mărturisirea obişnuită, scotea tabloul să-l contemple. Poate că-i era şi lui dor de femeia în doliu. Nu se pricepea Liviu la pictură, dar îşi dădea seama că pînza aceea trăia, avea în ea ceva desăvîrşit, fremătător, omenesc. Nu se-

măna cu celelalte tablouri de pe pereţi. Ce-o fi făcut mai tîrziu canonicul cu ea, Liviu n-avea de unde şti. Să-i fi acoperit oare goliciunea cu veşminte, ca Michelangelo sfinţii din Capela Sixtină ? Era încîntătoare ! Femeia în doliu, Saveta lui de azi... Ehe, lucra discret reverendissimul Frăţilă, nu ca măria-sa Preda ! Despre oameni ca ei, scosese cineva, de mult, strigătura :

Face-m-aş călugăraş
La mînăstire la Blaj,
Cu mîinile pe icoane,
Cu ochii după cucoane.

...Într-un tîrziu, Liviu Ardeleanu deschise ochii. Lumina înţepa, cutreiera împărăţia de sub gene ca nişte furnici roşii, agitate, îl făcea să clipească des. Îşi aminti de întîmplarea Savetei cu acest canonic Preda, despre care credinţerii povesteau cam multe. Făcea greşeala că-i bătea şi-i schimba des. Cînd canonicul termina de spovedit maicile mai păcătoase de la Institutul Recunoştinţei ori elevele rătăcite, se spune că nu se canonea prea mult şi prea rău. Dădea o raită prin piaţa de alimente a oraşelului. Acolo veneau în fiecare joi dimineaţă, şi uneori duminica, ţărănci tinere, frumoase, fără atîtea complicaţii intelectuale.

— Ei, dulce-i smîntîna ? le întreba reverendissimul.

— Dulce, măria-ta.

O cîntărea din priviri, şi dacă nevăstuţa mai avea cumva şi gropiţe în obraz, cum îi plăcea canonicului, atunci înmuia un deget în ulcica sau în oala plină de smîntînă şi-l lingea cu dibăcie de cotoi bătrîn. Plescăind din limbă, întreba din nou :

— Scumpă-i ?

— Nu-i scumpă, măria-ta.

— Atunci, ia-le, fiica mea, şi vino cu ele acasă. Eu nu le pot duce prin oraş, să mă fac de rîs. Iţi plătesc şi drumul. Ştii unde şed, nu ?

Se zice că odată mai-marii şi egalii lui l-au judecat în consistoriul arhidiecezei. S-au strîns toţi bărboşii şi-au început să-l chestioneze, amintindu-i cu o satisfacţie diabolică aventură de aventură :

— Asta-i adevărată ?

— Adevărată, fraților !
— Dar cealaltă ?
— Şi cealaltă.
— Va să zică, le recunoşti pe toate ?
— Pe toate !
— Şi n-ai nimic de spus ?
— Ba am, cuvintele apostolului Ioan : „Cine se simte nevinovat, să pună mîna pe piatră şi să mă lovească“.

Iezuiții, mai-marii şi egalii canonicului Preda, zice-se, au plecat cu toții capetele, şi-au rezemat bărbile în piept, stînd aşa, ca într-o reculegere tulburătoare, minute în şir.

Parcă una din vocile lor, ale foştilor superiori bisericeşti, l-ar fi trezit acum, în grădină, pe Liviu Ardeleanu, din gîndurile sale împrăştiate, din încercarea de a-şi clarifica sentimentele, încă destul de contradictorii :

— „Şi tu ne urmezi, fiule !“

Vocea îşi luase subit un timbru angelic, de cristal.

— Nu-i adevărat ! auzi Liviu o altă voce răspicată, zvîcnind satanic, ca bronzul lovit. Nu-i adevărat. N-o să vă urmeze. Şi nu din cauza rangului bisericesc. Nu. Liviu nu e plămădit din acelaşi aluat cu voi. Pentru el a cernut viața o altă făină. Mai neagră şi mai săracă. Măcinată la piatră, nu la site. Numai drojdia i-ați împrumutat-o voi. Dar şi drojdia s-a învechit, nu mai are puterea de-a fermenta...

Liviu tăcea încruntat. Cuvintele îi zbîrnîiau în ureche cu ecouri repetate.

— Bine-bine, dar dacă nu va renunța la calea pe care a apucat...

— Iar să renunțe ? Dar ce-a fost toată copilăria lui ? Toată tinerețea, toată viața lui de pînă acuma ce-au fost ? O renunțare continuă. Lăsați-l în pace, mironosițelor ! Nu mai are omul timp să renunțe...

— Să nu renunțe... Dar ce vor spune oamenii, ce va spune satul ?

— Oamenii ?! Dacă doi, fie şi numai doi dintre ei, vor şti să-i ia apărarea, e destul. Ceilalți n-or să dea cu pietre. Oamenii se mai schimbă şi ei... Cît despre sat...

— Da, satul ! Părintele Ardeleanu a fost trimis în sat cu o misiune etică, mai presus de legile omeneşti...

Liviu aştepta neliniştit răspunsul, smuls parcă din gîtlejul lui ars de febră, uscat. Şi acesta veni fără ezitare :

— Misiunea lui etică, zici ? Poate n-am auzit bine : mai presus de legile omenești ? Da ? Atunci, află de la mine că misiunea aceasta a încetat. S-a stins pe îndelete, fără convulsii. Dacă Liviu nu i-a împiedicat prea mult pe oameni să cunoască, să înțeleagă și să urmeze adevărul legilor omenești, poate pleca liniștit la drum... Și-apoi, dacă e vorba de sat, de ce nu vă uitați și voi, umbre bărboase, de ce nu vă uitați deschis, fără teamă, în ochii oamenilor ? Satul lui Liviu nu e alcătuit numai din babe surde, din femei clevetitoare și moșnegi speriați. Ați văzut cum se înghesuie la spovedanie ? Unde-s ceilalți enoriași ? Nici Octavian Borcea n-a vrut să mai vie. Oamenii — vreți, nu vreți — au de lucru. S-a dezghețat pămîntul. S-a încălzit. N-au vreme de pierdut...

Popa Ardeleanu trase aer adînc în piept și oftă ușurat. Auzi însă, din nou, cealaltă voce :

— Bine, chiar dacă amesteci pe cele lumești cu cele mai presus de fire, încă și-atunci purtarea lui tot lașitate se va numi.

— Da. Bine că spui și tu o dată adevărul ! Liviu a fost prea multă vreme laș. Prea multă vreme s-a scăldat în apa călduță a obișnuinței, a somnolenței vinovate. Ce oare l-a bucurat sau l-a durut, l-a făcut să rîdă sau să plîngă ? Nimic, aproape nimic. A mîncat, a dormit, a ținut predici, douăzeci și cinci de ani a uitat de sine. Da, totul e adevărat. Are și copii, de la o femeie pe care n-a iubit-o. E vinovat, nici vorbă, e foarte vinovat. N-am de ce să-l apăr. Dar acum, ca să-și poată înfrînge pînă la capăt lașitatea, trebuie să devină om. Să-și apere omenia, să-și spele fața de minciună...

Liviu își scutură capul, ca și cînd ar fi trebuit să se trezească dintr-un somn greu, toropitor. Deschise ochii. Nimeni în jur. Lumina ințepa la fel de nemilos ca mai înainte. Strînse din nou pleoapele, sub care alergau furnicile roșii, speriate.

— Și-apoi, el are familie.

— Are familie, are familie !

— Are soție...

— Da, preoteasa...

— Ea ce-o să spună ?

— Multe. Prea multe chiar !

— Dar fetele ?

Aici, Liviu vru să răspundă el. Se opri însă, stingherit. Îi părea, desigur, rău că... Da... Va trebui să-şi părăsească şi fetele... Dintre ele, Victoria îi era mai dragă. Avea ceva din el şi bun, dar şi rău. Bun : inima deschisă, firea sensibilă. Rău : nehotărîrea, înclinaţia spre resemnare. Faţă de ea, adică faţă de amîndouă, tatăl se simţea vinovat, cu atît mai mult cu cît în clipa aceasta îşi dădea seama că totul e prea tîrziu. De ce nu şi-a făcut datoria la timp ? De ce-a tăcut ?

— Deci, îşi va părăsi şi copiii ?

— Pentru Liviu, bate ceasul al doisprezecelea !

— Şi cu cine vrea să fugă ?

— Să fugă ? Adică, da... Cu Saveta, răsună vocea ca un clopot. Cu Saveta !

— Hi-hi ! se auzi un rîset piţigăiat. Cu Saveta, păcătoasa care...

— Mi-e dragă ! izbucni Liviu într-un strigăt fulgerat, dureros ca un geamăt. Mi-e dragă ! Parcă explodară în aceste cuvinte scurte ultimii atomi, înăbuşiţi aproape patruzeci de ani, rămaşi totuşi vii, ultimele puteri din sufletul copilului de ţăran : Mi-e dragă !

Aici, Liviu reteză firul gîndurilor. Îşi şterse fruntea de sudoare. Sîngele îi bătea în tîmple acut ca o toacă de fier. Se anunţa astfel jumătatea unei hotărîri. Tăie şi crengile uscate ale vişinilor, ale prunilor hohotind în alb, le strînse într-un colţ mai ferit, peste buruieni, peste rădăcini şi frunzele de an şi le dădu foc.

Era spre seară, vreme liniştită. Prin alte grădini, întorşi din cîmp, alţi gospodari făceau acelaşi lucru : ardeau buruienile. Dar pentru Liviu Ardeleanu, focul acesta înăbuşit, la început mai mult fum decît foc, părea ceva cu totul neobişnuit, de parcă nu l-ar fi aprins tot el în fiecare an şi tot pe vremea asta. Stătea în preajma flăcărilor mocnite, întors cu faţa către apus, le aţîţa, să ardă mai cu inimă. Printre fuioarele de fum încolăcite greoi, cînd alburii şi groase, cînd subţiri şi vineţii, urcînd ca dintr-o jertfă stranie, se vedea turla bisericii, incendiată de amurg. Fumul acru, iute, îl ustura la ochi, îi storcea lui Liviu lacrimi. Şi prin ceaţa aceasta de fum

și lacrimi, turla incendiată se clătina, venea spre el și iar o apuca înapoi, zgribulită, speriată. Liviu porni spre casă, călcînd pe propria sa umbră încet, cu pași încrezători și neclătinați.

În Vinerea mare, cu un ceas înaintea citirii prohodului, părintele Ardeleanu se adresă preotesei Nuți cu aceste cuvinte :

— Vine acum Saveta, pentru ultima spovedanie, pentru înmormîntarea trecutului ei. Să nu te-apuci iar de vorbe sau de vreo prostie, că plec și vă las de minunea lumii. M-ai înțeles ?

Nu prea înțelegea preoteasa despre ce ultimă spovedanie e vorba, dar, fiind surprinsă de hotărîrea neobișnuită a vocii bărbatului, răspunse grăbit :

— Dar eu n-am nimica cu ea. Dacă-i păcătoasă, păcătoasă să fie ! Noi plecăm cu fetele înainte, să aprindem lumînări la mormintele tatii și mamii, că chiar dacă nu merítează, în seara asta trebuie să iertăm...

Saveta veni peste cîmp, prin grădină, prin curtea parohială și se opri în verandă, unde pîlpîia o lumînare. Liviu Ardeleanu o aștepta, în hainele lui negre, de duminică, fără reverenda veche și ponosită, doar cu semișeta. Sta aplecat pe același scaun, cu fruntea rezemată de palmele asprite.

— Bună seara, părinte !

— Bună să-ți fie inima, Saveto !

Nu știa cum să înceapă. O întrebă stingherit dacă a îndeplinit canonul și cum se simte după „pătrunderea misterelor". Ea îi răspunse că s-a rugat, a muncit, a îngrijit viţeii.

— Ce să le fac, părinte ? Îs mici și proști, mi-s dragi de parc-ar fi copiii mei.

Astfel, i s-a luat ca o piatră de pe inimă.

— Dar știu eu, părinte, zise femeia ca să-l încerce, știu eu bine că un păcat de moarte trebuie ispășit toată viața...

— Ca durată spirituală, toată viața, draga mea ! se trezi popa vorbind, oarecum necăjit că discuția nu intrase de la început pe făgașul dorit. Da, desigur, toată viața, pînă cînd dezlegările indulgențelor îți acoperă numărul anilor și zilelor. Să ne gîndim că vei trăi optzeci de ani...

— Prea mulți. Nu vreau să fiu niciodată bătrînă. Toate tinerețele mele au fost ca o bătrînețe bolnavă, se destăinui cu durere Saveta.

Liviu, înecat în ochii ei, își pierdu răsuflarea și graiul. Nu știa cum să-și mai stăpînească mîinile. Degetele lungi, înfiorate, răsfoiau în neștire cartea neagră, ferfenițită, plină de spaime și amenințări. Părea scrisă cu litere în relief, zgrunțuroase și așchiate de trecerea timpului, încît atingerea lor punea pe fugă mîngîierile și cuvintele calde, mătăsoase, ale dragostei.

Saveta asculta rugăciunea din nou în genunchi. Fața popii era aproape lipită de fața ei. Gura, răsuflînd fierbinte, părea că-i sărută îndelung și încontinuu lobul urechii, gîtul alb, subțire. În felul acesta, cuvintele îi cădeau peste umeri, peste pieptul care se ridica ritmic, cădeau ca o ploaie de aur peste pojghița de gheață subțire a sîngelui ei în desprimăvărare :

— „Nu mă încredința folosinții omenești, Stăpînă, că necaz mă cuprinde, nici nu pot să sufăr săgetările Diavolului ; acoperămînt nu am agonisit nicăieri, nici unde să scap eu ticălosul, de pretutindeni fiind dușmănit, și mîngîiere nu am afară de tine, Doamna mea. (Îi așeză mîna pe frunte.) Nimenea, din cei care aleargă la tine, nu iese de la tine rușinat, ci cere harul și primește dăruirea, spre folosul cererii." („Cum vine asta ?" se întrebă Liviu. Dar n-avea timp să se gîndească.) „Umple de bucurie inima mea, ceea ce ai primit, plinirea bucuriei. Voința mea neclintită este de a fi cu totul al tău și de a face toate din dragoste către tine, lepădîndu-mă de tot ce te-ar putea, scumpă Inimă, supăra. Tu să fii ispășirea tuturor greșelilor mele și scăparea sigură în ceasul hotărît". („Pe care abia de-acum încolo trebuie să-l hotărîm împreună !")

„Bucură-te, ceea ce ai crescut strugurul cel de taină ! (Începu s-o mîngîie pe față).

Bucură-te, munte umbrit ! (O sărută pe frunte.)

Bucură-te, scăpare ! (O sărută pe ochi, pe amîndoi.)

Bucură-te, sfeșnic de aur" (O sărută pe buze.)

Saveta, atentă tot timpul, intuise tîlcul ascuns al cuvintelor. Nu-i venea să le creadă, dar îi făceau bine. De cînd nu mai auzise ea cuvinte care să n-o rănească, să n-o doară, cuvinte pe care să le simtă alinîndu-i ca untdelem-

nul arsurile picioarelor, mîinilor, pieptului, ochilor, frunții, arsurile unei întregi vieți! Nu schiță nici un gest de împotrivire cînd el o sărută pe frunte, pe ochi, pe buze Nici un gînd nu mai mișca din aripi. Se simțea undeva sus, deasupra pămîntului. N-a fost mirată nici cînd Liviu, vădit emoționat, i-a spus într-un tîrziu :

— Pe tine te-am dezlegat eu, dar pe mine cine mă dezleagă ? Cine mă ajută să înmormîntez în noaptea asta mortul din mine ? Să știi, Saveto, mărturisirea ta mi-a făcut bine, m-a tulburat și m-a liniștit totodată, de parcă a fost propria mea spovedanie. „Am greșit cu toată viața mea", ai zis. Și eu ar fi trebuit să repet după tine : „Am greșit cu toată viața mea..." Că și eu, îmi dau seama, să nu te miri că-ți spun gîndul pe care nu l-am rostit niciodată nimănui și poate nici mie însumi, am greșit cu toată viața. Tu știi bine, că nu ești om străin. Știi între cine am ajuns, în ce familie am trăit... Viața mea a fost ca lumînarea asta...

Femeia își întoarse capul spre lumînare, lăsînd să-i cadă patrafirul pe umărul stîng. Părintele nu i-l mai așeză la loc pe cap. Nu mai luară în seamă amănuntul acesta.

— ...Ca lumînarea asta... La început înaltă, dreaptă, cu o floare de flăcări în vîrf : visurile. Dar ce fel de visuri ? — aceasta este întrebarea. Poate nici n-au fost visuri, ci numai niște biete iluzii amețite, care au topit încet-încet trupul lumînării, îngroșîndu-l cu lacrimi reci, uscate, schimonosite, ca niște mărăcini, ca niște minciuni întortocheate. O flăcăruie slabă, ce scotea fum și-l așeza ca o perdea între mine și inima mea, între inima mea și inima lumii, a oamenilor, amăgită și mințită prin mine. Iartă-mă că mă spovedesc ție, draga mea. Dacă poți, ajută-mă să sting această lumînare, ce abia mai pîlpîie la capătul mortului și răstignitului din mine...

Femeia nu răspunse. Cu fruntea aplecată pe genunchii lui Liviu Ardeleanu, părea să plîngă, dar nu era așa. Suspina ca într-un oftat ușor, abia ghicit, fără lacrimi. Popa îi luă mîna în palma lui mare, i-o mîngîie și i-o strînse fierbinte. Degetele ei se simțeau bine și transmiteau, fibră cu fibră, fluidul fulgerător și cald în tot trupul.

Se ridică atît de firesc, de grațios și simplu, că părea crescută lîngă Liviu de totdeauna. Cu o suflare ca de copil, totuși hotărîtă, puternică, stinse lumînarea. Apoi, îndrăzni

să se cațere de gîtul lui Liviu și să-l sărute îndelung, cu disperare. Cuvintele nu mai aveau loc între ei. Părea că și lumea din jur se stinse o dată cu lumînarea.

Cînd femeia își descleștă brațele de gîtul puternic al popii, se trezi el c-o îmbrățișează lacom, pe dibuite, ca un hoț.

Plecară într-un tîrziu, să-și îngroape morții și să le înconjoare mormîntul, pentru ultima dată, de trei ori, cu cercuri de făclii aprinse.

PARTEA A DOUA

„Hai, noapte, să facem schimb:
Să-ţi dau trei cupe de vin
Şi strugurii dintr-o vie
Şi snopii dintr-o cîmpie
Să-mi dai liniştea ta mie.“

(POETUL POPULAR)

OCTAVIAN BORCEA ERA SUPĂRAT. Maică-sa, Mărie, îi spusese părintelui Ardeleanu, la spovedanie, că feciorul ei s-a supărat „pe viață". Și viața însemna, înainte de toate, el însuși. De aici pornea și supărarea pe bătrîni, pe copii, pe colectivă, pe președintele Ion Cireș, pe văru-său învățătorul, pe toată lumea. Numai că omul nu pipăise cu degetele sale aspre, țărănești, rădăcinile ascunse ale acestui adevăr. De aceea, căuta înfrigurat, fără să știe limpede în ce pămînt sînt implîntate aceste rădăcini. Șchiopăta dibuind, orbecăia. Se ferea însă cu grijă s-o recunoască deschis. Față de sine și mai ales față de alții. În nici un caz față de copiii săi.

Octavian avea șase copii : Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Lucreția și Octavian cel mic. Pînă cînd trăise, Silvia, mama copiilor, le era mai apropiată, li se lipise de suflet. Părea să fie între mamă și copii o solidaritate amară, o înțelegere tăcută și definitivă, cu toate că și Silvia, adeseori, pe cei mici îi mai jordănea. Era o solidaritate născută firesc și spontan, ca să poată îndura mai ușor bătăile lui Octavian. Bărbatul își bătea nevasta, nu prea des, ce-i drept, dar din te-miri-ce. Pe copii, de asemenea. Și cum erau mulți, aproape nu trecea săptămînă fără supărări și lacrimi în casa lor. Crescînd copiii, încăierările se răriseră. Octavian își putea aminti acum, cu precizie, aproape despre fiecare copil cînd îl bătuse ultima dată și pentru ce anume. Nici nu trecuseră de altfel prea mulți ani de la aceste încercări de a-i ține în mînă, de scurt, să n-o ia razna. La orice mișcare, copiii trebuia să vadă pumnul.

La fel îl snopise în bătăi și pe el bătrînul Artimon. Aceleași vorbe i le striga în față, pe care le repeta și Octavian, săptămînă de săptămînă : „Ori vă omor, ori vă fac oameni !“ Era un vechi obicei de a crește copiii, îndătinat la multe familii țărănești. Scurt, să țină minte : „Ori vă omor, ori vă fac oameni !“

Octavian își așeza copiii în rînd și-i cîrpea cu biciul. Dacă unul greșea ceva și ceilalți îl tăinuiau sau încercau să-l tăinuiască, îi bătea pe toți. Silvia în ocazii de astea fugea afară din casă. Mai ales iarna. Se ascundea în grajd, dacă-i bătea în casă, ori în casă dacă-i bătea în grajd, mîngîindu-se în felul său deznădăjduit : „Numai să nu-i auz cum strigă !“ Vara se ascundea în pivniță, căutîndu-și ceva de lucru, să n-o cheme bărbatul înapoi. Numai bătrîna Mărie se așeza în fața feciorului :

— Dă în mine, mă !

— Dumneata feri la o parte, că n-ai treabă !

— Ba am, mă, că eu ți i-am crescut. Tu nici nu veneai să-i vezi pînă nu erau de un an !

— Ori fac oameni din ei, ori le sucesc grumazu și-i omor ! încheia Octavian, și răsucea biciul în aer ca Sfîntul Ilie fulgerele.

De omorît nu i-a omorît, dar oameni i-a făcut.

Cel mai mare, Petre, era inginer metalurgist, specializat în neferoase, la o uzină din București. „Pe el cînd l-ai bătut ultima oară, mă, și de ce ?“ se întreba acum Octavian străin. „Pentru ea... Da... Atunci, că altă dată nu l-am mai bătut. Pentru Saveta...“ Al doilea, Artimonuț, rămăsese acasă la plug, se însurase „pe curte“, cu o fată singură la părinți. Acum, colectivist fiind, conducea o brigadă de cîmp. „Pe tine, mă amărîtule, te-am bătut mai des. Ai fost mai aproape de pumn, nu te-am putut da să faci liceauăle. Te-am pocnit, să ții minte, să-nveți școala mea de-acasă. Poate că nici nu ți-o stricat.“ Cu el, deocamdată, Octavian părea să fie mai îngăduitor. Înclina să creadă că nu-l bătuse degeaba. Deocamdată. Al treilea băiat, Axente, inginer agronom, era încă neînsurat. Lucra la o gospodărie colectivă, tocmai în Dobrogea. „Tu ai scăpat mai ușor, și-mi pare rău. Acum îi prea tîrziu. Nu mai țin minte cînd te-am plesnit și de ce. Că, mă, anu trecut era să ne încăierăm, da te-am lăsat în plata Sfîntului... Și-o fost mai bine așa ! Altfel... cine știe ce ieșea ? ! Ne făceam de minunea lumii...“ Ion era student la Chimie. „Pe tine, ultima

oară te-or bătut porumbeii și fetele popii, nu eu, mă ! Așa să știi..." Pe lîngă numele Lucreției, elevă la liceu, Octavian trecea mai grăbit. Pe ea n-o bătuse niciodată, dar nu din prea mare dragoste. Din alte motive. Cînd ajungea la sfîrșit, să se împiedice și de Octavian cel mic, Veanu, cum îi spuneau în familie, tatăl se înmuia, dădea semne de oboseală. Mezinul era deocamdată lîngă el, terminase șapte clase în sat, și acum urma să aleagă : rămîne acasă la plug, ori intră la o școală tehnică de meserii ?

După moartea Silviei, Octavian, trist, îngrijorat, speriat chiar de singurătatea în care se trezise, simți c-ar fi vremea să-și lipească și el sufletul, în sfîrșit, de copiii săi. Era însă prea tîrziu. Ei crescuseră mari, la distanță, ca puii stejarului, care răsar mai departe de trunchiul părintesc, să nu se sufoce sub coroana-i nemiloasă. Iubirea lor pentru Octavian era un amestec ciudat, rece, de recunoștință față de părintele harnic, gata să facă orice, numai să-și vadă copiii în rîndul oamenilor, și de crispare surdă, prelungită în nervi, din anii copilăriei aspre, muncite, supuse la proba de foc a bătăilor. Acel „ori vă omor" cu care începea învățătura vieții, repetat tot timpul printre lovituri, le rămăsese înfipt în creier, în inimă, fără voia lor. Își iubeau tatăl cu asprime, și îndărătul reținerii se putea ghici ușor amintirea dureroasă a vieții amărîte și scurte a mamei lor. Octavian simțea acest fapt, dar încă nu-l înțelegea bine, nu-i plăcea să se gîndească la el cu hotărîre. Peste toate aceste necazuri, îi lega însă acel sentiment tainic și trainic, plin de putere și mîndrie, al familiei Borceștilor, oameni de frunte în Zăpadia. Dacă se atingea cineva de unul dintre ei, fie chiar și de Octavian, intrau în funcțiune niște resorturi ascunse, puternice, care se strîngeau brusc, sub formă de carapace. În asemenea momente, Octavian era mîndru de copiii lui. Îl supăra doar gîndul — sau poate nici nu era un gînd clar, ci numai o presimțire — că-i scăpase din mînă, că nu le mai poate porunci ca altădată, că nu-i mai poate obliga să repete felul său de-a vedea viața, de-a gîndi, de-a trăi și acționa. Uneori căuta să se liniștească singur : „Că, mă, lasă-i în pace, ce tot ai cu ei ? Acum îs mari și e normal să fie așa, să te întreacă pe tine. Tu n-ai școli și liceauă, ca ei. Lasă-i în pace, mă !" Dar nu-i lăsa. Celor mai de departe le scria, sau cînd veneau pe-acasă le spunea fără ocol : „Că, mă, pare că sînteți niște străini. Nu mai ascultați nimic de mine !" Ce să asculte,

nu-i era nici lui prea limpede. La cei mai mici se răstea cu vorbe tari. Numai cu Artimonuţ, mai bine zis cu nevasta lui, cu Anuţa, se înţelegea. Aceasta, inteligentă şi vicleană, îi dibui repede urzeala firii şi ştia cum să-l înnoade, cum să-l îmbrobodească în vorbe şi atenţii.

„Pentru ea... Da... Atunci, că altă dată nu l-am mai bătut. Pentru Saveta..."

Petre Borcea, băiatul cel mai mare al lui Octavian, n-avea decît foarte rar dispoziţia sufletească şi răgazul de-a se întoarce la acel moment convulsiv al tinereţii. Răpăitul ultimelor palme primite de la tatăl său se întorcea din spaţiile depărtate ale memoriei o dată la cîţiva ani. Atunci era semn că inginerul încercase vreo amărăciune care-l împingea la un examen scrutător, la întoarceri, şi rememorări acute. Altfel, zi de zi, omul urma alte traiectorii, grăbit din spate de ritmul unei vieţi necunoscute şi nebănuite de părinţii săi.

În toamna anului 1961, Petre, întors numai de cîteva zile în Bucureşti, după o călătorie de studii în cîteva ţări străine, ca specialist, se trezi într-o dimineaţă cu o scrisoare de la tatăl său. Nervos, supărat din cale-afară că nu-i ieşeau calculele tehnice necesare unei argumentări, în cadrul amplului său raport către minister, cînd văzu plicul albastru se destinse pentru moment. Îşi spuse, fără să stea prea mult pe gînduri : „Precis că-mi scrie iar despre pămînt. Noi ne chinuim cu aliajele rare, oamenii zboară în Cosmos, şi el tot nu-şi mai ridică ochii din ţărînă. Ah, tată, neam încăpăţînat, bine că dă Sfîntul să mai termini şi tu o dată cu pămîntul ! Acu se încheie colectivizarea, azimîine, şi-o să te linişteşti şi tu. Poate ţi se mai dezbracă inima de crusta neagră a pămîntului. Dacă trăia şi mama, acum ar fi fost şi ea mai fericită. N-ar mai fi plîns şi nu te-ai mai fi uitat nici tu urît la ea. Poate i-ai fi spus chiar şi vreo vorbă bună. Poate ne-am fi strîns cu toţii, ca într-o familie adevărată, să petrecem, să cîntăm." „Cum să cîntăm ? !" se cenzură singur. „Aşa, să ne uităm la obrazul scorţos şi crăpat al pămîntului, să-i rîdem în ciudă că nu ne mai porunceşte el. Adică vouă, că de mine a încetat de mult să-şi mai bată joc. De-acum încolo n-o să vă mai poruncească nici vouă cum să trăiţi, tată !..."

Mama... Familia... Tata... Pămîntul...

Furat pe nesimţite de gîndurile acestea, lui Petre i se păru plicul albastru, pe care-l ţinea în mînă, un lucru tare

ciudat. Firesc ar fi fost să-l deschidă îndată și să citească dintr-o privire slovele mari, cunoscute, cu care ușor se acoperă o pagină. Dar nu-l desfăcu. Îl așeză pe masă. Încercă să-și termine de scris fraza lăsată la jumătate, dar nu reuși. Se uita lung la hîrtiile albe, apoi își muta iar privirile la plic. Acesta începu să se închidă încet-încet la culoare, pînă deveni, din albastru, negru. Literele, scrise chinuit semănau c-o rădăcină bătrînă. Fiecare părea să fie înfiptă într-un petic de pămînt sfîșiat, rupt din plicul acela întunecat, alungit, lăbărțat ca un hotar întreg. De ce-i veneau în minte tocmai lui toate locurile și pămînturile lor din Zăpadia, povestea fiecăruia din ele ? Doar nici nu erau așa de multe. Atunci, de ce să se amestece iar blestemata de țărînă printre calcule de rezistențe nebănuite, printre energii și temperaturi abia în mintea lui închipuite ? Inexplicabil, tatăl său îi apărea în față, la capătul fiecărei șirinci de pămînt din hotarul lor îndepărtat. Octavian nu pusese umărul să răstoarne pe nimeni, ca să fie ale lui, dar nici n-a apărat pe nimeni.

— Nu, nu, tată, trebuie să recunoști că n-ai apărat pe nimeni ! vorbi Petre, de parcă l-ar fi avut chiar în față, aici, lîngă biroul lui. Ca să-ți dovedesc, hai să ne gîndim la străbunicul, la Petre cel bătrîn, căruia îi port numele. Nu-mi pare rău că m-ați botezat ca pe el. L-am iubit mai mult decît pe tine. Supără-te, dar așa-i, n-am ce-ți face ! Cînd a închis ochii, eu îmi terminam liceul. A trăit optzeci și cinci de ani. Ce om, ce munte de om era bătrînul ! Om sărac. Toată viața n-a avut mai mult de două iugăre de pămînt. Dar lucra într-al grofului, cît zece. Nevasta i-a murit încă tînără, și el nu s-a mai însurat. Zicea că nu vrea să-i încurce socotelile feciorului, ale bunicului Artimon. A rămas în aceeași casă și curte, cu drept de folosință pîn'la moarte. Tot acolo s-a așezat și nepotul său, Octavian.

Petre începuse să vorbească despre tatăl său ca despre un străin. Mai demult, cînd ieșeau la coasă împreună, trei bărbați în floare, culcau două iugăre de iarbă pînă la amiază. Nu știa nimeni din sat cum fac, cum dreg, că nu răsufla o vorbă din casa lor. Și azi mai cumpărau o sfoară de pămînt, și mîine încă una. De la cine, parcă nici ei nu știau. Le trebuia pămîntul ca apa și aerul. Altfel, crăpau de sete, se sufocau. Li s-ar fi uscat brațele, le-ar fi secătuit puterea aceea din trup, aprigă și tăioasă ca oțelul, gata să

se prindă cu toate necazurile vieţii. Şi erau destule necazuri, n-aveau din partea lor a se plinge. Aşa era lumea, „Ce poţi face ?“ Asta era vorba lor : „Ce poţi face ?“ Îşi luau coasa şi sapa şi se duceau pe-aici încolo, că hotarul Zăpadiei era mare şi plin de dealuri. Toate trebuiau suite şi coborîte. Nu puteau şti după care se mai ascunde o sfoară de pămînt care ar putea ajunge a lor. Numai dealul Valezărului cît e de înalt ! Dealul Spinului e şi mai mare ca el. „Arză-l focul să-l arză ! se trezi blestemînd inginerul. De cîte ori l-a trecut Petre, străbunicul meu, şi-ncolo, şi-ncoace... A tras cu coasa pînă şi-a lovit-o de coasa morţii. Hoaşca dracului, că numai de ea nu i-a fost frică bătrînului niciodată ! Doamne, drag îi mai era să trăiască ! Dar din ciocnirea asta, coasa bătrînului se rupse, şi el căzu într-un genunche. Acolo l-a lovit. De la genunchiul acela îi veni sfîrşitul. Îşi tîra piciorul cu greu din grajd pînă în casă. Erau case noi, cu pridvor de ciment. Am lucrat şi eu la ele, împreună cu ceilalţi fraţi. „Ridicaţi, măi, cărămizi, că sînteţi mari, ne-ai zis, tată Octaviene. Vouă vă rămîne casa, că n-oi duce-o cu mine în ţintirim.“ Camerele erau podite cu scînduri. Îţi erau tare dragi, nu-i aşa, tată ? Umblai pe ele parcă mai drept, mai mîndru, uneori chiar zîmbeai. Sau numai ni se părea nouă ? Cred că numai ni se părea, fiindcă repede îţi încreţeai fruntea. Cîteodată ziceai că ai fi putut cumpăra cu banii cheltuiţi pentru casă două iugăre de pămînt. Dar noi eram mulţi şi nu mai încăpeam în odăile vechi. Cînd ne potriveam toţi la masă, eram unsprezece. Cei mici mîncau deoparte, la o măsuţă, tocmită anume pentru ei. La masa mare eram înaintaţi pe rînd, cu trecerea anilor, de parcă am fi primit grade militare, nu alta...“

Bătrînul Petre venea din grajd, unde şi dormea, şontîc-şontîc, abia urca treptele noii case. De cînd îl durea piciorul, se scula tîrziu, cu toate că nu închidea un ochi toată noaptea. Venea să se aşeze lîngă sobă. În iarna aceea stătuse cam mult lîngă sobă. Altădată n-o căuta aşa des. Silvia, nora lor cea tînără, îi da de mîncare.

— Tot aşa te doare, moşule ? îl întreba ea, punînd mîna pe dunga patului, de care bătrînul îşi rezema piciorul bolnav, uscat, învineţit.

— Ie, mă doare !

— Să-i zic lui tata Artimon să te ducă la doctoru ?

— Ba eu nu, nu mă duc, că n-am fost toată viața. Dă-i în foc de doctori, sluga tatii ! Ce dă Dumnezeu, nu pot lua ei ! Copîrșău îmi trebuie mie, că-i vremea !

— Doamne, moșule, cum vorbești și dumneata ! zicea Silvia.

Bătrînul mînca apoi lapte din blidul așezat pe marginea sobei. Nora cea tînără, cum îi zicea nevestei nepotului, îi da pîine moale, ca s-o poată îmbuca mai ușor. El o-mpărțea însă cu careva din copiii mai mici — cu strănepoții. După ce termina de mîncat, își aprindea pipa. Avea o pipă ieftină, de lut ars, cu capac, de tablă. I-o adusese Petre, într-o vacanță de Crăciun, din bruma sa de bani economisiți. Se bucura ca un copil de tot ce primea, de orice vorbă bună. Aprindea pipa, dar — semn rău — se stingea repede. Și asta numai de-o vreme încoace. Bătrînul nu se supăra prea tare, o bătea de palmă și scotea tutunul. Îl punea apoi în gură, pe partea dreaptă, la măsea. Era obiceiul lui vechi de tot, să țină „băgău". Ce-i puteau face ? ! Numai că zeama aceea roșcată, amară, îi umplea gura și trebuia s-o scuipe. Și unde era s-o scuipe decît pe jos ? !

— Nu mai stupi pe jos, nu vezi că-s podele ? ! se răstea Octavian, adeseori, la bunicul său.

Vorbele astea îi cădeau pe cap ca o grindină. Copiii vedeau suferința bătrînului, le era milă, dar n-aveau voie să se amestece.

— Lasă-l, mă, că-i om bătrîn ! Dă-i pace, că eu curăț, nu tu ! răspundea, cu îndrăzneală tristă, Silvia.

Mărie, nora adevărată a bătrînului, tăcea ca de obicei. Ea nu-l avea așa de bine pe socru-său. De mult. De totdeauna. Cine știe de ce ? !

Bătrînul nu zicea nimic ; se uita lung la Octavian, apoi își pleca ochii în pămînt. I-ar fi dat una cu bîta, dar n-o făcea. Știa că e urîcios și rău de gură. Își lua măciuca și, șontîc-șontîc pe trepte în jos, se ducea în grajd, în poiată, cum îi spuneau. Acolo nu se mai putea agăța nepotu-său de el. Vorbea liniștit cu vacile, își aducea aminte de te-miri-ce, de atîtea și atîtea întîmplări, învîrtejite ca frunzele de vînt peste viața sa lungă și lată cît o cîmpie. Se văita din cînd în cînd și-și pipăia genunchele. Durea, blestematul, se învinețea. Întunecarea pielii anunța cangrena. Liniștea bătrînului Petre o tulburau numai iepurii de casă, aduși de Artimonuț. „N-o avut și copilu ăsta de lucru — zice bătrînul. Acum strică toată poiata, își fac gauri pe

sub iescăle și rod ce-apucă. Ui, ce ochi au, ca dracii ! Și se cotocesc cu mițele, nerușinații !“

În casă, discuțiile continuau. De obicei, Silvia îi spunea lui Octavian :

— Bine, măi Octaviene, că-l dai afară din casă ! O fost bun, săracu, pînă ne-o cumpărat iugărele și ne-o crescut copiii !

— Că tu vezi-ți de treabă, să nu te plesnesc peste gură ! Nu cu tine am vorbit. L-am țîpat eu afară din casă, tu ? Da de ce scuipă pe jos, nu vede că-s podele ? Ha, tu, nu vede ?

Silvia tăcea și-o podideau lacrimile. Așa era ea, obiduoasă, iute-iute cu năframa la ochi. Iar pentru bărbatu-său nu se putea afla un lucru pe lumea asta să-l scoată mai repede din sărite ca lacrimile. Parcă-i picau pe suflet, picături reci pe o sobă încinsă. Și de multe ori femeia se trezea cu o palmă. De cîte palme de-astea nu-și aducea aminte Petre, inginerul ! Și multe le primise maică-sa și din pricina lui.

Odată, într-o joie, în oraș, unde învăța la școală, se duse în tîrgul de vite. Știa că tatăl său e acolo cu boii. Trecu întîi prin piața de bucate și întrebă pe un om de la ei dacă nu văzuse cumva în care parte e așezat carul lor.

— Ba da, măi copile, uite-o pe mumă-ta, vinde un sac de cucuruz. Uite-o, la carul lui Gligor !

Atunci se miră că maică-sa e în tîrg. Ea rămînea de obicei acasă. Avea copii mici. Mergea Artimon ori Mărie cu bucatele în piață.

Din cîteva vorbe, îi spuse mamei că-i trebuiesc bani, că nu și-a plătit încă taxa la școală și n-are destule caiete.

— Ți-om da, Petre, ți-om da, numa să vindem cucuruzu. Da hai mai bine să vedem dacă n-o vîndut tată-tu boii. Să-ți deie el, să nu mai aștepți, că poate ai de cetit. Vezi, măi Gligore, și de sacu nostru. Și dacă vine cineva să-l cumpere, dă-l ca și pe-a tău !

În drum spre tîrgul de vite, Silvia îi spuse băiatului :

— Mai grijește și tu de bani, vezi cum îi cheltuiești. Că ți-ar mai trebui și haine. Astea de pe tine s-or ponosit rău, și ești fecior mare și tu. Ți-aș lua eu, da știi cum îi tată-tău. Vrea să cumpere iar loc de două feldere. Între hrugi, de la unul din Ciurel.

— Iar cumpără ?

— Apăi, ce să facem, dragu mamii, că sînteți șase frați, și încă numa tu ești la școală. Caută să ne gîndim și la ceilalți...

Cu vorbele astea, ajunseră la carul lor. Octavian încă nu vînduse boii. Tot veneau cumpărători, se uitau la ei cum merg, cum își țin capetele, le băgau degetele în nări, ca să se poată uita la dinți. Boii erau tineri și frumoși. Dar cînd stăpînul le anunța prețul, oamenii făceau ce făceau, se mai învîrteau o dată în jurul lor, se trăgeau lîngă loitrea carului și-și numărau banii, încet stîngaci, apoi o luau în altă parte. Nu-i ținea punga.

Octavian era în ziua aceea parcă mai călcat pe bătături ca niciodată. Îi trebuiau bani din pămînt, din piatră seacă. Dacă nu-i avea, hoțul de ciurelean vindea locul altcuiva. Nu mai întîlnea el curînd așa pămînt pe lunca Tîrnavei. Puțin, dar bun ! Ar mai fi slobozit la prețul boilor, dar nu se-ndura.

O văzu pe Silvia, îl văzu pe băiat, veni lîngă ei, dar nu le spuse nimic. Într-un tîrziu, întrebă :

— N-ai vîndut cucuruzu, tu ?

El nu-i spunea Silviei pe nume niciodată. Nici cînd o striga de departe. Pe ea o chema „tu, hăi !“

— Nu, măi Octaviene, și ui, la copilu ăsta îi trebuie niște bani.

— Ce bani, tu ?

— Pentru taxie, auzi, că le-o cere la școală, și pentru caieturi.

— N-am ! Doar i-am tot dat, de ce-i strică ? De unde să-i dau atîția bani, că nu mi-i gîndu numa la el. De ce-ți trebuie, mă ? Spune drept, că știu eu că ești prăpădit !

Petre nu răspunse nimic. Știa că n-are rost. Întotdeauna cînd cerea bani, întîi trebuia să fie umilit și pe urmă să i se dea. Orice-ar fi zis, nu era bine. Tăcea, rezemat de loitrea carului, cu ochii plini de lacrimi și mișcîndu-și fără rost mîinile. Nu mai știa ce să facă cu ele ; mîinile care crescuseră prea lungi pentru mînecile acelea roase ale hainei de pe el, țesută „fir în dinte“ de bunică-sa.

— De ce plîngi, mă ?

— Lasă-l în pace, măi omule ! Dacă nu-i dai, de ce-ți bați joc de el ? îndrăzni mama, și ea cu ochii plini de lacrimi.

Jap ! se auzi o palmă fulgerată peste obrazul Silviei, acolo între boi și car. Noroc că nu văzuse nimeni ! Dar

plescăitul acela sec i se lipi lui Petre de creier. Și acum, amintindu-și, îi venea să-și pipăie obrazul.

Deși știa frică de codoriștea biciului din mîna tatii, băiatul se așeză în fața mamei. Bănuia că lui Octavian nu-i convine să vadă lumea din jur ce se întîmplă. Îi spuse cu glas sugrumat :

— Să nu mai dai ! De ce dai în mama, nu ți-i rușine ?

Octavian rămase năuc, se înnegri la față. Stăpînit, făcînd un pas către băiat, îi spuse surd, șuierat :

— Taci, mă, din gură, că aici te omor și mă fac de minunea tîrgului !

— Omoară-mă, îi răspunse îndîrjit. De ce dai în mama ?

— Că, mă, ea de ce plînge din senin ? De ce plînge, mă ?

Petre tăcu și plecă apoi cu maică-sa de mînă. Chiar dacă ar fi vîndut cucuruzul, ea nu îndrăznea să-i dea băiatului bani. Mergea Octavian spre seară pe la gazda lui Petre și-i lăsa suma cerută. Așa era el : umilea, dar pînă la urmă da. Dacă Silvia nu pleca între timp pe jos, cum se întîmpla adeseori, fiind grăbită la cei mici, o lua cu carul și-o ducea acasă. Pe drumul acela, nu prea lung, de un ceas-două, dacă îi spunea cîteva fraze, în mod sigur pe una o repeta :

— Să nu mai plîngi, tu, ca mutu ! Să nu mai plîngi, că mă găsești o dată cătrănit și te lovesc cu ceva în cap...

Pe Petre îl bătuse ultima oară tatăl său cînd era student în anul IV, vara. Văzuse că feciorul său cel mai mare lipsește noaptea de-acasă. Venea spre ziuă, tiptil, să nu-l simtă ceilalți. Dar Octavian îi ghicise rosturile. S-a interesat, i-a luat urma. La început, n-a zis nimic. Îl scula cu noaptea-n cap și îl ducea la coasă. Dacă văzu și văzu că nu merge nici așa, l-a chemat o dată în grajd, a închis ușa și i-a tras două palme :

— De ce dai, tată ?

— Știi tu de ce, porcule !

— Ce să știu ? se făcu Petre a nu pricepe.

— Că, mă, de ce te duci la ea ?

— La cine ?

— La Saveta. Nu ți-i rușine, mă, să te duci la o femeie măritată ?

— Mă duc unde-mi place, răspunse băiatul, întărîtat.

— Brava, mă, asta-i vorbă de om cu şcoală ! De om cu cap. Să te laşi de ea, că ne faci familia de rîs !

Îi mai trase două palme şi plecă mormăind :

— Eu v-am făcut, eu vă omor !

Asta era o altă vorbă, cu care de obicei îşi încheia bătăile. L-ar fi pocnit şi Petre, dar aşa ceva încă nu se întîmplase în familia lor. Şi-apoi, Silvia, auzind palmele, fugi spre grajd, să vadă ce se întîmplă. Petre n-a mai zis nimic în faţa mamei. Îi era ruşine. Lucruri intime, ei, copiii, nu discutau niciodată cu părinţii. Nici chiar cu mama, care le ghicea mai repede cărările... Ea nu se amesteca în dragostea lor, tot din cauza lui Octavian. Dacă ieşea cumva ceva rău, tot pe ea o ocăra, o umilea pînă la lacrimi, iar lacrimile...

Venite pe neaşteptate, amintirile păreau petice sfîşiate de pămînt, rupte din plicul întunecat, lăţit ca un hotar întreg. Plicul la care Petre se uita cu tristeţe. Îi venea să-l rupă.

Tîrziu, îl luă şi-l deschise.

Dragi noştri aflaţi şi despre noi ai tăi părinţi şi fraţi că sîntem sănătoşi cu toţi aseminia vo dorim şi vouă şi la scumpele noastre nepoate Silvia şi Dana voi ce mai faceţi sînteţi sănătoşi şi cu serviciu cum mai stai Petre eu te rog dacă poţi vino pînă acasă acum pe ziua de 25 octombrie avem şi parastasu după mumăta şi vreau să mă gîndesc şi eu să mă scriu în colectivă şi tata Artimon nu vrea numa să vii tu acasă ca să rezolvăm cu pămîntu dumnilui numa aşa vrea să îi rămîie pămîntu dumnilui şi credem că dacă vii tu se face toate şi dacă nu vii rămîne la locu vechiu că eu nu mă scriu pînă nu vii tu acasă şi te rog că maţi tot bătut la cap să intru şi m-am înţeles cu unchiuto Iuăn şi vino pe ziua care ţam scris dacă poţi dacă nu faceţi cum vă ajută Dumnezeu că şi io îmi văz de năcazul meu numi mai bat capu în tăte părţile că sînt slab şi ne hodinit de gînd că unu vine co părere altu cu alta şi nebunesc de cap şi vreau să mai dorm şi eu nopţile şi vă sărutăm pe toţi avostru tată Octavian.“

Parcă se-ntorsese lumea pe dos. Petre nu mai ştia ce să creadă. Tatăl său nu-i omul glumelor. Ceva se petrecuse, desigur. Ce anume ? Cum, cînd ? Şi totul, nesperat de repede.

Răpăitul întrebărilor îl dezmetici de-a binelea.
„Ar trebui să mă duc !“ izbucni oarecum înciudat și totodată plin de bucurie. Se răzgîndi însă repede. „Nu, n-am timp“. Știa că vor ajunge din nou să ia de la capăt toată povestea pămîntului. Nu, nu se putea duce. Acolo, atingerea cu pămîntul ar fi fost și mai dureroasă. Cerea rezistență deosebită. Și el, cu toată rușinea, trebuia să recunoască deschis că deși calculează aliaje cu rezistență mare, nu se poate lăuda cu ea. E făcut prea dintr-o bucată, prea din trunchiul acela țărănesc. Cînd se atinge de pămînt, se descarcă în el fulgerele unor dureri vechi, de sute, poate de mii de ani ! Nu se putea duce !
Petre își strînse grăbit hîrtiile. Lăsă raportul neterminat și plecă spre uzină. Numai aerul de-acolo îi făcea bine în asemenea clipe. S-audă el forjele și valțurile laminoarelor duduind, iar presele mari, cu strigătele lor de fier, să-i alunge frămîntările săcîitoare. Da, acolo, oamenii pun întrebări la care inginerul știe să răspundă clar, precis, matematic. Altfel de întrebări decît cele sucite ale tatălui său.

„Pe tine, mă amărîtule, te-am bătut mai des. Ai fost mai aproape de pumn, nu te-am putut da să faci liceauăle. Te-am pocnit să ții minte, să-nveți la școala mea de-acasă. Poate că nici nu ți-o stricat.“
Bătut mai des, rămas acasă la plug, Artimonuț era firesc să-și amintească de palmele și pumnii lui Octavian nu atît de rar ca fratele său mai mare. Dar în ultima vreme, de cînd ajunsese brigadier în gospodărie, nu mai avea nici el răgaz pentru aduceri-aminte. Alerga pe drumuri largi, tăiate din nou, gînditor, cu suflarea fierbinte, aproape gîfîind.
Nevastă-sa, Anuță, se ocupa în schimb de Octavian cu atenție, dibaci.
— Să nu te duci, tată Octaviane, că n-au ce-ți face, zicea din ușa casei nora către socrul său. Să nu te duci, dă-i în mumă-sa cu colectiva lor cu tot !...
— Că, tu, eu n-am nimic cu colectiva. Că de-aia m-am înscris, să n-am nimic. Nu mă duc de altceva...
Se opri la jumătatea gîndului.
— De asta ori de altceva, oricum, să nu te duci. Să-i trimeată pe alții, care or mai fost ciurdarii satului, nu pe dumneata. Auzi, tată Octaviane ! Pe alții...

Lui Octavian îi conveneau ultimele vorbe ale noră-si. Păi, cum ? Îl aleseseră în consiliul de conducere, ca pe-un gospodar de frunte ce-a fost, și acum să vină Cireș să-l trimită la Hodăi, unde aveau pășunatul, să păzească vitele? Desigur, nu-i spusese nimeni „să păzească“ vitele. Pentru asta erau alții. El, Octavian, trebuia doar să le „îngrijească“. Ce, nu-i totuna să le îngrijească sau să le păzească ! Nu tot la Hodăi, lîngă Tău, trebuia să stea ziua și noaptea, să bage de seamă pe unde sînt pășunate cele 50 de vaci, 25 de juninci și cei 12 viței ai colectivei ? Nu trebuie să vadă cum le adapă, cum le culcă, cum le păzesc și mai ales cum sînt mulse vacile ? Lasă, că știe el ce înseamnă vitele ! Doar cu ele a crescut, e specialist, nu e, acolo, un tras-împins, ca alții. Chiar pentru asta zicea Ion Cireș, președintele, că s-a gîndit la el. „Frate Octaviene — „Asta-i hoț, a început să-mi zică frate, parcă eu nu văd ?“ —, tu ești specialist, toată viața ai crescut vite bune, de ce să nu conduci acum echipa zootehnică de la Tău ?“ „Păi, tocmai de asta, Cireșule, că, mă, nu mă duci tu așa ușor cu zootehnica ta ! Tocmai de asta, că am crescut multe vite în viața mea, nu mă mut la Hodăi. Zi-i fală, zi-i cum vrei, da nu mă duc. Eu, totdeauna, vacile cu lapte le-am ținut și vara în grajd, pe mîncare și trai bun. Le dam eu verdețuri, nu-i vorbă, dar nu le scoatem la pășune. Că, mă, își zicea tot lui, cum să le scoți ? Cine era să ți le mulgă ? Ciurdarii ți-ar fi furat laptele, nu l-ai mai fi putut duce în oraș, unde îl aveai tocmit. Și dacă nu-l duceai, n-aveai bani. Și dacă n-aveai bani, cum să te mai descurci cu cheltuielile familiei, cu copiii la școală, cu... cu pămîntul, mă ? Și cu pămîntul, că dacă voiai să mai cumperi o șirincă, tot vacile te ajutau. Da, săracele ! Tot ele, că-s vite sfinte, sînt rupte din soare. Trag și la jug, ară și seamănă, fată viței, dau lapte. Vacile-s de aur, mă. Nu-i prost Cireș ăsta cînd spune că trebuie să ajungă la atîtea și la atîtea vite cornute, dintre care majoritatea... chiar așa zice : „Majoritatea, oameni buni, să fie vaci, vaci cu lapte“. Are dreptate, dar eu tot nu mă duc la Tău. Nimeni din neamul nostru n-a fost încă ciurdar. Nu ți-ai găsit cu mine prostul, n-ai grijă, Cireșule, Neutrule ! Știu eu unde bate propunerea ta ! Pe mine nu mă duci !... Și-apoi, nu-i vorba numai de atîta...“ Se opri. Încercă să-și pună stavilă gîndului ascuns, care-i da mereu tîrcoale, întorcînd vorba altfel :

— Că, tu Anuță, numai Cireș mi-o făcut-o pe asta. Știu eu de ce...

— Toată lumea știe, tată Octaviene. Cum să nu știe, mîncu-ți inima, că oamenii văd, nu-s proști. Dacă dumneata nu vrei să-l lași pe Axente să se însoare cu Lelica, fata lui, atunci te învață și el minte...

— Cum nu-l las, tu? începu să se aprindă Octavian. Acum era vorba de unul dintre copiii săi. Și jumătate din gîndul acela spinos și tăinuit care-i încingea uneori fruntea era legat de copii. Cînd se apropia cu inima de ei, de felul în care-i crescuse, tatăl încerca o neliniște încețoșată, un tremur de grijă, ca și cum ceva n-ar fi fost în ordine. Era un sentiment obscur, în valul căruia nu-i plăcea să se lase purtat. Nu. Nimic nu i se părea c-ar fi fost greșit în creșterea copiilor. Ce anume? Că i-a ținut de scurt și i-a făcut oameni? Se opri din aceste întrebări și își continuă discuția cu noră-sa:

— Cum nu-l las, tu Anuță? Că i-am zis și eu o vorbă az-vară cînd ne-am sfădit, de aia nu-l las? Treaba lui, da nu-i de neam și-i numa dăscăliță. El îi inginer agronom. Treaba lui, nu mă amestec...

— Bă să te amesteci, tată, să te amesteci și să nu-l lași, că se face de rîsul satului...

— Cine, tu, unde să se amestece? întreabă aspru Artimonuț, intrat pe poartă, fără ca nevasta să-l fi văzut. El era brigadier de cîmp. Tocmai se întoarsese de la sapa dintîi a cucuruzului.

— Să se amestece, să nu-l lase pe Axente s-o ieie pe asta, pe dăscălița lui Neutru...

— Da ce treabă ai tu, de ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala? i-o reteză scurt Artimonuț.

Nevasta lui era însă deșteaptă, știa precis ce urmărește. Îl ațîța pe Octavian, scormonindu-i fala, prestigiul de gospodar. De aceea, răspunse tare, ca să audă bine socrul său:

— Nu-mi bag nasu, mă, nicăieri, nu te speria! Ia, am zis și eu o vorbă acolo, că discutam cu tata Octavian despre colectiv și despre necazuri. El cu cine să se sfătuiască, mă, nu cu noi? Că ăilalți îs duși care-ncotro, nici unul nu-i mai au de grijă. Nici cînd îi cheamă nu mai vin acasă...

— Taci, tu, n-auzi? se răsti la ea Artimonuț. Taci, că-ți dau una peste gură!

Bărbatului, ca și celorlalți din familia lor, nu-i plăcea că un străin, fie el și nevastă-sa, încearcă să se amestece în treburi ca astea, legate de familia Borceștilor.

Octavian tăcea. Ședea pe dunga înaltă și zimțată a treptelor de ciment, care legau curtea cu pridvorul, și se uita la lumina roșiatică, de amurg, ca într-un cuptor de pîine, gata încins.

— Da cu colectiva ce ai, tu? o întrebă Artimonuț pe Anuță, care, numa de dragul de a-l imita pe socru-său, tăcea. Voia să-i intre bine sub piele. Avea interesele ei...

— Cu colectiva? repetă ea, mieros, întrebarea.

Știa că Artimonuț ține la colectivă, că își face toate planurile de viitor legate de ea: să-și ridice casă nouă, să-și dea copiii la liceu cînd or mai crește, să-și cumpere mobilă și aragaz, că-i greu cu lemnele...

— Cu colectiva ce să am? întrebă din nou Anuță. Dar de tata Octavian mă doare inima, că-i tata nostru, mă!...

Lui Octavian, deși îi plăceau vorbele noră-si, începu totuși să nu-i miroasă a bine amestecul în treburile familiei Borcea, faptul că ea spune vorbele astea în gura mare și încă în fața lui Artimonuț, care, oricum e copilul lui. E mare, însurat, tată de copii, dar tot copilul lui Octavian. Nu, nu-i convenea. Totuși, tăcea, nu se amesteca nici el în discuțiile celor tineri. Gîndurile, fără să vrea, îl furau în altă parte.

— Și ce are colectiva contra tatii, tu? întrebă Artimonuț.

— Colectiva n-are nimic, da Neutru vrea să-l facă de risul satului, să-l pună...

— Taci, tu, nu mai vorbi prostii, că pe dumnealui — așa-i spunea Artimonuț tatălui său, ca și toți ceilalți frați —, pe dumnealui l-or numit șeful echipei zootehnice.

— Zootehnică ori netehnică, măi Artimonuț, se auzea cu inflexiuni îndulcite glasul Anei, asta-i o vorbă așa, ca s-o acopere pe aia știută de noi. Dacă-i la ciurdă, de ce să-i zică zootehnică? Spune!

— Taci, tu că le încurci rău. Ce știi tu ce-i echipa zootehnică, ce-i șeful de echipă?

— N-oi ști eu cu tehnica, da cu șeful de echipă știu,

chiar prea știu, du-te-n supărare, că doară tu nu ești tot șef pe-acolo ?

Omul văzu că așa pot continua discuțiile pînă mîine. O lăsă în pace pe nevastă-sa și se adresă direct lui Octavian.

— Să te duci, tată ! Nu-i nici o rușine să muncești. Acuma, fala și vaza în sat nu mai țin de mulțimea iugărelor. Țin de muncă și de atitudinea omului...

— Taci, mă, cu atitudinea ta, nu mă învăța pe mine ce trebuie să fac ! Mă înveți tu să lucrez, să nu-mi fie rușine de lucru ? Că, mă, cu ce v-am crescut eu și v-am făcut pe voi oameni, nu cu munca ?

— Atunci, du-te, că se cîștigă bine, tată ? Se pontează mai frumos zilele-muncă la zootehnie.

— Nu mă duc, mă, nu-ți mai răci gura degeaba. De altceva nu mă duc...

Vru să continue, dar se opri brusc. Noroc cu noră-sa că interveni :

— Lasă-l, mă, cu cîștigul tău, că n-o muri de foame. Aicea sîntem noi. Cîștigi tu mai mult, cîștigăm noi și împărțim. Poate că dumnealui ne mai ajută să repăluim casa asta veche, s-o mai mărim, s-o facem nouă. Că sîntem mulți, nu mai încăpem în ea.

— Cu ce bani s-o facem tu ? întrebă Artimonuț, încruntat.

— Lasă, nu-ți bate tu capu, știu eu. Am vorbit cu tata, ne dă bani de la C.E.C.

Tatăl ei fusese agent de tutun. Avusese salariu frumușel. Umbla de mulți ani prin toate satele dimprejur, se cunoștea cu toți cultivatorii, iar cu cei mai buni avea înțelegeri numai de ei știute. Clasările păpușilor de tutun de la o categorie bună la alta și mai bună aduceau parale frumoase. Oamenii știau cine le aranjează și nu se supărau că mai dă punga pe din afară. Ana era singură la părinți. De aceea o și luase cu mai multă tragere de inimă Artimonuț. Deși Silviei, de cînd trăia, nu-i plăcuse viclenia noră-si, Octavian, învăluit în vorbele ei, începu s-o îndrăgească. Cu feciorul, cu Artimonuț, tatăl era mai aspru. Discutau puține — de-ale muncii, de-ale gospodăriei. Așa îl crescuse de la bun început, cu vorbe puține, clare, categorice.

„Pe Artimonuț l-am bătut totdeauna, se gîndea Octavian, numa din cauza vitelor. L-am bătut mai mult ca pe ceilalți.

Era mai aproape de mine. Încă de cînd era în leagăn am hotărît ca soarta lui să fie ca a mea: să rămînă acasă, plugar. L-am pus, tocmai de asta, la toate muncile, de mă prindea mila cînd îl vedeam că-i numa de-o șchioapă!"

Așa era. La toate muncile cîmpului îl pusese Octavian, încă de la șapte ani. Dar mai ales la vite. Sapa, secera, coasa, toți erau obligați să le știe purta.

— La școală, la neșcoală, cînd sînteți acasă, în vacanță, să puneți mîna pe lucru, le spunea. Să vedeți cu cîtă sudoare se cîștigă pînea!

Cu vitele însă era altceva. Acolo era trimis numai Artimonuț. Să se scoale cu noaptea-n cap, să le curețe, să le pună așternut nou, să le dea primul rînd de mîncare, să tragă cu țesala și cu peria, să le spele coarnele și fuiorul cozii, să le adapte, să sloboadă vițelul la lapte, dar numai la două țîțe. Pe celelalte două să le mulgă în șuștar. Să știe amesteca, iarna, fînul cu paiele, sfecla cu tărîțele și cu pleava. Să știe împunge vitele cu sula de splină și să le taie din ureche pentru slobozirea sîngelui, să le știe înjuga — pe cea din afară — din afară, pe cea de către om — către om. Cu alte cuvinte, să învețe a prețui vitele, să știe purta carul, nici prea încet, nici prea iute.

— Că vacile, măi copile, nu-s cai. Au splină și pot crepa. Și-apoi, dacă le fugărești, dacă nu le dai mîncare bună și apă la vreme, nici ele nu-ți dau lapte. Și fără lapte, la atîția copii, pe deasupra și tocmit la oraș, e rău... Nu te porți bine cu vitele, ele nu te pot bate, dar te bat eu, că ți-s tată...

Îl bătea pe Artimonuț și cînd ajunsese mai mare. Acum nu pentru vite, ci pentru oameni. Mai bine zis pentru omenia lui. Se îmbăta flăcăul duminica, cerea bani de la tatăl său. Octavian îi da cîți îi da, fiindcă știa că altfel fură cucuruz din coș, îl vinde pe sub mînă și tot are bani. Artimonuț se îmbăta și se încăiera cu alți feciori din sat. Își schimba firea la beție, era năprasnic, se băga în om ca orbul în perete. Nu semăna cu ceilalți frați.

— Că, mă, zicea Octavian, dacă dă el în tine, lovește-l și tu cu pumnul, da nu scoate brișca să-l omori. Ajungi la închisoare, te faci criminal ca Văsălie ăla de la pod, care l-o omorît pe moșu-so. Auzi, mă! Dacă ești jucăuș bun, joacă toate fetele, nu te băga în drăguțele altora. Că ăia te belesc, și-apoi ține-l, Octaviene, tăiat și schilod, aici în casă! Mai trimite-l cu plugu și cu caru pe mama dracului.

Auzi, mă, să-ţi bagi minţile-n cap, că altfel ţi-ai mîncat omenia de la mine! Nu-ţi mai fac nici cizme, nici pieptar cu două rînduri de flori, mă! Te las să umbli ca toţi proştii şi beutorii!

Toate acestea i le spusese Octavian lui Artimonuţ o singură dată în viaţă. Dacă băiatul nu se ţinea de cuvînt — şi asta s-a întîmplat chiar de mai multe ori — îl bătea pe loc. Era gata oricînd s-o facă şi acum, cît o fi el de însurat. Totuşi, de cîţiva ani, mai ales după moartea Silviei, îl lăsase şi pe el în pace.

— Să te duci la Hodăi, tată, că-i bine, să nu te iei după gura nu ştiu cui...

— Da, ce, mă, eu îs „nu ştiu cui" ? sări Anuţă, opărită.

— Taci, tu ? Să te duci, tată ! Ascultă-mă pe mine, că ştiu ce spun.

— Că, mă, nu mă duc, ţi-am spus o dată. Am eu necazurile mele.

„Ce necazuri ?" vru să întrebe Artimonuţ, dar se răzgîndi. El ştia doar că tatăl său nu era de aceeaşi părere cu Cireş, cu Onişor şi cu ceialalţi, că e bine să ducă vacile colectivei la Tău, să le ţină toată vara, de la Blagoveştenii, de cînd bolboroseşte oaia în iarbă, cum zic bătrînii, pînă în octombrie, către Sîmedru.

— De ce, tată ? Doar acum trebuie să creştem şi vitele după carte...

— Taci, mă, îi spusese. Iar mă înveţi tu pe mine? Cartea-i una, şi praxa-i alta. Mie îmi spune şi capu şi simţurile mele să nu fiu pe-o părere cu ei. Dacă fură îngrijitorii ăia laptele ? Dacă nu-l ţin curat, ca să-l predăm în bune condiţiuni, după contract ?

E adevărat că laptele se strîngea acum la casa Savetei, văduva tînără a lui Laurenţiu. El se înecase cu două săptămîni înainte de Paşti. Saveta se îngrijea acum de vase, de bidoane, de spălatul şuştarelor. „Da, însă aici e buba, aici, cu Saveta. Precis că Cireş ăsta, bănuia Octavian, mă trimite la Hodăi ca să-şi bată joc de mine. El o fi auzit, păcătosu, că Petre, fecioru-meu mai mare, o umblat într-o vară şi s-o ţinut cu Saveta. Zicea că ea l-o chemat. Da nu-i nimica, eu i-am dat cîteva palme şi l-am înţărcat. Cireş o fi auzit de toate astea şi vrea să-mi batjocorească familia. Ce amestec am eu între Axente şi fata lui ? Treaba lor, da ea nu-i de neam bun, ca Axente, nici n-are şcolile

lui... Treaba lor... Și-apoi, mai este una..." Pe asta, Octavian se sfia să și-o spună răspicat. Îi trecuse prin cap că Cireș, ca să-l facă de rîsul colectivei și-al consiliului de conducere, îl trimite la Tău nu atît pentru grija vitelor, cît pentru Saveta. „De, și-o fi zis păcătosul de Neutru. Octavian văduv, ea văduvă..." Gîndul ăsta, o dată încolțit, nu și-l mai putea scoate din cap. Era prins în cuie. Și el, deși încă bărbat în puterea vîrstei, nu voia să se mai gîndească la așa ceva. Moartea Silviei, de amintirea căreia se lovea la tot pasul, îl ținea încă departe de gîndul altei femei.

Da, în învălmășeala asta i se părea că stau ascunse toate necazurile lui.

După minutele de tăcere, Octavian se ridică să plece. Artimonuț intrase în grajd, să vadă de vaca ce-i rămăsese în proprietate personală. Avea și un vițel.

— Așa, tată Octavian, zise nora, profitînd de absența bărbatului, să nu te duci ! Poate ar fi bine să te sfătuiești și cu domnul părinte. Că, așa cum ți-am spus, încă înainte de Paști te-o chemat pe la dumnealor. Ai fost ?

— N-am fost, tu, răspunse Octavian, indispus. De ce să mă duc ?

— Poate îți spune ceva în legătură cu...

— Cu ce, tu ?

„Cu Tăul, vru să zică femeia, cu Saveta"... dar se opri. Ea auzise ceva între timp, de la gurile rele, cum că domnul părinte Liviu Ardeleanu ar mai fi spovedit-o pe Saveta și după Paști, de două ori. Sau... Gurile rele nu îndrăzneau să meargă cu bănuielile mai departe. Dacă ar fi ghicit însă Anuță ce gînduri ascunse îl frămîntau pe socrul său, tocmai în legătură cu Saveta, poate i-ar fi spus și s-ar fi lămurit încurcătura. Dar, mai mult ca sigur că nu ar fi făcut-o, ca să profite ea de supărarea lui Octavian. Să-l țină toată vara în curtea lor, la lucru. Porneau să ridice o casă nouă, cineva trebuia să supravegheze și să conducă totul. Artimonuț era mai bine să lucreze la colectiv, să facă multe zile-muncă, să primească bani și bucate. Tatăl ei să se ocupe acum de alte afaceri, ca achizitor. Octavian, supărat pe toți, era cel mai nimerit, deci, în curtea noră-si...

— Lasă-i, tată Octavian, continuă Anuță, nu mai fi amărît, dă-i în freanț cu ciurda lor ! Mai vedem noi, că n-or pieri vitele din pricina asta...

În timp ce vorbea, își potrivea năframa albastră, înflorată, și se învîrtea pe lîngă soba plină de oale și cratițe. Făcea cina. Ochii ei mici, negri și cu gene mari greu de observat din cauza sprîncenelor groase, își mutau privirile, des, între Octavian și plita încinsă. Se auzeau guițînd în cotețe cîțiva purcelandri, burlincași, cum le spuneau ei.

— Tăceți, în lupare, că nu vă mai săturați. Ne mîncați și urechile — zicea ea. Săptămîna ce vine, vă vindem, că ne trebuie bani, pentru casă!

— Așa, tată, te superi dacă te rog ceva?

— Ce, tu?

— Te-aș ruga frumos să vii mîine, dacă poți, să-i ajuți lui tata, că-i liber și dumnealui din servici, să descoperiți găbănașul ăsta vechi, de lîngă casă. Să-l stricăm și să-l dăm jos. Pe locul lui să mai facem, cum crezi și dumneata, eu m-am gîndit să mai facem două încăperi. Și o cămară mai mare. Dacă om mai avea bucate să le punem, bine, dacă nu, ținem numa slănina.

— Că, tu, mă mai gîndesc și vă spui eu dimineață dacă pot veni. Sara bună!

Octavian mergea, cu pași întinși pe mijlocul uliței, în sus. Răspundea la binețele trecătorilor, fără să se mai uite cine sînt.

„Tu ai scăpat mai ușor și-mi pare rău. Acum îi prea tîrziu. Nu mai țin minte cînd te-am plesnit și de ce. Că, mă, anu trecut era să..."

Da, anul trecut, ca și în alți ani, lui Axente, al treilea dintre copii, tatăl său nu se îndemnă să-i scrie prea des. Se plîngea de fiecare dată că o duc greu. Spre sfîrșitul scrisorii îi cerea bani. „Tu ai mai mulți, nu ești însurat, ca Petre, și n-ai copii, ca el, că și el tot ne mai ajută cînd poate". Octavian nu-i scria pesemne feciorului și pentru faptul că semănau la fire ca două picături de apă. Acest lucru îl știau foarte bine amîndoi. Cîteodată se făceau că-l uită, dar asta se întîmpla rar și ținea puțin. Se supărau din senin, luau orice cuvînt rostit de celălalt ca pe unul de căpătîi. Cu aceeași gravitate se uitau și la cele mai mărunte lucruri din lume. Asta li se putea citi ușor pe fruntea înaltă, umbrită mereu de gînduri. Încă din anii cînd Axente era doar un copil, tatăl său descoperi, c-o bucurie rece și îndîrjită, slăbiciunile firii sale, mutate, fără nici o știrbire, în firea băiatului. Tocmai de aceea își descărca

mai ușor supărările împotriva lui, avînd de fiecare dată sentimentul că se pedepsește pe sine însuși, neiertător, pentru orice pas greșit. Îl bătea orbește, apoi îi părea rău, îl durea de parcă și-ar fi dat singur palme. Cînd Axente crescu mai mare, în anii liceului și-ai studenției, legăturile acestea directe, zvîcnite, începură să se complice. Palmele nu mai puteau spune totul, iar gîndurile lui Octavian, în ciuda firii identice, nu se mai potriveau cu ale feciorului. Din această pricină, în ultimii ani, deși se vedeau rar, se certau des. Axente judeca altfel lucrurile și oamenii și mai avea acum și curajul să le spună pe toate cam răspicat. Tatăl, obișnuit întotdeauna să poruncească și să aibă ultimul cuvînt, nu se simțea la largul său în astfel de ocazii.

Toate ar fi mers cum ar fi mers pînă ajungeau la pămînt. Fiecare se socoteau expert în felul său : Axente ca agronom, Octavian ca plugar din moși-strămoși. Aici, vorbele se înfundau într-un ungheț întunecos ori se tîrau ca vrejurile de bostan care încearcă mereu să treacă peste cărarea bătută zilnic de o mie de pași. Zadarnic ! O dată călcate, se ofilesc, se-ncovrigă. Seamănă cu un șarpe mort, uitat acolo în cărare, pînă îl duc furnicile, fărîmitură cu fărîmitură. Așa erau discuțiile lor despre pămînt, despre noile rosturi ale gospodăriei.

— Ce știi, dumneata, tată ? zicea Axente. Pămîntul e hoț mare, te sucește și te trîntește cum vrea el, dacă ești singur.

— Cum singur, mă ?

— Așa bine, dacă nu intri în rîndul oamenilor.

— Ce oameni, mă, care sînt oamenii ăia, dacă tu nu mă mai numeri printre ei ?

— Lasă, că știi dumneata care, nu te mai face ! cuteza Axente, cu vocea inflexibilă, dură.

După ce-și da seama că nu e bine s-o țină pe același ton cu tată-său, agronomul continua calm, sigur de sine, îmbietor :

— În colectivă, tată, pămîntul te-ascultă, se supune, vine după om ca un miel crescut acasă. Vrei grîu mai mult ? Grîu îți dă ! Vrei cucuruz ? Cucuruz ! Vin vrei ? Vin ți-aduce !

— Unde, mă ? întrebă Octavian, împingîndu-și înainte buza de jos, a neîncredere.

— La noi, în Dobrogea !

— Cum la voi în Dobrogea ?

Băiatul se făcea că nu înțelege sensul întrebării și accentul pus de Octavian pe „la voi", rostit rar, insinuant. De aceea, răspundea :

— Așa bine ! Îl lucrăm cum scrie la carte : arătură adîncă de vară, cu tractoarele, îngrășăminte naturale și de fabrică... Toamna, discuitoarele, semănătorile mecanice, grîul la timp în pămînt ; primăvara, cucuruzul îl săpăm de trei ori, îl lăsăm des...

Lui Octavian, luat de șuvoiul vorbelor pe care numai se făcea că nu le ascultă cu atenție, îi venea să-l întrerupă aici, la problema desimii porumbului. El lucra doar după zicala „rarul umple carul". Se răzgîndea însă, ca să-și întărîte feciorul.

— Că, mă, tu le zici ca la gazetă : „la noi în sus, la noi în jos". Cum îi la voi, mă ? Cum să te cred ?

— Așa-i, răspundea mai departe Axente, douăzeci și opt de măji de grîu la hectar, cincizeci de măji de cucuruz...

— La noi se lucrează cu iugăru, nu cu hectaru...

— Bine, cum vrei. Știu eu că dumneata, tată, ești ca Toma Necredinciosul ; trebuie să pui degetul pe rana din coastă ca să crezi. (Vorba asta nu-i displăcu lui Octavian fiind întoarsă biblic.) Bine, tată. Poftim, haida cu mine, să vezi cu ochii dumitale — și dacă n-o fi așa, să-mi zici mincinosule...

— De ce să-ți zic mincinosule ? Acolo-i pămînt lîngă mare, aici îs dealuri...

— Nu ne speriem noi nici de dealuri, tată. Avem leac și pentru ele. Doar am învățat cinci ani la Agronomie și doi în Dobrogea.

— Că, mă, și eu am învățat cincizeci, da de unde nu este, nici Dumnezeu nu cere.

— Dacă facem și aici colectivă și organizăm bine totul, atunci este și cere.

— Faceți, mă, la voi, că la noi mai așteptăm, încheia Octavian.

Vara lui '61, pe la începutul lui septembrie, Axente se afla acasă pentru cîteva zile în concediu. Totdeauna fugea el acasă pe vremea asta, cînd mai erau pepeni copți și cînd începeau să sclipească strugurii în vie. Atunci au avut o discuție lungă, întortocheată și cît se poate de neplăcută.

Bunicu-său, Artimon, nu era în ziua aceea acasă. Mai avea de cosit un petic de otavă în Bărbuşasca. Îi luase cu carul și pe cei trei nepoți, încă în vacanță : pe Ion, Lucreția și Octavian cel mic. Erau zile calde, și-ntr-amiază pămîntul dogorea ca-n luna lui Cuptor. Otava, întotdeauna mai subțire pe văiugele de sub dealuri, în partea aceea de hotar se zvînta iute. În aceeași zi, după amiază, o puteai întoarce, ca-n dimineața următoare, după ce se lua roua, s-o poți răscoli, s-o aduni, și seara să te întorci cu carul încărcat.

Axente rămase acasă cu tatăl său, care avea ceva de lucru în șură. Cumpărase niște margini de scîndură, pe care le cioplea și făcea lețe. Voia să închidă una din felderele șurii, altădată îngrădită cu nuiele, bătute cu bulgări de pămînt.

Către prînz, Axente porni spre grădină, unde prunele bistrițe erau coapte bine, iar cele albe, timpurii, mai așteptau încă să fie strînse în cadă, pentru căldarea de vinars. Îi plăcea lui să citească sub pruni ca în anii de liceu. După ce în primele două-trei zile nu prea vorbise multe cu tatăl său, ferindu-se, pe tăcute, de ceasul care, oricum, trebuia să sosească, Axente se hotărî să rămînă în șură, să nu mai treacă în grădină. Căută apoi să vadă cum stau ai lor cu nutrețul. Se strînsese cam puțin. Cu paiele de grîu cu tot, puse altădată în jirezi mari, afară, șura nu era plină acum nici pînă la căpriori. Vrăbiile zburau în voie și țeseau, sub bolta aceea de țiglă încinsă, la soare, o larmă exagerat de veselă, sîcîitoare. Cuiburi nu mai puteau avea. Șura fusese desfăcută toată, numai cu două luni în urmă, și mutată mai spre casă. I-au schimbat o cosoroaie, cîțiva căpriori cocîrjați de vreme, țiglele stricate, și-au așezat-o pe temelii noi, de ciment.

— Cu cine-ai lucrat-o, tată ?

— Cu niște meșteri din Crăciunel, dă-i în mumă-sa, că mi-or luat bani mulți și n-or făcut-o cum trăbuie !

Lucrul nu era făcut de mîntuială, dar Axente știa că tatăl său totdeauna se arăta nemulțumit de munca altora și mai avea el ceva de aranjat, peste cel mai bun meșter. De aceea, nu spuse nimic, se mai uită o dată pe sus, apoi începu să pună mîna pe scîndurile, cu care Octavian se cam necăjea. Îi fugeau de sub fierăstrău, nu se lăsau fasonate cum se cuvine.

Plutea o liniște nefirească, obositoare. Scîrțîitul fierăstrăului, în răstimp, inunda curtea. Se retrăgea apoi, ritmic, ghemuindu-se în șură, unde rodea cu dinți mărunți, de șoarec. Nici găinile nu s-auzeau cotcodăcind, nici porcii guițînd, deși era vremea amiezii și bătrîna Mărie tocmai crăpa niște bostani mari, galbeni, să le dea de mîncare.

— Dar cu banii cum mai stai, tată ? rupse Axente din nou tăcerea.

Era ca o trîntă care începea cu încercări stîngace, nesigure.

— Cu banii n-am nici o supărare.

— Da cu ce ?

— Cu nimic.

Din nou tăcerea. Tatăl simțea că întrebările astea sînt doar un fel de momeală. Și nu se lăsa prins ușor. După ce scăpa firezul din mînă, își ștergea cu palma sudoarea de pe față. Era slab, bărbos, ars de soare. Niciodată nu arătase el altfel. Asprimea feței era aceeași, de totdeauna. Parcă nicicînd n-ar fi fost tînăr. Dar nici bătrîn nu era. Abia trecuse peste cincizeci de ani. Părul începuse să scînteieze alburiu numai pe la tîmple. Sprîncenele, groase ca două rîndunici, erau la fel de negre. Se încruntau repede, unindu-se deasupra ochilor mici, cam obosiți și duși în fundul orbitelor.

— Mai lasă-le, tată, și hai să mergem să mîncăm, că-i ora unu !

— La unu mîncă domnii. Plugarii mîncă numa cînd pot și cînd au !

— Apoi, nu te-i plînge dumneata că n-ai de mîncare !

— Nu, nici nu m-am plîns !

— Atunci, hai să mîncăm, că ne-a strigat și mama Mărie.

— Du-te tu, că viu și eu, îndată !

— Hai, c-am vrut să și discut ceva cu dumneata !

— Ce ?

— Păi multe, că doar de cînd am venit acasă n-am vorbit aproape nimic !

— Că, mă, ce să vorbim noi ? Tu le știi pe-a tale, eu pe-a mele. Din vorbele tale, numa ne sfădim.

— De ce să ne sfădim ?

— C-așa-s vorbele tale ! Nu se mai potrivesc cu-a mele. Tu nu mai asculți de mine. Parcă te-o crescut un-

chiu-tău, Ion, ăsta, comunistu. Că, mă, se aprinse puţin tatăl, de nu era el, multe nu se făceau în satul ăsta !

— Ce nu se făceau ?

— Multe nu se făceau şi nici tovărăşia.

— Întovărăşirea oricum se făcea, tată ! Doar nu-i numai el comunist în lumea asta !

— Nu, asta-i drept. Sînt destui. Mă mir că nu te-or chemat şi pe tine...

Axente, deşi văzuse că tatăl său vorbeşte supărat, uitîndu-se mai mult în altă parte, se bucura. „L-am adus unde am vrut" — îşi zicea cu oarecare satisfacţie. Cît despre unchiu-său, Ion, care era învăţător şi locuia din sus de ei, povestea era mai veche. Învăţătorul şi cu Octavian erau veri din fraţi, aproape de aceeaşi vîrstă, crescuţi aproape în aceeaşi curte. De certat nu se certaseră niciodată, dar parcă totdeauna erau supăraţi unul pe altul. Mîndria îi făcuse împungaci, şi vulpea nu-şi arăta coada vicleniei prin curtea lor niciodată. Vorbele despre unchiu-său, învăţătorul, Axente nici nu le luă în seamă. De aceea se grăbi să-i răspundă tatălui :

— Bine, văd că şi-aşa eşti supărat pe mine, aşa că pot să-ţi mai spun şi altele.

— Ba, nu-s supărat !

— Atunci, de ce mi-ai aruncat vorbele astea, cu comuniştii ?

— Da ce, am zis ceva rău ?

— Nu !

— Atunci, lasă-mă, dragul tatii, nu mă mai bate la cap, că-s necăjit eu destul. Doar n-am ajuns încă să ascult de voi !

— De care de noi ?

— Deocamdată de tine şi de Petre. Că, mă, voi veniţi acasă numa ca să mă scrieţi pe mine la gospodărie. Parcă eu n-am văzut ? Is prost ?

— Bine c-asculţi de Artimonuţ ! De nevasta lui Artimonuţ s-asculţi, tată, şi de popa, că-i peste drum ! Ei ştiu mai multe ca noi !

Vorbele astea parcă l-ar fi lovit pe Octavian cu o măciucă în moalele capului. S-a înroşit, a lăsat jos firezul şi s-a întors, în sfîrşit, cu ochii către Axente. Părea că e gata să-l plesnească peste gură.

— Ce ai tu cu popa, mă ? De ce te-atingi de el ?

— Dar popa şi preoteasa de ce s-ating de mine ?

— Cum, mă ?
— Așa bine, cum au mai făcut și altă dată. Adică, mai mult preoteasa decît popa. De ce ți-au băgat în cap că-i păcat de mine, că-s om cu carte destulă, dar m-am lăsat dus de nas de comuniști, care m-au rupt de familie, de sat, de părinți ? Ori vreți să mă însor cu fetele popii ? Nu vezi că-s intrigării, tată ?
— Taci, mă, nu minți, că te bate Dumnezeu ! Ți-am spus eu vreodată vorbe de-astea ție ?
— Dumneata nu ! Bine că le-ai crezut ! De spus a avut cine să mi le spună !
— Nici nu ți-am spus, nici nu le-am crezut. Eu am numa credința mea în Al-de-Sus, că m-o bătut destul, c-o murit mumă-ta și-am rămas cu voi, cu toți șase. Și-acum sînteți risipiți care-ncotro. Da tu cu vorbe de-astea de ce mai vii acasă ?
— Nu mai viu, n-avea grijă ! Mîine mă și duc.
— Că, mă, du-te, dacă nu încapi aici ! Du-te la Cireș !

Axente înțelese bine unde bat vorbele tatălui său. Luîndu-și cartea, ieși din șură și se îndreptă spre bucătăria de vară. Bunică-sa, Mărie, încă ageră și loatră ca o nevăstuică, îi cunoștea prea bine pe toți și căuta să-i împace. Fiindcă trăsese bine cu urechea spre șură și auzise vorbele dintre cei doi, îi spuse lui Axente :
— Lasă-l, dragu mamii, nu te supăra. Îi necăjit și el c-o rămas singur. Acum îi ca merii ăia pădureți de pe hotar. Toate vremurile se lovesc de ei. Tu nu te lua după vorbele lui, știi că-i rău de gură. Dacă îți place fata lui Cireș, du-te la ea și ia-o, că-i frumoasă și cuminte. Adevărat că tu ești cu mai multă învățătură, și din neam bun, da... Ia-o și trage-te încoace către noi, mai las-o în supărare de Marea Neagră, că-i și neagră, și departe ! Cu tată-tău o să vă împăcați voi, n-avea grijă. Numa pînă îi trece și lui rana de la inimă. Așa i-a fost scrisa, să rămînă singur. Cu copiii lui și cu noi, ăștia bătrîni, se împacă el, numa cu Silvia, fie iertată, nu mai are cum... Tu, dragu mamii, fă cum crezi, da eu zic să te gîndești la împăcare și să vii acasă !
Axente se trezi deodată chemat și alungat din casa părintească. Bunică-sa îl îndemna la pace. Și poate că și-ar fi călcat mai ușor pe inimă dacă tatăl său ar fi fost supărat numai pe el ori pe ideea înființări gospodăriei colec-

tive. Dar Axente ghicea un zbucium mai adînc, o neliniște mai gravă, strecurate picătură cu picătură, ca apa în fisurile unei stînci. Iar neliniștea aceasta venea din altă parte, de la toți frații și, dincolo de ei, de la moartea mamei lor. Aici, Axente socoti că n-are cum să se mai amestece, n-are ce să caute singur.

După ce mîncă, ascultînd tăcut tot ce-i înșira mai departe bunică-sa, despre Octavian, despre bătrînul Artimon, despre Anuță și toate celelalte, porni pe uliță în sus, cu gîndul să ajungă în hotar, unde coseau și strîngeau ai lor otava. Din drum intră însă la Cireș, s-o anunțe pe Lelia, lucru neplăcut pentru el, că mîine va pleca din Zăpadia. Încercă să inventeze un motiv serios, dar negăsindu-l, renunță, se hotărî să-i împărtășească fetei adevărul. De altfel, nu mai avea răbdare să stea pe loc.

Ion Cireș nu era acasă.

— Ion, ca totdeauna, zise nevastă-sa Ioana, ori îi pe hotar, ori la tovărășie, ori cu lămuririle astea. Nu prea stă el acasă, ca oamenii. Da haida, dragu mătușii, înăuntru, c-o strig eu pe Lelica din grădină. Acum la noi îi deranjare mare, nu știu, zău, cînd om termina căsoaia asta. Că i-am spus, doară : „Măi omule, nu te întinde la atîtea hodăi, că-i fi tu președinte, dar nu ești chiar domn, tot țăran ai rămas !“ Acuma, Axente, tu îl știi că-i glumeț și bun de gură. Zice : „Tu muiere, opt copii avem, opt camere să fie. Cînd or veni cu nevestele ori cu bărbații acasă, să aivă fiecare culcușul lui, să nu se încaiere cumva, că noi de-acum încolo sîntem bătrîni și nu i-om putea despărți !“ Auzi, dragu meu, la ce se gîndește, stropși-l-ar !

Ioana ținea nu numai să intre în voia lui Axente, dar îi plăcea să se și laude cu casa lor nouă, ridicată pe temelii de beton și aflată încă în roșu.

Pînă cînd mama își strigă fata din grădină, Axente, deși îngîndurat, iscodi cu priviri atente planul și așezarea casei, camerele înșiruite în formă de L, cu talpa spre uliță. Toate aveau ferestre mari, luminoase, și ușile răspundeau în coridorul cu bolți și stîlpi de cărămidă.

Dispunerea ușilor îl convinse pe agronom că Ion Cireș nu glumea, gîndindu-se la cei opt copii ai săi. Casa avea cu trei-patru camere mai mult decît altele ce se ridicau în ultimii ani nu numai pe ulița popii, ci în tot satul.

— Bună, Axente !

— Sărut mîna, Lelia !

Ioana se uita, încîntată și fericită, că băiatul lui Octavian Borcea, de neam mai bun și mai învățat ca fata lor, îi zice acesteia „sărut mîna" și că i-o chiar sărută.

Deși nu se întîlneau pentru prima oară în acest fel, în fața Ioanei, Lelia se înroși, stingherită. Nu știa ce să facă, ce să spună.

— Mătușă Ioană, interveni Axente, ca să risipească jena vizibilă a fetei, ce-ai zice dacă ne-am duce noi pînă la vie ?

— Duceți-vă, mîncu-vă ochii, de ce să nu vă duceți ? Vințelerul vă cunoaște, că-i Gligor. Vă caută el niște struguri dulci, busuiocești.

— Mergem la via noastră, se grăbi să adauge Axente. Tata încă n-o intrat în rînd cu toată lumea !

— Cum vreți voi, că nici de la tovărășie n-o fi păcat un strugure-doi și nici piersici. În anu ăsta a dat Dumnezeu de toate. O ținut cu noi. Degeaba ne-or suduit unii și alții prin sat, că el, drăguțu, tot cu noi o ținut.

Tinerii nu mai răspunseră. Lelia își luă din casă un sfetăr albastru, cu dungi albe, împletit de mîinile ei.

Porniră spre Dealul Viilor. Soarele era încă sus, năvălea peste tot cu putere, dezvăluind nemilos capetele curioase ale babelor ascunse după garduri, ca să poată vedea pe fata lui Cireș, asta de-acasă, dăscălița, mergînd împreună cu agronomul lui Octavian Borcea. Că altfel, ce-ar mai fi șușotit seara, ce vești ar fi dat la radio-șanț, cum zicea în batjocură Cireș, ce-ar mai fi bîrfit a doua zi ?

Spinarea de cămilă, cu multe cocoașe, a Dealului Viilor, nu era ușor de urcat. Ajuns însă sus, te răsplătea nu numai cu struguri și piersici, ci mai ales cu priveliști nebănuite în acea monotonă tălăzuire a dealurilor tîrnăvene, alungate pînă departe, spre marea agitată a Cîmpiei Transilvaniei.

Ajunși în vîrful Gurguiului, după ce-și luară struguri și piersici din via lui Octavian, tinerii se așezară pe iarba mătăsoasă. La cîțiva pași mai jos, în partea dinspre miazăzi, flutura alb colilia păsărească, de parcă era panașul unui coif de uriaș. Colilia se amesteca, din veac, cu alte ierburi aspre, ca o perie de sîrmă. Erau plante al căror nume nici Axente nu le mai știa, adaptate pentru lupta cu pămîntul acesta secetos, uscat, mușcat mereu de soare și de vînturi.

Axente, abătut, morocănos, îi povesti Leliei cearta cu tatăl său. Frazele sale se rostogoleau greu, icnit. Fata îl asculta cu privirile duse departe, furate și înecate cînd de ceața ușoară cu care se învăluiau în zare Apusenii, cînd de apa argintată, incendiată fugar de soare, a Tîrnavei Mici, urmărită pînă sus, la Cetatea-de-Baltă.

— Știam. Adică, mai bine zis bănuiam că așa o să se întîmple, se hotărî cu greu să deschidă gura Lelia. Și numai din cauza mea !

— Cum ? Ce vorbești prostii ? Nu-i prima oară cînd mă sfădesc cu tata...

— Da, dar acum eu sînt vinovată. Am fost într-o zi la voi acasă, împreună cu unchiul tău, Ion. În muncă de lămurire, pentru gospodărie. Tetea Octavian se uita la mine tare ponciș. Mai ales cînd îi răspundea lui unchiu-tău : „Că, mă, în familia mea să nu vă băgați voi. Eu i-am crescut, i-am ținut la învățătură, s-ajungă oameni. Eu le poruncesc așa cum îs de mari..."

— Pe dracu ne poruncește ! se supără și mai tare băiatul. Asta-i fala lui goală. Adică, sînt și altele mai... Da... Pînă la urmă e și codița de drac a doamnei preotese...

— De unde știi ? întrebă, surprinsă, Lelia. Eu anume n-am vrut să-ți spun. Ca să nu crezi cumva că mor de gelozie.

— Ce gelozie ?

Lelia ezită din nou : să spună, să nu spună ?

— Cu Flavia, fata popii... îndrăzni într-un tîrziu, văzînd că Axente își pierde răbdarea.

— Care Flavia ? Hai, lasă glumele proaste, că mă supăr !

Axente voia să fugă de toate amărăciunile care-i dădeau tîrcoale, parcă tot mai stăruitor și din toate părțile. Știa că e timpul să se dăruiască iubirii. Lelia era aici, lîngă el. O simțea atît de aproape, ispititoare ca o pîine coaptă. Părea că o vede întîia oară. Îi cunoștea totuși bine — așa credea el — amestecul de judecată matură, poate exagerat de lucidă, și de stîngăcii copilărești. Îi apărea cînd prea rigidă, monotonă chiar, cînd speriată parcă de propriile ei încrederi în tot ceea ce era cald și luminos la cei din jur. „Oamenii trebuie luați așa cum sînt", se resemnă Axente.

Se apropie mai mult de fată, îi luă degetele plinuțe, cu pielea arămie, în palmele lui mari. Strînsese un smoc de colilie alb-gălbuie, și cu el o mîngîie pe față, pe frunte,

pe gît, sub ureche, pe piept. Lelia nu era obişnuită, cu asemenea dezmierdări şi drăgălăşenii. Îi părea un joc stîngaci, căznit, în care nu te poţi lăsa atrasă. Avea o faţă frumoasă, arsă de soare şi de vînt, ochi verzi, inteligenţi, puţin obosiţi, de om pe care viaţa l-a pus la încercări. Satul, răscolit acum în toate măruntaiele, ca un bolnav care trebuie adus la viaţă, grija aceea încordată, tremurătoare şi gingaşă, pentru ca fiecare nervură să se încingă de bătăile unei inimi sănătoase, toate nu-i dădeau Leliei răgaz pentru răsfăţ. Cu dragostea, nici pe-atît. Ea îl iubea pe Axente, dar el era departe, venea rar pe-acasă. Şi cînd venea, se izbea mereu de necazurile şi frămîntările din familia lor, care-l făceau şi mai aspru ca de obicei. Pînă se dezmorţea, pînă ajungea la cuvinte calde, fugea jumătate din timpul pe care-l aveau de stat împreună. Acum, mîngîierile lui Axente o scoaseră din matca obişnuită a oscilaţiilor ei sufleteşti.

Joaca, dezmierdările rupseră acest echilibru, şi Lelia se trezi, fără să ştie de ce, plîngînd. O senzaţie neobişnuită, de bucurie şi de spaimă, ca o alunecare de vis, peste colilia albă a dealului, spre lacrima uriaşă a Tăului din vale, puse stăpînire pe toată fiinţa ei. Lacrimile sărate i se prelingeau pe obraji, le simţea pe buze, îi făceau bine. Axente, însă, văzîndu-le avu instinctiv o pornire răutăcioasă, ceva din vechea aversiune a tatălui său faţă de lacrimi. Lăsă, brusc, mîna Leliei şi o întrebă răstit:

— De ce plîngi?

Fata nu răspunse. Pornirea de a-i da palme se topi repede în concentrarea de-o clipă a lui Axente, care, stăpînit, aproape rece, o luă în braţe şi o sărută. Îndelung, tăcut, cu patima unei aşteptări prea mult prelungite. Sărut buimac, de om suferind. Ea, înspăimîntată şi fericită, i se prinse de gît, îşi îngropă fruntea şi faţa în braţele lui. Liniştea deveni stingheritoare. Băiatul o ridică şi, învîrtindu-se cu uşurinţă, se făcu a-i da drumul în apa ispititoare a văzduhului, s-o poată prinde sub straturile reci, ca în undele Tîrnavei din joaca depărtată a copilăriei.

Limpezimea după-amiezii de septembrie îi chema undeva şi mai sus, în spaţiile îngheţate, de unde toate dealurile acestea ursuze se văd ca nişte muşuroaie de furnici, şi Tăul apare rotund, ireal, într-adevăr ca lacrima acelei zîne nenorocite din poveste. Acolo nu se mai aud nici cuvintele, iar pămîntul devine o stea întunecată. O amin-

tire. Acolo sus... Dar jocul lor avea parcă aripile unei mori de vînt. Treptat-treptat, își simțiră tălpile iarăși arzînd de atingerea lutului, și picioarele se împlîntară în țărînă pînă la glezne, pînă la genunchi. Era o zbatere de început de lume, cînd oamenii nu aveau încă spaima păcatului și a morții, numai gustul curat al bucuriei, al jocului de-a viața fără sfîrșit. Nici băiatul nici fata nu-și mai cunoșteau numele, nu mai aveau puterea de-a rosti cuvinte. Lumina ochilor flămînzi, filtrată prin genele abia întredeschise, sau proiectată direct, întrebător, prin pupilele dilatate, patima înflorită pe buzele lor arse de soarele nerăbdării țineau locul frazelor inutile. Respirația însăși devenise un cîntec al trupului lor de îngeri de lut.

Coborîră în Zăpadia o dată cu amurgul. Lelia anunță pe maică-sa că în seara aceea, fiind sîmbătă, va merge împreună cu Axente la o reuniune a tinerilor din satul vecin.

— Bine, draga mamii. Tată-tău nu-i acasă. Dacă întreabă, îi spun. Îmbracă-te frumos, că doar nu te duci tu prea des la baluri. Și aveți de grijă să nu zică cineva ceva rău de voi...

— Ce să zică ?

— Așa... vorbe... ca oamenii... Că el pleacă, și tu rămîi aici, în sat...

— Bine, mamă, știam eu dinainte, am înțeles... La revedere. Dacă vin tîrziu, să nu vă speriați. Mîine dimineață e duminică, am vreme să dorm. După amiază, avem serbare.

Axente o anunță pe bunică-sa Mărie. Și ea, ca și Ioana lui Cireș, îi spuse cu subînțeles :

— Să ai grijă de fată, că voi sînteți oameni învățați. Să nu vă faceți de rîsul satului. Tu ești ficior june, îți găsești oricînd alta, dar ea ce face ?

— Lasă, mamă Mărie, nu ne mai purta și nouă grija, că nu sîntem copii !

O dată ajunși acolo, vîrtejul zărilor și al pămîntului puse iar stăpînire pe mișcările lor, condensate acum la cercurile mărunte ale dansului. Lelia, furată de amețeala mișcării, se simțea parcă stînjenită.

— Nu faci bine că le neglijezi pe celelalte fete... Se vor supăra pe mine.

— De ce ?

— Păi...

— Las' să se supere! O să le treacă, n-avea grijă. Şi-apoi eu nici nu ştiu dansa. Le calc pe bătături...

— Glumeşti, cum nu ştii dansa?

— Uite-aşa, foarte bine. Eu nu dansez. Te ţin în braţe.

Privirile celor din jur, urmărindu-i, se roteau clătinate, ameţit.

— Numai seara asta e a noastră. Mîine iar ne despărţim... murmura, tîrziu şi cu tristeţe, Axente. Ar trebui să nu plec! se mustra apoi, cu aer de vinovăţie. Totuşi... tata... nu, nu-l iert... încheia, oprindu-şi paşii, paralizaţi deodată în capcana gîndurilor. Nu, nu-l iert... Trebuie să plec...

În pauze, fetele o înconjurară pe Lelia, curioase:

— Şi cînd faceţi nunta?

— „Logodnică de-a pururi, soţie niciodată", spune poetul.

— Lasă-ne, dragă, ştim noi că eşti tare la poezii! Concret, concret! Cînd? Pe cînd să ne pregătim rochiile?

— Anul ăsta alegeţi-vă modelele şi croitoresele. Anul viitor cumpăraţi-vă materialul, şi apoi mai vedem...

În clipe ca astea, fata semăna la vorbe cu tatăl său.

— Hai, tu Cireşoaie, nu glumi, zău, spune-ne. Vă mai logodiţi, ori direct?...

— Ne!

— Ce?

— Despărţim!

— Hai, tu, zău, nu mai vorbi în dodii!

— Mîine, adică chiar azi, fetelor. Am uitat că sîntem după miezul nopţii. Azi pleacă, şi eu rămîn tot cu voi, tot „Cireaşă amară"!

Fetele n-o puteau crede. Unele o socoteau chiar vicleană. „De ce mai face pe discreta, cînd e în braţele lui?"

Într-un tîrziu, cei doi îşi luară rămas bun de la prieteni. Băieţii trăgeau de Axente să mai rămînă. Erau cu chef. Mai cîntară cîteva romanţe, îngînate cu voce groasă, de spartul tîrgului. Apoi, Axente le spuse:

— Fraţilor, eu plec astăzi.

— Unde, mă? Ce dracu te ţii de glume?!

— În Dobrogea. Deci la revedere tuturor! Poate la Anul Nou, poate la vara viitoare!

Fetele rămaseră uimite.

— Auzi, tu, că-i adevărat!

— Şi noi, care credeam că...

— Da, dragă...

— Săraca Lelia ! Nu glumea, fetelor ! Ce oameni și ăștia, Borceștii.

Lelia și Axente ieșiră afară, în aerul răcoros. Se lumina de ziuă. În sală, muzica adormită se trezi brusc, ca speriată. Dar nimeni nu mai dansa cu adevărat. Cei doi porniră înfrigurați de oboseală, de duhul zorilor de zi.

Traversară calea ferată, o apucară pe cărare, tăind lunca în două. Mergeau tăcuti. Erau pe la jumătatea drumului. Lumina se limpezea din ce în ce mai mult. Se vedeau pale de fum rare deasupra satului. Dealurile, între care se resfirau casele Zăpadiei, încă dormeau. Dacă te uitai mai bine, îți păreau niște dulăi uriași care-au stat toată noaptea de pază. Acum își odihneau capul pe labele întinse pînă în apa Tîrnavei.

Se auzea rar de tot cîte-un hămăit de cîine. Dincolo de sat, poate în hotarul Tătăișei, plutea o pînză sonoră de lătrături mărunte, dese, ca de cățeii-pămîntului. Erau tractoarele, sculate cu noaptea-n cap. Întorceau miriștile...

Toate veneau spre ochii și urechile lui Axente ciudat, ca și cînd Lelia nici n-ar mai fi fost lîngă el, strînsă sub umărul lui. Veneau abătîndu-l spre cine știe ce amintiri și imagini uitate de mult, undeva, într-un colț al ființei lui neliniștite. Peste toate, reapăru gîndul încurcăturilor de-acasă, neastîmpărat, sîcîitor. Își da seama că ar fi trebuit să-i spună Leliei ceva deosebit. Dar ce anume ? Sufletul ei părea totuși să ducă lipsă de vorbe calde, fie ele și despre lucruri mărunte. Dar Axente parcă nu mai știa ce să-i spună. O ținea strîns și privea în altă parte. Iși aminti că pe unde treceau acum fusese cîndva cea mai frumoasă delniță de fînaț din toată lunca Tîrnavei. Aici ieșeau copiii în postul Paștelui, cu mingea lor făcută din bulendre, legate bine cu sfoară. Se jucau de-a lunga, de-a mijita, lăsînd să izbucnească pofta de alergătură, mocnită toată iarna. Undeva, pe sub pîlcul acesta de sălcii, se ascunsese în timpul războiului de avioanele germane. Tot aici avusese prima întîlnire cu o fată. Uite, chiar pe răzorul acela de iarbă au stat jos. Ea la început nu voia să se așeze. Era o elevă sosită la neamuri în Zăpadia, dintr-un sat vecin. Axente îi spunea poezii de Bacovia, și ea nu le înțelegea. Îl întreba cum vine asta „aud materia plîngînd“ ? Ce-i va fi răspuns, nu mai știa. În legătură cu plînsul materiei, pe-atunci era capabil să debiteze cele

mai năstrușnice teorii. Citea mult, cam în grabă, tot felul de cărți, de care îi vîjiia capul. Îi prinse o ploaie zdravănă. Pînă ajunsese la podul de peste Tîrnavă, picioarele li se încărcară de pămînt și frunze, de parcă erau ciobani cu opinci uriești. Pămînt și frunze. Pămînt...

La cuvîntul ăsta, Axente își duse mîna la frunte, cu gestul aceluia care vrea să alunge o viespe ce îl bîzîie mereu. Nu-i plăcea să se grăbească, știa că, deși mai are doar o zi de stat acasă, tot la discuțiile despre pămînt vor ajunge, și acolo vor râmîne pînă seara, cînd va ieși pe ușa curții. Magnetul pămîntului avea un cîmp prea larg, și el încerca zadarnic să-l ocolească.

Ajunseră la pod. Fata îl opri. Tăcerea lui îi făcea acum bine. Se rezemară de dunga chingilor groase de lemn. Îl ținea strîns, parcă temătoare să nu-l piardă. Își aminti că, exact în acel loc, poate acum vreo patru-cinci ani, cînd ea era încă elevă, s-a învoit cu greu, speriată, la primul lor sărut. În seara aceea rămăseseră singuri. Ceilalți băieți și fete, elevi și studenți din Zăpadia, plecaseră în sat. Acolo pe pod își petreceau cu toții multe seri, toată vacanța. Acum luna plină, amenințată de ivirea zilei, nu mai avea puterea să-i proiecteze peste apă ca pe-un singur trup, scînteind de tremur, fărîmițat în valuri luminoase, dus în adînc și răsărit din nou. Cuvintele puține, monosilabice, se confundau cu susurul apei înecate în pietriș, cu plescăitul peștilor sărind după musculițe.

Cuvintele nu, dar gîndurile se simțeau la ele acasă. Știind că va pleca, chiar dacă tatăl său și-ar retrage vorbele — ceea ce în mod sigur nu putea să se întîmple — Axente o ținea tăcut pe Lelia în brațe, privind cînd în apă, cînd în ochii ei. În clipele astea de înseninare se gîndi că poate ar fi bine să rămînă, să nu pună la inimă vorbele lui Octavian. Dar își interzise grăbit, ca pe-o ispită, gîndul împăcării. „Și-a bătut destul joc de noi și de mama. Pînă nu se gîndește singur la toate, nu se poate schimba. Și-atunci, de ce împăcare ar mai putea fi vorba, dacă nu se schimbă ? Nu. E mai bine să plec."

Lelia înțelese totul, nu mai îndrăzni să-l roage pe Axente să rămînă. O paraliza un fel de resemnare veche, țărănească. „Ia-mă și pe mine", ar fi vrut să-i șoptească, să-l roage, sau chiar să țipe cu disperare. Dar, bine înțeles, n-avu tăria s-o facă. Lumina sîngerie a zorilor îi colora lacrimile. Se strînse instinctiv în brațele băiatului,

își înfundă capul în pieptul lui, să nu-i vadă ochii, să nu-l apuce cumva furia, ca pe tatăl său Octavian.

...Seara, la plecare, bătrîna Mărie își înghițea plînsul prohodind parcă liniștea și armonia iluzorie a familiei lor. Borceștii nu se făcuseră de rîs niciodată în fața satului. Acum, de asemenea, nu aflaseră nici măcar vecinii motivele plecării grabnice a lui Axente. Lucreția, ca altădată Silvia, își ștergea pe furiș lacrimile. Împreună cu Octavian cel mic, îl petrecură pînă la haltă. Ion nu voise să-l însoțească. Era supărat. Îl rugase să mai stea, să încerce împreună, poate vor reuși să-l urnească pe tatăl lor din încăpățînarea aceea supărătoare. Axente era însă mîndru, încăpățînat și el. Semăna cu Octavian. Dacă îl poftise o dată să plece, nu se mai întorcea nici mort.

„Pe tine, ultima oară te-or bătut porumbeii și fetele popii, nu eu, mă ! Așa să știi..."

Ion, al patrulea dintre copiii lui Octavian, era în vacanța de vară. Rămăsese acasă anume. N-a vrut să meargă în tabăra studențească, la munte, împreună cu colegii. Deși student la Chimie, îl pasionau cărțile de literatură. Încă mai demult, de pe cînd era la școala primară. Dar acum ajungea să pună mîna pe o carte numai în zilele ploioase, cînd se ascundea în șură, pe fîn, să nu-l stingherească nimeni. Îi plăcea să stea acolo, s-asculte răpăitul stropilor pe țiglă, să închidă ochii și să vadă scenele din cărți defilînd la nesfîrșit. În restul zilelor — muncă și iar muncă, la cîmp, în rînd cu toți. Toți afară de tatăl său, Octavian. El se ținea încă supărat pe colectivă, nu ieșea la lucru. Nu vorbea, nu spunea nimănui ceva clar asupra motivelor supărării. Dacă îl întreba bătrînul Artimon, îi răspundea :

— Dumneata n-ai treabă, ce te-amesteci ?

Lui Ion i-o reteza aspru :

— Taci, măi, și vezi-ți de cărțile tale, ce te bagi ? Ori vrei să...

Pe învățător îl ocolea ca și altădată. De Cireș nici nu voia s-audă, deși președintele încercă de două ori să intre în vorbă. În sinea lui, Octavian era foarte convins că Cireș e om cu două fețe : pe de o parte, ca președinte, îl chema la muncă în colectivă, cu vorbe frumoase, pe de alta îl trimitea la Hodăi, de-al dracului. „Să-și bată joc de văduvia mea, să mi-o plătească pentru că nu-i vreau fata de noră. Că, mă, știm noi cum stăm, Neutrule !" Oc-

tavian se agăța mereu de aceleași pricini, numai să nu-și dea sieși răgaz să se ocupe de altele mai adînci.

Lui Onișor îi spunea de fiecare dată ba că nu se simte prea bine cu sănătatea, ba că mai are cîteva zile să-l ajute pe Artimonuț la dărîmarea zidurilor vechi, la căratul materialelor, la construcție, ba că va merge el singur, fără poruncă de la Cireș, cînd va crede de bine. Și tot, așa, că una, că alta, săptămînă de săptămînă. Oamenii l-ar fi lăsat în pace, dar după el se uitau și alții, nu puțini. Gospodar bun la casa lui fusese întotdeauna. Îl aleseseră în consiliul de conducere. La vite se pricepea. „Parastasul ei de fală goală !" se trezi suduind într-o zi Cireș în fața lui Onișor. Acesta îl potoli :

— Ce să-i faci ? ! Criza prestigiului, așa se numește boala lui. Pînă la urmă o să înțeleagă, n-avea grijă, că astăzi nu averea îi dă omului prestigiu, ci munca și cinstea lui. De-aia zic, Cireșule, să-l lăsăm deocamdată în pace cu Tăul.

— I-am propus-o și pe asta, dar mi-a întors-o tot cum îi place lui : să-l lăsăm în pace, că deocamdată are altele, mai grele ! Poate cu copiii, m-am gîndit eu. Că, de, omul cu mulți copii e ca împăratul care duce zece războaie deodată.

— Așa o fi, încheie Onișor.

Vremea însă trecea, vara era în toi, muncile se îngrămădiră și orice absență, după exemplul lui Octavian, putea să-i încurce rău. Unii colectiviști începuseră să cîrtească :

— De ce să muncim noi, ca să vie toți la toamnă, să împărțim ?

— Taci, măi, răspundea altcineva, că pe fiecare îl pontează separat. Noi dacă nu muncim murim de foame, pe el îl țin feciorii, că au cu ce !

— Îl țin pe dracu, zicea altul, nu vezi cum îl ține Artimonuț ? Cărăuș și zidar te-or făcut, Octaviene, să le ridici casă nouă. Noru-ta, Anuță, te pontează, n-avea grijă. De fiecare zi-muncă, îți dă cîte-un feldeț de vinars. Doi lei pe zi, bani-gheață, șaizeci de lei pe lună, așa mai zic și eu muncă la colectiv !

Ion era zi de zi pe cîmp, împreună cu bunicu-său Artimon — om de șaptezeci și cinci de ani, sănătos și zdravăn, de se temeau cosașii să ia brazda înaintea lui — împreună cu Octavian cel mic, uneori și cu Lucreția, cînd

fata nu trebuia s-o ajute pe bunică-sa, Mărie pe-acasă. Ei auzeau mereu, cu toții, de ici, de colo, discuțiile despre Octavian. Ion se hotărî să-i mai spună și el, a nu știu cîta oară, tot ce-avea pe inimă. Într-o seară, după cină, îl întrebă direct :

— Tată, dumneata cînd ai de gînd să vii la lucru la colectiv, ca toți oamenii ?

— Taci, mă, de ce te-amesteci ?

— Nu m-amestec, dar te întreb. Pînă cînd să lucrăm numai noi ?

— Că, mă, vă cad mîinile ?

— Nouă nu ne cad, sîntem tineri, dar moșu Artimon are șaptezeci și cinci de ani. Ar trebui să-l mai lași să se hodinească.

— Eu nu-l las, mă ? Odihnească-se, că nu eu l-am înscris în colectiv, singur și-o dat cererea.

Asta așa era. Bătrînul se înscrisese singur, și nu ușor, nu dintr-o dată. Mai la început, după ce promisese Leliei că dă cererea, fata veni a doua zi și-i puse hîrtia sub nas, zicîndu-i „Semnează !" Artimon i-o întoarse rîzînd :

— Acum, în momentu ăsta ?

— În momentul ăsta, ca să nu uiți pînă mîine, moșule !

— Bine, domnișoară. Numa că eu ți-oi spune dumitale o vorbă. Știi că dacă te duci la tîrg, la pozar, și vrei să te iei în poză, el te întreabă : „La minut, ori la opt zile ?" Văz că dumneata vrei la minut. Eu vreau la opt zile. Dacă-mi fac o poză pe toată viața, apoi să iasă curată ! N-am nici o grabă, că-s om bătrîn. Acum vine iarna, azi-mîine, și am vreme destulă. Nu-mi place la minut.

Lelia a rîs și-a așteptat. Prin februarie, printre ultimii, s-a înscris și Artimon. Acum, cînd se întîlnesc dimineața în drum, bătrînul spre cîmp, învățătoarea spre școală, Lelia îi spune în glumă :

— Vezi, moșule, că ne-o ieșit curată poza ?

— Curată, da nu la minut, tot la opt zile !

Ion continua discuția cu tatăl său. Nu-i era felul să se lase intimidat.

— Va să zică, să lucrăm noi, singuri ?

— Ce „va să zică", mă, ce dacă lucrați ? Voi nu mîncați de-aici ? Nu toată țara mîncă din munca noastră, a plugarilor ?

— Dacă ar mînca din munca dumitale din vara asta, tată, ar muri de foame. Vai de capul ei ar fi ! Și noi am mai învăța la școli de ne-ar lua dracu, nu alta ! răspunse băiatul, foarte calm.

Calmul lui îl scotea din sărite pe Octavian.

— Că, mă, numa tata Artimon ți le-o băgat în cap și pe astea. El o ajuns ca voi, în mintea copiilor. Ori le-ați ascultat la radio ăla al vostru ?

Ion primise cadou de la fratele lor mai mare, Petre, un aparat de radio cu tranzistori. La început, bunicul se supăra că nepotul duce aparatul la cîmp, cu ei. Îl atîrna de un par, sau chiar de gît, și cutiuța miraculoasă umplea cîmpul de voci depărtate, de cîntece, de știri. Artimon îi spusese :

— Măi Ioane, tu cu drăcia ta de cutie, faci muierile astea din echipa noastră de nu mai lucră nimic toată ziua ! Ori lucră cu gîndul în altă parte și fac munca de mîntuială, de ne-o rîde colectiva și ne-or ponta ca pe codași. Las-o dracului acasă !

Ion lăsă aparatul acasă cîteva zile, dar femeile se supărară foc : nu mai știau cînd e amiaza, nu mai puteau asculta știri și mai ales cîntece populare. Bătrînul, văzînd și înțelegînd ce se întîmplă, porunci nepotului s-aducă aparatul. Și de-a doua zi, lucrurile începură să meargă iarăși bine.

— De la radio ori de la moșu, nu interesează, continua Ion discuția cu Octavian. Aici e vorba de dumneata, de atitudinea dumitale.

— Ce atitudine, mă ? Ce umbli tu cu atitudinile ?

— Atitudinea dumitale față de moșu. Nu vezi că nu mai poate ? Ar fi vremea să ne gîndim omenește...

— Ce nu mai poate, mă ? Că dacă are un ban, fuge cu el la făgădău să beie vinars !

— Numai de atîtea ori să bei dumneata, de cîte ori are moșu bani !

— De ce nu-i dați voi, mă, că v-o crescut pe toți !

— Ne-a crescut, că dumneata ai alergat cu limba scoasă după pămînt !

— Taci, mă, și vezi-ți de învățătura ta ! De ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala ?

— De învățătură îmi văd eu. Dar de tăcut nu tac !

— Hai numa, drace, hai !

Aici, Ion trebuia să se oprească. Îl cunoştea pe tatăl său, mult prea bine. Nu mai avea poftă, tocmai fiindcă era şi el mîndru, de certuri şi bătăi. Ultima bătaie o luase pentru porumbei, o ciudăţenie şi-o pasiune a vacanţelor lui. Adică, da, aşa e. Celelalte două palme le luase cu trei ani în urmă, imediat după examenul de maturitate.

Adusese din oraş, drept cadou din partea unui prieten pe care-l ajutase la lecţii, o pereche de porumbei guşaţi, albi, cu o panglicuţă cafenie în jurul gîtului şi cu cozi înfoiate de curcani pitici. Ion le făcu un porumbar din două scînduri vechi şi-l bătu în piroane deasupra porţii de la şură. Porumbeii se simţeau bine, ciuguleau toată ziua grăunţe de prin curte, de prin şură, luîndu-se uneori la harţă cu puii şi chiar cu găinile. Intrau, la amiază, şi în coteţul porcilor, strîngînd cu hărnicie toate resturile de mîncare. Lui Octavian nu-i plăcu de loc amestecul porumbeilor în mîncarea găinilor, a puilor şi chiar a porcilor. Apoi, cînd porumbiţa începu să clocească şi să scoată, într-o singură vară, alte două perechi de pui, acoperiţi repede de pene şi avînd aceeaşi îndeletnicire zilnică printre orătăniile ogrăzii, omul se supără de-a binelea. Îi lăsă pînă crescură mari, şi-apoi, într-o bună zi, cînd lipsea Ion de-acasă, prinse puii şi le reteză capul. Bătrîna Mărie tăcu, ce era să-i zică lui Octavian ? Seara aveau pe masă tocană bună, ardeiată, cu mămăligă. Ion începu să mănînce, dar cînd băgă de seamă că oasele sînt mai mici decît ale puilor de găină, mai albe şi mai uşoare, înţelese repede despre ce poate fi vorba. I se opri mămăliga în gît ca fierea. Nu putea bănui pe altcineva decît pe tatăl său.

— De ce i-ai tăiat, tată ? întrebă el, de data asta pierzîndu-şi calmul obişnuit.

— Tot tu întrebi ? Da de ce să mînce ei grăunţele galiţelor ? De ce să-mi spurce şura şi fînul cu găinaţi şi cu pene, să le steie vitelor în grumaz ?

— Mai bine îţi tăiai degetele ! izbucni băiatul, cu năduf.

Ca răspuns, se auziră două palme seci.

Ion se ridică de la masă, în gălăgia şi supărarea celorlalţi, tăbărîţi cu vorbele pe Octavian. Ieşi afară şi se spălă cu apă rece din valăul vitelor de sîngele ce-l podidise pe nas. Începu să-şi spună printre lacrimi ascunse :

„Parcă nu mi-ar fi părinte adevărat, ci o mamă maşteră, ca aceea din poveste..."

El ştia, încă de mic, o poveste cu porumbei, spusă de maică-sa, de Silvia. Ea le povestea rar, cînd prindea seara o clipă de răgaz. Era vorba în povestea aceea de o maşteră, care nu putea suferi copilul noului său bărbat. Într-o zi, cotoroanţa aprinse cuptorul şi-l zvîrli pe copil în flăcări. După ce se rumeni bine, îl scoase pe un vătrai şi i-l puse tatălui pe masă, îmbiindu-l să mănînce carne de porumbel. Omul, nepriceput şi încrezător în cuvintele scorpiei, mîncă liniştit, azvîrlind pe jos oasele nefericitului său copil. Maştera strînse oscior cu oscior şi le aruncă apoi, în grabă, la groapa de gunoi. Dar în zorii zilei, din locul acela răsări un porumbel alb, cu coada înfoiată. Se urcă pe casă şi începu să cînte cu glas de copil:

Porumbaş, porumbaş,
Dar eu nu sînt porumbaş,
Că eu sînt un copilaş.
Maică-mea,
Maştera,
Prinsu-m-o,
Tăiatu-m-o,
În cuptor băgatu-m-o,
Şi lui tata datu-m-o,
Şi tata mîncatu-m-o,
Oase aruncatu-m-o,
Hurlup!

Speriată, maştera azvîrlea cu tot ce-i cădea în mînă după porumbelul cel alb. Lui însă nici nu-i păsa; se muta dintr-un loc în altul, de pe casă pe şură, şi repeta cîntecul, ca să-l audă tatăl său. Şi tot aşa, în fiecare zi, pînă cînd omul, văzînd că-i lipseşte copilul din casă, o întrebă pe noua lui nevastă:

— Ce tot spune porumbelul ăla de pe casă, tu muiere?

Ea, că nu, că să vezi, că băiatul s-a dus de fapt în pădure şi nu s-a mai întors, poate l-or fi mîncat dihăniile. În clipa aceea, porumbelul coborî pe prichiciul ferestrei şi spuse iar cîntecul.

— Hîş, spurcatule! strigă maştera, şi zvîrli cu o despicătură de lemn, de sări geamul în ţăndări. Prin go-

lul rămas, porumbelul răzbi în casă, se așeză pe umărul stîng al tatălui și începu :

Porumbaș, porumbaș
Dar eu nu sînt porumbaș
Că eu sînt un copilaș ...

Bărbatul, luminat dintr-o dată, o apucă pe nevastă-sa de cosițe și-o tîrî spre cuptorul aprins. Acolo i-au ars și ei oasele blestemate. Din fumul ieșit pe horn, ori din cenușa rămasă, nimeni nu mai știe, s-a întrupat o gaie cenușie, cu cioc mare, ascuțit și negru. A început de-atunci să zboare și să caute porumbelul. Vrea să se răzbune, să-i scoată cu clonțul inima din piept și să i-o mănînce...

Aceasta era, pe scurt, povestea, reînviată în mintea lui Ion o dată cu palmele tatălui.

Erau ultimele palme. Celelalte două le primise o săptămînă după examenul de maturitate. Se aflau tot în bucătăria de vară, la cină, ca și acum. Cîinele lătra, să rupă lanțul, nu alta. Veni doamna preoteasă, Nuți. Îl chemă pe Octavian afară, să-i spună ceva — zicea dînsa — secret. Îi spuse. Omul reveni cătrănit, negru la obraz, îl luă pe Ion de după masă, și, în fața tuturor, așa mare cum era, îi trase două palme. Căzute din senin, palmele îi zguduiră și pe el, și pe ceilalți. Rămaseră înmărmuriți.

— De ce dai, mă, ca mutu ? se răsti bătrînul Artimon.

— Că știe el de ce-o venit doamna preoteasă. Se simte vinovat, de aia tace !

Ion tăcea numai din cauza uimirii, a fulgerului descărcat atît de scurt peste obrajii săi de cele două palme grele. Nu știa, nu putea bănui cu ce se făcuse vinovat față de doamna preoteasă.

— Mă, mutule, continuă Artimon, preoteasa vine la noi cînd o taie capu, că n-are altceva de lucru toată ziua. Umblă cu vorbe, cu porunci, cu cerșitu și cu zînzania în casele oamenilor. Ea boscorodește verzi și uscate, dă-o-n mumă-sa de Muloaie proastă ! De ce-ai dat tu în Ion ?

— Știe el ce-o făcut în ultima noapte la liceu...

Ultima noapte fusese de fapt noaptea banchetului de despărțire, dat înaintea maturității. Înainte, ca să fie toți în chef. Pe urmă cine știe ce se mai putea întîmpla la examen ? Au petrecut, au dansat, au toastat, cîntînd a

nu știu cîta oară strofa din Gaudeamus care lăuda profesorii : Vivat Academia ! Vivat professores !

Ion fusese coleg cu Flavia, fata cea mai mică a popii. Dar atunci, în noaptea banchetului, a făcut ce-a făcut și n-a dansat-o deloc. Apostrofat de un coleg că, vezi Doamne, nu așa se procedează între consăteni, făcu a doua imprudență. Ii spuse acestuia :

— Dacă-i dau degetul mic, vrea toată mîna ! Și mie numai de asta nu-mi arde la vară, măi vere ! Apoi mai adăugă : Lipește-te tu de ea, și vezi cum tremură și transpiră ca o apucată. Știu eu ce vrea. Nu, colega, n-o dansez, să știu că mîine m-ar numi protopop !

Colegul, pesemne beat, făcu bine și-i comunică Flaviei spusele lui Ion. Ea n-avu tăria să vină și să-l ia la zor, ca pe-un țăran prost, cum îi zicea uneori, într-un anumit grup de colegi. Ion cunoștea expresia aceasta și i-o plătea cu prisosință, fără să scape nici o ocazie. Spunea :

— La familia popii, totul se petrece după principiul vaselor comunicante. Jumătate din prostia preotesei a coborît în trupul Flaviei — acum sînt la același nivel !

De Victoria nu spunea nimic rău.

Acestea, deci, fură ultimele palme primite de Ion de la Octavian. Acum, după discuția lor din urmă, îl mai lăsă cîteva zile, să se liniștească, apoi își reluă tactica de guerilă :

— Știi ce, tată ? Dumneata de ce nu te muți cu totul la Artimonuț ? Văd că nici de mîncare nu-ți mai dau. Vii flămînd acasă. Cel puțin are Anuță un catastif, ca preoteasa, să-ți însemneze lipsurile ?

— Și de ea te-apuci, mă ? Nu mai încapi de nime. Ce ai cu ea ?

— Cu ea, nimic. Numai cu dumneata și cu Artimonuț. Văd că deși în țara noastră s-a desființat definitiv exploatarea omului de către om, noi am ajuns la exploatarea tatălui de către fiu !

— Definitiv-nedefinitiv, răspunse Octavian, evitînd grijuliu atingerea cuvîntului exploatare, tu să taci din gură, că n-am ajuns încă să-mi conducă familia unu ca tine !

— Să ți-o conducă Anuță, că-i mai deșteaptă !

— Mai. Mai ca tine, mă, gură bună !

— Ea să ne conducă pe toți, s-o alegem regina familiei. La așa familie, așa regină !

— Taci, mă, cu prostiile și cu reginile tale ! Ce ți-o făcut Anuță, de nu-ncapi de ea ?

— Nu-ncap pentru că n-are suflet, tată. Sufletul ei e de pămînt, așa să știi ! A rămas cu boala pămîntului și-a averii. Dacă i-aș putea analiza ăsteia sufletul în eprubetă, mi-ar da aceiași compuși ca și țărîna de pe lunca Tîrnavei !

Fiindcă nu înțelese decît pe jumătate ceea ce spusese băiatul său, Octavian se ridică și ieși. Îl chemă pe Veanu, să se culce. Veanu lipsea. Începuse și el să umble seara pe uliță ori pe la cămin. „Îl pierd azi-mîine și pe ăsta" — își spuse în treacăt Octavian. Era atît de ostenit, că nu mai avea putere nici să-și continue gîndul. Ion aprinse lampa cu petrol în casă, reluîndu-și cu plăcere și nerăbdare lectura.

— Hai culcă-te măi Ioane, că dimineață iar nu te poți scula ! îi zise tare, din pridvor, bătrînul Artimon.

Pe Lucreția, singura lor fată, Octavian n-o bătuse niciodată ; nu c-ar fi iubit-o din cale-afară — știa el că fetele îți dau mai multă durere de cap în viață — ci din cu totul alte motive. Cînd se născuse ea, frontul era încă foarte departe. Seismele lui se întipăreau, însă, de la distanță, în trupurile plăpînde ale copiilor, în rămurișul subțire al nervilor, în oasele lor descalcifiate, în zîmbetul întîrziat. Cînd Lucreția înplini un an, frontul cu degete de oțel bătea la ușa casei părintești. După primele ceasuri dense, saturate de liniște, ce urmară zilei de 23 August, cîteva Messerschmidt-uri de vînătoare începură să bîzîie enervate deasupra Tîrnavelor, mitraliind trenurile de marfă și de călători, fără alegere. Păsările închipuite de umbra lor alunecau ca nebune, într-o viteză amețitoare, sărind cu ușurință dintr-un deal într-altul, speriind copiii și oamenii mari, vînați și ei pe cîmp, în timpul muncii, ca iepurii. Luate prin surprindere, după bucuria veștilor de pace și eliberare, satele arătau ca mușuroaiele de furnici, răscolite în preajma furtunii. Cîteva unități germano-horthyste trecuseră în mare grabă Mureșul peste frontiera vremelnică ce despărțea Ardealul de Nord și înaintau pe linia Tîrnavei Mici, cu intenția să pună stăpînire pe artera principală a căilor ferate Copșa — Teiuș.

Împotriva lor fuseseră trimise, în primele ceasuri, cîteva plutoane de infanteriști români, recrutați abia cu două luni înainte și instruiți, la Tîrnăveni, numai pe jumătate. Tinerii rezistaseră inamicului mai mult cu pieptul decît cu armele. Aveau doar puști de instrucție și trei mitraliere. Cu ele, ținură inamicii în loc două zile. Bine amplasați pe vîrfurile a trei dealuri înalte, golașe, controlau șoseaua, ca din avion. Dar acest examen era prematur și mulți l-au plătit cu viața. Cei care-au putut scăpa — puțini la număr — se retrăgeau prin porumbiști, cu tălpile sîngerînd. După cîteva ceasuri, o baterie de tunuri românești deschise focul. Băteau din satul Gorna, peste hotarul Zăpadiei, în direcția Alunecușului. Apoi, către seară, se iviră, ca din pămînt, niște cercetași, pentru instalarea unei alte baterii, la sud-vest de Zăpadia, în coasta satului, pe Valea Mare. De fapt, greu s-ar fi putut spune că tunurile pregăteau vreun atac de infanterie. Ele țineau sub foc cîteva puncte de trecere ale inamicului. Tactica aceasta avea și un efect psihologic. Infanteria și cavaleria încă lipseau. Grosul trupelor se afla la zeci de kilometri, înaintînd cu toată viteza spre inamic. Zăpădenii, văzînd ce se întîmplă, își încărcară în grabă carele cu de-ale mîncării, dacă mai aveau ce. Porumbul încă nu era cules, grîul sta netreierat, în stoguri. Carele se umpleau foarte repede cu copii. În privința asta, cu tot războiul, zăpădenii erau bogați.

Octavian Borcea porni, împreună cu alte familii, în direcția Sibiului. Acasă rămăsese bunicu-său, Petre, cu doi porci, cîteva orătănii prin curte și cîinele orb, slobozit și el din lanț. Mai rămăsese în sat și hapsînul de Gîdea, speriat să nu-i fure cineva strugurii văratici.

Oamenii, porniți la drum lung, trecură Tîrnava, traversară calea ferată și drumul de țară, prudenți de parcă ar fi fost urmăriți, apucară pe deasupra Ciurelului, ținînd drumul carelor, spre miazăzi, sub liziera pădurii Oașului.

La lumina lunii se vedea șirul lung de care pînă departe. Noaptea de început de septembrie suna limpede, la cea mai mică atingere, ca tamburina lunii.

Încă de cum ieșiră Borceștii pe poartă, Lucreția, sus în car, în brațele maică-si, se porni pe plîns, speriată. Octavian își suduia nevasta și-o amenința că dacă nu tace aia mică le dă pe amîndouă jos, și acolo le lasă...

— Lasă-ne, măi cîine, și du-te singur, răspunse femeia, plîngînd înfundat, să n-o mai audă lumea. Ce să-i fac, mă, dacă-i copila beteagă și speriată? Ce să-i fac, n-o pot sugruma — e suflet de om și ea!

În răstimp, plînsul înceta, fetița dormea iepurește, sughițînd la sînul mamei. Cînd ajunseră pe pămînturile vlădicăi, pe podișul înalt de deasupra dealurilor, zăpădenii opriră, să mai răsufle vitele. Dinspre răsărit se apropiau, pe sus, vuiete înfundate, apoi tot mai limpezi, de avioane. Oamenii, temători, nemaiștiind dincotro bate vîntul morții, se uitau speriați pe sus, să vadă în ce parte s-o apuce. Dar cu toate că era lună ca ziua, nu se zărea nimic.

— Sînt de-a noastre, măi oameni buni! strigă tare cineva. Sînt de-a noastre, că alea nemțești umblă mai jos. Nu mai au benzină și boambe mari. Li s-or gătat. Acum pușcă iepuri și oameni, cu mitraliera!

Vocea se stinse repede. Părinții și copiii mai mari, treji, își întorceau mereu privirile, urmărind cu auzul linia zborului, intrigați că nu pot zări aripile argintii și fuselajele albe, ca pîntecele somnilor din Tîrnavă. Erau și nopțile acestea ca toate nopțile senine de toamnă, cînd auzi cocoarele țipînd deasupra capului, le cauți, te răsucești în toate părțile, ai zice că poți pune mîna pe ele, dar de zărit, nici poveste!

Cînd huruitul acestor avioane se topea într-un murmur îndepărtat, răsăreau cîteva minute de liniște nefirească. Într-o astfel de pauză, izbucni iarăși plînsul Lucreției. Dacă ar fi fost în timpul huruitului, Octavian n-ar fi zis nimic, treacă-meargă, cine putea s-o mai audă? Dar așa, sări ca ars, se răsti la fetiță, se apropie de ea, încruntîndu-se înfiorător. Lucreția se opri o clipă din plîns, se ridică de lîngă pieptul maică-si, uitîndu-se spre Octavian, cu ochii holbați, ca un om matur, și țipă o dată ca din gură de șarpe. El, rușinat, se retrase suduind și începu să plesnească vacile cu biciul, să ajungă din urmă celelalte care.

De-atunci, în orice împrejurare s-ar fi aflat, era destul ca Octavian să se încrunte numai la Lucreția, ca ea să înceapă să plîngă. „Ce s-o mai bat, își spunea în ultimii ani Octavian, îi bătută ea destul, c-o rămas fără mumă."

De uitat urît, însă, se mai uita la Lucreția și-acum, că era mare, cu liceul pe terminate. Pentru note n-avea

de ce să se încrunte. Fata învăța bine. Totuși, se mai iviră supărări, mai ales în timpul vacanțelor. Fetei îi plăceau excursiile, voia să vadă munții, marea, orașele și tot ce era frumos prin țară. Octavian îi dădea banii trebuincioși, dar pufnea și ținea să-i atragă atenția, pe un ton morocănos :

— Ce să tot vezi, tu? Nu-i destul de frumoasă țara și pe-aici ? Ai de grijă, să nu se lege careva de tine, că eu ți-s și tată și mamă, și-ți sucesc grumazu, nu alta!

Lucreția pleca plîngînd. Vedea astfel lumea prin aburul lacrimilor.

Se mai încrunta Octavian și din cauza scrisorilor. De-acasă, în vacanță, Lucreția corespunda cu toate colegele și cu mulți colegi. Îi trebuiau bani pentru timbre.

— Mai lasă oamenii să se hodinească, tu, nu le mai da atîta de cetit! zicea tatăl. Din cauza ta își rup poștașii sandalele.

Ce putea să răspundă ?! Plîngea.

Cît ținea vara, Lucreția mergea, seară de seară, la căminul cultural, împreună cu Lelia. Juca în toate piesele de teatru. Din cauza asta se mai supărase iarăși Octavian. Într-o duminică aveau pe afiș *Piatra din casă* a lui Alecsandri. Zăpădenii, strînși buluc, se mirau, își țuguiau buzele, comentau cu voce tare :

— O, bat-o pe asta a lui Octavian, cum le mai zice, ca la film !

— Taci, mă, cu filmu tău ! Nu vezi că teatrul ăsta pare c-ar fi scris despre fetele popii ?

Ideea cu piatra din casă și cu fetele popii îl supără pe Octavian. Nu mai așteptă de data asta să vină preoteasa cu ponoasele, ci i-o luă el înainte :

— Tu, Lucrețio, ce ai cu fetele lui domnu părinte ? De ce te ții mai bună ca ele și umbli numa cu asta, a lui Cireș ? (Nici Leliei nu-i spunea pe nume, semn că era supărat pe ea.) De ce-ți bați joc de fetele popii, ha, tu ?

— Ele se țin mărețe, nu eu ! Umblu cu cine-mi place. Dar de ce zici că-mi bat joc de ele, tată ?

— Așa, tu, cu teatrurile astea de la școală. Pare că lume-ai proastă, nu înțelege ? Dacă vine acum doamna preoteasă să mă înfrunte iară, ce fac ?

— Să vie, tată, dacă n-are altceva de lucru ! Fata răspundea clar, fără ezitări, deși știa tot atît de clar că la sfîrșit, dacă tatăl său se va încrunta la ea, n-o să-și poată

stăpîni plînsul. Să vie și ele la cămin, să joace în piese cu noi, să nu mai tot bănuiască pe toată lumea, tată!

— Taci, tu! i-o reteză scurt Octavian, încruntîndu-se.

La fel discutau și cînd venea vorba despre relațiile Lucreției cu Anuță, nevasta lui Artimonuț, tătăișă-sa, cum îi zicea.

— De ce nu vii pe la ei, tu? Te ții făloasă și față de frate-tău?

— Față de el, nu! Dar de ea nu-mi place!

— De ce, tu? Că te învață cum să te descurci și tu în lumea asta? Cine să te învețe, că mumă n-ai?!

— Să-și țină învățătura! N-am nevoie de descurcăturile ei! Să vină mai bine ea s-o învăț!

— Că tu, bolîndo, ce s-o înveți? Ție nici nu-ți poate zice omul o vorbă — o dată ești cu nasul în năfrămuță! Ce faci tu dacă te măriți? Cu lacrămi nu se poate ține o casă, așa să știi! Ți-i găsi unul de-o să te înțarce pe tine de plîns, n-avea grijă!

Sprîncenele mari, puternic arcuite ale Lucreției, se uneau iarăși deasupra nasului drept și frumos, ochii se împăienjeneau pe neobservate, buza de jos începea să tremure, o dată cu bărbia. Lacrimiel anunțau sfîrșitul discuției.

Dintre toți cei șase copii, singurul care-l dezarma ușor pe Octavian era cel mai mic, Veanu, cum îl strigau. El n-apucase s-o cunoască prea bine pe maică-sa. Era încă mic la moartea ei. N-ajunsese să înțeleagă aproape nimic din rosturile vieții lor familiale, din asprimile și încurcăturile legăturilor stabilite între cei doi părinți, între ei și bătrîni, între ei și cei șase copii. Cînd mai încasa și Veanu cîte-o nuia sau cîte-o pleasnă de bici, zbiera, plîngea sughițînd, apoi își spunea în mintea lui de copil că așa i se cuvine, părinții de-aia sînt părinți, să-și bată copiii. După moartea Silviei, Octavian nu-l mai bătea decît rar, rar de tot, dacă făcea vreuna prea boacănă. Tatăl se uita uneori la băiat cînd dormea lîngă el și i se părea că Veanu seamănă cel mai mult dintre toți cu Silvia. La ochi, la frunte, la față, în toate amănuntele firii ei. Parcă-i era și ciudă din pricina asta, parcă-i părea și bine. Cînd îl mai plesnea cîteodată, își trăgea repede palma înapoi, ca și cum ar fi lovit obrazul moartei. L-ar fi mîngîiat apoi, dar socotea că nu-i stă bine. Cu Veanu se purta totuși mai omenește. Avea o asprime catifelată, de bărbat care

trebuie să țină și locul mamei. În felul acesta crescu Veanu pe lîngă Octavian și se trezi mare. Știa să-l lase în pace, să nu-l zgîndăre la supărare. Băiatului îi plăcea școala, dar îi plăceau și vitele — semn bun pentru tatăl său. În vara aceasta, Veanu tocmai terminase clasa a VII-a. Avea încă fața de copilandru, învăluită de puf auriu, dar palmele îi erau neobișnuit de mari. Se cunoștea că pusese mîna pe sapă și pe plug.

Într-o seară, în așternutul lor din șură, tatăl său îl întrebă :

— Acuma, Veanule, cu tine ce se-alege ? Te duci la meserie, ori rămîi la plugărie ?

— Cum vrei dumneata, tată.

Îi plăcu răspunsul.

— Că, mă, să ne mai gîndim !

Octavian era înclinat adeseori să-l trimită pe băiat la o școală tehnică profesională, să se facă muncitor în fabrică. „Acuma sînt fabrici multe, își zicea, se caută orice meserie. Și apoi, ce are de lucru un muncitor ? Ia, stă acolo lîngă o mașină care merge singură, și după opt ceasuri se spală pe mîini și-i domn. Salariul îi merge oricum : dacă plouă, dacă ninge. Ce să mai rămîie și el, să-și mînce viața suind și scoborînd toate dealurile ? Plugăria tot plugărie. va fi în veac, ori o sui pe tractor, ori o lași în urma vacilor. E adevărat că tractoarele ară mai ușor, le-am văzut eu cu ochii mei în toamna trecută și-n primăvara asta, dar cine dracu o să se burice cu ele pe toate dealurile Zăpadiei ? ! Dacă se răstoarnă ? Li se strică ceva înăuntru, și-apoi plătește, copile, toată viața ! Un tractor nu-i o vacă — îți cade în brazdă și-o tai, să-ți scoți cel puțin jumătate prețul. Nu ! Decît să rămîie Veanu la colectiv, cu tractoare ori fără tractoare, mai bine să ajungă muncitor. Poate chiar la noul combinat din Blaj, că-i aproape — face drumul de-acasă cu cursa, în fiecare zi. I-o fi mai greu pînă termină școala, doi ani. Apoi are salariu, îl însor și rămîne cu mine, să am și eu pe ce să mă razăm la bătrînețe. Că... aici ezita... pe Artimonuț și pe noră-mea, Anuță, tot nu mă pot răzăma. Ei au familia și treburile lor. Dacă își fac casă nouă, ce le mai trebuie ? Nu mai au bai de nime și de nimic ! Ceilalți mai trimet ei bani, nu-i vorbă, cînd au. Dacă se însoară, cine știe cum o fi ? ! Adică, nevasta lui Petre nu-i rea, pînă acuma... Ne mai trimete. Axente, cu asta a lui

Cireş... Aici iar se poticnea. Oricum ar fi, nevestele tot neveste rămîn, degeaba să te superi. E mai aproape pielea de om decît cămaşa, şi nevasta decît părinţii ! Să fie sănătoşi cu toţii, că n-oi muri eu de foame ! Veanu să se facă muncitor. Să scape şi el de necazuri..."

Auzind ceilalţi din casă că Octavian înclină să-l ducă pe mezin la fabrică, săriră în sus. Mai ales bătrînul Artimon. El era convins că îndemnul ăsta numai de la Anuţă porneşte. Îi spunea bătrînei :

— Tu muiere, dacă îl duce pe el de nas cum vrea, să nu ne creadă aia proşti chiar pe toţi ! Nu-i ajung hăizaşurile şi curtea lor, vrea să ni le ieie şi pe-a noastre ?

Peste toată supărarea bătrînilor, anunţată lui Octavian în cuvinte şi mai tari, se mai ivi una, ca din senin. Octavian cel mic îi spuse tatălui, într-o seară :

— Tată, m-am gîndit.

— La ce, mă ?

— La ce mi-ai spus dumneata să mă gîndesc : cu meseria, ori plugăria.

— Şi ?

— Cu meseria !

— Ce meserie ?

— Tractorist, tată ! Tractoriştii, mi-o spus mie o dată tetea Axente, sînt şi muncitori, şi ţărani. El zicea că o să vie vremea cînd toţi ţăranii vor fi un fel de tractorişti, adică muncitori. De-aia m-am hotărît să...

Aici se opri. Simţea că tatăl său nu-i în apele lui. Îl cunoştea după pufnituri, după respiraţie, după cum se răsucea în aşternut.

Octavian l-ar fi luat mai tare la vale pe băiat, dar tăcerea lui, dezarmîndu-l, îl făcu să simtă că de fapt nici el nu era încă hotărît asupra soartei lui Octavian cel mic. Totuşi, ca să nu-l lase nepedepsit, îi zise cu voce scăzută :

— Mai vedem noi ! Deocamdată, mîine seară, cînd viu acasă, să nu-l mai găsesc pe Lăbuş în curte. S-o învăţat de mîncă toate ouăle. Să-l spînzuri !

Veanu ştia că nu-i de glumit. Ţinea foarte mult la căţel, şi gîndul că va trebui să-l spînzure se aşternu sub el ca un cearşaf de foc. Se perpelea, nu putea să doarmă.

Pe Lăbuş îl aveau de zece-doisprezece ani, crescuseră deodată. Era un cîine durduliu, cu ochi vioi, inteligenţi. Cînd îşi desfăşura coada, ţinută de obicei covrig, părea, din pricina blănii cărămizii-roşcate, un vulpoi. „Punea-

laba“ și se ținea după Veanu peste tot. La școală nu mai mergea, fiindcă o pățise cu copiii : îl trăgeau de coadă să latre, iarna îi puneau hamuri să le ducă sania, îl chinuiau. Veanu se mîndrea cu Lăbuș mai ales vara, în timpul secerișului. Cînd dădea pe-acolo de cățeii-pămîntului, care stricau spicele și depozitau boabele în pivnițele lor ascunse și alambicate, băiatul îl striga pe Lăbuș. Cățelul își vîra botul în miriște, și cu mirosul său ascuțit dibuia intrarea sigură în galeriile secrete ale popîndăilor. Tot el găsea drumul cel mai scurt pînă la cămara cu grîne sau la căsulia puilor. Veanu turna apă în gura celorlalte galerii, ca să le taie hoțomanilor calea de ieșire, astupîndu-le apoi cu pămînt. Lăbuș scormonea adînc cu ghearele, rupea rădăcinile cu dinții, se îndîrjea și lătra de ciudă, cu cît se apropia mai mult de cățeii-pămîntului. Știa ce-l așteaptă : o încăierare zdravănă, mai ales dacă familia avea și pui. Se trezea cu mușcături însîngerate și dureroase pînă să poată înșfăca dușmanul și să-l trîntească de cîteva ori la pămînt. Era pățit Lăbuș, își cunoștea meseria. Avea noroc cu Veanu, care nu se culca la prînz, o dată cu ceilalți, în umbra snopilor. Îl ajuta pe Lăbuș la săpături, cu hîrlețul adus anume de-acasă, la nevoie și cu secera. Uneori, după trudă grea, scoteau din măruntaiele galeriilor, întinși pe miriște la soare, pînă la zece-cincisprezece cățeii-pămîntului. Toți secerătorii îi lăudau pentru astfel de isprăvi. Chiar și Octavian, cîteodată. Erau prieteni buni și nu de simplă joacă. Dar, uite, acum tocmai pe Veanu căzură sorții să-l spînzure pe bietul Lăbuș, nărăvit la bătrînețe cu păcate de neiertat în gospodăria lui Octavian Borcea.

Băiatul se gîndi mai întîi să-l dea vreunui prieten din celălalt capăt al satului, să-l țină în lanț o jumătate de an. „Hm, nu prea merge ! își spuse Veanu îngrijorat. Dacă scapă cumva din legătură și vine acasă ? Atunci o să dau de bucluc cu tata. Nu. Chiar de n-ar scăpa din legătură, ar veni copiii și m-ar pîrî. Îi știu eu. Dar atunci, cum să-l fac scăpat ?“ În grădină nu voia să-l spînzure. Chiar dacă l-ar îngropa în fundul pîrîului, în buruieni, lîngă sălcii, tot n-ar fi bine. I-ar fi milă, l-ar prinde jalea să scuture prune peste groapa prietenului său. Frică nu i-ar fi. Acuma e și el mare, s-ar duce și la miezul nopții singur pînă acolo, să-și adune prune. Cu cîțiva ani în urmă, încă se temea. Se pomeniră ei, copiii, făcînd rămă-

șaguri, pe bumbi sau pe creioane, cîștigate de cel care îndrăznea să meargă seara pînă în fundul grădinii, la pîrîu, și să strige cît îl ținea gura : „Hai ciumă, ia-mă, du-mă !“ de trei ori. Teama, intrată o dată în sîngele lor, seara, nu mai ieșea nici dimineața, nici ziua-n amiaza mare. Veanu trecuse deci de spaima aceasta, dar se gîndea că intrînd în grădină o să-și aducă totdeauna aminte că l-a spînzurat pe Lăbuș de cutare pom și că l-a îngropat sub cutare salcie. Nu. Hotărît, nu putea să-l spînzure în grădina lor.

Adormi tîrziu, după miezul nopții.

Dimineața, fără să spună nimănui o vorbă, fără să se gîndească ce face, îl legă pe Lăbuș cu o sfoară și-l chemă după el, afară din curte. Neobișnuit cu așa ceva, bănuitor, cîinele se împotrivi. Luat din scurt, începu să mîrîie, arătîndu-și colții. Supărat, Veanu umblă împleticit toată ziua. După amiază porni fluierînd a pagubă către Tîrnavă. Lăbuș se luă după el. Veanu avea o sfoară în buzunar. Ajunși la apă, băiatul se hotărî, cu greu, dar tot se hotărî : „Îl înec !“ Căută o piatră, i-o legă de gît și-l azvîrli într-o bulboană. Se întoarse cu fața către sat și-o zbughi la fugă spre casă, plîngînd. Seara, Octavian îl puse la încercare :

— L-ai spînzurat, mă ?

— Nu !

— De ce !

— L-am înecat, tată !, făcu băiatul, izbucnind iarăși în plîns înăbușit.

Asta era într-o marți seara.

Joi dimineață, mergînd spre tîrg, Octavian auzi tocmai la vadul Glodului, la doi kilometri de Zăpadia, un cîine schelălăind. Nici prin cap nu-i trecea c-ar putea fi Lăbuș al lor. Iuți pasul, ca să scape, să treacă mai repede. Dar schelălăitul se preschimbă în lătrături dese, văicărite, adevărate strigăte de salvare. Octavian se opri, i se păru cunoscut glasul, merse spre marginea apei, și — să vadă și să nu creadă — cîinele lor, cu piatra după cap, oprit de rădăcina unei sălcii, bătea apa cu labele. Își suflecă pantalonii și izmenele, desfăcu sfoara de rădăcină și, dezlegîndu-i piatra de la gît, îi zise :

— Mă, al dracului ești tu, Lăbușule ! Nu mi s-o arătat cu tine. Tu ești în stare să învii și din morți !

Cățelul, cu burta umflată de apă, se scutură de cîteva ori și, dînd din coadă, se luă după stăpîn, liniștit. N-avea cum să știe că chiar Octavian îi poruncise spînzurătoarea. În tîrg, însă îl prinseră hingherii, și omul plăti zece lei ca să i-l dea înapoi, să nu-i tragă pielea.

— Că, mă, îi spunea lui Lăbuș în drum spre casă, ai avut noroc cu Veanu, că numai pentru el te-am scos de la hingheri. Altfel, te beleau țiganii, nenorocitule ! Dacă mai mînci ouă, te spînzur cu mîna mea !

Era limpede : la băiatul său cel mai mic ținea Octavian mai mult decît la toți ceilalți. Numele lor era însăși viața lui. Mai mult cea trecută, și numai din cînd în cînd cea pe care o mai aștepta să urmeze. Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Lucreția, Veanu...

Aceștia erau toți cei șase copii ai lui Octavian. Cînd se gîndea acum la fiecare, de la Petre pînă la Veanu, încercînd să-și aducă aminte unde, cînd și de ce-i bătuse ultima oară, omul încerca o stare de spirit contradictorie. Pe de o parte, i se părea că nu i-a bătut destul, nu i-a ținut de scurt cum trebuie și din cauza asta i-au scăpat din mînă, s-au risipit ca făina orbului. „Gata cu familia mea, s-o dus pe apa Sîmbetei. Așa pățesc toți părinții care nu știu să-și crească bine copiii. Așa-mi trebuie !“ se certa singur Octavian. Pe de altă parte, i se părea, tocmai dimpotrivă, că i-a bătut prea mult, i-a îndepărtat de el ca de-un străin, și acum degeaba se căznește să-i mai strîngă laolaltă. Sînt prea mari, nu-l mai ascultă. I se pun chiar de-a curmezișul sau merg contra lui, fiecare cum îl taie capul. „Dacă n-au mumă, nu mai au nici tată, se trezea uneori vorbind singur, acasă ori pe drum, uitîndu-se apoi împrejur, bănuitor, ca un speriat, să vadă dacă nu-l ascultă cineva. Dacă nu murea ea așa de repede, acum era altceva cu familia noastră... Și eu... eu... Dar din morți nime nu se mai scoală ! E prea tîrziu...“

Omul era scufundat și rătăcit în sufletul său ca într-o pădure.

De frămîntările din familia lui Octavian Borcea se interesau, în săptămînile acelea de vară, nu numai Onișor și Cireș, nu numai preoteasa Nuți, ci și fratele ei, Nicodim. Cu ea nu se mai socotea frate, i-o spusese doar răspicat — el avea acum alți frați : pocăiții. Le era predicator. Aceștia, cu sufletele înghesuite unul într-altul, ca oile sub zăpușeala verii, îi făceau adeseori și munca pre-

dicatorului la cîmp, la gospodărie. Nicodim se trezea mereu plecat — ba cu predicile, ba cu diversele sale plîngeri și scrisori, naiba mai știe cu ce. Îl vedeau oamenii mereu cu o straiță mare de piele după cap, burdușită. Bătea drumul între sat și centrul de comună, Ciurel, sau mai adesea mergea și venea de la tren, căutîndu-și drumuri la oraș. În ultimele zile, era cu totul absorbit de gîndul cum să se folosească mai bine de frămîntările lui Octavian, despre care auzise de la „frații" săi.

Nicodim sta singur în casa lui întunecoasă, umbrită de salcîmi înalți, și discuta cu Biblia : „Ascultă-mă ce-ți spun, că nu-s chiar așa de nebun cum mă cred zăpădenii. Dacă punem mîna și pe sufletul lui Octavian, ne mărim împărăția. El este pentru mulți păcătoși din colectivă ca o poartă de aur care le fură vederea. Prin poarta asta vor intra frații cu grămada. Ai, ce-o să-i mai botez, cum o să-i mai scufund în apă. O să-i țin sub mine pînă își pierd răsuflarea. Să intre duhul temerii în ei, să știe că au un predicator. Și încă nu pe oricine. Pe Nicodim îm... „Împărat" vru să zică, dar se stăpîni. „Atunci să-i văd eu pe ăștia, pe conducătorii din sat, ce-o să mai zică ! O să rămîie cu limba scoasă de-un cot, ca spînzurații. Și pe tine, păstor al Satanei, popă și cumnate, o să te ard în felul ăsta de-o să-ți muști degetele urlînd. Așa să știi ! Așa să afli de la mine, Nicodim..." „Împărat", îi șopti Biblia, cu voce profundă, de profet. „Dar cum să m-apropiu de Octavian ? continuă el tulburat. Îl știu împungaci și dat dracului. Spune-mi, Biblie, învață-mă cum să-l apuc de coarne." Biblia tăcea. Vorbea predicatorul singur, măsurînd cu pașii săi mari, apăsați, curtea și grădina, învăluite în umbra deasă a verii. Nebunia lui era mușcată acum de gînduri rele, tăioase. Și asemenea gînduri îl încercau destul de des.

Nicodim singur îi spusese, într-o seară, lui Ricu Ninei Ciobotarului, cocoșatul și mucalitul satului, paznicul de noapte al gospodăriei :

— Măi, Ricule, tu ești mai nebun ca mine, chiar dacă n-ai fost la casa galbenă ! Eu sînt nebun numai cînd trebuie și cît trebuie ! Așa să știi !

„Pe Octavian, își zicea Nicodim, după ce pusese Biblia deoparte, îl ațîț și mai tare împotriva gospodăriei, a lui Onișor și a lui Cireș, dacă-i pun comuniștii pe cap. Dar nu pe ăștia mici ; pe alții, mai mari ! Scriu o scrisoare la

președintele Sfatului popular raional." Nicodim se adresa totdeauna numai organelor de stat. „Cu partidul nu-mi fac de lucru, că nu-mi place", își zicea. Dar celorlalți le dădea multă bătaie de cap, știind că trebuie să cerceteze și să răspundă la scrisorile „oamenilor muncii". El fura astfel, de ani de zile, aproape lună de lună, poate un sfert din activitatea a doi-trei funcționari de stat. Zis și făcut. Știa întoarce frazele ca un avocat. Se apucă deci să-i scrie președintelui Sfatului popular raional că, din cauza unor mîncătorii și frecușuri în conducerea gospodăriei agricole colective din Zăpadia, mai ales a președintelui Ion Cireș, sînt colectiviști care nu ies la lucru de cîteva săptămîni. În fruntea lor se află Octavian Borcea actualmente membru al consiliului de conducere. El a fost însă țăran înstărit, dar nedeclarat chiabur, cum a pățit bietul Nicodim Mula, om cinstit, cu gospodărie mai slabă, dar fără legături cu unul și cu altul, fără proptele la cei mari din sat. Printre colectiviștii nemulțumiți se mai află și Vasile Dodu, fost țăran sărac, fost grădinar principal, încă de pe vremea întovărășirii. Acești colectiviști se află și sub influența popii, mai bine zis a preotesei din sat. În încheiere, Nicodim cerea o cercetare urgentă obiectivă, și măsurile ce se vor găsi de cuviință. Iscălea „Un grup de tovarăși".

Fiindcă nu-și dădu numele și semnala doar cazul a doi nemulțumiți, președintele nu socoti prea gravă scrisoarea lui Nicodim. Chemă totuși pe Hordiș, activist al Sfatului, i-o dădu, cu indicația să se deplaseze la fața locului. Dar să treacă mai întîi pe la centrul de comună, unde îl va găsi pe instructorul de partid Onișor și, împreună, să cerceteze cazul. Să afle și cine se ascunde în acest „grup de tovarăși".

Cărarea de la gară pîn' la moară era străbătută de doi oameni străini. Unul scund, negricios, cu ochi vioi, scrutători : Onișor. Mergea ca localnicii care cunosc bine drumul. Îl bătuse de multe ori, mai ales în iarnă, cînd fusese trimisul principal al raionului de partid, pentru încheierea colectivizării în Zăpadia și în celelalte sate care aparțineau de comuna Ciurel. Atunci era însoțit de încă doi activiști. Nici nu se apucaseră bine de treabă, că Ricu Ninei Ciobotarului, mucalitul, le și scornise un cîntec, de care Onișor își aducea mereu aminte și rîdea.

Trei activiști de partid
Din Tîrnăveni au pornit,
Jos la Zăpadia s-au dat
Și nimic n-au așteptat,
Au umblat din casă-n casă,
Unii o tuleau de-acasă ...

Atunci era aproape de Crăciun, și Ricu mormăia cuvintele, la un pahar de vin, sub formă de colindă. Vecinii rîdeau cu poftă. Chiar și Octavian își deschise inima spre rîs și veselie într-o seară. A și zis :

— O, trăsni-te-ar, Ricule, că bine le potrivești ! Cum vine ? Mai spune o dată. „Trei activiști de partid..."

Și Ricu o lua de la capăt. Cînd îl întreba Onișor de ce nu se înscrie în gospodărie, Ricu răspundea cu o seninătate netulburată :

— Eu, deocamdată, rămîn cu partea artistică... Am treburi destule...

Acum, amintindu-și de toate astea, din nou în drum spre Zăpadia, fața lui Onișor se lumina de un zîmbet cald, înțelegător. Aproape-i stătea pe limbă să rostească : „Lasă, Ricule, mai vedem noi cum stai cu partea artistică ! E păcat să-mbătrînești cu un singur cîntec. Mai bine să scornești altele, mai vesele. Că doar tu ești omul nostru, paznicul gospodăriei. Sigur, Ricule... Las', că mai vedem noi..."

Zicea mereu „noi" pentru că vorba asta îi intrase în sînge. Nu făcea nimic singur, deși le gîndea pe toate îndelung, le răsucea în fel și chip, pe toate părțile. Îi plăcea să simtă mereu cotul celorlalți, la toate greutățile. Cei doi activiști, cu care muncise peste iarnă în Zăpadia, fuseseră trimiși în altă parte. Învățaseră și ei să înoate pe ulițele satului, și-acum, la rîndul lor, îi învățau pe alții. Era amărît Onișor nu atît pentru drăcia asta de scrisoare, pe care Hordiș nici nu i-o arătase, zicînd să ghicească singur cine e acel binevoitor „grup de tovarăși" ci mai ales fiindcă își dădea seama că de febra lui Octavian Borcea s-ar mai putea contamina și alții. Cît despre intrigile preotesei, da, le cunoștea, erau reale. Numai că el n-avea cum să se ocupe, deocamdată, de asemenea chestiuni. Erau treburi mult mai greu de rezolvat, mai importante, în toată comuna, la toate gospodăriile colective. Cu organizarea, cu unirea oamenilor pe un făgaș nou nu-i glumă,

Alegi, îţi baţi capul, te trec toate năduşelile, te scutură toate frigurile.

Onişor, oprindu-se o clipă să răspundă la bineţile unui zăpădean care-i zise: „Mai veniţi pe la noi, mai veniţi?" văzu că tovarăşul lui de drum rămăsese în urmă. Părea că se gîndeşte, că are preocupări şi necazuri mai multe decît el.

— Tovarăşe Hordiş, hai, domle, ce stai?! Hai, că ne-apucă amiaza!

Onişor nu-l cunoştea. Îl zărise de cîteva ori la nişte consfătuiri în care se discutau probleme agricole. Acum aflase chiar de la Hordiş că lucrează la Sfatul popular.

Omul începuse timid, dar se ştia pe un drum sigur. Mai întîi, pe vremea „cotelor", învăţase cum şi la cine trebuie să ridice glasul, cît mai răstit. Cei întîrziaţi dădeau din colţ în colţ „că n-avem, că nu mai putem, că să vedeţi..." Nimic, nici o ameninţare de-a lui Hordiş nu avea efect ca hotărîrea de-a porni să cotrobăiască singur prin şură, în fîn, în jirezile de paie, în pivniţă sau în alte locuri tăinuite. Cînd pricinaşul se îngălbenea, colectorul îl mai înghiontea cu cîteva vorbe, să ţină minte. Bani nu lua, nici pe paharul cu vinars nu punea gura, ca alţii. Şi sacii cu grîu, cu porumb sau cartofi se aliniau îndată. Supunerea ţăranilor şi umilinţa lor îl potoleau, îi făceau bine. O dată liniştit, simţea nevoia să scrie. Era doar „corespondent voluntar." Toate ştirile, trimise la început numai ziarului raional, erau pozitive. Succese peste succese se datorau „muncii de lămurire desfăşurate cu dragoste şi abnegaţie politică de către..." Urma numele unui şef pe care pusese el ochii, ştiind că omului îi plac vorbele dulci, mai ales în ziar, de unde uşor le află un raion întreg. Şi aşa, cu laude în dreapta şi-n stînga, şefii îl evidenţiau şi erau evidenţiaţi la rîndul lor.

Nu peste mult, ajunse achizitor la centrul raional. Între timp se desfiinţaseră „cotele". Purta acum cu plăcere, ca pe-o haină nouă, reputaţia de „om de-al nostru, se descurcă, trage bine..." Începu să trimită ştiri, tot numai pozitive, la ziarul regional. Era uneori bucuros, alteori îi părea rău că nu mai are atîţia şefi de lăudat. Cei mărunţi nu-l mai interesau. De cei mari îi era teamă. Cu ei, după cum mirosise, mergea mai greu. Mai ales dacă erau şi de la Partid. „Dracu să-i înţeleagă — se mira Hordiş. Ăstora le put laudele ca un cîine mort. Noroc că nu-s

toți pe același calapod... mai este cîte unul care..." Numele respectivului, căutat și ales cu grijă, făcea el cumva să apară în ziar, așa, printre altele, ca din nebăgare de seamă. Și omul nu uita. O dată, însă, în timpul colectivizării, era gata-gata să i se-nfunde. Se afla într-un sat, undeva nu prea departe de reședința raională. Într-o zi, pică peste „echipa" lor de lămurire cineva îmbrăcat foarte modest, parcă bun să stea după ușa țăranului cu măturile, nu în fruntea mesei cu „lămuritorii". Hordiș discuta înflăcărat, încolțea oamenii cu tot felul de întrebări, insinua, promitea marea cu sarea, numai să iasă cererea. Dacă vedea că țăranul stă nemișcat ca o buturugă, se enerva. Cînd noul-venit, crăpă ușa casei și intră sfios, așezîndu-se tăcut mai la o parte, Hordiș îl socoti cel mult un învățător din sat, pe care nu apucase încă să-l cunoască. „Foarte bine — își zise — să mai învețe și el cum trebuie luați nesimțiții ăștia de țărani!" Dar cu cît zbiera Hordiș mai tare, cu atît mai resemnat tăcea gospodarul. „Vodă da, și Hîncu ba!" murmură în sine nou-venitul. Apoi îl chemă pe Hordiș afară, pretextînd că-l caută cineva de la Regiune.

— Auzi, îi spuse ieșind în uliță, las-o mai domol!

— Nu-nțeleg.

— Zbiară mai puțin și gîndește mai mult!

— Da cine ești dumneata, mă rog frumos, de mă iei așa, ca pe hoții de cai?

— Auzi, frate? Cine sînt, cine nu sînt, dar nu mai zbiera la oameni. Pe tonul ăsta nu terminăm colectivizarea nici în zece ani!

— Bine, bine, acceptă Hordiș, supărat că străinul l-a lăsat în mijlocul uliței și-a intrat în altă casă, singur. „Hm, gîndi Hordiș, precis că ăsta-i de la Partid." Dădu să intre în curte, după el, dar se răzgîndi. „O fi sau n-o fi, treaba lui! Eu trebuie să string cereri. Dacă mă-ntorc deseară cu mîna goală, primesc un picior... Și nu-mi convine!" Hotărît s-o lase totuși mai domol, se întoarse la „echipa" lui, strivind sub pașii apăsați o revoltă resemnată. „Dacă strigi la țărani, nu-i bine; dacă nu-i convingi, iar nu-i bine. Păi, cum dracu să-i convingi pe căpățînoșii ăștia dacă nu strigi?"

O vreme, Hordiș se simți stînjenit, vorbea încet, ca un bolnav. Își reveni însă repede, mai ales că între timp

se hotărî să trimită știri numai la ziarele centrale. Numele lui apăru o dată chiar pe pagina întîi. Încurajat, începu să copieze veștile din ziarul raional și să le expedieze grăbit spre Capitală, redactîndu-le în stilul acesta:

„În ziua de 25 iulie, la orele 9 dimineața, cînd razele soarelui dansau peste dealurile ce însoțesc apa cristalină a Tîrnavei Mici ca niște ziduri de cetate strămoșească, colectiviștii cei harnici și înțelepți din comuna Dăptău au terminat asaltul lor asupra secerișului. Ajutați de combine, acești balauri domesticiți pe care călărește omul nou, colectiviștii au strîns o recoltă ca-n povești, admirabila recoltă de 2.050 kg la hectar. De asemenea, viguroșii țărani colectiviști din satul Gorna, români și sași, înfrățiți sub flamura noastră nemuritoare, se vor desfăta cu o recoltă de 1.925 kg la hectar, cifră despre care nu s-a mai pomenit din moși-strămoși pe aceste meleaguri bogate în dealuri și văi, însuflețite de dinamul nemuritor al vieții noi."

Omul suferea o decepție cumplită în ziua în care venea ziarul cu un grupaj mai mare de știri, printre care se aliniau și cele trimise de el, prescurtate la două-trei fraze: „În ziua de 25 iulie harnicii colectiviști din comuna Dăptău, raionul Tîrnăveni, au terminat secerișul. Ajutați de combine, au strîns o recoltă de 2.050 kg la hectar" și așa mai departe.

După ce ajungea la capătul frazelor, Hordiș murmura îmbufnat:

— Uite, domle! Eu scriu frumos, și ei mă tund chilug! Înghițea în sec, dar avea grijă să afle toți colegii de birou că numele lui apăruse într-un ziar din București. Oamenii citeau știrile, cîte unul venea și-l bătea pe umăr:

— Bravo, Hordiș! Se vede că ai stofă, băiete!

Astfel, socoti că e tocmai timpul să trimită la ziare și informații critice. După apariția primelor, veni cineva și-l felicită, amestecînd în glas admirația cu o doză de teamă:

— Bravo, băiete, tragi tare! Ai curaj, nu ca alții. Îi arzi de-i ustură.

— Păi cum?! răspunse satisfăcut Hordiș.

În felul acesta, ajunsese să fie trimis de mai multe ori, mai întîi de șeful de secție, apoi de vicepreședinte și, în sfîrșit, chiar de președinte, cu diverse treburi, scrisori și sesizări, prin satele tîrnăvene. Așa s-a trezit cu el și Onișor, întovărășindu-l la Zăpadia.

La delnița de porumb a colectiviştilor, lui Onișor îi veni să se oprească. Astă-primăvară, cînd bătuse locurile astea cu măsurătorile, nu era aici decît pămînt negru, desfăcut din chinga răzoarelor. Nu spunea încă nimic. Dar acum e căptușit cu porumb des ca hățișurile de pe marginea apei. Azi-mîine te-ai putea pierde în el, mai ales dacă ești scund ca Onişor.

Se uita, și nu-i venea să creadă. Într-o vară secetoasă ca asta, uite ce porumb! Deşi sobru din fire, ca omul care se lovise de multe în toţi aceşti ani, lui Onişor i se topiră toate gîndurile într-un fluid neastîmpărat, care-l furnica din tălpi pînă-n creștet. În știuleții de cucuruz. abia mijiţi la subţioara frunzelor verzi, cărnoase, se rotunjeau și strădaniile lui de iarna trecută.

— Ce zici, tovarăşe Hordiș? Cucuruz, nu glumă!

— Da! Admirabil! se repezi nou-venitul. E înalt și auzi cum sună, dragă tovarăşe!

„Cum sună?“ vru să-l întrebe Onişor. Dar, uitîndu-se la Hordiş, îl lăsă în pace.

Ajunseră în sat. Nici nu apucară s-o ia pe ulița școlii în sus, că se și întîlniră cu Octavian Borcea. Era desculț, pe cap purta un comănac, de paie, îmbîcsit de praf, cu marginile pleoştite. Ducea pe umăr doi saci goi, unul nou-nouţ, altul mai peticit. Se vedea că omul se grăbește la moară.

Zărindu-i pe cei doi, tresări. Încurcat nu era. Mergea drept, cu pașii lui mari, de om mîndru.

— Bună dimineața, tete Octaviene! i se adresă Onișor, cu un accent specific satului în care intra.

— Bună dimineaţa!

Le-a întins mîna mare, noduroasă, cu vinele umflate. Hordiş i-a strîns-o mai tare, parcă demonstrativ. Își zicea în gînd: „Las' să simtă că are de-a face cu un adevărat trimis! Să simtă forța. Trebuie să mă impun de la început“. Luat de asemenea preocupări, îi scăpă numele țăranului.

Octavian nu-l băgă în seamă. Se uita mai mult la Onișor. Acesta ocoli întrebările directe, legate de povestea pentru care venea Hordiş. De aceea, îi zise:

— No, ce mai faceți?

— Bine, mulțam de-ntrebare. Cum putem și noi... Nu ne plîngem.

Omul era stingherit. Nu-i prea venea să stea de vorbă în mijlocul drumului. Cum era înalt, observă peste capul lui Onișor, că în curtea din spatele lor, Nicodim se apropia tiptil de gard. Onișor întoarse și el capul. Bănuind că e observat, predicatorul se trase înapoi după tufele dese de lițion. Sărea într-un picior, de bucurie. „I-am și adus, i-am și adus! Eu le scriu, și ei vin, ca proștii..."

Hordiș, văzînd că nu i se dă importanță, nu se simțea în apele lui. Cam țeapăn, își tot potrivea cravata de mătase, strident înflorată. Cînd își sucea inelul în deget, cînd își scotea batista și-și făcea vînt. Parcă s-ar fi topit de căldură.

— Să te lăsăm, că poate ești grăbit, tete Octaviene, zise Onișor.

— Mă duc la moară.

— Dar cînd să mai venim pe la dumneavoastră?

— D-apoi cînd vreți, dacă nu-i vorba de gospodărie... Că dacă-i vorba, poate mă lăsați să-mi văd de necazurile mele.

Cu asta le-a și spus „Noroc și sănătate" și-a pornit mai departe.

Onișor îl cunoștea. Nici nu se aștepta, deocamdată, la altceva. Oamenii deschiși, totdeauna-i erau dragi. De bucurat, vorbele țăranului n-aveau cum să-l bucure. Știa ce urmează. „Las', că mai vedem noi cum o fi!" Hordiș se arătă însă indignat.

— Cum, tovarășe? Așa discută el cu trimișii partidului?

— Lasă-l, dă-i pace! Om bun, numai că-i prea încăpățînat.

— Cum îl cheamă?

— Octavian Borcea. El e cel din scrisoare.

— Bănuiam, se încurajă singur Hordiș, în timp ce-i treceau prin cap alte gînduri.

„Astora nu le convine prezența mea. Am mai dibuit eu și în alte părți încurcături de-astea. O să lămuresc eu situația. Într-o zi-două, totul va fi clar ca bună ziua." Se gîndea la toate, dar nu spunea un cuvînt. Privea cercetător încoace și-ncolo, de-o parte și de alta a uliței.

Onișor tăcea și el. Geamantanul, cu cele trebuincioase pentru cîteva zile, i se părea acum destul de greu. Ar fi stat să se odihnească, dar n-avea chef. Prin curți începea mișcarea popoarelor de orătănii. Se auzeau piuituri, cot-

codăceli. Mai ales purceii spintecau liniştea, cu guițatul lor.

— Tu muiere, dă-le ceva de mîncare să tacă, dă-i în cîni, că nu-i mai pot auzi, striga vreun bărbat din gura șurii.

Femeia sufla în foc, să se-ncingă mai repede, să gate prînzul.

— Mai scoală-te, tu, de-acolo ! Nu ţi-e rușine, fată mare, să stai cu ăla-n sus, pînă te gîdilă soarele ! Scoală-te, puturoaso !

Alte fete, mai harnice, se spălau cu apă rece, în ligheanul așezat pe pridvor — dacă aveau casă de cărămidă — ori pe butucul de tăiat lemne. Cînd îi zăreau pe cei doi străini, care treceau așa de dimineață pe la poarta lor, nu știau cum să se-ascundă de rușine. Îşi aplecau mai tare capul peste lighean, ca să nu li se vadă umerii, mult prea albi pe lîngă obrazul de aramă aprinsă. După ce socoteau c-a trecut pericolul, se uitau o dată între sîni, își ridicau capul și strigau la maică-sa :

— Iar vin cu gospodăria, mamă !

— Lasă-i să vie, c-or încăpea ei pe-aici. Satu ăsta-i mare ! Da spală-te odată, blestemato, nu te mai tot uita după toată lumea !

Onişor era obișnuit cu toate lucrurile astea. Intraseră în viața lui cum intră pîraiele într-o apă mai mare.

Hordiș nu mai zicea nimic. Se grăbea s-ajungă la casa de oaspeţi

Era o cameră mare, una din cele cinci ale clădirii în care ședea pe vremuri notărașul. Îngrijea de ea o femeie văduvă, pripășită cu trei copii în aceeași curte, largă de tot, în clădirea care servea de „cănțălărie".

Casa de oaspeţi avea trei paturi de fier, cam ruginite. Lenjeria însă era curată. Pe masă, într-o cană de pămînt smălțuită, cîteva flori uscate și două-trei fire de busuioc.

Cînd intrară, aerul închis, mirosind a flori și a praf, îi lovi în faţă.

Onișor deschise geamul se dezbrăcă de haină și s-așeză pe pat.

— Ne hodinim oleacă. Sînt frînt. Dacă dormim un ceas, e tocmai bine. Pornim după aia la treabă.

— Da, răspunse Hordiș, ca să-i prindem pe-acasă, eu aş zice să pornim acum.

— Las', că mai vedem noi... Facem întîi un plan de bătaie. De ce să ne pripim? Într-un ceas nu piere lumea!

Se descălță, se întoarse cu fața spre perete și ațipi îndată.

Hordiș, adăugă pentru sine: „Încearcă să mă ducă, dar n-o să-i meargă. Deocamdată o să-l las încet, să văd încotro apucă".

Luînd grijuliu și scîrbit pantofii murdari, ieși cu ei în curte.

Veronica, femeia care ţinea cheile de la casa de oaspeți, tocmai scotea o albie plină de rufe, lîngă fîntînă, să le clătească. Îl văzu numai în papuci și cu o pijama de mătase vișinie, în dungi. „Măi-măi — gîndi femeia — àsta-i frumos, nu ca tovarășu Onișor. Îi ţifraș rău."

— Tovarășă dragă, zise Hordiș, te rog nu te supăra...

— De ce să mă supăr, vai de mine?!

— Cum aș putea face să-mi curăț pantofii ăștia? Mi i-am murdărit pe drum...

— D-apăi, așa-i pe la noi, ca pe la sate. Dați-i încoace, că i-om șterge noi cu ceva. Măi, Niculaie, adă un cocean și-o cîrpă de pe-acolo, să ștergem pantofii lui tovarășu.

Un băiat ca de zece-doisprezece ani, cu fața pîrlită de soare, desculț, cu o cravată roșie la gît, ieși din fosta „cănțălărie" și aduse cele cerute.

— A, el e pionier! exclamă Hordiș.

— Da, mîncu-i ochii. El m-ajută la toate. Acuma se gată să se ducă la școală. Pregătesc cu tovarășa Lelica, învățătoarea, oarece comedie de teatru. Zice c-or arăta-o și la oameni...

— Dar cu mîncarea cum stați pe-aici, tovarășă dragă?

— D-apoi, ca pe la noi. Acuma-i vară și avem mai multe. Numa nu le știm noi preface ca la oraș.

— Tovarășul Onișor unde-a luat masa?

— O mîncat mai mult împreună cu noi. Că se pricepe și dumnealui să facă de mîncare. M-o învățat și pe mine cîteodată. Îi om popular şi tare ţine la el toată lumea...

Aprecierile femeii nu-l prea încîntară pe Hordiș.

Veronica învîrtea la roata fîntînii. Apa ieșea din adîncuri sloi. Cum clătea rufele, mîinile i se făcură de jar.

— Eu, tovarășă dragă, sînt cam bolnav. Țin regim.

— D-apoi, pe la noi toţi îs cu regimu. Nu-s contra...

— Nu m-ai înţeles bine, tovarăşă dragă. Am vrut să întreb dacă ştie cineva găti mîncare mai bună.

— Ştiu, dară, mai multe muieri ştiu. Cum să nu ştie? Pe bani, găsiţi orice. Chiar aici, mai în sus de noi, este una a lui Jaşcău. Îi bună la mîncăruri ca o doamnă. Îi cam şchioapă ea, da-i frumoasă. Îi tînără şi n-au copii. Are vreme numa de mîncăruri, nu ca mine.

— Aşa, aşa. Nu te-ai putea duce s-o chemi pînă aici, să ne înţelegem?

— D-apoi, dacă vă îmbrăcaţi, numai doi paşi faceţi. Uitaţi, chiar acolo, a treia casă. Casa aia văruită galbin!

Pînă se trezi Onişor, Hordiş se plimba cu pantofii lustruiţi. Acum se ferea să nu şi-i mai murdărească. Se înţelesese repede cu şchioapa. Nu-i ceru nici mulţi bani: 10 lei pentru dejun, amiază şi seara. Casa îi plăcuse. Era curat peste tot. Şi femeia se învîrtea în jurul focului, ca o zvîrlugă. Avea faţa frumoasă, alburie. Se vedea că n-o prea bat vînturile pe hotar.

— Ioniţă se descurcă el şi singur. Copii n-avem, tovarăşe dragă, de ce să ne omorîm cu lucru? Trăim pînă sîntem tineri, că tot în colectiv îmbătrînim. Da şedeţi pe la noi, că-s numa singură...

Hordiş era încîntat. Cînd se sculă Onişor, îi spuse totul, accentuînd că el şi-a aranjat cu mîncarea, tocmai pentru a nu depinde de nimeni, ştiut fiind că independenţa este baza obiectivităţii. Mai adăugă:

— Sînt şi cam bolnav. Trebuie să-mi îngrijesc sănătatea.

Onişor se sculă cu gura uscată şi amară. Prezenţa lui Hordiş parcă îl sîcîia acum mai mult. Pînă să ajungă la învăţătorul Ion Mureşan, cu care voiau să se sfătuiască în privinţa lui Octavian, vărul său, Onişor îi arătă lui Hordiş casele zăpădenilor.

— Aici stă Irimie Niculaie. Are în grijă caii. El ne duce cu căruţa la gară cînd vin noroaiele. Dincoace e gospodăria lui Frăţilă Gheorghe...

Merseră mai departe, pe uliţa popii în sus.

— Uite, pe ungheţul ăsta şade Ricu Ninei Ciobotarului. De-i avea de lucru cu el, să te aştepţi la cîteva muşcături. Dacă nu muşcă, nu-i sănătos.

— De ce să muşte? întrebă Hordiş, contrariat.

— Că-i rău de gură.

Îl găsiră acasă pe învăţător. Trebăluia ceva pe la stupi.

Avea opt. O coșniță primitivă, ținută anume pentru roi. Zicea că stupii primitivi roiesc mai bine. Celelalte șapte coșnițe sistematice erau pentru miere. Omul tocmai scotea niște rame cu faguri, pe care se mai învîrteau, enervate și amețite de lumină, cîteva albine. Altele se izbeau orbiș de masca trasă pe față a învățătorului. Proeminențele obrajilor săi păreau acum exagerate pe lîngă mușchii uscați, trași, care jucau sub pielea arsă. Plasa de sîrmă îi dădea lui Ion un aer ciudat, marțial.

— Ați nimerit bine, fraților !

— Am știut noi cînd să venim — zise Onișor.

— Stați oleacă mai departe, că albinele nu vă cunosc. Nu știu că sînteți de la raion. Ia, tovarășe Onișor, afumătoarea asta, să nu vă înțepe. Termin și eu imediat.

— Nu ne înțeapă, că sîntem oameni buni. Ți-i frică, tovarășe Hordiș ?

— De ce ?

— De înțepături.

— Ba nu. Dar nu-mi plac.

— Fac bine la reumatism, aruncă în glumă învățătorul.

Luară castronul cu fagurii și se îndreptară spre casă. Curtea era mare, cu grajd, cu șură. Se simțea mîna gospodarului. Mureșan, bătrînul, murise de cîțiva ani. Învățătorul trebuia să se ocupe de toate. Se pricepea. Doar era văr cu Octavian Borcea.

Nevastă-sa, o femeie spre treizeci și cinci de ani, cam durduluie, se învîrtea pe lîngă foc, în bucătăria de vară, cu doi copii după ea. Părea că-l așteaptă și pe-al treilea.

— Măi Remus, hai, c-o venit tovarășul Onișor !

Remus era copilul cel mai mare. Avea vreo șase ani.

— Da ce mi-o adus ?

— Haida, că vezi tu — îl ispiti Ion.

Copilul veni. Onișor scoase dintr-o hîrtie o țigară. Remus tresări.

— Nu mai pip !

— Bravo ! S-a lăsat — zice Onișor, cu fața la cei mari. Astă-iarnă i-am dat una adevărată, și-a luat-o. Acuma, pe asta de bomboană n-o vrea.

— Nu-ți fie frică ! Asta-i cu lapte...

Copilul se uită la tată-său. O luă. Onișor îi mai dădu una pentru cel mic, apărut și el în ușă.

Ana, învățătoarea, le puse miere în farfurii, cu faguri cu tot. Știa că lui Onișor numai așa-i place mierea.

— Ei, cum mai merge cu vacanța ?
— Noi n-avem niciodată vacanță ! răspunse învățătoarea.
— Cum așa ?
— Știi dumneata. Cînd cu una, cînd cu alta.
— Lasă, nevastă, că-n toamna asta poate terminăm. Se pune gospodăria bine pe picioare, și gata !
— Bine-ar fi ! Văd c-o venit și tovarășul...
— Hordiș, zise acesta, văzînd că învățătoarea nu-i reținuse numele.
— Doar nu-i fi de la ziar ? !
— Ba da. Da de unde știți ? o întrebă foarte măgulit.
— Am citit. Oare în *Scînteia* sau *România,* Ioane ?
— În *România liberă,* răspunse prompt Hordiș în locul învățătorului.
Au ajuns unde trebuia. S-au înțeles cum să-nceapă, de unde să înnoade firul. Învățătorul, auzind de scrisoarea trimisă la Raion, le spuse :
— La noi sînt numai două cazuri de colectiviști care nu ies la lucru. Cu Octavian bănuiesc ce este. „Fală goală", așa se numește boala lui. Dacă o fi numai asta. O boală care se vindecă singură, cu vremea...
— Așa-i, încuviință Onișor. Cred că în alte gospodării sînt necazuri mai multe, dar nu mai fuge nimeni să se plîngă la conducere... Tu, Mureșene, caută să te ocupi iar de vărul tău, de Octavian, îl îndemnă Onișor pe Ion. (Își ziceau pe nume. Se împrieteniseră.) Poate afli ce are pe suflet. Trebuie să spargi gheața, și pe urmă venim și noi. Dacă vă certați, vă certați în familie. Trece mai ușor...
„Va să zică, așa, reflectă Hordiș, vreți să mă legați la ochi pînă mușamalizați voi totul. Aici, la Borcea, e clar. Ăștia au fost neam de chiaburi. Nu mă duceți voi de nas, nene Onișor !" Mierea îi curgea pe bărbie, dar o lingea dibaci.
— Tovarășe Hordiș, după amiază ne ducem împreună pe la Dodu. L-am văzut pe-acasă, nu știu ce lucra pe la șură. Începem cu el. Către seară, ne întîlnim și cu Cireș, să-i zicem și lui de scrisoare. Tu, Ioane, vezi ce poți face cu văru-tău !
Se ridicară să plece.

Ana, cînd îi văzu în pridvor, gata să iasă, le făcu semn să se oprească.

— Ho, că vine amiaza! N-avem noi cine știe ce, dar mai căutăm. Zău așa, rămîneți!

— Regret din inimă, tovarășe dragă, zise grăbit Hordiș. Eu nu pot. Țin regim. Mă așteaptă masa la familia Jășcău. Oare gătește bine?

— Da, confirmă învățătoarea, zîmbind fără să vrea. Dar de ce nu rămîneți la noi?

— Dacă insiști, rămîn, zise Onișor. Dumneata, tovarășe Hordiș, știi să te duci singur, nu? Mănînci, te hodinești dacă ai vreme, și pe la cinci vii încoace. Bine?

— Bine!

— Poftă mare! Și să te ții bine, că azi e-abia începutul!

„Da, adevărat, numai începutul", completă pentru sine Hordiș cu subînțeles.

Cînd intră din nou în curtea învățătorului, după amiază, omul arăta mai vesel. Și fruntea descrețită parcă-i era mai mare. Plecară împreună pe uliță în jos. Din curtea lui Octavian Borcea se auzeau numai orătăniile sporovăind în limba lor încîlcită. Nici o mișcare. Bătrîna Mărie era la gardul mai înalt decît ea și se uita printre scînduri. Voia să vadă cine-a mai fost pe la învățător. Și-așa i-ar fi spus cumnată-sa, Nica, mama lui Ion Mureșan. Niciodată n-o lăsa să aștepte prea mult. Aveau bătrînele vorbele lor. Nu le terminau toată ziua. Le începuseră în urmă cu cincizeci și ceva de ani și tot mai aveau. Ba, acum, parcă erau chiar mai multe decît în tinerețe. Sta Mărie la gard, ca un copil. Voia să-i vadă pe străini cu ochii ei. Cine-or fi? Să-i spună și bătrînului, cînd se va întoarce seara în sat cu femeile tinere din echipa lui.

Prin curtea popii — nimeni. S-auzea departe, undeva în bucătăria de vară, glasul preotesei. Pe lavița lungă de la poarta lui Miliuță se jucau copiii desculți, mînjiți de dude negre pînă la urechi. Aveau părul alb-alb, de parcă erau cărunți. Se zgîiau după cei doi bărbați care se îndreptau spre casa lui Dodu. Era acolo un cot de uliță, larg, un triunghi cu vîrful împlîntat în dîlma de lut galben. De-acolo scoteau oamenii, cîndva, pămînt argilos și-l amestecau cu balegă de cal. Mixtura aceea lipicioasă o dădeau peste crăpături, în casele încă nepodite cu scînduri. Mai la vale de groapa din care se lua pămînt era

o fîntînă pentru adăpatul vitelor. O fîntînă comunală, săpată adînc, la care rolele de ciment și roata luaseră locul pietrei și cumpenei de lemn. O foloseau mai ales cei care n-aveau apă în curte. Tîrnava era ceva mai departe, la poalele dealului. Mînau într-acolo doar vitele, vara, să le adape și să le spele. Fîntîna era a satului, dar zăpădenii-i spuneau „fîntîna lui Dodu".

Onișor și cu Hordiș intrară în curte la Dodu, fără să mai bată în poartă. Nu observară că Ricu Ninei Ciobotarului ieșea din unghețul lui și se îndrepta spre colectivă. Dormise destul. Acum era după amiază. „N-ați nimerit-o, fraților — își zise. Numa Otilia i-acasă. Umblă cu năframa îmbrobodită pe la gură. Are ea ceva. Bine-ar fi să scăpați teferi! Da ia să m-ascund mai bine după casa lui Zaharia, s-aud ce vă spune,"

În curtea lui Dodu nu se zărea țipenie. Ograda era largă, de puteai întoarce carul prin ea, și cam înclinată. Pe la mijloc, în partea ridicată, era casa. Mică și cu podmol de pămînt. În lărgimea aceea, părea și mai mică. În spatele casei, așezată mai jos, pe vatra ce se prelungea în grădină, o șură nouă, cît un hangar.

Cei doi mergeau spre ușa deschisă a tinzii. De-acolo se revărsa, din cînd în cînd, o lumină mare, învăpăiată. Pe horn se torcea un fum gros, inele-inele, tot în sus. Era vreme așezată, aer de cristal. De la șură pînă-n pragul ușii — o cărare de paie. Otilia, nevasta lui Dodu, aprinsese focul în cuptorul de copt pîinea. Lemne n-aveau. Îl înfunda cu paie de grîu.

Femeia răsucea paiele șomoiag și le zvîrlea în gura cuptorului de cărămidă. N-avea cine s-o ajute pe Otilia. Din opt copii, se nimerise o singură fată, Nica. O măritaseră, cam tîrziu, după unul din Ocnișoara, peste șapte dealuri. Dintre feciori, numai doi mai mici erau acasă. Ceilalți — care-ncotro. Unul era secretar de sfat popular, într-un sat din Cîmpia Ardealului. Altul învățase meseria de oțelar și se trezise tocmai în Moldova, la Roman. Ceilalți erau însurați „pe curte" cu fete din Zăpadia. Aici era tot necazul femeii pe care Dodu nu-l înțelegea. El își ajuta feciorii, dar nurorile lui nu se înghesuiau să sară în ajutorul Otiliei.

După ce își risipise tinerețea bătînd toate răzoarele c-un copil în brațe și cu unul în pîntece, hrănindu-și speranța că odată și-odată nu se va mai osteni atît, c-or ajuta-o co-

piii, acuma se trezise încolțită de griji destule. Pe lîngă treburile casei, lucra și-acuma la cîmp, în rînd cu Dodu și cu feciorii.

Deși mai primiseră încă un iugăr, dintr-al grofului Teleki, la reforma din '45, nici după aceea nu le-ajungea pămîntul. Se simțeau mai la larg, dar nu le-ajungea. Luau „în parte“ de la Mula, mai ales pentru cucuruz. Toată vara Otilia da cu sapa, învîrtea secera, ca-n tinerețe. Era mare cît o frîuă, ciolănoasă, și umbla totdeauna, cu năframa lăsată pe ochi. Nu știa prea multe, iar vorbele dintre muieri — despre una, despre alta — n-o prea interesau. Le asculta duminica, la poartă. Luni dimineața le și uita. Părea sperioasă, dar cînd se supăra pe cineva era mai bine s-o lase-n pace.

— Du-te, mîncu-ți mămăliga, du-te și lasă-mă-n amarul meu. Că te spurc, de nu te speli cu toată Tîrnava ! Du-te.

Cine-o cunoștea nu mai zicea nimic. În ocazii de-astea, nici Dodu nu mai îndrăznea prea multe. Tăcea. Doar de cîteva ori în viață, bărbatul înlocuise tăcerea cu palmele. Otilia, deși în putere, știa frica de palme. Primise prea multe cînd slujise la casa lui Mula, în copilăria și tinerețea ei. De-atunci rămase cu dîrzenia și încăpățînarea. Cînd nu voia ceva, amin ! Degeaba-ți răceai gura. O ținea pe-a ei. Tot de-atunci avea obiceiul să se sfătuiască în toate cu Ileana, fata lui Mula, viitoarea preoteasă Nuți

Otilia zvîrlea șomoioagele de paie în cuptor și se pregătea să mai întoarcă o dată aluatul. Troaca de pîine era după ușă, acoperită c-o față de masă.

Nu făcuse pîine mai de dimineață, ca a doua zi, cînd trebuia să se ducă Dodu în pădure, să fie proaspătă.

Vasile Dodu, ca și Octavian Borcea, nu ieșea la lucru, la gospodărie. Era supărat că nu-l mai numiseră șeful echipei legumicole, deși se pricepea. Învățase meseria asta pe vremuri, de la un bulgar. Dar la întovărășire o încurcase rău cu banii încasați la piață. Omul gîndea cam încet. „Are aritmetică slabă“, zicea Cireș.

Onișor, urmat de Hordiș, intră pe ușa tinzii, unde era cuptorul.

— Bună ziua, nană Otilie. Faci pită, faci pită ?

— Ie, fac.

— Da tetea Dodu unde-i ? Că-nainte de-amiază l-am văzut prin curte, zise Onișor.

— Nu-i acasă.

— Da unde-i ?

— Nu-i. S-o dus prin grădină încolo. Dracu știe pe la cine, cu zarzavaturile lui...

— Bine. Atunci, om vorbi cu dumneata.

— Să stăm de vorbă, tovarășă dragă, adăugă Hordiș. El rămase mai în ușă, la aer. Îl speria fumul.

Otilia bănuia despre ce-ar putea fi vorba. Era destul de cătrănită și-așa, nici ea nu știa bine de ce, încît se sperie singură de ce-ar putea să mai zică. Îi trecu prin cap un gînd năstrușnic.

— Stați numa oleacă, s-aduc niște paie din șură. Stați să-l strig pe omu ăsta...

Porni într-acolo. Ocoli însă șura și se topi în grădină.

Ricu, de după casa lui Zaharia, vedea totul. „Ni, mă, c-o fugit. Să vedem, fraților, ce faceți."

Cei doi așteptau. Un minut, încă unul. Cinci, zece minute. Lui Onișor nu-i mirosi a bine. O luă spre șură, strigă în grădină, dar nu răspunse nimeni.

— Mai vîră și dumneata, corespondentule, paiele alea-n cuptor. Mă duc s-aduc altele.

— Cum ?

— Așa bine. Vîră-le. Nu vezi că femeia nu mai vine ?

— Dar nu-i just...

— Las', că mai vedem noi !

Aduse un braț mare de paie.

— Răsucește bine șomoioagele, să țină !

Onișor mai încercă o dată pînă în fundul grădinii, strigă, dar din nou nu răspunse nimeni.

— Dar unde-i, de ce nu vine ? Cum să ne-amestecăm noi ? Doar nu de-aceea m-au trimis aici...

— Te-au trimis, sigur că te-au trimis. N-om lăsa acuma aluatul să fugă, încercă să-l convingă Onișor. Uite-l cum crește : o să curgă pe jos. Ia încearcă și mai adu un braț de paie...

Își suflecă mînecile cămășii. Descoperi aluatul și începu să-l întoarcă. Era dospit bine. Încă un sfert de ceas, și trebuia băgat în cuptor. Ieși în ușă : nu se vedea nici o Otilie. „Asta-i bună ! Nu vine."

Ricu, de după casa lui Zaharia, rîdea înfundat. „Așa, fraților, v-o dat Otilia de lucru. V-o făcut de minunea lumii. Tulai, ce-or rîde oamenii cînd or auzi !"

Otilia, strigată din nou, intrase parcă în pămînt. Cuptorul era ars, și aluatul își cam pierduse răbdarea. Bulbu-

căturile se umflau tot mai tare. Gheburile amenințau. Onișor, încălzit, cu fața brăzdată de sudoare, știa că nu mai are ce s-aștepte.

— Dă jăruitorul, tovarășe Hordiș.

— Care jăruitor ?

— Uite, parul ăla, ars la un cap. Nu-l vezi ?

Luă jăruitorul și amestecă bine ultimele paie care mai pîlpîiau în cuptorul încins. Îl aruncă apoi pe ușă afară, să se stingă în țărînă. Puse mîna pe dîrg, trase cenușa și șperla în gura cuptorului. Presără făină pe masă, începu să rupă aluatul și să-l așeze pe lopata de lemn. Hordiș se uita fîstîcit.

— Ce, noi sîntem brutari, sau trimiși ai ?...

— Las', că știu eu ce sîntem. Ține mai bine coada lopeții, să nu răsturnăm pîinea.

— Bine, dar nu-i just...

Nădușeala de pe frunte îi pica lui Onișor în ochii arși de flăcările izbucnite din zăgneata de paie, de fiecare dată cînd așeza pe vatra cuptorului o nouă pîine.

După ce termină aluatul, își mai aruncă o dată privirile peste pîinile ce prindeau acum pojghiță, se rumeneau : zece.

— Zece pîini, zece zile. Le-ajung pînă la hotărîrea lui Dodu de-a ieși la treabă în grădina colectivei. Sigur le-ajung ! Îl convingem noi. Să fii dumneata sănătoasă, nană Otilie ! Ai crezut că sîntem niște terchea-berchea, că nu știm băga pîinea în cuptor. Noi sîntem muncitori, nu-i așa, tovarășe Hordiș ? Doar noi clocotim oțelul, nu ne-o fi frică de pîine ! Ce zici ? Faci o corespondență ? Agitatorii se descurcă pînă și cu Otilia lui Dodu...

Cuptorul, bine astupat, dogorea. Amirosea a pîine proaspătă. Se ridicau aburi calzi, îmbietori, de mătase, învelind parcă tinda și toată căsuța aceea mohorîtă.

Cînd ieși afară Onișor, jăruitorul încă fumega. Ricu, de cum văzu fumul, înțelese totul. Îl gîdila rîsul la inimă, dar nu-și putea da drumul.

— Tulai, c-or băgat singuri pita în cuptor ! No, Otilio, una ca asta n-ai mai făcut tu ! Sigur că te-ai ascuns în buruieni, în fundul pîrăului, și stai buburuz, proasto ! Ai crezut că chiar acum te-or pune să te duci la zarzavaturi. Capră bătrînă, că proastă mai poți fi, Doamne !

Și rîdea Ricu înfundat, săltîndu-și cocoașa și gîfîind, acolo, sub tufele de mălin.

Onișor, așezat pe podmol, își privi ceasul de la mînă. Mai erau douăzeci de minute pînă la șapte. Încă puțin, și trebuia scoasă pîinea. Hordiș își pierduse de mult răbdarea. „Auzi să-și bată ea joc de mine, care sînt trimis... Nu s-o fi înțeles oare cu ăștia ? Și mai zice că-i colectivistă ! Mama lor de țărani suciți ! Li s-a urît cu binele."

Veni ora șapte. Otilia — nicăieri.

Apucînd lopata de lemn în mînă, Onișor dădu la o parte ușița de tablă ce astupa gura cuptorului și începu să scoată pîinile. Apăsă cu degetul mare, coaja primei pîini și văzu că-i tocmai cum trebuie. Coaptă. Repede le scoase și pe celelalte, le-așeză din nou în troacă, înșiruite pe margini, de jur împrejur. Le acoperi cu fața de masă, scuturată bine de făină, și răsuflă ușurat.

— Poftim ! Gata. Am făcut-o și pe asta. Acum, dumneata rămîi aici s-aștepți, să discuți despre scrisoare, să te convingi că-i așa cum ți-am explicat eu. Trebuie să vină cel puțin Otilia. Îi dai în primire pîinile și-i spui că mîine o să venim să stăm de vorbă și cu Dodu. Dacă i-am făcut vreo pagubă, i-o plătim !

— Asta ne mai lipsește ! Să-i mai dăm și bani... Element inconștient, afurisita ! Își bate joc de trimișii... „Partidului" ar fi vrut să spună, dar prezența lui Onișor îl făcu să se abțină.

— Las-o mai încet, că dacă te-apuci de ea, nu te văd bine.

— Pe mine ? !

— Pe !

— O să-i arăt delegația de la...

— Numa să nu-ți arate ea altceva, înainte. Las-o baltă, c-așa-i munca noastră. Mai vedem noi. Răbdare, tovarășe Hordiș, răbdare !

— Pînă cînd ?

— A, te-ai și plictisit ?

— Nu m-am plictisit, dar nu putem tolera oricui...

— Bine ! Îl întrerupse Onișor. Eu mă duc la Cireș. Dacă nu-i acasă, o iau pe hotar, să mai văd cum stăm cu treburile. El fuge toată ziua dintr-un loc în altul, pe la toți, ca un apucat. Are picioare bune și inimă tare, bătrînul ! Pe seară o să-l cunoști. La revedere, ne întîlnim deseară la sediul gospodăriei !

Hordiș înjura în gînd, spunîndu-și că ăsta iar merge să aranjeze ceva, să nu poată el prinde firul adevărat al

încurcăturilor. În ocazii de-astea, n-avea timp de fraze pompoase. Felul hotărît și autoritar al lui Onișor îl stingherea. Își da seama că nu-l poate pune la punct cu una, cu două. Mai ales în cazul unor foști sărăntoci ca Otilia, nu te poți agăța de el. „Dar la Octavian Borcea va ieși o demascare număru unu. Nici nu bănuiești, tu, instructore, ce plăcere te așteaptă ! Pentru așa ceva nu-i nevoie de răbdare prea multă.“

Își rumega frazele indispus și se ducea spre șură. „Dacă n-o găsesc nici în șură, nici în grădină, o las dracului — își zicea Hordiș. Îi lipesc un bilet pe ușă — dacă știe citi, să citească.“

Pe fruntea sa posomorîtă șiroiau sudorile, șterse mereu cu batista albă, desfăcută și împăturită tacticos.

În șură nu era nici o Otilie. Doar o găină bătrînă, cu gîtul golaș, zbîrcit, ca un vultur decăzut, cotcodăcea, cocoțată pe paie. Altele se scăldau jos în țărînă. Se pregăteau să plece la culcare.

O apucă pe după șură, în grădină. Tocmai în fund de tot, la miezuina lui Miliuță, se ivi dintre ștevii le și dudăul înalt, încovoiată, amenințătoare, Otilia. Stătuse ceasurile astea ca pe jar, cu gîndul la aluat. „Dă-l în foc, mai bine să se împrăștie decît să deschid gura asta păcătoasă, să spun, Doamne ferește, vreo greșeală cu politică, își zicea femeia, ascunsă în buruieni. Numai neblejnicu ăsta de Văsălie îi vinovat, că s-o dus prin pîrău încolo și m-o lăsat cu ei ! Dacă aș fi numa eu, haida-de. Da am feciori mulți și cu situații bune. Să nu spui vreo prostie, c-apoi trag eu ponoasele, nu preoteasa. De ea nu s-acață nime.“

Văzîndu-l însă pe Hordiș, acolo, se ridică în grabă. Fierbea de rușine și de supărare. Simțea că n-o să-și mai poată stăpîni limba.

— No, m-ați făcut de rîsul satului. Mi-ați mîncat drăguța de zi...

— Adică, tot dumneata cu nemulțumirea, tovarășă ? Tot dumneata ?

— D-apoi !

— Noi ne omorîm cu aluatul, îți coacem pîinea, ca la oraș, și dumneata, în loc să ne mulțumești frumos, uite ce faci. Bine-i așa, tovarășă dragă ?

Vocea lui Hordiș deveni mai blîndă după ce-o văzu pe Otilia ridicîndu-se, înaltă cît o sperietoare.

— Bine, dară. Bine. Să vezi și dumneata, domnule, ori tovarășe, ce-i fi, cum se mîncă pita. Dacă nu te-am prins la secere, nu-i rău nici acum.

— Pe mine nu mă prinzi dumneata, fii sigură ! Prinde-l pe Onișor !...

— D-apoi de dumnealui îmi pare rău, că-i mai de-a nostru, mai țerean.

Îi plăcu să spună vorbele astea, pentru că aflase vestea bună despre pîine.

— Cum țăran ? Zice că-i muncitor.

— D-apoi tot de-a nostru, că și eu am un copil muncitor. De-a nostru, dară. De știam, veneam să-i ajut la cuptor.

Cuvintele astea îl iritară pe Hordiș.

— Dacă-i așa, atunci de ce-ai fugit ?

— D-apoi, dumneavoastră de ce-ați venit întîi în sat chiar la noi ? Că sîntem colectiviști săraci ? De ce nu v-ați oprit și la ăi care or avut avere mai bună ?

— La care ? întrebă Hordiș interesat.

— Ia, la Miliuță, ori mai la deal, la Octavian.

— Care Octavian ?

— A lu Borcea, că doară nu vi-ți face că nu-l știți.

— Neam de bogătani, așa-i, tovarășă dragă ?

— D-apoi, chiar de bocotani, nu. Da n-or dus-o ei rău, că-s oameni harnici. Îs din neam mai bun, nu ca noi. După ei se uită mulți, nu după Otilia lui Dodu, c-o fost slujnică la alții. La Octavian să vă duceți, nu la mine !

Vorba despre Octavian Borcea îi conveni lui Hordiș. Va să zică, tot el avea dreptate.

— Noi am venit, tovarășă dragă, mai întîi la dumneavoastră tocmai pentru că ați fost oameni săraci. Doar regimul nostru e al săracilor...

— O fi dară. Mai ales acum, că mi-am dat pămîntu la colectiv. Acum, de cîteva săptămîni, nu mă mai lasă mutu ăsta de bărbat nici la lucru. Umblu ca cheaună de cap. Auzi, ne-am dat drăguțu de pămînt, și-acum să-l dobîndească alții !

— Lasă, că rezolvăm noi...

— Cum ?

— Vorbim cu bărbatul dumitale.

Multe răbda Otilia, dar să se treacă peste ea așa ușor, nu !

— Așa ? Cu bărbatu ? D-apoi, mîncu-ți mămăliga, el o avut pămînt ? I-o dat mumă-sa pămînt ?

— Ce, dumnealui n-a avut nimica ? se lăsă atras în vorbele ei, fără să bănuiască pericolul, Hordiș.

— O avut dumnealui, cum să nu ? ! O avut o pereche de cioareci răi. Cum să n-aivă dumnealui ? ! Că după ce ne-am adunat, o trăbuit să le pui petece, să nu i se vază odrobelele. Și-o cățeauă o avut dumnealui. Ui', ca aia din legătură.

Otilia arătă cu mîna spre colțul șurii dinspre Zaharia. Hordiș se întoarse și văzu într-o cotineață de scînduri o cățea jigărită, slăbănoagă, legată c-un lănțug.

— Vai de mine, de ce nu-i dați de mîncare ?

— Ce treabă ai dumneata ? răspunse femeia, întrebîndu-se în același timp : „Ăsta-i prost, ori numa se face ?"

— De ce-o țineți flămîndă și legată ? De ce ? se răsti Hordiș, cu intenția de a o speria pe Otilia. De ce ?

— Ca s-o poți pupa sub coadă, domnule dragă. De aia! Și-acum, să te cari din curtea asta, că te spurc de nu te mai speli cu toată Tîrnava !

Hordiș ieși furios din grădină, traversă curtea și o luă pe uliță în sus. În loc să meargă spre Cireș, se hotărî să intre la Octavian Borcea. „Pe ăștia am să-i iau tare de la început. Cînd te bagi între țărani trebuie să-ți lași mănușile acasă. Asta-i ! Mai ales acum, că am și o misiune..."

Bătrîna Mărie își vedea de treburile ei prin bucătăria de vară, cu cina. Cînd intră pe poartă Hordiș, dădu mai întîi cu ochii de Ion. Acesta citea în pridvor. Se însera, nu se mai zărea bine. Lucreția, soră-sa, aducea apă c-o găleată și uda pămîntul din cele două ciubere vechi, așezate de-o parte și de alta a treptelor. Din ciubere se smulgeau doi oleandri, cu frunzele verzi, ascuțite, peste luciul cărora se bătuse un praf mărunt, ca bruma. Văzîndu-le, îți venea să te întrebi cum își pot trage atîta viață din pămîntul acela puțin și îndesat. Florile oleandrilor, înnoite mereu, îndulceau c-un miros stăruitor toată curtea, de primăvara pînă tîrziu în toamnă.

— Noroc ! spuse apăsat Hordiș.

— Bună seara, răspunse Ion, lăsînd cartea din mînă. Ieși în întîmpinarea străinului. Acesta, ritos, îi întrebă :

— Aici stă familia Borcea ?

— Aici.

— Foarte bine. Tu cine ești ?

— Eu ? se miră băiatul. Eu sînt Ion Borcea. Vă rog să poftiți !

— Mulțumesc ! acceptă în silă Hordiș. Spune-mi, cine-i mai mare la casa asta ?

— Dar dumneata cine ești, dacă nu te superi ? îl întrebă băiatul, dezmeticit.

Hordiș, se uită o dată lung. Văzîndu-l pe Ion înalt, cu umeri largi, încruntat, cu ochii aprinși, se trase un pas înapoi, scoase delegația de la Raion și i-o întinse provocator.

Băiatul făcu doi-trei pași spre bucătărie și strigă :

— Mamă Mărie, unde-i tata, nu s-a întors de la moară?

— Nu, mă, da de ce ?

— Uite, a venit un tovarăș inspector și-i grăbit.

— Ce inspector, mă ? Ce grabă ? făcu Hordiș.

— Păi văd că sînteți grăbit...

— Lasă, mă, ironiile, că nu-ți merge !

Între timp, bătrîna ieși în ușă, ștergîndu-și mîinile zbîrcite de șorțul vechi și peticit.

— El n-o vint încă. S-o dus azi-dimineață la moară, și de-acolo, s-o dus la Artimonuț. N-o vint. Da-i bătrînu acasă.

— Cheamă-l încoace ! se răsti Hordiș.

Artimon, bătrînul, mulgea vaca în grajd. Se auzea țîrîitul laptelui în șuștar, și din cînd în cînd vocea lui Veanu:

— Ho, Mîndreană, ho ! Ce tot dai, mînce-ți boala coada, ho !

Lucreția, speriată de vocea lui Hordiș, se strecură pe lîngă fîntînă, spre ușa grajdului, și-l chemă pe bătrîn.

— S-aștepte, tu, pînă mulg vaca. Da cine-i ?

— Hai, moșule, nu mai tot întreba, că-i un tovarăș.

— No, și ce ?

— Hai, că se grăbește și-i supărat !

— Bine, s-aștepte o țîră, că nu-i sfîrșitu lumii.

Hordiș ajuns în casă, se uită pe toți pereții cu multă băgare de seamă. Într-un colț descoperi un tablou înnegrit, pătat de muște. Privi lung și văzu că printre absolvenții liceului de băieți din Blaj se numără și Petre Borcea. Tabloul avea la mijloc un desen ce reprezenta piatra de pe Cîmpia Libertății. Dedesubtul ei stăteau scrise cuvintele lui Simeon Bărnuțiu, rostite la 1848 : „Țineți cu poporul, să nu rătăciți“.

— Da, da, mormăi pentru sine Hordiș. După frumoase

vorbe v-ați ascuns încă de la început, domnilor Borcești! Acum veniți aici, și vedeți cum se comportă poporul vostru de țărani.

Ion, supărat, vru să plece după bunicu-său. Dar tocmai cînd ieși în prag se auzea Artimon. urcînd pe trepte. Intrînd pe ușă, se descoperi. Avea o pălărie soioasă și veche, căpătată de la careva din nepoții mai mari, Petre sau Axente. O purta numai în zilele de lucru. Duminica avea una bătrînească, tare, cu margini largi, întoarse în sus și înduplecate.

Părul lui alb, sclipea ca sarea la lumina lămpii. Fața zbîrcită, năpădită de țepi suri, își trăda sănătatea mai ales în pomeții obrazului, roșii foc. Artimon avea o față mult mai senină decît fecioru-său, Octavian.

— Bună seara!

— Noroc! răspunse Hordiș, rece, izbit neplăcut de calmul cu care intra Artimon.

— Ce-i baiul? Ce s-o-ntîmplat? adăugă bătrînul.

— Încă nu s-a întîmplat nimic! zise Hordiș, tare... „Dar o să se-ntîmple!“ continuă, mut, pentru sine. Se domoli brusc, involuntar, plin de ciudă. Adăugă: Ai un nepot... Ar merita...

— Care nepot? Că eu am o ciurdă, îl întrerupse Artimon.

— Obraznicul care-a ieșit acuma.

— No, bine. Pe mine mă cheamă Borcea Artimon, murmură grav bătrînul, întinzîndu-i o palmă osoasă, cu falange parcă împietrite sub pielea bătucită.

Surprins de gestul sigur și mîndru al omului, Hordiș se aprinse la față.

— Eu sînt Napoleon Hordiș, trimisul special al partidului...

De data aceasta nu-i displăcu să-și spună numele întreg, care suna plin, neobișnuit, într-o casă țărănească.

— Fain nume! Am cetit eu pe vremuri o carte cu Napolion, unu care era împărat la franțuz. Om și-o dată! Nu era prea mare, da și ghinărarii tremurau în fața lui. No. șăzi, nu sta-n picioare, că-i fi ostenit, domnu Napolion!

Artimon, într-adevăr, citise destule cărți în tinerețe, de la biblioteca asociației Astra. Aveau în sat un dulap plin.

— Ce vrei să spui dumneata cu vorbele astea? îngăimă Hordiș. indispus de accentele ironice descoperite în vorbele lui Artimon. Ce vrei să spui?

Deocamdată îl invidia pe bătrîn pentru calmul robust de care da dovadă.

— Nimica. Da dumneata ești chiar tovarăș special pentru familia noastră ?

— Da, special ! răspunse cu hotărîre Hordiș. Să nu mai întindem vorba. Cine-i mai mare la casa asta ?

Se uita acum în jur precipitat, nervos, de parcă ar fi fost înconjurat de zece bărbați.

Invidia se transforma în furie.

— D-apoi, acum, în fața dumitale, eu îs mai mare. Și altă dată, tot eu. Da de ce mă întrebi, tovarășe Napolion ? zise Artimon, tacticos și rar, întărîtîndu-și și mai mult oaspetele, grav neliniștit.

— Poftim. Scrie o declarație, că văd că ești bun de gură !

Bătrînul se uită lung.

— Ce fel de declarație ?

— Să explicați de ce familia voastră nu participă la munca gospodăriei. De ce vă opuneți liniei trasate de partid.

— Da linia ceea de care zici dumneata unde se trage, mă rog frumos ? Pe unde lucrăm noi, ori numa pe hîrtie, cum vrei dumneata ?

Bătrînul era calm, ca scaunul de sub el. Ceea ce nu se întîmpla de fel cu Hordiș. Acesta începu să sară de la una la alta, ca omul încurcat în socoteli. Furia lui se transformă treptat în frică.

— Am știut eu că sînteți neam de bogătani. Așa, va să zică, vă opuneți ?

— Așa. Neam de bocotani ii fi dumneata, că pe noi nu ne cheamă Napolion.

— Cum îți permiți să vorbești așa cu trimisul Raionului ? Cu...

— Raion-neraion... îl întrerupse bătrînul. Las', c-am mai vorbit noi cu membri de la partid și zău lui Dumnezeu dacă semănau cu dumneata.

— Cum? Ce zici? Pe mine o să mă țineți minte! Adică... Simțind că se descumpănește, merse mai departe orbește : Vi-i trimitem noi acasă pe toți. Să vă băgați mințile-n cap!

— Ni, mă, ni ! Chiar așa ? No, mai încet ! Că dacă ești *special*, apoi să duci vorbele astea înapoi, la cine ți le-o dat. Noi nu le primim.

Artimon se ridică bătrîneşte, greoi. Cum era înalt şi adus de spate, fruntea i se apropie ameninţător de Hordiş, care sări de parc-ar fi şezut pe un scaun electric. Într-o clipă era cu mîna pe clanţa uşii.

— Vă arăt eu !

— Nu ţi-i ruşine să zici vorbele astea ? Da ce ! Pe feciorii noştri tu i-ai învăţat ? No, afară, specialule ! Să nu mă faci de rîs, că-s om bătrîn ! Bine că nu-i Octavian aici ! Ni tu, mă, cum se poartă în casă la mine...

Ultimele vorbe, Hordiş abia le mai auzi. Era de mult pe trepte în jos şi se grăbea spre poartă.

Din bucătărie se distingea vocea Lucreţiei, care plîngea :

— De ce să ne dea afară de la şcoală ? Ce are el cu noi, ce i-am făcut ? Dacă tata nu vrea să iasă la lucru, noi nu sîntem de vină.

— Taci, tu, nu fi proastă, o apostrofă Ion, din mijlocul curţii.

— Tulai, Doamne, auzi că şi pe Petre vrea să-l ţîpe afară, se văieta bătrîna mestecînd mămăliga.

Artimon, intrînd pe uşa bucătăriei, îi potoli pe toţi :

— Mai încet, tu muiere, că s-aude în uliţă. N-aveţi grijă, că nu-i dă nime afară pe nici unu. De ce să-i ţîpe, tu ? O fi el Napolionu dracului, dar nici noi nu trăim în ţara lui Papură-vodă. Lasă-l în muma supărării, că l-am trimis de unde-o venit. Pune, Lucreţo, lapte în bilde, pînă-i mămăliga caldă. Bine că n-o fost Octavian acasă ! El îi mai nărăvos, şi cine ştie ce-ar mai fi ieşit ?!

Hordiş nu se opri pînă la casa de oaspeţi. Trecu pe lîngă Jăşcău, dar nu intră în curte. Parcă nu-i mai era nici foame. De altfel, bărbatul şchioapei trebuia să fi ajuns acasă. Acuma n-avea nici o poftă să-l cunoască. Ce să facă ? Se duse, se aşeză la masă, cu gîndul de-a alcătui prima parte a „memoriului". Dar nu putea scrie. Era nervos. Îi tremura mîna. „Dracu să te ia, Hordiş, se certa înciudat. Te iau peste picior pînă şi golanii ăştia din Zăpadia. Bravo, băiete ! Ptiu, fire-ai să fii, idiotule !" Un al doilea glas parcă-i spunea : „Lasă, nu te pierde cu firea. Mai strîngem dovezi că ăştia sînt împotriva stăpînirii, iar Onişor le cîntă în strună. Mai strîngem fapte, şi alcătuim o ediţie specială pentru tovarăşul prim de la Raion. Poftim, e caldă, citeşte-o tovarăşe prim, şi vezi cine e mototolul dumitale de Onişor".

În acest timp, Onișor se întorcea de la cîmp, fără să bănuiască nimic. Venea discutînd cu Cireș și cu învățătorul. Vorbea rar, apăsat, cu acea înflăcărare calmă ce-l caracteriza. Avea destule pe cap. Se îndreptară cu toții spre sediul gospodăriei.

Văzînd că Hordiș nu mai sosește, după cum le fusese înțelegerea, îl întrebă pe Ion Mureșan, încet, să audă numai el :

— Ce facem ?

— Dacă-i la Jășcău, trimitem după el.

— Sigur. Am uitat. Acolo trebuie să fie. Las', că mai vedem noi. Nu mai trimitem pe nimeni, că s-aude prin sat și ne compromitem.

— Cum vrei dumneata ! De auzit, tot s-aude

— Bine. Hai să-ncepem !

PARTEA A TREIA

„Bate-mă, Doamne, cu tunu,
Nu mă bate cu nebunu."

(POETUL POPULAR)

ERA SÎMBĂTĂ DUPĂ AMIAZĂ. CALdură limpede, odihnitoare. Liviu Ardeleanu știa bine că luni seara va pleca împreună cu Saveta, după un plan cunoscut numai de ei, pus la cale în decursul altor spovedanii, tainice, de miez de noapte, nu în văzul preotesei. Totuși, întors din grădină, se duse spre dulapul cu scriptele bisericești, din verandă. Acolo își ținea predicile, scrise cu douăzeci și ceva de ani în urmă, rînduite după calendarul bisericesc, pe duminici, pe sărbători, pe probleme ale propagandei religioase. Căută la duminica respectivă și văzu că rînduiala predicii se potrivește ca nuca-n perete. Nu-i plăcea. Nici nu-i convenea. Se hotărî îndată : a doua zi, duminică, n-o să le mai țină predică zăpădenilor. Totuși, luă textul și-l reciti cu atenție. În rezumatul de două fraze, scris în diagonală pe colțul stîng de sus, se specifica : „Problema întemeierii sfintei familii. Importanța castității în tinerețe pentru nașterea și evoluția acestei celule sociale, hotărîtă de Domnul ca să ajute neamul omenesc să crească, să se înmulțească și să stăpînească pămîntul". Iată mai jos tot ce cuprindea această predică :

„Iubiții mei fii sufletești. Un mare învățat și sfînt din vechime, Ieronim, spunea : „Homo et mulier, ignis et palea ; et Diabolus nunquam insuflare cessat, ut accedantur". Adică, pe graiul nostru tot atît de străvechi, am tălmăci-o, dragi credincioși, cam așa : „Bărbatul și femeia sînt foc și paie ; și nu încetează Diavolul să sufle, ca să le aprindă". Aceste cuvinte, mare adevăr și mare dreptate grăiesc ! (Așa se cădea să înceapă fiecare predică,

în latinește, după cum îi învățaseră canonicii. Nu de alta, dar țăranii trebuiau să înțeleagă, să învețe din ce neam se trag.) Dar ca să nu fie așa, ca bărbatul și femeia, ca tînărul și tînăra să nu fie ațîțați de satanicele încercări, haideți, iubiți ascultători, să ne întoarcem cu gîndul la fiecare din noi, la tinerețile noastre, și să le vorbim copiilor noștri, să le vorbim tinerilor, să-i sfătuim din teoria și experiența vieții noastre. De aceea să zicem : Tinere, energiile noastre, diferitele aspecte ale vieții se influențează reciproc, în așa fel și în așa măsură, încît moartea unei energii este cauzată de nașterea și dominarea celeilalte — românul distruge pe creștin, iar creștinul pe român." („Zău, chiar așa spuneam ? se întrebă Liviu. Da, chiar așa ! La început am ezitat. Mi se părea că prea mă las dus în voia pașilor, cuvintelor întîmplătoare. Dar voința mea, încă de-atunci, era bine tocită. Și fără voință, fără gîndurile tale adînci, cuvintele alunecă dezordonat. Mi-am dat seama de toate, dar n-am făcut nimic să scap !") „Vom înțelege acest lucru, dragii mei, dacă numărăm operațiile vieții vegetale, care sînt : nutrirea, creșterea și înmulțirea ; operațiile vieții senzitive, care sînt : cunoașterea, sentimentul, apetitul, mișcarea ; și operațiile vieții intelectuale, care sînt : cunoașterea intelectuală și apetitul intelectual. Toate împreună formează sufletul omenesc, pe care îl au toți cei ce se nasc." (Aceste cuvinte îi lăsau pe țărani cu gura căscată, mai ales la începutul carierei lui Liviu. Le lua și el direct din cărțile teologilor, din cursurile foștilor săi superiori. O sinucidere intelectuală treptată, primită fără împotriviri, se accentua prin transcrierea mecanică a tuturor acestor noțiuni. Liviu nu se străduia să le ordoneze într-un flux logic, pe care să-l înțeleagă bine ce-l puțin el. Despre înțelegere din partea țăranilor nici nu putea fi vorba. Obișnuiți cu frazele, bătrînii, la partea aceasta, începeau să doarmă. Erau obosiți, frînți, după o săptămînă de lucru. Numai cînd vreunul începea să sforăie mai tare, cineva din spate îl prindea de ceafă și-l zgîlțîia, să se trezească și să nu se facă de rîs. Cei tineri ascultau, fiindcă știau ce urmează.)

„La lumina acestor adevăruri, dragi poporeni, se explică toate ereziile și rătăcirile, cum ar fi : epicureismul sau învățătura lui Epicur (cuvîntul acesta îl șterse mai apoi : și-a dat seama că nu le sună prea bine țăranilor.

Se uitau unii spre alții și abia se țineau să nu rîdă), materialismul, senzualismul, fuga după plăceri, mîncare, beutură și indiferentism. Dezordinea și rebeliunea în viața tînărului o aduce, iubiți credincioși, problema pe care o putem numi cascada patimilor, adică acea de taină legătură dintre fată și băiat, adică problema sexuală. Un tînăr elev din satul nostru, al cărui nume nu-l dau, a venit într-o zi la mine, rușinat, să se spovedească. Și mi-a spus : „Părinte, am păcătuit, am citit o carte rea". „Care anume ?" „Educația secțiilor", așa zicea el, fiindcă, dragii mei, nu știa încă ce pot fi acelea sexe, adică împărțirile făcute de Creator încă din clipa zămislirii și chiar înaintea ei. Da, tinere, pentru tine pare a fi un mister, nu înțelegi, nu știi ce înseamnă, dar îi simți puterea, îi simți instinctul mînios. Începe lupta sălbatică între trup și suflet, în urma greșelii săvîrșite de Eva în rai, cînd s-a lăsat pradă înșelăciunii șarpelui celui viclean și a mîncat din mărul oprit, deci a săvîrșit păcatul originar, și de cînd în noi nu mai există armonie și solidaritate de aspirațiuni și tendințe." (Așa socotea că e bine să vorbească, după tipicul mai-marilor, cu amestecuri ciudate de noțiuni, de împerecheri de cuvinte neaoșe și radicale, cu fraze întortocheate. Uneori, tot mai rar, mintea lui Liviu, scoasă din tipare țărănești, mai tresărea neliniștită, ultragiată. „Cu toate doctoratele voastre în teologie și filozofie, o mai apucați și pe dealuri, preasfinților !" Dar tresăririle acestea țineau puțin. Erau manifestările unui anemic, Liviu se obișnuise cu frazele. N-avea nimic altceva mai clar în cap, și nici nu se ostenea să găsească. Era cuprins de o lene insomnorată, dulce și satisfăcută, încît nici nu simțea nevoia, pe atunci, să clintească de la locul lor toate aceste alcătuiri verbale.) „Se dă, iubiți poporeni, o luptă teribilă, pe viață și pe moarte, de care vorbește și apostolul neamurilor, Pavel : „... văd altă lege întru mădulările mele, luptînd împotriva legii minții mele și dîndu-mă pe mine rob legii păcatului, care este întru mădulările mele. Ticălos om sînt eu, cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?" (Epistola către Romani, 7, 23—24.) E războiul dus de instinctul sexual și care a format două tabere : învingători și învinși. Tu unde vrei să fii, tinere, sau unde ești în prezent ? Lupta din tine te-a dus la biruință, sau la înfrîngere ? Dacă ai căzut, nu te teme, că te poți mîntui din letargia în care te afli, iubite fiu sufletesc ! Te poți ridica

din gunoi, din mocirlă, te poți trezi din pierzanie, te poți elibera din moartea vieții superioare prin instinctul sexual. Lutul moral, mocirla, smîrcurile, putregaiul, țărîna, mormîntul nu sînt făcute pentru tine. Scoală-te, îți zic, destinul tău nu e de a purta pe o targă de lut un hoit și un suflet de mort! (Cînd striga, „scoală-te“, tresăreau din somn pe lavițele lor, toți bătrînii. Cei tineri, stînd în picioare, simțeau o poftă grozavă să rîdă de bătrînii speriați, dar nu puteau, fiind aproape de altar. Atunci, se uitau înapoi. Acolo se buluceau fetele, totdeauna mai numeroase, chicotind în voie, fiindcă nu se auzea pînă la popă). De ce, dar, să tînjești după plăceri, care nu sînt altceva decît întunecata poartă a iadului? De ce să mori, tinere? De ce să te descompui? Nu fi horn care slobozește fum, locomotivă care gîfîie neputincioasă să tragă trenul cu vagoanele vieții! Nu fi cadavru, ci inimă! Iubitul meu fiu sufletesc, știu că vei zice: Bine, m-am ridicat din mocirla spirituală, dar totuși a rămas în mine sentimentul iubirii. Și tocmai din acest motiv vreau să-ți vorbesc, tinere, despre iubire, ca să-i păstrezi caracterul divin și preaînaltul ei destin tulburător.“ („Da, acum îmi dau seama, murmură Liviu, destinul iubirii e, într-adevăr, tulburător!“) „Omul e făcut ca să-l iubească pe Domnul. Dar vei zice: Eu simt iubirea față de creaturi. La care eu îți răspund cu cuvintele iubirii veșnice: „Să iubești pe aproapele tău ca însuți pe tine“. („Auzi, mă, îl imboldea cîte-un țăran pe vecinul său, moțăind, auzi ce zice domnul părinte, păcătosule! Să-l iubești pe vecinul tău, nu să-l sudui și să te bagi cu plugul în brazda lui...“)

„Vei zice însă: E adevărat, așa este, dar eu simt iubirea față de persoanele de sex contrariu. La care, tinere, eu îți răspund tot cu revelația iubirii veșnice și cu apostolul: „Sînt datori bărbații să-și iubească muierile lor ca și trupurile lor“. (Pluralul acesta dubios, „muierile lor“, folosit de apostol, intenționa Liviu într-o vreme să-l evite, ca să-și potrivească argumentația numai la singular, să nu înțeleagă oamenii ce spun sfinții. Dar își dădu seama că oamenii nu luau pluralul sfinților în seamă, nici n-aveau de gînd să-l rețină.) Criza și cumpăna tinereții tale, tinere, băiat sau fată, ce ești, nașterea iubirii în inimă și însăși creșterea ta psihologică fac parte dintr-un plan divin, care este acela de a adăpa setea de dragoste a unei

alte ființe, spre rodirea neprihănită a seminței ce va încolți la căldura tainelor vieții. (La pasajul acesta, popa îngroșa vocea și o lăsa să curgă șoptit, tainic.) Domnul vrea să-i fii un colaborator harnic la opera de propagare și de conservare a neamului omenesc. De aceea, tinere, cînd simți în tine puterea nimicitoare a cascadei patimilor, gîndește-te că tinerețea nu este altceva decît trecerea de la starea pasivă la starea activă a naturii, în vederea fecundității." (Cînd ajungea aici, toți feciorii și fetele, despre care Liviu știa că se mai jucau seara pe marginea șanțurilor, adică încercau să treacă la starea activă, toți își plecau capetele, roșind pînă-n vîrful urechilor. Ascultau așa, cu ochii în pămînt, interesați. Atenția lor îl îmboldea pe Liviu să continue cu pilde de-acestea auzite de la alții, pe care el, copil de țăran, nu și le-ar fi putut imagina niciodată singur. Țăranii nu vorbeau în familie despre chestiuni sexuale. Dacă auzeau ceva, își luau băiatul sau fata deoparte și le spuneau printre dinți : „Nu ți-i rușine, mă, sau tu, să te gîndești la prostii ?" Dar Liviu, vorbind pe-atunci țăranilor, și încă în biserică, despre toate aceste probleme complicate și tainice, știa, ca și superiorii săi, că se impune, îi domină, îi poate duce unde dorește. În ce privește dragostea, el vedea bine că satul nu-și schimbă legile simple, străvechi, după predicile sale întortocheate. Pericolul dezmățului, la niște oameni săraci, obosiți, nu putea fi amenințător. Sistemul acesta de predici încărcate de întrebări groaznice și de răspunsuri confuze era inventat de prelați și demnitari religioși bine hrăniți, pentru oameni pe care, desigur, și-i închipuiau în huzur, asemenea lor. Preoții de țară luau în spate sacul burdușit cu astfel de principii și-l deșertau într-o lume ce avea cu totul alte griji decît amorul. Dar părintele o ținea tot înainte, cu exemplele împrumutate, încercînd să se amăgească în credința că ar îndeplini astfel și o misiune apostolică.)

„Va să zică, scopul vieții tale, tinere, este iubirea și fecunditatea. Ca să înțelegi acest lucru, iată cum ar trebui să discute, fără ocol, mama ta cu tine : „Dragul meu, iacătă, ai ajuns și tu om serios. Fără îndoială că de multe ori ți-ai pus întrebarea de unde vin oare copiii mici. Că-i aduce barza sau moașa, știu că tu nu mai crezi acum și spui că sînt basme pentru copii, ca cele șapte ciori sau piticii și Albă ca Zăpada. Hai să discutăm deschis." Da, așa trebuie

să se apropie de copilul său o mamă bună, iubiții mei credincioși. „La oameni se întîmplă ca la flori, unde, afară de cîteva excepții, numai atunci se face fructul cînd floarea femeiască a fost fecundată de polenul unei flori bărbătești. La plante nu există dragoste între flori, ci sacra împerechere se face cu ajutorul vîntului, sau printr-un bondar care, zumzuind, are de grijă ca cei doi germeni să se întîlnească. Acum înțelegi, desigur, dragul mamei, și de ce se vorbește cu atîta teamă și rușine de părțile trupului care servesc la zămislirea pruncului. Ele trebuiesc ținute curat și în sfințenie, nu pentru că sînt lucrul cel mai desăvîrșit, dar pentru că de ele depinde nețărmurit de multă fericire omenească, pentru ca ele să fie păzite de orice pericol și rea întrebuințare și să nu vie sub stăpînirea gîndurilor rele."

(După ultima frază, flăcăiandrii se foiau, cum făceau interniștii în adolescența lui Liviu. În Zăpadia, tinerii se uitau mai ales spre băieții ciobanului Irimie.)

„Crinul virtuților, iubiții mei fii sufletești, este castitatea, abstinența sau reținerea, cum i-am mai putea spune pe limba noastră. Ea face pe oameni aproape egali îngerilor. Castitatea se numește nevinovăție, nevinovăția — cinste, iar exercitarea ei — onoare. Ea poartă, de asemeni, nuclee sau sîmburi de integritate sau neatingere. Într-un cuvînt, ea își are glia ei, cu totul aparte, gloria ei de a fi calitatea albă a sufletului și a trupului. Într-adevăr, cît timp fructele sînt cu totul întregi, pot fi păstrate unele în paie, altele în nisip și altele chiar în frunzele lor. Dar dacă au fost o dată cîtuși de puțin atinse de mîna omului sau de pămînt, este aproape cu neputință să le păstrezi altfel decît prin miere și zahăr, în compot și dulceață. Tot astfel, dragii mei, castitatea care n-a fost încă atinsă sau micșorată poate fi păstrată în mai multe chipuri, dar o dată atinsă n-o mai poate păstra decît o mare evlavie și mortificare, care, după cum am spus, adeseori este mierea adevărată a sufletului." (Auzi, tu Mărie, că și despre felul cum trebuie să facem compoturi și dulcețuri spune domnul părinte ! Doamne, că învățat mai poate fi !" șușoteau gospodinele.)

„Fecioarele au nevoie de o castitate extrem de simplă și sensibilă pentru a fugări din inima lor orice fel de curiozitate și pentru a disprețui cu un dispreț suveran orice fel de plăcere necurată, care, într-adevăr, nu merită să

fie dorită de oameni, din moment ce și animalele pot s-o dorească mai mult decît ei. Așadar, sufletele și trupurile fără prihană trebuie să se ferească de a pune cîndva la îndoială faptul că, fără comparație, mai bună este castitatea reținerii decît tot ce nu poate sta alături de ea, căci după cum spune marele Ieronim : „...dușmanul ispitește cu violență pe fecioare, dorința de a încerca voluptatea înfățișîndu-le-o infinit mai plăcută și mai bună de cum este". Aceasta, adesea, le zăpăcește foarte mult, întrucît, spune acest sfînt, ajung s-o considere mai plăcută pentru că n-o cunosc. Căci, după cum fluturașul blînd cînd vede flacăra zboară plin de curiozitate în jurul ei, pentru a încerca dacă e tot atît de plăcută pe cît de frumoasă și împins de această imaginațiune nu încetează pînă nu piere la prima încercare, tot așa tinerii noștri adesea se lasă în așa grad furați de greșita și nesocotita apreciere a plăcerii voluptăților, încît după mai multe gînduri curioase merg la urma urmei să se ruineze și să piarză într-una. Sînt mai nesocotiți, dragii mei ascultători, în aceasta decît fluturii, întrucît fluturașii au un oarecare motiv de a crede că focul ar fi delicios, pentru că, să recunoaștem, este așa de frumos, în timp ce aceia, deși știu că lucrul căutat este extrem de urît, totuși nu încetează, pentru aceasta, de a prețui mai mult decît face brutala lor desfătare."

(În acest moment, încîlcit, morfolit în vorbe, Liviu auzea iarăși cîte-un bătrîn scuipînd pe jos, deși îi rugase să renunțe la acest obicei, să folosească batista, cel puțin la biserică. Tinerii se foiau, cu subînțeles. Așteptau posomorîți. Știau ce urmează.)

„Dar lumea este, tinere, dușmanul principal al curăției, lumea aceasta despre carele vestitul scriitor Dante, care a călătorit cu gîndul prin Paradis, Purgatoriu și Infern, zicea că este lipsită de orice virtute, lumea aceasta despre care alte genii, chiar dacă nu erau de religia noastră, spuneau, ca Shakespeare, că e „o grădină cu iarbă sălbatică periculoasă", sau ca Schiller : că e „un seducător perfid". Și totuși, tinere, în această lume plină de mocirlă trebuie să trăim și să nu coborîm de la înălțimile supranaturale, luptînd împotriva cărților înveninate, a modei și a tovărășiilor rele. Da, cărțile, căci, iubiți poporeni, o tînără a citit o dată *La nouvelle Héloïse*, o carte de necredinciosul scriitor francez Rousseau. După ce a

terminat-o, s-a dus în piața din Geneva și și-a tras un glonț în cap, de i-au zburat creierii, și cu stropi de sînge a împroșcat statuia autorului."

(Din toate exemplele, cel mai mult îi impresiona pe zăpădeni, bineînțeles, povestea acestei fete. Femeile își țuguiau buzele a durere, apoi oftau: „Doamne apără și ferește, arză-le focu de cărți!" Numai cu unii elevi și studenți avusese Liviu, în cîteva rînduri, discuții înflăcărate pe tema aceasta. Mai ales cu Petre și cu Axente Borcea. Acum, după spovedania mare a Savetei, își dădea seama de ce era preocupat Petre de asemenea discuții. El citea mult și se ținea de aventuri. „N-are însă nici un rost să-l judec. Am iertat o dată totul, am dat dezlegare Savetei. De ce să mai revin, de ce să-i mai judec? se mustra sincer Liviu.)

„Da, iubiții mei, pentru că în anul 1921, o doamnă era pe patul de moarte și țipa: „Sînt pierdută!" Atunci a venit părintele ei spiritual și i-a spus: „Sărmană fiică!" „Da, sînt remușcată, părinte, pentru smintelile toate. Da, sînt vinovată, foarte vinovată. La început m-am îmbrăcat fără răutate, dar după aceea, deși știam că purtarea mea excită dorinți păcătoase, totuși continuam. Părinte, vreau să expiez." „Expiază cu părere de rău, spuse confensorul. Expiază cu privirea morții în mod supranatural." „Am făcut acest lucru, dar nu-mi ajunge. Am păcătuit în public, și în public vreau să repar greșala."

A cerut deci s-o înmormînteze în hainele ei de mireasă."

(Toate femeile mai în vîrstă plîngeau. Fetele și nevestele tinere preferau să plîngă decît să înțeleagă ceva despre pericolul modei. Ziceau: „Auzi, tu, hăi, c-o îngropat-o mireasă. Doamne, ferește-ne!")

„Alți mari dușmani ai omului, tinere, sînt simțurile sale, sau, cum spune sfîntul cel neprihănit, „pofta trupului și pofta ochilor". Simțul fundamental și cel care se răspîndește în tot trupul este „simțul pipăitului", care prin atingeri necuviincioase poate provoca dorinți necurate, poate comite adevărate crime." („Doamne, iartă-ne, se mai speria la început cîte-o fată, noi ne lăsăm pipăite de feciori, ca proastele!")

„Simțul gustului, prin alcool, poate să apese inima unui tînăr, și simțul mirosului, mai ales din cauza parfumurilor, îl împinge spre înclinări pofticioase. Simțul auzului, prin venirea în contact cu vorbele și conversațiile despre preo-

cupări periculoase, și simțul văzului, care e poarta prin care intră în inimă o mulțime de plante sălbatice, care dacă nu vor fi scoase la timp își vor da roadele. De aceea, dreptul Iov zicea : „Legătură am făcut cu ochii mei ca să nu mă gîndesc niciodată la fecioară". Căci ochii sînt ferestre prin care se prezintă minții un gînd simplu, apoi o închipuire vie, urmează plăcerea și pofta neorînduită și în sfîrșit consimțămîntul. Pericolul mare poate fi la filme, baluri, hore, vizitarea muzeelor cu animale și cu nudități, cu imagini și tablouri. De aceea, tinere, ia aminte vorbele mai-marelui apostolilor : „Toți treji, privegheați, pentru că potrivnicul vostru, Diavolul, umblă ca un leu răcnind, căutînd pe cine să înghită !"

Deși Liviu Ardeleanu se simțea acum obosit și enervat ca după un drum lung pe nisip, deși nu mai avea nici o poftă să se gîndească și să comenteze toate aceste fraze scrise de mîna sa, citi totuși mai departe predica veche de pe hîrtiile soioase, întoarse fiecare de douăzeci și cinci de ori, după numărul anilor „păstoriei"...

„Viața curată, tinere, e o viață de unire cu Domnul și cu Maica Precistă. (Cîte sensuri ambigui în acest Babilon al vorbelor, Doamne, Doamne !" exclamă Liviu.) Dar oare se întîmplă așa ? Nu, iubiți creștini. Căci o revistă franceză, numită *Enciclopedia vieții practice*, a făcut socoteala cum își petrece un om o viață de optzeci de ani. Și iată, dragii mei, la ce rezultate a putut ajunge : 3 ani învață, 8 ani se distrează, 7 ani se gătește, 6 ani mănîncă, 5 ani umblă, 3 ani vorbește, 11 ani lucrează, 3 ani citește și 34 de ani doarme. Atîta e totul : nici un timp pentru rugăciuni !"

(Amare recunoașteri ! Liviu și-aducea aminte că, odată, țîrcovnicul, la sfîrșitul liturghiei, ajutîndu-l să-și dezbrace odăjdiile, i-a spus : „Dacă ăia, domnule părinte, franțujii ăia, petrec 8 ani, se îmbracă 7 și mănîncă 6, atunci trebuie să fie mari boieri ! Noi stăm mai prost cu mîncarea și cu dormitu. De umblat și de lucru, nu ne putem plînge". Nici nu mai știa Liviu ce i-o fi răspuns atunci țîrcovnicului !)

„Și toate, iubiți poporeni, din cauza pe care o expune apostolul din duminica fiului rătăcit : „Au doară luînd mădularele lui Hristos, le voi face mădulări preacurviei ? Și așa este, tinere. Căci Sodoma și Gomora au fost cuprinse de acest păcat, pînă cînd nimicite au fost cu ploaie de foc, și în locul lor s-a iscat Marea Moartă, în care nu trăiește

nici un fel de vietate și deasupra căreia nici păsările cerului nu zboară, atîta este de puturoasă și veninoasă. Și cînd au mers evreii în orașul Settin, ca să se îndulcească nelegiuit cu muierile moabiților, 24. 000 dintre ei au fost omorîți pe loc, și morți au rămas. Dar și în zilele noastre putem observa aproape zilnic pedeapsa asupra celor care cad în necurăție. Mergeți, dragi poporeni, la un spital pentru boale venerice, adică lumești, și vedeți !“ („Ba, să se ducă supărarea !“ își ziceau toți în gînd. „Doamne, ferește-ne de freanț, că ăla-ți mîncă nasul și urechile ca lu Anăsia din Glod !“)

„Se povestește, dragi creștini, că pe un vechi anahoret sau pustnic l-a petrecut odată către casă un înger. Trecînd ei pe lîngă cadavrul sau hoitul unui cîine, îngerul n-a zis nimic. Trecînd însă pe lîngă un tînăr care era îmbrăcat în hainele cele mai elegante și mirosea de la o poștă a tot felul de parfumuri, numai ca să poată încerca, să poată ademeni și atrage pe fete și muieri, îngerul se ținea de nas și i-a spus anahoretului : „Vai, cum pute !“ Întrebîndu-l călugărul cum de trecînd pe lîngă hoitul cîinelui n-a zis nimic, iar acum își arată așa de tare neplăcerea, îngerul ce credeți că i-a răspuns ? „E curvar ! Iar la noi în cer, mai neplăcut este el decît hoitul cîinelui !“

(„Arză-i focul de curvari !“ se indignau babele. Unii bărbați se uitau lung la cantor, în strană. El se făcea că citește, nepăsător, din cărțile vechi, chirilice.)

„După cum ni se povestește în cartea a patra a împăraților, Izabel se îmbrăcase în hainele ei cele mai frumoase, își unsese fața și își împodobise capul, ca să placă regelui Iehu. Dar acesta, iubiți tineri, porunci servitorilor săi să o arunce pe fereastră, iar dacă femeia căzu, venit-au cîinii și-i linseră sîngele și-i mîncară măruntaiele, așa că trecătorii se întrebară cu drept cuvînt : „Aceasta este Izabel ?“

(„Doamne, dar mulți păcătoși mai erau și pe vremurile alea ! se gîndeau țăranii. Și nu oameni proști ca noi ; împărați și regi !“)

„Aici, frați întru Domnul, predica noastră se termină și strig vouă : „Tineri, căutați ca în mijlocul acestor zbuciumări să știți zice ca latinul : *absinte*, adică reține-te, și deodată cu stomacul să fie mortificate și simțurile despre care am vorbit : pipăitul, mîinile, ochii, urechile, limba. Mortificația e suferință, munca e suferință. Luptă, tinere,

pentru victorie și suferință! Cu fața senină să vă consumați ca niște candele, și astfel să vă înfrățiți cu veșnicia."

„Doamne, își zise în sfîrșit Liviu Ardeleanu, împăturind hîrtiile și punîndu-le peste celelalte, în dulap, acum încep să înțeleg de ce s-a spus că vorbele sînt date omului ca să-și ascundă gîndurile. Dar eu nu vreau, nu mai pot să mi le-ascund. Mi-a fost destul, tată ceresc! Nu mai pot. Ce-ar fi dacă mîine, la despărțire, aș lăsa la o parte hîrtiile și le-aș vorbi oamenilor liber, cu ochii în ochii lor? Sînt convins că m-ar asculta, ca niciodată. Le-aș spune: Oameni buni, să nu vă mirați că vă vorbesc astăzi despre taina căsătoriei fără citate latinești și fără amenințări apocaliptice. Simplu, ca un om îndrăgostit, ca unul dintre voi. De azi încolo mi-am lepădat reverenda, ca să rămîn numai om. Un om fără reverendă. Sfîntul și trimisul din mine au fost o simplă glumă, o păcăleală. Da, da! Am dezbrăcat și hainele cuvintelor căptușite cu mătasă, cu minciuni foșnitoare, scînteind în mii de fețe ca brocartul cel scump. Acum puteți să-mi vedeți inima, inima mea adevărată. Uitați-vă ce stă scris pe fruntea mea, cu sîngele meu: „Iertați-mă, fraților, că v-am mințit!" Cu voie sau fără voie, v-am mințit douăzeci și cinci de ani, în fiecare săptămînă, chiar de mai multe ori pe săptămînă. V-am mințit pe voi pentru că m-am mințit pe mine. Pe mine — în fiecare zi, poate în fiecare clipă. Am ținut-o așa din copilărie. Cînd am avut primele îndoieli, m-am făcut că nu le bag în seamă, apoi mi-a fost ciudă, m-am revoltat, bineînțeles în genunchi, lîngă același scaun de spovedanie. M-am speriat și mi-a fost frică de-a binelea cînd mi s-a spus „Crede și nu cerceta!" Și am crezut din convingere, în minciună, iar cînd doream să nu mai cred, să cercetez, era prea tîrziu: mă obișnuisem, eram chiar plătit de ea, un salariat în toată puterea cuvîntului. Ea m-a sfințit, m-a îmbrăcat, da, da, nu vă uitați așa mirați, minciuna mi-a dat să mănînc și să beau, mi-a dat situație și rang, mi-a dat femeie, după obligație și conveniență, mi-a dat tineri să-i cunun, indiferent dacă se iubeau sau nu, și bătrîni să-i înmormîntez, fără ca ei să fi știut vreodată căldura iubirii și a familiei. Minciuna m-a pus să răscolesc cu mîini străine sufletele oamenilor, să le vindec foamea cu amăgiri, setea de viață cu promisiunile „lumii de dincolo". Da, așa să știți, frații mei, gura aceasta a cîntat minciunii din chimvale de aur, ca să nu poată afla

nimeni că sînt surd, i-am ars mirodenii ca să nu vă amiroase, vouă tuturor, mortul din mine, pe care n-avea cine să-l dezlege și cine să-l îngroape. Da, da, așa e ! De ce vă mirați atît de tare ? De ce vă dați ghionți, fetelor și voi, băieți ? De ce nu mai dormiți, sforăind ca totdeauna, bătrîni osteniți ? Vedeți ce bine e cînd omul spune adevărul ! Și voi de ce v-ați îndreptat de spate, ascultîndu-mă, femei bătrîne, uscate înainte de vreme, încovoiate de muncă, de legănarea copiilor, ca niște scoabe ? Vedeți că și eu sînt om ? ! Vă îndoiți cu toții, poate credeți chiar că sînt nebun. Nu-i adevărat, sînt om întreg, sînt om îndrăgostit. Am divorțat de minciună, ca să mă logodesc cu adevărul. Nu ! Nu sînt nebun ! Pipăiți-mi palmele și coasta, pipăiți-mi fruntea și, dacă puteți, sufletul. Toate sînt la locul lor, totul e normal. Ori nu-mi dați voie să fiu om ca voi, să mă dezbrac de reverenda îndoliată și ponosită, să fiu unul de aici, pierdut printre voi ? Numai atîta doresc, și cred că nici nu-i chiar așa de mult. Ce ziceți, mă puteți înțelege, sau nu ? Dacă vreți, haideți să punem la vot, cum faceți voi la adunările voastre de la colectivă. Să vedem, cine e împotrivă ? A, doamna preoteasă e prima ? Păi, bineînțeles, oameni buni ! Fără vorbele mele foșnitoare n-ar mai suna arginții voștri în buzunarele ei, n-ar mai avea de ce răsfoi catastiful, blestemînd pe cei care nu aduc donații, prescuri și parastase, grîu și cucuruz, tămîie și „sărut mîna". Nu-i așa că doamna preoteasă se cuvine să fie prima ? Foarte bine ! Altcineva ? Parcă a mai ridicat cineva mîna și repede a lăsat-o jos ! Cine ? Dumneata, nană Mărie ? Nici un tînăr ? Las', că vă știu eu ce-i în inima voastră ! Mi-ați da dreptate, dar nu puteți, sînteți niște egoiști, bătrînilor ! Așa-mi trebuie ! Vă pregătiți de ducă pe potecile alunecoase ale lumii „de dincolo", cu grija căreia v-am obișnuit eu și alții înaintea mea. Așa-i ? Vreți să aibă cine vă citi slujba prohodului la groapă, la cele douăsprezece „hodini". Las', că vă știu eu, bătrînilor ! V-a apucat cumva dragostea de moarte ? Nu ? Atunci, de ce nu mă lăsați și pe mine să trăiesc ca oamenii, să iubesc pe cineva, să cred în ceva ? Mai am de trăit aproape o jumătate de viață, nu-i așa „domnule părinte" ? Liviu Ardeleanu, care „a greșit cu toată viața lui", s-a oprit acum la mijlocul drumului. Cu greu, dar tot s-a hotărît și a tăiat în două firul ursitoarelor. Jumătatea care i-a mai rămas vrea s-o toarcă singur. Adică nu singur !

De ce tot singur? Nu i-a fost destulă cealaltă jumătate de viață singuratică? Pe cine a avut el lîngă sine? Sărăcia de-acasă, lipsa mamei, zidurile igrasioase, slujba și clopoțelul reverendissimului Frățilă, cărțile obligatorii, teologia, dogmele, cazuistica! Pe cine a avut Liviu Ardeleanu aproape? Bucuria unei familii de nebuni, zgîrciți, meschini, în care a intrat, zice-se, de bunăvoie, în fugă, pentru a se putea sfinți! O jumătate de viață am fost singur, deși nimeni n-a băgat de seamă. Uneori nici eu însumi, fiind ocupat cu meseria de-a ațița ura oamenilor față de propria lor sănătate, tinerețe și iubire. Acum vreau să fiu împreună cu ea. Ziceți-i cum vreți voi: lume nouă, sau altcumva, pentru mine se cheamă Iubire. Că are și chipul unei femei, că și-a găsit cuib și în inima ei caldă, nu-i nimic, nu mă supăr. Știți voi care e adevărata dragoste? Una singură. Poate greșesc, dar nu mint, pot să vă jur, e una singură: cea care nu omoară viața, nu-i stîlcește frumusețile, nu-i sugrumă gîndurile, bucuriile simple și nădejdile dureroase, care nu retează aripile adevărului! Credeți ce vreți, mirați-vă, puteți să-mi spuneți chiar că sînt cu mintea rătăcită. Nu-i adevărat, sînt un simplu om, un om fără reverendă!"

A doua zi, Liviu Ardeleanu n-avu curajul să rostească în fața oamenilor această predică. Se grăbi să le dea drumul acasă cu o jumătate de ceas mai devreme.

Teama de puterea tradițiilor, ori numai simpla grabă, îl făcu să treacă prea ușor pe lîngă acea clipă neobișnuită, cu care ar fi putut începe, deschis, o jumătate de oră de adevăr, grea cît douăzeci și cinci de ani din viața lui, din viața satului. Fugea grăbit, să prindă din urmă timpul, a cărui valoare abia acum o ghicea. Era însetat să deosebească nervurile minutelor, jumătăților de oră și orele întregi, zilele, săptămînile, anii. Setea aceasta oarbă, aproape animalică, de a-și recîștiga viața, de-a nu mai fi singur, de-a iubi, de-a munci, de-a trăi cinstit, îl făcuse egoist.

Luni seara, în timp ce Hordiș pusese foc în familia lui Octavian Borcea de pe ulița popii, Liviu Ardeleanu porni ca un străin, fără să spună nimănui nimic, prin curtea bisericii, peste grădinile verzi, spoite de lună, peste cîmp, să nu-l vadă nimeni, pînă va ajunge în gara orașului copilăriei și tinereților sale, unde îl aștepta Saveta. Lăsă acasă, pe măsuța din verandă, un plic închis.

În săptămînile de după Înviere, Liviu o mai spovedise încă de cîteva ori pe frumoasa femeie tînără, ieșită la lumină din hainele ei de doliu ca un fluture colorat dintr-o crisalidă cenușie, respingătoare. O spovedise lîngă altarul împărătesc al Dealului Viilor, cu toate făcliile stelelor aprinse.

Se înțeleseseră din timp cum să plece.

Cînd se apropie de peronul gării Blaj, Liviu, cu un singur geamantan în mînă, ca un școlar, se uita neliniștit în dreapta și-n stînga, de parcă toți foștii lui superiori — și reverendissimul Frățilă și reverendissimul Preda și părintele Alexandru — toți foștii lui colegi de teologie — deveniți preoți de țară — ar fi ieșit acum din întunericul nopții și-ar fi dat buzna în lumina puternică ce supraveghea țesătura liniilor de fier.

El le spusese însă tuturor adevărul, în toate nopțile acelea contaminate de dragoste, cutreerate de reproșurile lor moralizatoare, săptămîni în șir, în toiul unei lupte acerbe, dată cu sine însuși, ca un războinic medieval ce se întoarce acasă cu platoșa și armurile lipite de piele, greu de lepădat, lăsînd urme de sînge.

Făcu un semn cu mîna stîngă în aer, părînd că vrea să se apere de ceva, ori numai să-și șteargă fruntea îmbrobonată de sudoare. Gestul acesta îl trezi din starea de toropeală, ce-l predispunea la convorbiri cu umbrele. Într-adevăr, mulți dintre foștii lui superiori religioși, din foștii lui profesori, poate și unii colegi, erau acum umbre rătăcitoare. Unii muriseră, alții îmbătrîniseră pretimpuriu, părăsind cinul bisericesc și intrînd în slujbe mărunte, pentru a cîștiga o pîine cinstită, lor și familiilor lor. Erau anii de după unirea bisericii greco-catolice cu cea ortodoxă, unire pe care unii dintre ei o socoteau un fel de blestem. „Poate că pentru voi a și fost un blestem ! îi venea lui Liviu să exclame. Un blestem trimis de Pronie, să vă alunge ca pe zarafi din templu. Nu, exagerez ! se corectă el repede. N-ați fost zarafi și caiafe ! Dar de mințit v-ați mințit în primul rînd pe voi și, de aceea, pedeapsa trebuia s-o primiți ca pe-o răsplată a propriilor fapte. M-ați mințit și pe mine, i-ați mințit și pe alții. Din partea mea, iertare ! Odihniți în pace, cei care v-ați petrecut dincolo, în tărîmul umbrelor ! Trăiți liniștiți, voi toți care ați renunțat la minciună ! De silă sau de voie bună, ca mine. Oricum ar fi, pe voi și pe copiii voștri, să vă binecuvînteze sfînta

taină a adevărului !“ „Și bucuria dragostei !“ adăugă el într-un tîrziu, cînd se trezi față în față cu Saveta, pe peronul aproape pustiu.

Femeia era îmbrăcată într-o rochie albastră, ținută în dulap de mult, din anii cînd singurătatea o alunga pe toate dealurile, iar bădărănia soțului o arunca în brațele studentului Petre Borcea, sau a altora ca el. Aștepta, zgribulind, lipită de peretele gării, cu o pereche de desagi mari lîngă ea. Își încărcase acolo toată averea la care mai ținea : niște haine ce-i aminteau de tinerețe, unele cusute chiar de mîna ei, niște păpuși vechi, ceva pînză și stofe necroite încă, farfurii, două ulcele de pămînt, o năframă groasă de iarnă, pe care acum o scosese, așezîndu-și-o pe umeri, să n-o mai zgîlțîie frigul miezului de noapte.

— Bună seara ! se grăbi Liviu s-o salute, îndată ce-o descoperi în colțul acela luminat de becuri puternice, nemiloase cu îndrăgostiții, care preferă umbra sau chiar măștile întunericului.

— Bună seara, răspunse Saveta, tresărind. Ai ajuns ? Nu te-ai întîlnit cu nimeni ?

— Nu. Și chiar de m-aș fi întîlnit, ce-mi pasă ? !

— Ba, îți pasă, Liviule, îl corectă femeia, lipindu-se înfrigurată de trupul lui. Știu eu că-ți pasă, chiar dacă vrei să mă liniștești, mințind.

— Nu mint. Nu te mint, crede-mă ! M-am mințit prea mult o viață întreagă, ca să mai am poftă și-acum, în ceasul al douăzeci și patrulea.

— Chiar al douăzeci și cincelea, Liviule, dacă mai așteptăm mult aici. Spune-mi, mai bine, pînă unde să iau biletele ? Încotro pornim ?

— Ai uitat, fată dragă ?

— Nu. Dar vreau să te mai întreb o dată : nu cumva te-ai răzgîndit ?

— Deloc ! Ia, deocamdată, biletele pînă la Arcud. Dacă vărul meu, Gheorghe, contabilul de la gostat, n-o vrea să ne primească, țara asta e mare. Vom găsi undeva un colț și pentru noi !

— Bine, Liviule. M-am încredințat ție, du-mă unde vrei !

— Nu unde vreau. Numai unde e bine, unde se poate...

— Bine. Dacă vii tu cu mine, mă duc și pe lumea ceialaltă !

Liviu o îmbrățișă din nou, sărutînd-o puternic, speriat iarăși să n-o piardă, să nu i-o fure cineva.

Trenul veni tîrziu și greu, într-adevăr ca de pe alt tărîm. Pufnea de parcă ar fi fost doamna preoteasă Nuți, furioasă, multiplicată la infinit. Parcă ar fi fost revolta întruchipată din acea stare larvară, de indolență și dezgust, în care se complăcuse Liviu atîția ani, întreruptă brusc, asvîrlită acum împotriva ei însăși, cățărîndu-se nervos pe zidul negru al nopții.

În seara aceea, Octavian veni acasă tîrziu. Dimineață fusese la moară, după amiază se duse iarăși la Artimonuț, să-i ajute la ridicarea casei. Era turnată fundația de ciment și începuseră s-așeze cărămida. Se întoarse rupt de oboseală. Cînd intră pe ușa curții și văzu lampa încă aprinsă în bucătărie, nu-i păru a bună. De obicei, în serile în care Octavian întîrzia pe undeva, bătrîna Mărie îi lăsa mîncarea pe masă și trăgea lampa. Deși nu-i era foame — cinase în seara aceea la fecior — omul se duse în bucătărie, să vadă ce s-a întîmplat. Că era îngrijorat, se cunoștea după fruntea încruntată și sprîncenele lăsate streașină deasupra ochilor obosiți, veșnic căzuți în orbite.

— Ce-i, de ce nu dormiți ? o întrebă pe maică-sa. La spatele ei se ascundea, cu ochii plînși, Lucreția. Octavian observînd-o, nu mai așteaptă răspunsul bătrînei și întrebă fata : De ce-ai plîns, tu, iar ? Ce s-o întîmplat ? Că, răspunde, de ce taci ?

— Cum să nu plîngă, mă ?! C-auzi că-i dă afară pe toți, zise Mărie.

— Pe cine ?

— De la școli, și de la serviciuri. Auzi, că și pe Petre...

— Cine-i dă, mumă ? Ce tot îndrugi acolo, spune, ce s-o întîmplat ?

— C-o fost, mă, un inspector, ori mumă-sa-l știe ce-o fost, o zis că-i special și dacă nu scrieți o hîrtie, o declarație de-aia...

— Cine-o fost, Onișor ?

— Ba nu, că pe Onișor îl cunoaștem noi, cum să fie, n-o fost el. Altul. Înainte de-amiaz o stat pe la dascălu. Cu Onișor o fost. Da la noi o vint singur, și numa acuma, cătră sară. Zbiera ca un țap, mînce-i freanțu limba ! Mai bine că n-ai fost acasă, Doamne ferește, că cine știe ce mai ieșea ?! Auzi, tu, să se atingă de familia noastră și de copii...

Bătrîna îi povesti, precipitat, toată tărăşenia cu Hordiş Octavian ascultă cît ascultă — bătrîna nu mai termina toată noaptea, dacă te luai după vorbele ei — şi le spuse femeilor, din uşă :

— Că, daţi-l dracului şi culcaţi-vă ! Cum să-i deie afară ? Sînt ei alţii, mai mari. Să nu mai plîngi, tu, auzi ? Culcaţi-vă şi vă vedeţi de treabă, că v-apucă miezu nopţii!

Se duse în şură, unde avea aşternutul sus pe paie, în partea de către Miliuţă. Acolo dormea cu Octavian cel mic, care, văzînd că nu vine tată-său, se sui singur, îşi trase pătura pe cap şi adormi butuc, năpădit de oboseala zilei.

Octavian se trînti lîngă băiat. Dorea s-adoarmă cît mai repede, dar nu putea. Se răsucea cînd pe-o parte, cînd pe cealaltă. Parcă toţi puricii din Zăpadia s-ar fi strîns în aşternutul lor, şi acuma tăbărau pe pielea lui arsă de soare, îmbîcsită de sudori şi de praf. Voia să se stăpînească, să nu-şi mai aducă aminte de tot ce-i povestise maică-sa, Mărie, poate înflorind pe ici, pe colo, cum fac toate bătrînele. Voia să scape, dar degeaba. Într-un tîrziu, se gîndi să se ducă în grajd, să-l scoale pe tată-său, pe Artimon, şi să-l întrebe pe el. Dar nu, nici vorbă ! Cum să se ducă ? Şi aşa discuta destul de rar cu bătrînul, chiar şi în treburile gospodăriei. Cum era să-l trezească aşa, tam-nesam, în puterea nopţii, să-l întrebe nu ştiu ce prostii, spuse de unul care azi e-aici şi mîine nu-i ? Cum dracu să se teamă de nişte vorbe ?

„Auzi tu, s-o atins el de familia mea ? Părăstasul mamii lui de cioflingar, că n-am fost acasă ! Îi arătam eu cum vine treaba cu aruncatul copiilor ! Că, mă — începu să discute cu străinul pe care-l văzu azi-dimineaţă, dacă o fi ăla, şi nu altul — că, mă, eu i-am făcut şi i-am crescut mari. I-am dat la şcoli şi la meserii, i-am îmbrăcat cu mîinile astea, după pămîntul ăsta, mult-puţin cît o fost, că l-am muncit ziua şi noaptea de mi-o murit şi nevasta, mă. Eu şi cu bătrînii ăştia l-am muncit. Cum să-i dai tu afară de peste tot ? Cum ? Vascrisa şi-un car de sfinţi, că n-am fost acasă, să vedem cum mai spuneai tu ce-ai spus ! Că mă, Onişor nu-i tot membru de la partid ? El de ce nu s-o atins niciodată de noi cu vorbe de astea ? De ce ?“

Cînd ajunse furios de tot, năduşit de întrebările măcinate în gol, se întoarse pe partea cealaltă. Îşi şterse fruntea, de parcă ar fi ieşit cu coasa la capătul unei brazde lungi, pornită încă de la amiază. Părea ameţit, şi cînd

credea c-o să adoarmă, se împiedica ba de-o vorbă a străinului, ba de alta.

„Îl dau afară pe Petre ? Păi cum, mă, cum să-l deie ? Nu vi-i destul c-ați băgat zîzanie între mine și el ? Ce mai vreți acum, să mă duc la Tău, la Saveta ?“ Numai surprinzîndu-se că-i poate trece prin cap o astfel de întrebare, și simți parcă un nod amar în gît, se ridică în coate, dădu țolul jos de pe el. „Ptiu, stropși-v-ar dracu, că mușcați ca viperele !“ Puricii nu-i dădeau pace. S-ar fi sculat, dar unde să se ducă la miezul nopții ? Se auzea cîinele lătrînd din cînd în cînd, și chelălăind de parcă s-ar fi rugat de cineva. Octavian coborî și se îndreptă spre el.

„Că, mă, te-or uitat și pe tine în legătură. O fost ăla la noi, și pe tine te-or uitat. Hai, du-te c-o să-ți dau eu dimineață de mîncare !“ Dezlegat, cîinele țopăi bucuros, de cîteva ori, în jurul stăpînului, apoi ajunse din cîteva sărituri drept la valăul vitelor și holpăi setos apa încălzită de peste zi, sălcie, leșietică. Octavian se îndreptă spre grajd, să vadă ce fac vitele. Rumegau și gemeau ușor. Erau sătule. Nu se auzea decît sforăitul lui Artimon. Afară era noapte senină. Stelele înțepau.

„Dă, Doamne, să pot adormi !“ îngăimă Octavian, urcîndu-se iar în șură, la așternutul de care i se făcuse silă. Dar nici pomeneală de somn ! O voce, de parcă ar fi fost și n-ar fi fost a nevesti-si, îi sufla ceva în urechea stîngă. Se ridică într-un cot, se uită spre băiat — nu cumva vorbește el prin somn ? — își duse mîna la frunte, ștergîndu-și sudoarea.

„Dacă îl dă afară pe Petre ?“ se auzi și mai limpede vocea ei, a Silviei.

„Cum, tu, ce-ai zis ?“ întrebă neîncrezător, șoptit, Octavian.

„Dacă-l dă afară pe Petre, cine-l mai ajută pe Ion ? Cine-i mai cumpără haine și cărți ?“

„Că, să vie amîndoi acasă !“ zise omul, supărat.

Fără să vrea, se angajă în discuție. Familia era durerea lui și fiecare nume de copil îi lăsa o rană deschisă.

„Așa, să vie acasă, repetă vocea. Ai tu cap, mă omule? Dacă-l dă afară și pe Axente, ce te faci ? Că doar el îi poartă de grijă Lucreției. Și asta-i fată mare acum. Pe lîngă cheltuielie școlii, îi mai trebuie multe...“

„Taci, tu, cu cheltuielile. De ce face luxuri ? Și ce-i dacă-i poartă Axente de grijă ? Doar îs frați...“

„Îs frați. Numa dacă-l dă și pe Axente afară..."
„Să vie și el acasă !"
„Așa, să vie acasă !" se auzi din nou vocea.
Apoi se făcu liniște.
„De Artimonuț de ce nu mă întrebi, tu ?"
Nici acum nu-i spunea Silviei pe nume. Dacă n-o făcuse în viață, cum să-i spună acum, cînd e moartă de atîția ani ? El era doar treaz, nu visa, nu dormea, sta cu ochii deschiși, pironiți în întuneric, și se gîndea.
Vocea Silviei nu răspunse.
Omul tresări, se uită atent în jur. Nimeni. Golul și noaptea. Își șterse năduşeala de pe frunte și încercă iarăși să adoarmă. Era însă foarte intrigat că vocea nu-l întrebase nimic de unul dintre copii, de Artimonuț.
„Că nici ei nu mă lasă să mă duc la lucru. Adică Anuță, nu el. Ea ține cu mine", își zise în gînd Octavian. „Ține pe dracu, și-o întoarse tot el, repede. Ține cu averea. Am priceput eu unde bat vorbele ei de azi. Ce-i pasă ? ! El face zile-muncă, cîștigă bucate și bani, și mie-mi scoate ochii cu cîte-o porție de vinars. Ba nu, că ne-o dat și o mînzuță. Mai lesne ca-n tîrg, adevărat. Ne-o dat-o, vezi bine, că-n vara asta a fost secetă, și nutrețu-i scump. Mînce-i-o cîinii ! Să și-o ducă înapoi. Ia-o tu, hameșo, că alte zile de lucru tot nu mai pupi de la mine. Nu. Nu mă duc la ciurda colectivului, da nici la voi nu mai viu !"
„Nu te duce la lucru !" răsări din nou vocea.
Octavian parcă aștepta răspunsul ăsta. Glasul din întuneric nu-l tulbura de loc.
„Nu mă duc, nu. Da cum dracu mă descurc ? Nu vezi că în vara asta s-o făcut cucuruz bun în hotar ? L-or arat mai afund. Că nu-s prost eu, nu mă învață ei pe mine plugărie. Da așa-i ! Bagi tractoru și te vede Dumnezeu. Numa de ce-o îndrăznit ei să se atingă de mine și de familia mea ? Cum să-i deie afară pe toți ?"
„Pe toți", punctă vocea, cu accentele ei supărătoare, gîndul aproape liniștit al lui Octavian.
„Pe toți ! Bine, n-au decît să vie acasă, continuă omul — că nu mă fac de rîs din pricina lor. Auzi tu, vascrisu mamii lui de nădrăgar, să intre el în casa noastră și să ne sperie ! Mă, da știi tu cine-i Petre ? Voi l-ați făcut comunist, și-acum tot voi să-l dați afară ? De-aia m-am sfădit cu el, de nici nu mai scrie acasă ? Da cine te-o trimes, mă, la noi ?"

Vocea nu răspunse nimic. Poate nu știa nici ea cine-l pusese pe străinul acela arțăgos să se prindă de piept cu familia lui Octavian Borcea.

Omului îi trecu prin cap un gînd, dar nu-i venea să-l creadă. „Nu, mă, învățătorul nu te-o putut îndemna la așa ceva. Sîngele nu se face apă, niciodată. Nu crez. Nu te-o învățat. Dacă nu pentru mine, cel puțin pentru copii! Auzi, pentru Petre și Axente, mă! Și pentru ăilalți. Mă duc eu dimineața să-l întreb. Vedem noi. Ba, că nu mă duc — se răzgîndi foarte repede. Mă descurc și singur. Fac o întrebare la popa!“

Pînă la urmă, nici ideea cu popa nu-i prea conveni. „La spovedit n-am fost — își spuse — de copiii mei mai mari s-or atins și ei. Preoteasa îi tot bagă în cap lu mama Mărie una și alta în legătură cu Axente, cu Lelica. Ce amestec are ea? Adică, să mă mai gîndesc. La cine să mă duc?“ Își aminti că-i mai datora popii și două feldere de grîu și 100 de lei, o parte din dania cu care zăpădenii îi completau salariul. Altfel, le făcea preoteasa reproșuri, îi nota la catastif. Totuși, Octavian mai avea încredere în popa. Cumva începuse să-și lege și de el gîndul împăcării cu... „Cu cine? se întrebă posomorît. Nu mă duc la nime. Văz eu mîine dimineață. Doar totdeauna m-am condus singur, de capu meu. N-am întrebat pe nime. Și ce? Dacă nu mă las sfătuit de copiii mei, că-s mari și învățați, să mă poarte de nas străinii?“

Îi veniră, pe rînd, în fața ochilor înroșiți de nesomn toți copiii. Și el părea că-i trece în revistă pe toți șase, ca un comandant care vrea să-și dea seama ce oameni mai are în subordine. Să pornească, dar încotro? Cine-l mai ascultă? Cu cine se bate el în definitiv? Și pentru cine?

Toate i se învălmășeau în minte.

„Culcă-te! răzbi de undeva de sus vocea, care se vede că n-avea nici ea somn. Culcă-te!“

Și omul adormi într-un tîrziu, strîns lîngă trupul cald al lui Octavian cel mic, care dormea liniștit sub pătura ponosită de lînă aspră.

Deși se lumina de ziuă, vremea era întunecată. Norii zideau cerul dinspre Tîrnăveni, acoperind cu peretele lor mișcător răsăritul soarelui. Rar mai scăpa prin spărturi cîte-o rază roșie, ce-njunghia văzduhul morocănos. Era

vremea tunetelor și-a fulgerelor zvîcnite, dar cu toate astea, ploaia se anunța pe tăcute, răbduric, foarte sigură pe sine.

Bătrînul Artimon se sculă și, după ce puse vacilor de mîncare, ieși din grajd, să le scoată apă în valău. Cercetă o dată cerul de jur împrejur și văzu că ziua se anunță ploioasă.

„Las', că-i bună ploaia — își zise omul. Se mai înmoaie pămîntul, să-l poată întoarce ăștia cu tractoarele. Îi bună drăguța, numa de-ar veni curată."

Se spălă în valău, pe mîini și pe ochi, apoi strigă înspre casă :

— Ioane, scoală-te, mă copile, că trebuie să cărăm fînul de după moară ! Vine ploaia și-i păcat să-l apuce acolo, strîns gata. Îl ducem la colectiv, că din fînul ăsta trebuie să ne deie și nouă, pentru vitele de-acasă. De ce să-l lăsăm să-l bată vremurile acolo ? Hai, scoală-te, că după amiaz poți tot dormi dacă plouă !

Ion se sculă, se frecă îndelung la ochi, porni apoi să se spele și el în valău. Aproape toți se spălau acolo. Numai duminica se foloseau de lighean.

Pînă să îmbuce vacile cît de cît, să prindă inimă, bătrînul și cu Ion se duseră în bucătărie. Mărie era sculată și se învîrtea pe lîngă foc. Lucreția încă dormea.

— Ce-i, mă, unde vă pregătiți așa de dimineață ?

— Mergem după fîn, că vine ploaia, răspunse Artimon.

— Mulge întîi vaca, n-o duce nemulsă !

— Am vreme cînd ne întoarcem, că doar nu-i la capătu lumii.

— Bine. Luați-vă atunci pită, că-i moale, și duceți-vă!

— Ne ducem, tu, da Octavian o vint acasă ?

— O vint într-un tîrziu, nu știu pe la cîte ceasuri să fi fost. I-am spus de porcu ăla de inspector, arză-l focu, cu vorbele lui cu tot, că toată noaptea m-am sucit.

— Poate că era mai bine să nu-i fi spus, tu ! o apostrofă bătrînul.

— Cum, mă, cum să nu-i spun ?

— Așa.

— Păi nu-i el capu căsii, nu ne conduce el pe toți ? Cum să nu știe ce-o zis ăla despre copiii lui ?

— Ne conduce pe dracu ! i-o reteză bătrînul. Nu vezi tu că-l trage pe sfoară Anuță, cum îi place ? Îi lucră de

parcă ar fi tocmit cu ziua. Şi pe mine mă lasă aici singur, cu toate. Fă-le, Artimoane, că ai numa șaptezeci și cinci de ani ! Aşa-ţi trebuie, dacă ești prost ! Feciorul tău s-o băgat slugă la dîrloagă.

— Taci, mă, că și ăla-i copilul lui, caută să-l ajute, spuse bătrîna, cu gîndul de-a-l opăci.

— S-o ajute pe fata tăbăcarului, că ea-i mai mare acolo, nu Artimonuţ ! Parcă ăștialalţi nu i-ar fi copii, tu. Se sfădeşte cu toţi.

— De ce nu-i spui ?

— Spune-i tu, că-i ficiorul tău !

Vorbele dintre Mărie şi Artimon ar mai fi continuat, dar bătrînul se grăbea să nu înceapă ploaia. Își îndesă bucata de pîine moale după şerpar şi ieși să adape vacile, să le prindă la jug. Mergînd spre grajd, îl văzu pe Ion Mureșan, nepotu-său, cum deschide ușița dinspre curtea lor şi se îndreaptă spre fîntînă.

— Bună dimineaţa, unchiule. Te-ai sculat pînă-n ziuă.

— Să trăiești, dascăle ! M-am sculat, că eu nu-s domn, ca tine, să dorm pînă la amiaz.

— Rîzi de mine, unchiule...

Cînd auzi Mărie vocea nepotului, a învăţătorului, îndată răsări și ca lîngă fîntînă. Era supărată.

— Bine, măi Ioane, că l-aţi trimes la noi !

— Pe cine, tișă ?

— Pe inspectoru ăla de-aseară, pe specialu ăla...

— Care inspector ?

— Lasă, nu te mai face, că voi l-aţi trimes. Parcă sîntem dușmani, nu neamuri.

— Ce tot spui acolo, tişă ? N-am trimes pe nime. Cine-o fost ?

— Unul c-o gură cît o şură, de și-o bătut joc de noi şi de casa noastră. Auzi, că ne dă copiii afară de la serviciuri și şcoli ! Tulai, Doamne, că şi pe Petre o zis că-l ţîpă !

— Taci, tu muiere — se răsti Artimon — că te-aud oamenii de pe drum. Nu ne speriem noi de oricine !

Ion Mureşan rămase consternat. La orice se aștepta, dar nu la una ca asta. „Te pomenești că Hordiș din cauza asta n-a venit aseară la școală ! Va să zică, nu era la şchioapa lui Jăşcău. Aici era dumnealui. Și Onișor mai zicea să nu trimitem după el, să nu ne compromitem.

Acum să vedem pe unde ne scoatem cămașa!" Îl întrebă pe bătrîn:

— Dar cum arăta, unchiule?

— Era unul nu prea înalt, cu păru stogoş şi cam tras la faţă. Zicea că-l cheamă Napolion, ca pe împăratul Franţiei. Da nici mie nu mi-o fost frică de el, ca la generalu ăla rus, de care am cetit într-o carte... (Îi plăcea bătrînului să se laude cu cititul.)

— Kutuzov, spuse învăţătorul, maşinal.

— Aşa, Kuţuzov, şi l-am poftit pe uşă afară, cît era el de special. Dacă aşa-s toţi ăştia cu lămuririle, apoi de la mine nu mai pupaţi voi muncă...

Vacile erau înjugate, Ion era în car şi plecară. Deşi spusese ce spusese, bătrînul porni la treabă. Norii se bolteau tot mai jos.

— Octavian unde-i, tişă?

— El nu s-o scoborît încă din şură. Doarme în feldera de către Miliuţă. Nu ştiu ce-i cu el de nu s-o sculat mai devreme, cum îi era obiceiu. Numa să nu fie beteag. L-o pus Artimonuţ la ridicat cărămida, că şi ăla n-o putut chema pe cineva pe bani. Socru-său are, că-i în servici, nu ca noi...

Ion Mureşan nu mai zise nimic şi se îndreptă spre şură. Îl găsi pe Octavian treaz, uitîndu-se în căpriori, cu ochii căzuţi în cap, de parcă ar fi stat de priveghi toată noaptea lîngă sicriul unui mort.

— Ce-i, mă Octaviene? Eşti beteag?

— Nu-s beteag.

— Dar ce ai?

— Nimic.

— Nimic e un fel de-a zice. Ai tu ceva, că se vede pe tine...

— Ce se vede? Am şi eu gîndurile mele. Că, mă, nici asta nu-i voie, să am gîndurile mele? Da tu de ce-ai venit aici?

— Aşa. Vreau să vorbesc ceva cu tine.

— Ce, mă?

— Ce-am mai discutat şi altă dată.

— Hî-hî. Păi, ce-am mai discutat, ştiu. Nu-i nevoie.

— Ba nu ştii. Dacă-ai şti, ai veni şi tu la treabă.

— Unde să viu?

— La gospodărie!

Octavian tace. E supărat, n-are chef de vorbă. Îi dă de-nțeles învățătorului că insistă zadarnic. Ion Mureșan însă, ca și vărul său, e încăpățînat. Se cunosc atît de bine, că e greu să scape unul de celălalt.

— O să vezi tu la toamnă cum te descurci cu bucatele ! Numai să nu vii la mine să-ți dau împrumut...

— Nu viu, mă, nu te îngriji de mine. Că mă duc mai iute la străini decît să viu la tine. Tu nu te mai ții de neam cu noi.

— Cum ?

— Știi tu cum !

— Vorbești să nu taci ! Ascultă ce-ți spun : dacă vii, și pentru copiii tăi o să fie mai bine.

Învățătorul știa că atinge un punct sensibil.

— Cum, mă ? Pentru că m-a amenințat ăla că mi-i dă afară pe toți ? De aia o să fie mai bine ?

— Cine te-o amenințat, Onișor ?

— Ba, nu Onișor, ălălalt.

— Păi una-i Onișor, și alta-i zăpăcitu ăla. Vedem noi cum stau lucrurile cu el.

— Zăpăcit-nezăpăcit, da pe amîndoi i-or trimes de la Partid.

— Mai întîi, află că nu i-au trimis pe amîndoi. Pe ăla l-au trimis de la Sfat. Să nu le încurcăm, Octaviene. Și-apoi, vezi tu, oamenii-s oameni, nu seamănă unul cu altul. Nici copiii tăi, că-s de la o mamă și de la un tată, și nu-s toți șase la fel.

— Îi drept. Da-ți mai spui o dată că-ți răcești gura degeaba ! Nu vin acuma !

— Dar cînd ? se grăbi să-l întrebe învățătorul.

— La paștile cailor, dacă mă tot bateți la cap. Mai lăsați-mă dracului în pace ! Că nici de dormit nu mai dorm ca oamenii. Acum vă legați de copii...

— Cum ne legăm, mă ? Nu ți-am spus că Hordiș ăla e un zăpăcit ?

— Îi ridicați contra mea ! Că, mă, am ajuns să mă împac numai cu doi, din șase cîți am. Cu Artimonuț și cu Veanu. Dar și pe ăsta mic l-ați învățat la școală să-mi împuie urechile cu gospodăria. În loc să-l învățați rugăciunile...

„Nu-i rău, își zise Ion Mureșan. Trebuie să treacă și vîrtejul ăsta, și apele se liniștesc. Dar dacă-i vorba de rugăciuni, ia să te apuc eu altfel, măi vere !"

— Lasă, Octaviene, că toate de la Dumnezeu vin!

— Vin de la mama dracului! Nu se amestecă Dumnezeu drăguțu în ciorba voastră, care nici la scumpa maică biserică nu mai mereți...

— Da tu de ce nu te-ai dus toată viața, numai acum te-ai trezit bisericos?

— Că, mă, așa o fost lumea.

— Adecă a fost lumea dracului, nu?

Octavian bîigui stingherit:

— O trebuit să lucrăm și duminica, să putem cumpăra o brazdă de pămînt, la atîția copii... Pare că tu n-ai ști cum o fost... Da eu tot nu viu acuma la... Adică o să viu, da nu fac ce vreți voi.

Se învîrtea amețit în jurul acestei idei fixe. Învățătorul clătina din cap. „Mă, sucitule, nicicum n-o scoate omul cu tine!" Apoi spuse rar, insinuant:

— Bine, mai vedem noi... Știi că este o vorbă: De ce i-e scris omului, tot nu scapă!

— Dară! Vorba asta am auzit-o eu de multe ori. Cine-o scornit-o n-o murit de hărnișag. Eu mi-oi scrie singur, dacă vreau, dacă nu...

— Treaba ta. Eu zic să te mai gîndești, să-ți mai întrebi și tu copiii...

— Lasă, că știu eu pe cine să întreb, încheie Octavian. „Cu dascălul m-am lămurit. El tot pe-a lui o ține. Mă duc la... mă duc la popa..."

Gîndul rămase suspendat, ca un păianjen.

Porniră împreună și-l lăsară pe Octavian cel mic să mai doarmă. Învățătorul știa ce are de făcut: Onișor trebuie să afle despre toate, cît mai grabnic. O să-l găsească la Cireș, după cum le fusese înțelegerea de-aseară.

Mergeau tăcuți prin curte și se despărțiră cu vorba lor obișnuită: „Mai vedem noi, mă..."

Ploaia încă nu începuse.

— Scoală, tovarășe Hordiș! Hai, c-avem treburi. Pe unde-ai umblat aseară, de n-ai venit la școală?

— Mi-e rău, tovarășe Onișor, gemea prefăcut. Ce să fac? M-a apucat aseară o durere de pîntece, nemaipomenită.

— Țțț... auzi, domle! Poate nu-ți priește, aerul, sau apa?

— Cred c-am mîncat prea mult la prînz. Şi-apoi, mi-am făcut nervi...

— Ce nervi ?

— Cu Otilia ceia... A naibii femeie ! Nici nu mă mir. Zăpădenii ăştia sînt colţoşi rău. N-apuci să le zici o vorbă, un îndemn, ceva, că le şi sare ţandăra. Sincer vorbind, eu cred că mulţi sînt împotriva noastră.

— A cui ?

— A noastră, a regimului...

— Ei, drăcia dracului ! Iar ţi se năzare, sau ce-i cu dumneata ? În fiecare om vezi un duşman. Dacă vrei să te baţi cu foştii bogătani, du-te la Mula, caută-l pe scrîntitul de Nicodim şi ia-te cu el de gît. Noi avem alte metode... şi ne ţinem de ele.

— Nici chiar aşa, tovarăşe Onişor, să avem încredere în oricine...

— Cum în oricine ?

— Aşa !

— Las', că mai vedem noi în cine-avem sau nu încredere. Acum scoală-te, că ne-a sosit laptele. Mîncăm ceva şi plecăm. Am făcut planul şi trebuie să ne ţinem de el. Azi poate că plouă, şi oamenii rămîn pe-acasă. Dumneata n-ai discutat încă nici cu preşedintele, nici cu Octavian, nici cu Dodu...

— Da... Numai că... vedeţi...

— Păi, scoală-te şi... Găsim noi o ţuică pentru dres, dacă-i nevoie.

Onişor nu mai aşteptă mult şi, din prag, îi spuse lui Hordiş, care n-avea nici pe dracu, era sănătos tun :

— Uite, că tocmai vine şi tovarăşa Lelica. Mergeţi împreună, luaţi-vă ceva de ploaie. Şi-aveţi de grijă cum vorbiţi cu oamenii ! Nu se gată zilele azi. La revedere.

— La revedere, răspunse pe un ton răspicat Hordiş, continuînd pentru sine : „Mototolule, poate că azi e ultima ta zi. O să te duci la Raion cu coada-ntre picioare, ca un căţeluş. La revedere".

Avea de gînd Hordiş ca după masă să toarne totul negru pe alb, şi cu trenul de zece seara să dea o fugă pînă la Raion. Mîine dimineaţă va fi în biroul primului-secretar, pe care şi-l închipuia spunînd la sfîrşit : „Bravo, tovarăşe Hordiş ! Îţi mulţumim ! Dacă aşa stau lucrurile cu Onişor, e grav !"

Octavian îmbucă ceva în fugă, fără poftă. Era îngîndurat. Își luă laibărul pe umeri, să nu-l apuce ploaia. Cînd ieși pe ușa bucătăriei, îi spuse maică-si :

— Dacă mă caută careva, să știi că eu m-am dus la domnu părinte.

— Da nu-i prea de dimineață, mă ?

— Nu, că am o treabă.

Se îndreptă spre poartă.

Cînd ajunse în uliță, tocmai trecea poștașul cu căruța. Luase de cu seară scrisorile de la oficiu, și acum pornise cu ele spre satele de peste dealuri, Alunecuș și Valea-Seacă.

— Bună dimineața, tete Octaviene.

— Bună.

— Am o rugăminte la dumneata, zise poștașul. Să faci bunătatea să dai pachetul ăsta cu scrisori boactărului, să le împărțească la oameni. Ai și dumneata una. Le-aș duce eu, da mă grăbesc, că m-apucă ploaia și ies greu pe Dealul Spinului cu calul.

— Bine, lasă-le, că i le dau. Zici că am și eu una ?

— Ai, dară.

— Umblă cu sănătate !

Octavian se întoarse, urcă treptele și deschise ușa. Muștele, simțind ploaia, se grăbiră să intre. Omul trînti ușa în urma lui, cu grabă, înjurîndu-le în gînd. Desfăcu pachetul și găsi un plic de la Axente.

Citea și-și încrunta sprîncenele. Își strîngea gura pungă, cu vădită nemulțumire. Nu-i plăcea. Se opri mai mult la cîteva fraze din scrisoarea băiatului :

„Nu știu ce are de gînd și dumnealui, de ascultă mai mult de străini decît de noi, care-i sîntem copii. Ce, i-om vrea răul ? Nouă nu ne mai trebuie nici un fel de avere. Nu-i de ajuns oare cît s-a chinuit mama ? Ea ne-a crescut pe toți șase și-a lucrat pînă s-a stins. N-a mai trăit să ne vadă pe fiecare la locul lui. Da oare bătrînii mai pot ? Și tata pînă cînd își închipuie că-i tot ca-n tinerețe ? De ce să nu-și vadă de treburi la gospodărie, că-i mai ușor pentru dumneavoastră ? Așa cred eu, și poate că nu cred rău. Aștept numai vești bune și vă sărut cu dragoste, Axente."

După ce termină de citit, puse scrisoarea sus pe blidar, după ulciorul cu oțet de strat, să n-o mai citească și ceilalți. Nu-i convenea. Porni din nou, șovăind, spre popa. În drum se socotea : „Că, mă, toți îs contra mea. Mi s-o ri-

sipit familia ca făina orbului. Frumos am ajuns! Trebuie să-i spun popii, să mă îndrume, să văd ce-oi face. Așa nu mai mere".

Cînd intră, Octavian o găsi pe preoteasă plîngînd. Vru să se ferească, să n-o vadă, dar era prea tîrziu. Omul sta lîngă ușă, cu comănacul vechi, de paie, în mînă, și se uita cu milă și cu spaimă la doamna Nuți, la fața ei congestionată. Smiorcăia într-o batistă.

— Doamne ferește, doar nu s-o întîmplat ceva rău, doamnă preoteasă! Unde-i domnu părinte?

— N-o mai venit de-aseară, tete Octaviene! răspunse preoteasa, sughițînd mai tare.

— Doar nu l-or ridicat? întrebă Octavian, sincer mișcat.

Și, fără să aștepte răspunsul, îi încolți în gînd presupunerea: „Nici n-o sosit bine inspectoru ăsta special, și pe popa l-or dus..."

— Nu l-or ridicat... hîh-hîh!... nime... tete Octaviene... hîh-hîh!... s-o dus singur și ne-o lăsat de minunea lumii!

— Tulai, Doamne, d-apoi cum?

— Nici noi nu știm, dar ne-o lăsat o scrisoare că nu mai vine înapoi...

În plicul vechi, de hîrtie satinată, cu antetul parohial imprimat, Liviu lăsase următoarea scrisoare, așternută citeț, cu litere mărite anume, conturate precis: „Am plecat pentru totdeauna. Din cauza mea. Viața de pînă acum a fost greșită și falsă, m-am mințit pe mine și i-am mințit pe alții. Pe alții începînd cu tine, Nuți, („Auzi, porcul, își spuse preoteasa în gînd, mai îndrăznește să-mi zică pe nume!"), fiindcă nu te-am iubit cu adevărat niciodată. („Ah, mincinosule, cum m-ai putut duce de nas, că mi-ai scris și poezii! Doamne! Doamne, cum de nu l-ai trăsnit în fața altarului, să se crape în două, hoțul și mincinosul?".) Te sfătuiesc să dai singură divorț — ai bani în sertarul cu predicile — și să încercați și voi să vă schimbați viața. Cum? Cred că numai apucîndu-vă și voi, ca și mine, de muncă. („O, munci-te-ar dracu, Doamne, iartă-mă, Anticristule, că numai ăștia te-or stricat, cu lămuririle lor, cu colectiva lor!"). Încercați să mîncați o pîine curată și cinstită, că-i mai bună decît sfintele prescuri. („Seca-ți-ar limba să-ți sece, că și de cele sfinte te atingi!") Eu am plecat în lume cu Saveta, să începem o viață nouă. („Înceapă-vă cîinii de vii și v-ar roade viermii

carnea de pe oase !") Ea n-are nici o vină, eu port toată răspunderea. („Cum să n-aibă vină, bestia dracului, că te-o furat de la o nevastă credincioasă și de la fetițele ei !") Rog fetele să mă ierte. Încercați toate trei să nu vă pierdeți firea. În viață trebuie să fim înțelepți ca dreptul Solomon. („O, lua-te-ar solomonarii cu vremurile, Iudă ce ești)".

Între timp, ieșiră din dormitor și se opriră în prag, îmbrăcate numai în cămășile lungi, de pînză cusută cu „puiuți", cele două fete ale popii. Victoria, cînd îl văzu pe Octavian, se trase înapoi. Flavia se așeză plîngînd lîngă preoteasă. Sughițau împreună, de tremurau geamurile verandei.

— Ne-o părăsit și ne-o lăsat de rîsul satului. Cu stricata de verișoară-mea s-o dus, cu Saveta...

— Nu-i nimic, n-om muri noi din asta, mamă, căuta s-o mai îmbuneze Flavia, printre sughițuri. Dacă ni l-a furat, să și-l ție, bestia dracului !

Octavian nu mai știa ce să creadă. Vorba despre Saveta se descărcă în plin, parcă fulgerîndu-l și despicîndu-i creierul în două.

După amiază, cum era zi de ploaie și oamenii trebăluiau pe-acasă, începu să vuiască tot satul : „Auzi c-o fugit popa!"

Unii zăpădeni, răi de gură, începură să se vaiete : „Săracile, cum or mai slăbit preoteasa asta și cu fetele !" „De-aia o fugit și domnul părinte, vai de capul lui, că nu mai avea cu ce să le îndoape." „Nu dară — se amesteca altul — că nu-i duceam noi prescuri și bucate destule !" Ricu Ninei Ciobotarului încheia pe un ton foarte serios : „Habar n-aveți, mă ! O fugit, că doar și sfinților le place dulceața !"

Pînă să mai audă și alții, să judece fiecare în felul său fuga popii, izbucniră hohotele de rîs, pe care n-avea cum și cine să le oprească. Cîte-o babă își făcea cruce și-i apostrofa supărată pe cei prea veseli : „Tăceți, măi hăndrălăilor, să vă fie rușine ! Vă bate pe voi Dumnezeu, drăguțu, dacă rîdeți de lucruri de-astea !"

„Numa să ne bată cu una tînără și frumoasă, ca pe popa, nană Salomie !" răspundea Ricu.

Octavian ieșise ca scuturat de friguri. Se năruise parcă în el și ultimul stîlp cu care spera să mai reazeme acoperișul hurducat al casei Borceștilor. Acum, peste sufletul

lui sufla vîntul, cînd rece, cînd cald, cînd pustiu, cînd înviorător. „Auzi tu, frate, chiar domnu părinte să facă una ca asta ! Că, mă, Doamne iartă-mă, nu știu ce să mai cred ! Eu îl bănuiam pe Cireș că vrea să mă facă de rîs cu Saveta de la Hodăi !“

Ploua cu stropi calzi, ca vara. Numai că țîrîia mai mărunt, mai des, vestind oamenilor că pentru ziua aceea trebuie să-și caute fiecare de lucru pe-acasă.

Scocurile cîntau monoton. Apa se prelingea de sus, luminoasă, unduitoare. O înghițau ciuberele și căzile așezate dedesubt. Cam de mult așteptaseră, săracele, ploaia asta, să-și încheie crăpăturile, să-și simtă doagele la locul lor.

Prin curtea lui Octavian Borcea, ușor înclinată, fugea un pîrîiaș. Rațele își cufundau capetele sub apă, după viermușori și insecte, făcînd o hărmălaie de nedescris. Mac-mac-mac, striga una, și zece deodată îi răspundeau vesele, de parcă ele ar fi apucat pe Dumnezeu de picior. Găinile, zgribulite, păreau că nici nu le-aud pe-aceste vecine gălăgioase. Stătură o vreme sub coroana dudului de lîngă fîntînă, apoi, după ce stropii începură să alunece de pe frunze, o tuliră toate, în frunte cu cocoșul, spre cotigar și șopron.

Artimon și cu Ion se întorseseră la timp. Mai aveau în coșul carului două-trei brațe din fînul care mirosea puternic a flori de luncă, mai ales a izmă sălbatică. Îl treziră și pe Octavian cel mic, punîndu-l la treabă.

— Scoală-te, măi copile, că te-apucă începutul școlii dormind !

— De-ar veni odată ! zise băiatul, sărind în picioare.

Din casa popii, Octavian nu se oprise decît în grădina lor, printre pruni. Se așeză pe pămîntul încă uscat, cu fața în sus, spre cer, cerșind parcă ploaia, ca prigoriile. O toropeală grea îi încinse tot trupul. Parcă niște fire nevăzute îl legară strîns de pămînt. Nu se mai putea gîndi la nimic. Prea-l întorsese pe dos povestea cu fuga părintelui ! N-avea cum să se simtă vinovat, dar îl durea inima de fetele popii ca de copiii săi. Gîndul lor îl făcu să se trezească și se pomeni înjurînd cu năduf : „Cădelnița ta de popă, rău m-ai încurcat ! Că, mă, n-ai mai putut tu rămînea acasă măcar două-trei zile, să-mi spui ce să fac ? Din pricina voastră m-am sfădit și cu copiii, și-acum tu ai șters-o. Ți-ai lăsat fetele și nevasta, ți-ai lăsat familia de

rîsul satului. Tată ești tu, mă ?... părintele cerului, Doamne iartă-mă, că m-ai făcut să-mi spurc gura... M-am certat cu Axente și cu dascălu și cu toți... și-am crezut că te-or ridicat pentru noi, pentru gospodărie... ți-un car de sfinți legat cu sulu, că rău m-ai încurcat..."

Pornind pe calea întortocheată a propriilor sale dureri, n-avea timp să se gîndească la durerile popii. El văzuse totdeauna în popa un simbol și se gîndise prea puțin sau aproape de loc, la omul îmbrăcat în reverenda neagră. Și-apoi, pentru Octavian, un tată însemna ceva mai mult decît un om. Însemna o forță protectoare și responsabilă de soarta copiilor, a familiei. Abdicarea lui Liviu — și încă din pricina unei femei — n-o putea înțelege în ruptul capului !

Primii stropi îi căzură pe față, făcîndu-l să tresară, întrerupîndu-i șirul sudălmilor. De mulți ani nu-și mai dăduse el drumul la gură cu atîtea înjurături de soi. În tinerețe le spunea mai de multe ori pe zi.

Ploua des, dar Octavian nu se ridică de sub pruni. Îl băteau stropii în față și-i făceau nespus de bine. Dacă l-ar fi văzut careva de-al casei ori vreun vecin stînd acolo nemișcat, ar fi crezut că omul zace de junghiuri sau că chiar a înnebunit.

Dar el ședea nemișcat, cu fruntea lovită de picurii grei ce se scurgeau pe față, pe gît și pe piept, spălîndu-i parcă și inima. Începuse să vorbească singur :

— Bine că plouă. Se mai îneacă dracului șoarecii, că-i plin hotarul de ei. Seceta i-a făcut să se îngrașe, să umble ca furnicile...

Deasupra lui, peste sat, se împleteau, abia auzit, susurul ploii, cîntecul scocurilor și gîlgîitul pîraielor.

Cînd Onișor intră pe poartă, Ion Cireș trebăluia ceva pe la grajd. Era un om scund, îndesat, trecut de șaizeci de ani. Avea fața trasă, uscățivă, dar roșie și plină de sănătate. Purta mustăți tunse, „englezește". Ochii albaștri scînteiau vioi.

— Bună dimineața, ales al poporului ! îi zise Onișor.

— Bună să-ți fie inima, reprezentantule ! i-o întoarse Cireș pe același ton.

— Măi tete Ioane, i se adresă Onișor foarte familiar, dar taci și faci ! Ți-ai ridicat casă nouă, așa, ca-n joacă.

Spuse vorbele acestea de parcă ar fi văzut-o pentru prima dată.

— De, știi dumneata că sasul cînd n-are de lucru își dărîmă casa.

— Și face una mai frumoasă, replică Onișor.

— Păi, mai greu e pînă o dărîmi, că pe urmă, vrînd-nevrînd, trebuie să-ți ridici alta! Și-acum, poftiți în poiată, că ușa căsii-i încuiată. Scoală, Vioală, c-avem oaspeți, și masa-i goală!

Glumea, cum îi era obiceiul. Vioala era vaca lui Cireș de-acasă.

— Frumoasă vacă, tovarășe președinte! Las', că nici cea pe care ai dat-o la colectivă nu-i mai urîtă. Dar cred că amîndouă nu ți-s așa de dragi ca Florica dumitale de altădată.

— De! Dragostea din tinerețe n-o mai ai la bătrînețe!

Povestea cu Florica, de care aminti Onișor, începuse cam de mult. Cireș era copil de oameni săraci. Frați mulți. Cînd împlinise șaisprezece ani, l-au dus „voluntar" în armata lui Franz Iosif-împărat. Era primul război mondial. L-au trimis pe toate fronturile. După ce s-a întors din prizonierat sănătos, s-a însurat și el ca toți feciorii. Hai, Cireșule, ce-a fost s-a dus și nu mai vine. Aici să vezi tu necazuri. Pămînt puțin. copii din ce în ce mai mulți. Vin unul după altul, ca recruții, flămînzi de stau să-ți mînce și urechile.

Cireș n-avea vitele lui. Lucra cum putea, pe la unul și pe la altul. Le-ar fi cumpărat lapte copiilor, dar pe ce?

Mai tîrziu, nici el nu mai știe cum, și-a strîns niște bani. Se înțelesese cu Gligor, vecinul de din sus, care ajunsese și el pe-atunci, ca și Cireș, la cel de-al șaptelea copil. Cîțiva crescură, se smulseră cu greu de la pămînt, dar ceilalți erau toți mici, de nu-i mai deosebeai pe unii de alții. Ion s-a înțeles cu Gligor și-au cumpărat o vacă, pe Florica. La jug o prindeau cu al treilea vecin, iar laptele îl împărțeau în două. Copiii tăbărau seara pe blide, lihniți. În zilele cînd ploua și Florica nu ieșea la plug, o căutau neastîmpărații în grajd și-i sugeau direct din țîțe. Vaca era blîndă și nu-i lovea cu piciorul. Se învățară așa, să sugă hoțește, pînă cînd i-a prins o dată Cireș și le-a tras o mamă de bătaie.

— Prăpădiților, că-mi mîncați sufletul! Să mă sfădesc cu Gligor pentru voi, nesăturaților?!

Copiii nu se prea speriau de jordăneala tatălui. Într-o zi i-au și spus :

— Ce ne tot bați, tată, că și Ghio' și Ionu lui tetea Gligor o sug cînd îi vaca legată de frăgarul lor !

Toate au mers cum au mers cîtă vreme vaca da mai mult lapte. După cîteva luni de jug, laptele scăzuse. Mai împarte, Ioane, dacă ai ce ! Două ulcele de lapte la fiecare dintre cei doi stăpîni, pe fundul șiștarului. Atîta tot.

— Știi ce, măi Gligore ? îi spuse într-o zi Cireș. Ia-o și mulgeți-o voi o lună. Noi facem cum putem, pînă în luna ceialaltă.

Zis și făcut ! În primele seri le-a venit mai greu, lui Cireș și neveste-si, Ioana. Miorlăiau cei mici de țiuiau ferestrele casei. În săptămîna a patra, copiii lui Ion arătau ca schivnicii spre sfîrșitul postului mare. Aveau fețele scofîlcite, de culoarea gutuii. Ce mai veselie se dezlănțui apoi cînd o aduseră pe Florica în grajdul lor ! Într-o săptămînă, pămîntul din obrazul copiilor deveni roșu, asemenea cărămizilor arse.

Se obișnuiseră copiii cu fluxul și refluxul acesta ciudat. Mai rău era însă în lunile în care Florica înțărca. Atunci, toți se gălbeneau și adia un vînt de tristețe peste curțile celor doi vecini.

Satul mai rîdea și-acum de povestea asta, dar nu cu un rîs sănătos, de bucurie, ci cu unul amar, bolnav.

— Acum, ce le mai pasă la copiii ăștia ai mei ?! spunea uneori Cireș. Au ajuns toți mari, cu meserii, cu școli, cu slujbe bune. Lor nici nu le vine să creadă cînd le spun povestea cu Florica. Nici la ăștia, care au rămas acasă. Rîd ca proștii și zic : „Lasă, tată, că dumneata le înflorești". Da mie numai de una îmi pare rău : că atunci cînd am dus-o pe Florica la măcelăria lui Mîrza nu i-am cerut să-mi deie mie coarnele. Trebuia să le pun deasupra ușii, să le vadă toată lumea. Auzi, deasupra ușii, cum pun vînătorii coarnele de cerb. Și-acuma, haide, zău, în bucătărie, să ședem un pic, că azi îi zi de ploaie. Haida, fără frică. Nevastă-mea nu te pune să frămînți aluatu, ca Otilia.

— O știi și pe asta ? întrebă Onișor, vădit surprins.

— O știu, dară.

— De unde, așa iute ?

— Păi, nu-i Ricu, paznicul, cu partea artistică ? Dacă vrei, îți pot spune și cîntecul.

— L-a și făcut ?
— Auzi numa partea care vă interesează, că povestea-i mai lungă :

La Dodu cînd or intrat
Otilia i-o-nșelat,
În casă că i-o lăsat
Cu troaca de aluat,
Aluat nesovîlcat,
Gata să fugă sub pat ...

Și așa mai departe, întreaga tărășenie.
Onișor rîdea din toată inima. Ioana fusese puțin cam încurcată la început, nu știa ce să facă : să rîdă, sau nu ? Își acoperea gura cu palma, ca femeile știrbe.
Între timp, intră pe poartă Ion Mureșan, învățătorul. Cînd îl văzu, Onișor bănui că nu-i a bună. Ceva s-a întîmplat. Doar el trebuia să fie acum la văru-său, la Octavian Borcea.
— Bună dimineața ! li se adresă Ion.
— Noroc bun ! răspunseră.
— Așa-mi place — se auzi Cireș. Cînd vine ploaia, toți vă trageți încoace. Pe vreme bună, stați de vorbă cu alții. Nu-i nimic, că șura mea-i mare. Nu vă poftesc în casă, fiindcă, vorba aia : „Casa omului îi și rai, și iad". Să nu greșim ușile.
Învățătorul nu se trădă prea ușor. Își ascundea bine îngrijorarea. Îi făcu numai cu ochiul lui Onișor și intrară.
Cînd le povesti despre isprava lui Hordiș în casa lui Octavian, scurt, cu evidentă enervare, Onișor îl potoli pe învățător, în stilul său caracteristic :
— Las', că mai vedem noi ! Bănuiam eu că motanului ăstuia îi place să se joace, să încurce ghemele. Dracu s-a gîndit însă că va apuca oamenii de gît !
— Deocamdată ne-a încurcat socotelile pe cel puțin o lună de zile. La Octavian ni le-a încurcat rău. I-a zis de copii, că-i dă afară...
— Dracu m-a pus să-l primesc în sat ! De unde să știu că nu-i întreg la cap, că și-o trimis mintea în concediu ?

Între timp sosi și Lelia, singură. Hordiș nu voia să plece în sat cu ea. Îi spusese :

— Dumneata de ce te bagi? Ești fata lui Ion Cireș, președintele Geaceului? Ești! Este el implicat în povestea cu oamenii care nu merg la lucru? Este! Atunci, du-te și vezi-ți de drum. că eu trebuie să fiu obiectiv, să cercetez lucrurile în profunzime, să informez pe tovarășii mei. (Aici își însoți tonul familiar cu un gest al mîinii drepte, arătînd în sus — adică toți superiorii Raionului erau „de-ai lui".)

Rămăsese la casa de oaspeți, întins pe pat.

— Ca răbdarea la necaz, nici un leac mai bun — rupse Cireș tăcerea de-o clipă, uitîndu-se mai întîi la Onișor, apoi la învățător și la fată-sa.

Onișor nu-și pierdu nici pe departe răbdarea. Dar se vedea pe fața lui că era furios. Își aprinse țigara și, stăpînit, le spuse:

— Eu plec la Raion. Îl iau și plecăm cu trenul de zece! Dacă-l mai lăsăm aici, ăsta cine știe de ce mai e în stare! Să și-l țină președintele Sfatului, că eu intru direct la tovarășul prim. Voi convocați după amiază consiliul gospodăriei, cu brigadierii și șefii de echipe, și discutați problemele stabilite aseară. Bine? Cheamă-l, învățătorule, și pe Octavian. Ia-l cu buna și spune-i că nu e vorba de situația lui, ci de lucruri mai importante. Eu mă întorc repede, stau deseară cu familia, și mîine dimineață sînt înapoi. Da? Ne-am înțeles?

— Înțeles.

Nicodimul lui Mula auzise chiar în aceeași dimineață ce se întîmplase seara trecută în familia lui Octavian Borcea. De altfel, el se așteptase la asta. Era mîndru că venise un om ca Hordiș, adus bineînțeles de „anonima" lui. Era și mai convins acum că sistemul acesta de scrisori poate fi folosit din plin, ori de cîte ori va avea el nevoie. „Îi aduc după mine ca pe viței de lapte. Nici pîs nu mai zic. O să-mi sugă degetele, ca proștii. Se bat cap în cap, de-o să le pornească sîngele, păcătoșii. Și cu ochii plini de sînge, omul vede ca prin ceață. O ceață roșie. Lor le place culoarea asta. Pe mine o să mă vadă îmbrăcat în manta de purpur, ca pe Irod împărat. Și nici n-o să le dea prin minte că eu sînt acela care i-a trecut prin sabie, nenorociții!" Nicodim își umfla pieptul și nările de parcă respira flăcări. „Nu, să nu fie cu sînge!" se întorcea tot el. Nu putea suferi sîngele. Gîndurile băteau în tigvă cu

ciocane mărunte. Săreau scîntei, se aprindeau planuri, pîlpîiau, se stingeau și izbucneau din nou. Socotea că Octavian fiind certat acum cu familia și cu cei din gospodărie, cu comuniștii și cu popa — despre fuga cumnatului său încă nu aflase nimic — îi va veni mai ușor să-l atragă printre „frații adventiști", să le mărească astfel prestigiul și numărul. Exemplul lui Octavian va fi, desigur, urmat de mulți colectiviști din Zăpadia, se gîndea Nicodim. Deocamdată se adunaseră doar șapte familii. El le era predicatorul. Deveni cunoscut și începură să-l cheme și prin alte sate.

Pe Tîrnava Mică, secta adventiștilor se răspîndise încă după primul război mondial. Avuseseră, ani de zile, chiar și un institut biblic, într-un sat de lîngă Diciosînmartin. În Zăpadia, primul sectant adventist fusese o femeie: Rafila, nevasta lui Gîdea, om hapsîn zgîrcit foc, răzlețit de sat și retras într-un loc ferit de ochii lumii. Rafila, din pustnicia ei, nu reuși să iasă în largul satului și să convertească pe alții la noua credință. „Lasă-te de pagubă, tu Rașilă, îi spuneau femeile duminica, pe cînd ședeau împreună la poartă. Dă-ne pace cu crezul și cu înfrățirea voastră, că nici noi nu sîntem proaste! Ce crez și ce înfrățire or mai fi și alea, tu hăi, dacă bărbatul tău, Gîdea, e în stare să omoare un copil pentru o prună?" Rafila o ținea cu vorbele înainte, dar degeaba. Se ducea la predici singură, de fiecare dată în altă parte. Abia în ultimii ani mai trecură de partea lor cinci familii de zăpădeni. Nicodim fusese al șaselea botezat în Tîrnavă. În două zile, el îl convertise și pe un fin de-al său, unul Gornilă, om puțin la minte, fost slugă la Mula. Era urît, zăbăuc, veșnic neras și cu buza de jos umflată, umedă, ferfenițită. Nicodim îl învălui în spaime și profeții, de credea Gornilă că mîine începe potopul. Auzind șeful comunității că Nicodim e în stare de lucruri mari, îl chemă grabnic la el, să-l supună la un examen din citirea și interpretarea Bibliei. Pentru pregătire, îi recomandă o serie de cărticele adventiste, printre care *Serviciul îngerilor buni*, *Scriptura descifrată*, *Umbra și ființa planului de mîntuire*, *S-a apropiat sfîrșitul*, *Unde sînt morții?*, *Profeți falși și mincinoși* și altele de acest fel. Nicodim le înghiți în cîteva zile. Era în stare să le spună pe de rost. El fusese întotdeauna tare la citire și memorizare. Biblia o cunoștea din anii cînd familia lui Mula se împăcase oarecum cu preoteasa Nuți,

după moartea Anei, sora lor. Încă de-atunci îi punea Nicodim tot felul de întrebări popii, despre Vechiul și Noul Testament, dar mai ales despre Apocalipsă. Așadar, cu ce mai știa și cu ce mai învățase din cărțile recomandate. Nicodim se prezentă la examen, răspunse excepțional la toate întrebările, fu numit predicator și primi dreptul de a-și alege subalterni : bătrîni, evangheliști, diaconi și diaconese. Ceea ce și făcu, îndată după examen. Se folosi de ziua în care mută casa de rugăciuni la el — casa lor era goală, părinții muriseră, nevasta îl părăsise — ținu prima predică și numi, deocamdată, un singur om în funcția de bătrîn, ca ajutor al său. Acesta era Gornilă. Bătrînul avea misiunea să-i adune pe pocăiți ori de cîte ori îi poruncea Nicodim. În timpul citirilor din Biblie trebuia să strige tare, la un semn al noului predicator : „Adevăr grăiește Domnul !“ Avea o voce groasă, răgușită, de bețiv. Carte nu știa deloc, ca să-l poată numi „evanghelist“, așa că funcția i se potrivea de minune. Nicodim avea mare încredere în el. Îl știa devotat încă de la prima sa criză de nebunie, cînd Gornilă îl ajutase să caute comori. „Doamne, prost mai poate fi !“ îl judeca în ultima vreme Nicodim. Dar tot el își zicea : „Fericiți cei săraci cu spiritul, că acelora este împărăția cerurilor ! Dă-mi, tată, mulți de-ăștia, dar dă-mi și mai deștepți, că numai cu întunecații nu poți face o împărăție !“

Om întreg la cap nu prea fusese Nicodim niciodată. Dar asta nu se vedea ușor — avea o vorbă cumpănită, șlefuită bine, cu întorsături ca de dascăl întîrziat peste multe cărți. Ideile lui fixe se potriveau de minune cu învățătura adventiștilor.

Nicodim fusese singurul fecior, copilul cel mai mic al lui Mula. Despre părinții lui, zăpădenii ziceau că „sînt închelmați cu iugăre multe, dar niște zgîrciți ce măsură căcăreaza cu ața“. Nicodim trăise mai mult în ograda lor, așezată într-un loc mai ferit, întinsă și înconjurată din toate părțile, ca o cetate, de două ziduri vii : unul înalt, al salcîmilor, mari și umbroși, altul mai scund și îndesat, al tufelor de soc și de lițion. În curtea aceea se învălmășeau toate averile, ca apa și uscatul în legendele despre facerea lumii. Pe lîngă șura ticsită de nutreț se mai aliniau și alte jirezi de paie și de fîn, rămînînd din an în an înnegrite, bătute de ploi. Și cu nutrețul, ca și cu bucatele, Mula proceda la fel : nu le vindea altora, de teamă să nu-l înșele,

sau să nu dea cumva vreo secetă în anii următori. În grajd avea două-trei perechi de boi și două vaci cu lapte. Vițeii îl atrăgeau pe Nicodim încă de mic. Îi plăcea să-i scarpine sub bărbie și-i învăța să umble după el, blînzi ca mieii. Toate vitele erau însă neîngrijite, netesălate. Gunoiul din grajd nu-l căra nimeni, cu anii. Mula abia aștepta să-i crească feciorul mare, să-l mai ajute și el. Singur nu mai răzbea. De vîndut nu voia să vîndă nimic, slugă nu mai ținea, fiindcă i se părea prea scumpă simbria. De altfel, încercase de cîteva ori, dar nimeni nu stătea la el mai mult de cîteva săptămîni. Nici la lucru, cu ziua, nu-și prea găsea oameni : nu le plătea la timp, după învoială, îi ținea flămînzi, c-o zeamă de lobodă, cu chisăliță și c-un bruș de mămăligă rece, toată ziua. Cîțiva ani la rînd, grîul i se scuturase pe jumătate, fiindcă aștepta să se termine secerișul la alții, să găsească mînă de lucru mai ieftină. Văzînd că nici așa nu merge, că servitori nu are — avusese doar o slujnică, pe Otilia lui Dodu, vreo cîțiva ani, cînd erau fetele și băiatul mai mici — Mula începu să dea pămîntul „pe trei“ : două părți lui, și una celor care-l munceau. Toamna, la împărțit, certurile și înjurăturile se țineau lanț. Încerca să fure și din puținul ce le rămînea oamenilor necăjiți.

Curtea aceea răvășită era pustie și spăimoasă. Nu se apropia nimeni cu drag de ea, niciodată. Copilul, Nicodim, își învățase privirile cu singurătatea — nu-l lăsa Mula să se amestece „cu toți păduchioșii“ — iar cînd mai scăpa și el prin sat, părea ieșit dintr-o închisoare întunecoasă. Se uita la oameni ca un copil schimbat. În ochii lui mari, albaștri, zvîcneau cînd și cînd niște fulgere depărtate.

— Haideți, mă, jucați-vă și cu mine ! striga Nicodim la copiii de pe ulița lor.

Alții, de pe ulițele celelalte, nici nu se apropiau de el.

— Joacă-te singur — îi răspundeau copiii — că tată-to nu ne lasă niciodată la voi în curte !

— Haideți prin fundul grădinii, pe sub gard, c-apoi ne-ascundem într-o jireadă și nu ne mai găsește niciodată !

— Pe sub gard ne rupem izmenele și ne mușcă cîinii !

— Dacă nu vreți, duceți-vă-n mumă-voastră ! striga Nicodim, mînios.

Cum era bine clădit, nu îndrăzneau mulți să-i zică ceva. Mai ales vara, la scaldă. Prindea copiii și-i ținea sub apă, pînă se săturau să-i mai zică vreun cuvînt de batjo-

cură. Jocul acesta, dus pînă în pragul înecului, deveni plăcerea și pasiunea lui, chiar și atunci cînd nu-l batjocoreau copiii. Toți se fereau de el ca de piază-rea, să nu-i apuce sub apă.

— Acolo e împărăția noastră, mă proștilor, le zicea. Voi sînteți pești, eu sînt rac.

Multă vreme, după ce crescuse mare, nu-și mai putu satisface plăcerea din copilărie. Mai scufunda cîteodată boii, vacile și viței, vara la moară, unde era apa mai adîncă. Îi împungea cu furca de fier pînă aproape de jîrlip, în clocotul și spuma bulboanei. Cînd scăpau, vitele împroșcau apa pe nări, ca balaurii. Nicodim rîdea. Pasiunea aceasta, adormită în el o vreme, se redeșteptă acum în predicator. Pe Gornilă era să-l înece la botez, în Tîrnavă, undeva la loc ferit. Îl ținu mult sub apă și-l binecuvîntă apoi amețit :

— Ai trecut bine greaua încercare, frate întru Domnul, vrednic ești de acest botez !

Gornilă, speriat, nu spuse nimic. Gîfîia, își scutura apa din urechi, pufăia, mulțumit c-a scăpat cu viață și c-a trecut cu bine examenul. Ceilalți „frați" priveau de pe margine, speriați, întorcînd capul unul spre altul, dar căzînd apoi într-un extaz și-o admirație mistică față de noua lor căpetenie. Numai Rafila lui Gîdea, ca o veche credincioasă, păru la început nedumerită de botezurile periculoase ale lui Nicodim. Dar își birui și ea repede aceste ezitări. În ziua cînd oficia astfel de „spălări de păcate". Nicodim era beat de fericire, vorbea grav și inspirat. Scufundarea în apă i se părea mai degrabă o înălțare la cer.

Adeseori, după cum spunea singur, îl chinuia setea lăuntrică de căutare a unor „comori sufletești" în inima osîndită a „fraților lui păcătoși". Setea sa era veche, încă de pe vremea căutării unor comori adevărate, pe care Nicodim le crezuse ascunse în hotarul Zăpadiei. La șaisprezece ani, șterpeli niște bani din lădoiul lui Mula și porni să-și tocmească un săpător cu ziua. Încercă la cîțiva, dar nimeni nu vru să-și facă de lucru cu el. Se îndreptă atunci spre finul lor, spre Gornilă. Acesta nu se lăsă prea mult rugat. Luară două hîrlețe, o secure, două sape, o lopată și porniră spre locul unde visase Nicodim că ardeau flăcări mari deasupra comorilor. Își puseră de mîncare în straiță, să le-ajungă pînă duminică. Săpau mai ales noaptea, la

marginea unui pîrîu adînc, lîngă podul Tătăișei. Ziua, frînți de oboseală, dormeau pe rînd, cu capul pe bulgării mari, galbeni, de lut clisos. Țăranii, trecînd pe-acolo, glumeau cît glumeu, apoi își făceau cruce. „Dumnezeu, drăguțul, nu bate cu bîta", se auzea cîte unul mai sărac, care lucrase „în parte" ori „pe trei" la Mula. Duminica, la prima bătaie de clopot, cînd intra cumnatul său în biserică, Nicodim îl lăsa pe Gornilă planton lîngă șanțul adînc, căscînd negru și pustiu. El pornea spre sat. Se ducea acasă, își schimba hainele, și dacă Mula ori Titiană îndrăzneau să cîrtească ceva, zbiera la ei :

— Tăceți din gură, că altfel. îl chem pe Michiduță să se bage în voi !

Se ducea apoi prin sat, nu la biserică. Încerca să-i întîlnească neapărat pe elevii de liceu, dintre care unii, ca Petre Borcea, îi fuseseră colegi de școală primară. Nicodim era convins că numai ei, ca tineri învățați, pot să înțeleagă strădania lui de-a găsi acele comori blestemate. Elevii, curioși, nu fără oarecare teamă, se codiră cît se codiră, apoi plecară după amiază la fața locului. Nicodim mergea cu zece metri înaintea lor — „Să nu dați voi piept cu Dracu" — le zicea : ori „Să nu vă arate vouă, mai întîi, comorile". Avea pași mari, se ținea drept, bățos. Se întorcea din cînd în cînd, din tot trupul, ca un lup, să vadă dacă elevii îl urmează. Ajunși la săpături, Nicodim îi dădu un picior în coastă lui Gornilă, să-l trezească. Acesta, speriat, căzu în groapă. Nicodim îi striga de sus :

— Bate cu piciorul, s-audă și ei cum sună comorile !

Gornilă bătea cu piciorul, dar elevii n-auzeau nimic deosebit. Nicodim era însă într-al nouălea cer.

— Auziți, măi ? Acolo, la dreapta, ardeau în noaptea dintîi flăcări roșii — acolo-i o comoară de aur. La mijloc, ardeau flăcări albe — acolo-i o comoară de argint. La stînga, mai întîi au ars flăcări negre. Cînd am împlîntat hîrlețul, s-a surpat o gaură mare din care a ieșit și a început să zboare în jurul capului meu un albinoi. Dacă am văzut că nu mă-nțeapă, am luat năfrămuța și-am vrut să-l prind. El a zburat în altă parte, către pod, pe pîrîu, în jos. M-am luat pe urmele lui, pînă lîngă apă. Zbura la doi pași înaintea mea, dar nu se lăsa prins. Am sărit odată, l-am acoperit cu năfrămuța. jos lîngă o tufă de podbeal. „Gata, frate Michiduță, te-am prins !" Cînd colo, ce credeți, fraților ? Mă uit mai bine, dar albinoiul s-a făcut iar flacără și

mi-a aprins năfrămuţa. Scrum şi cenuşă mi-a făcut-o. L-am auzit cum mă strigă behăit, ca berbecul nostru ăl mare : „Nicodime, prinde-mă !“ M-am întors pe pod, m-am uitat spre săpături. Nimeni. Acolo iar ardeau flăcările negre. M-am apropiat. Eram ostenit. Dar el striga iar : „Nicodime, sapă aici, că aici e îngropată Apocalisa de aur. Auzi, mă, în ea stă scris sfîrşitul lumii !“

Elevii ascultau, îşi dădeau coate, chiar încercau să zîmbească, dar Nicodim îi privea ponciş, cu ochii lui mari, de inspirat şi de nebun, nelăsîndu-le răgaz pentru aşa ceva.

După încă o săptămînă de săpături, au venit jandarmii, l-au legat şi l-au doborît pe Nicodim cu funiile, ca pe taurii împungaci. De la casa galbenă din Tîrnăveni se întorsese mai blînd, dar starea asta de pioşenie şi blîndeţe nu-l prindea. El avea umerii largi, pieptul zvîrlit înainte, grumajii puternici, vînjoşi, semănînd cu un trunchi de copac. Multe ar fi întors pe dos, uite-aşa, ca-n joacă, dar oamenii îl lăsau în apele lui, nu-şi puneau minţile cu nebunul. De feciori nu se prea agăţa. Aceştia îi prinseseră slăbiciunea, îi arătau briceagul. Era destul să-l vadă, şi-o lua la sănătoasa. Sîngele îi făcea rău lui Nicodim.

După cîţiva ani, cînd gropile comorilor se pustiiră, se surpară de ploi, şi peste ele crescu dudăul, Nicodim trecînd într-o zi pe-acolo prinse să rîdă. Părea un împărat care priveşte ruinele unei vechi împărăţii, sfărîmată chiar de mîna sa.

Din ceasul acela, Nicodim începu a se crede împărat. Se retrase grăbit între zidurile înalte ale curţii lor, şi copacii porniră a vorbi cu el, sau el cu copacii — nici nu mai ştia cum se întîmplase. Parcă, totuşi, o tufă de soc i-ar fi strigat pentru prima dată mai clar : „Împărate, supuşii aşteaptă un cuvînt de la tine !“ „Cum ? Eu sînt împărat adevărat ?“ „Da“ — răspunseră toate tufele de liţion. „Da, da, da“, repetară salcîmii înalţi, prinşi de după umeri, ca oamenii, şi învîrtindu-se într-o horă ameţitoare. Nicodim privi cît privi, apoi le porunci : „Destul ! Aşteptaţi ordine !“ Şi trînti după el uşa camerei dinspre grădină. Acolo era umbră şi răcoare. Sta toată ziua închis în casă şi desena pe o coală mare de hîrtie albă. Sus, la mijloc, se închipuia pe sine, cu coroană regească pe frunte. Sub trupul cu cap enorm şi cu picioare strîmbe, scheletice, de copil rahitic scria : „Nicodim-împărat“. De la această inscripţie trăgea

apoi o linie oblică în stînga și alta în dreapta. La capătul liniei din stînga, scria : „Tată — Iuliu Maniu“ ; în dreapta : „Mamă — regina Maria“. Aceasta era prima sa descendență. Mula și Titiana nici nu mai existau pentru el. Dacă se iveau cumva pe-aproape, îi punea pe fugă.

— Cărați-vă, netrebnicilor ! Împăratul nu-i acasă !

Sub inscripții figurau portretele ambelor personalități din care descindea împăratul nebun. De la „Nicodim-împărat“ în jos, porneau o mulțime de linii, ca lanțurile unui carusel de bîlci. Numai că în locul scaunelor, aici atîrnau, ca niște spînzurați, capetele și trupurile guvernatorilor din provinciile ciudatului imperiu. Acești guvernatori nu erau altceva decît elevii și studenții din Zăpadia, singurii oameni în care Nicodim mai avea încredere. El îi numea în timpul săptămînii, iar duminica îi instala, cu toată ceremonia cuvenită. „Bucurați-vă, plecate slugi !“ „Ne bucurăm, majestate.“ „Plîngeți de bucurie !“ „Ni s-au terminat lacrimile, mări-ta.“ „Bine, o să primiți altele !“ Le arăta apoi în cuvinte pompoase de cîtă înaltă încredere și considerație se bucură ei și ce misiuni neobișnuite le revin. „Împreună răsturnăm toți împărații. Faceți-vă rost de puști, că tunuri vă dau eu !“ Dacă vreunul nu se putea reține și rîdea, era detronat cu mînie și dispreț, fiind înlocuit de îndată cu altcineva. Se întîmpla uneori ca Nicodim să rămînă cu un singur guvernator. Atunci îi ierta pe toți deodată, dădea amnistie generală. Axente Borcea guvernase, într-un timp, Dobrogea. Ajuns inginer agronom tocmai acolo, își aducea aminte uneori de povestea veche a lui Nicodim și își spunea în glumă : „Măi, al naibii proroc și vizionar !“

Toate vîrstele acestea tulburate reveneau ciclic, peste creierul lui Nicodim, ca anotimpurile secetoase. Bătea vîntul, se ridicau vîrtejuri de praf, îi intrau în ochi, îi bîntuiau privirile, cuvintele, gesturile. Apoi se potoleau din senin. Răgazurile erau uneori mari, de ani întregi. Zăpădenii se obișnuiseră astfel cu schimbările lui Nicodim cum se obișnuiseră cu dealurile și cu văile din hotarul lor, cu ziua și cu noaptea. Nu-l aveau drag cînd era treaz, dar nu-i plîngeau de milă nici cînd veneau umbrele. Se fereau de el, ca totdeauna.

Acum, de cînd cu adventiștii, lui Nicodim îi plăcea misiunea de predicator, fiindcă putea s-o identifice în mintea sa cu aceea de misionar, om singuratic, fără familie, fără soție, dedicat trup și suflet mîntuirii celor aflați pe jumă-

tate „în brațele Diavolului". Nicodim era divorțat de nevastă. Trăia singur, nu voia nimeni să-și mai lege capul cu el. Pe nevastă-sa o bătuse măr de mai multe ori, cu funia udă, apoi o alungase, cu copil cu tot, în satul vecin, de unde venise.

— Așa-mi trebuie, spunea nefericita, dacă am ascultat de vorba părinților, și nu de inima mea. Le-o trebuit averea lui Mula. Acum să mă ție cu copil cu tot și zărghită de cap, că doar am fost nevasta lui Nicodim. Arză-l focu să-l arză, că nu-i totdeauna nebun, de multe ori îi numa prefăcut și numa cîne !

Descoperindu-și noii „frați", predicatorul își făcea o socoteală : „Mai bine cu ei decît singur ! Aștia sînt săritori, nu ca bestia de soră-mea, ca Nuți. Se ajută între ei, dar mă ajută și pe mine. Sînt mai buni ca frații de sînge. Mai ales acum, cu colectiva. Dacă ne-am înscris, trebuie să ne și descurcăm. Ei ca ei, dar mie mi-e mai greu. Am de pregătit și de ținut predicile în satele din jur. Primesc eu ceva bani, adevărat, însă asta e altă căciulă. N-o poate purta decît predicatorul. Așa e legea, și nu sînt eu chemat s-o calc. Frații mai mari, care-au rînduit-o, erau mai deștepți ca ăștia mici. Ce știu ei, că-s proști, săracii ! Lasă-i să dea mai bine cu sapa pentru ei și pentru mine, că eu le-o plătesc cu veghea și cu mîntuirea. Altfel, cum sînt întunecați, n-o să vadă pururea luminata împărăție. Să dea deocamdată cu sapa. Pînă vine sfîrșitul, trebuie să trăim și noi. Dacă sare cu gura ăsta, Artimonuț, brigadierul, și nu vrea să mă ponteze cînd lipsesc de la echipă, n-o să crăp din asta. Nu. La toamnă, vor avea frații grijă să nu lase pustie „casa Domnului". Și-apoi, eu mai am bătaie de cap și cu scrisorile și cu vechile procese, sta-le-ar în gît la anticriștii ăștia, că nu uită și nu iartă nimic ! Dar și eu o să-i ard de-o să se vaiete o mie de ani. Încă puțin, și vedem noi care pe care !"

La începutul misiunii sale de predicator, Nicodim vorbi de mai multe ori cu înflăcărare despre credința în animalele curate și cele necurate. El, cum era firesc, trebuia să dea totdeauna primul exemplu. Se hrănea, deci, numai cu animale curate. Lua în fiecare lună cîte-un vițel de la pocăiți și de la nepocăiți. Plătea cu bani gheață, pe ascuns. Știind că nu-i voie să sacrifice viteii, îi scotea după miezul nopții din curtea omului, gîdilîndu-i sub bărbie, după obiceiul său, cunoscut încă din copilărie. Viteii mergeau după

ei supuși și blînzi, fără să mugească, duși hoțește. Uneori îl punea pe Gornilă să măcelărească și doi viței pe lună. Nicodim nu se atingea de cuțit, nu suferea sîngele. Nimeni nu știa că în traista lui mare, de piele, cu care umbla veșnic după cap, nu se găsea numai Biblia, ci și carnea curată, de vițel, pe care Nicodim o ducea, bine învelită în merindări, la o doamnă bătrînă din oraș, fostă notărășiță în Zăpadia. Bătrîna învățase cum să se descurce : cînd nu se găsea carne la măcelărie, îi da o telegramă lui Nicodim, foarte scurtă : „Mîine proces veniți martor !"

Nicodim era înverșunat împotriva cultului sfinților și icoanelor, așa cum era absorbit de pasiunea pentru Apocalipsă și pentru prorocirea sfîrșitului apropiat al lumii, preocupări de căpetenie ale întregii lor secte. Obsesiile acestea, amîndouă, erau legate în inima și în mintea lui Nicodim și de cearta veche a familiei Mula cu preoteasa Nuți, pentru avere și pentru altele.

Într-un an, popa Ardeleanu se gîndi, îndemnat insistent de preoteasă, să mai împrospăteze mobilierul bisericii vechi, afumate. Tîrgui la un tîmplar, asociatul unei case de pompe funebre din oraș, o cruce mare de lemn sculptat și aurit. Pentru plata ei, preoteasa făcu calcule amănunțite și stabili „donații obligatorii" tuturor enoriașilor, după avere și după neam. Mula, la o socoteală nepărtinitoare, ar fi însemnat să plătească o sumă importantă. Era om bogat și de neam. Dar el n-a dat, bineînțeles, nici un ban. Popa primi poruncă de la Nuți să amintească și să mustre reauavoință a socrului său, după cazanie, în biserică. Supărat din cale-afară de-o asemenea mustrare, bătrînul l-a trimis pe Nicodim să protesteze. El a încercat să se folosească de amenințarea acelei „sfinte porunci" care le cerea tuturor să nu-și facă chip cioplit și să nu se închine lui.

Dar Nuți l-a scos afară din casă, strigîndu-i :

— Nebunule, anticristule !

Nicodim, mînios, și ațîțat, nu s-a lăsat mai prejos și i-a întors vorba dintr-o suflare :

— Voi sînteți anticriști, voi, cu crucea voastră de aur !

Cînt despre sfîrșitul apropiat al lumii, Nicodim începu să-l propovăduiască atent și cu multă osîrdie în ultima vreme. Își închipuia c-o să le crape inima de ciudă, atît popii, care amîna în predicile sale pentru mult prea tîrziu cea de-a „doua venire", cît și comuniștilor din sat, care puneau atîta preț, zicea el, pe cele trupești, pe traiul bun,

pe haine, pe învățătură, pe teatru și cinematograf. Pocăiții lui se fereau ca de foc de filme și de piesele de teatru. Le socoteau prilejuri de pierzanie.

Nicodim se pregătea minuțios pentru luptă. Citi în cărți și era mîndru că întemeietorul adventismului (credința în cea de-a doua venire) fusese un simplu țăran, ca și el. „Ei, na, ce dacă era american? își spunea Nicodim. Cu ce sînt mai buni în fața Domnului americanii decît românii ?! Dacă s-a înșelat el cu prorocirea, eu n-o să mă înșel ! Fii tu sigur, frate Miller, că n-o să dau greș cu socotirea anilor ! Dormi liniștit, că mai ai foarte puțin pînă ne vom întîlni la întemeierea împărăției de o mie de ani !"

Nicodim discuta cu umbra unui oarecare William Miller. Acest țăran fermier din America luase parte la războiul dintre Statele Unite și Anglia (1812—1816) și se întorsese de pe mări și oceane cu sufletul răvășit, cu mintea chinuită de viziuni apocaliptice. El pregăti și răspîndi crezul adventiștilor : „Foarte curînd, veni-va Mîntuitorul să judece lumea, să învie pe cei adormiți în credință, să schimbe trupul credincioșilor încă vii, și astfel, cu toții împreună, să întemeieze pe pămînt împărăția de o mie de ani. Numai după ce vor trece o mie de ani învia-vor din mormintele lor risipite în lume păgînii și necredincioșii, cu porunca să se prezinte și ei la înfricoșata judecată de apoi." Țăranul stabili data venirii Judecătorului pentru întemeierea împărăției între 1 martie 1843 și 1 martie 1844. Zarva fusese nemaipomenită, ca și dezamăgirea și rușinea ce urmară după 1 martie 1844, cînd cerul rămase indiferent, și catapeteasma nu se crăpase în două.

„Ai făcut-o de oaie, frate fermierule ! comenta Nicodim. Dar nu-i nimic, bine că n-am trăit și eu pe vremea aceea ! Acum e altceva."

Era bucuros că lucrurile nu rămăseseră definitiv încurcate și mai avea și el acum posibilitatea unor noi prorociri și calcule, pe care le credea fără greș. Ajutat de „semnele timpului", începu să calculeze, că lumii fiindu-i dat să trăiască 6.000 de ani, două petrecîndu-se pînă la „potopul lui Noe", alte două pînă la „înălțarea la cer", înseamnă că-i mai rămăseseră încă două mii de ani, aflați acum pe drojdie. În prima parte, socotea el, lumea trăise sub „conducerea îngerilor", în a doua sub „domnia Satanei", cînd îngerii lui se însurară cu femeile oamenilor, din împerecherea lor născîndu-se „uriașii de azi" : prelații,

generalii, oamenii de știință și toți necredincioșii care lucrează în „atelierul Satanei". Era convins că domnia lor se va sfîrși curînd, după cum se poate citi în Apocalipsă.

Întîrziind mereu pe literele mărunte și negre ale cărților care-l împingeau spre asemenea prorociri, stăpînit de emoție, Nicodim își ștergea fruntea, șiroită de sudori reci. În ochii săi începeau să mocnească, amenințătoare, cețuri sticloase, fulgere adormite ale nebuniei. Literele negre se aprindeau, deveneau pentru el semnale învăpăiate, misterioase, trimise de dincolo de stele, din cerul gata să se prăbușească. Avea presimțiri, dădea semne de nerăbdare. „Cu popii trebuie să încep, își zicea, și cu toți ăștia care au stricat rînduielile lumii." Și se vedea în fruntea „celor drepți", a zăpădenilor și a tuturor satelor din jur. „Chiar și a întregii regiuni", îndrăznea el cîteodată cu gîndul. Se pregătea să iasă cu strigăte în „muntele cel sfînt". Păcat însă că în apropierea Zăpadiei nu se afla nici un munte. Munții Apuseni se opriseră cam departe, dincolo de Teiuș și Aiud, iar dacă încerca să fugă pînă acolo, în clipa hotărîtă, putea risca să se amestece cu necredincioșii, să fie confundat cu ei. „Mai bine mă sui pe Gurgui — își spunea — nu-i chiar munte, dar e dealul nostru, nu-l poate încurca Domnul cu altele. Da, da, acolo trebuie să-i duc pe toți. O mie de ani va fi Satana legat fedeleș și n-o să mă mai ispitească nici pe mine, nici pe frații mei. Pe toți păcătoșii și scîrboșii ăștia din jur îi vom ține în temniță o mie de ani. Dar unde ?" se întreba îngrijorat Nicodim. „Unde o să găsesc eu o temniță așa de mare ?" Făcea repede în gînd o socoteală a sufletelor din sat și le repartiza, deocamdată, în felul următor : „La mine în pivniță — două sute ; în pivnița colectivei — o mie ; la popa în pivniță, dacă se scot toate butoaiele — cinci sute ; la Octavian Borcea — două sute. Și gata !"

Venindu-i în minte numele lui Octavian Borcea, se ridică și porni spre el. Deși mergea grăbit, țeapăn, cu pașii lui mari, cu pantalonii ridicați, să nu și-i stropească prin noroiul uliței, Nicodim își continua gîndurile, trădate doar de lumina neobișnuită a ochilor, de broboanele reci de sudoare, mari ca picăturile ploii de vară. Se și închipuia ajuns, după perioada celor „o mie de ani", la începutul „înfricoșatei judecăți." Parcă vedea că Satana va fi dezlegat și, împreună cu „anticriștii", va începe o nouă luptă cu „cei drepți". Dar netrebnicii o vor pierde, își zicea el. La

sfîrșitul acestei înfrîngeri, se vor scula și păcătoșii din morminte, cu trupurile lor slabe, bolnăvicioase. Nicodim se și închipuia judecător, nemilos cu toți păcătoșii. Își spunea în gînd : „Ah, ce-o să vă frec, de-o să mă țineți minte în vecii vecilor ! Și pe tine, domnule părinte, și pe tine, Cireș, Neutrule, pe toți anticriștii din Zăpadia și de pe lumea asta." Totuși, parcă i se făcea uneori milă amintindu-și că Biblia lor spune să ierte de șaptezeci de ori cîte șapte. De aceea își propunea să-i mîntuiască în zilele și săptămînile care mai rămîneau — Nicodim încă nu fixase o dată precisă, voia să mai socotească nu atît anii și lunile, cît zilele — să-i salveze pe cît mai mulți zăpădeni, să-i boteze în Tîrnavă. Cu această hotărîre se grăbea și spre Octavian. „Da, da, chiar cu el trebuie să încep."

Mergea întins, nu vedea pe nimeni în jur, nu saluta și nu răspundea nimănui. Cînd trecu pe lîngă poarta popii, dincolo de care o știa și pe soră-sa, Nuți, își întoarse fața în altă parte.

Pe Octavian îl găsi în șură. Spăla o cadă, pregătind-o pentru mai tîrziu, cînd se vor coace prunele albe, pe care le strîngeau întotdeauna cu grijă, să fiarbă din ele vinars. Pe fața nerasă a omului, plină de țepi, jumătate negri, jumătate cărunți, se citea o agitație stăpînită, un clocot ce nu da încă în afară. Era nedormit, supărat, întors pe dos, atît de amenințările lui Hordiș, cît și de fuga popii. Se mișca mai încet, îngîndurat, de parcă nu el, ci altcineva, din afara lui, un străin, îi poruncea toate gesturile. Mîinile sale mari păreau julite, iar încrîngătura nervilor — descoperită, în contact direct și dureros cu lucrurile, cu tot ce-l înconjura. Gura îi era amară. Scuipa din cînd în cînd în praful amestecat cu cotoarele și scuturăturile vechi de fîn și de pleavă, fără să poată scăpa de gustul acela de fiere.

Cînd îl văzu pe Nicodim venind spre șură, trimis de bătrîna Mărie, nu mai avu puterea, în prima clipă, nici să-și adune gîndurile. Îngăimă doar :

— Ce-o mai vrea și nebunu ăsta de la mine ?

— Să nu te miri, frate întru Domnul, Octaviene, că am bătut în astă zi la ușa casei voastre, începu cu un ton neobișnuit de mieros Nicodim.

Octavian parcă recepționase cuvintele predicatorului nu cu urechile, ci direct cu vîrful degetelor, ca și cum le-ar fi pipăit atent, și dincolo de catifelarea lor ar fi dat

de fibre zgrunţuroase, înţepînd dureros. Îl irita, întîi de toate, aerul familiar şi intimitatea cu care i se adresă Nicodim. Era între ei o diferenţă de mulţi ani, şi-apoi nicicodată nu-şi făcuse de lucru Octavian cu scrîntiţi şi apucaţi ca feciorul lui Mula. De aceea, îi răspunse :

— Ba frate cu Dracu, Doamne iartă-mă, nu cu mine !...

— Nu-ţi înmulţi păcatele, frate Octaviene — se încăpăţînă Nicodim s-o ţină cum începuse — că şi aşa ai destule. Trăim cumplite vremuri, frate, şi fiecare din noi chemat este a se gîndi...

— Că, mă, du-te-n muma supărării, nebunule ! i-o reteză Octavian din nou. Lasă-mă dracului în pace, că-s năcăjit eu destul, nu-mi arde de vorbele tale !

— Nebun întru Domnul sînt, şi nu voi înceta a-ţi spune frate, şi nu voi înceta a te sfătui să nu te dai cu îngerii Satanei, continuă, aproape netulburat, Nicodim. Mai ales acum, frate, cînd numărate sînt zilele noastre, ale tuturora, şi cînd se cuvine ca fiecare să se retragă în casa sufletului său, să plîngă şi să jeluiască păcatele şi multele fărădelegi.

— Retrage-te tu, că voi aţi mai clocit o dată în casă, îi spuse, uitîndu-i-se drept în lumina ochilor.

Ce văzu, ce nu văzu acolo, dar Octavian se dădu un pas înapoi.

Vorba cu clocitul îl înţepeni brusc pe predicator. Şocul ei îl aduse cu picioarele pe pămînt.

Înainte cu cîţiva ani de cel de-al doilea război, venise în Zăpadia, prin postul Crăciunului, o familie de căldărari. Dar nu una ca toate celelalte. Ţiganca era îmbrăcată în mătăsuri, meşterul în haine de oraş, negre, de parcă ar fi sosit să dea un concert, nu să vîndă căldări. Căruţa lor era trasă de doi cai albi, cum numai Ilie proorocul cu fulgerele mai avea, prin icoane. Erau ţigani „de mătase". Se aşezară în camera de dinapoi, părăsită, a făgădăului comunal. Adăpostiră căruţa şi caii la un gospodar, în vecini. Îi plătiră înainte banii pentru fîn şi grăunţe, pentru curăţenie şi adăpost. Ţiganul n-avea timp să se ocupe de cai. Trecea doar dimineaţa să le dea zahăr, să le mîngîie de cîteva ori coama şi să-i lovească o dată, din dragoste, după un vechi obicei, cu palma peste crupă. Încă din prima zi, scoaseră la vedere o căldare uriaşă, de fiert ţuică, bătută mărunt cu ciocanul, de aramă aprinsă, parcă suflată cu aur vechi, roşcat. Pe aceasta o cumpără bătrînul Gîdea. Cu ocazia

instalării cazanului, țiganca, mare meșteră la ghicit în cărți, ochi tot ce era mai de preț în casa lui Gîdea și a Rafilei. Pocăita nu voia să asculte vorbele și prorocirile „diavolești“ ale harăncii, dar lui Gîdea îi plăcură, îl unseră la inimă, mai ales una dintre toate — că în curînd va cîștiga o mare avere, după cum se arată în cărți, o avere de un milion și despre alte averi fabuloase.

— Mîncu-ți ochii, norocosule, spunea țiganca, asta-i taina tainelor, pupa-ți-aș sufletul ! Pune-ți lacăt la gură și să n-o mai spui la nime pe lumea asta.

În două-trei zile, țiganul mai scoase o căldare la fel de frumoasă ca și prima. Pe asta o cumpără bătrînul Mula, să nu se mai ducă el cu căzile de prune la nu știu cine, prin străini, să-i fure jumătate din vinars. Se tîrgui cît se tîrgui, și scoase banii. Țiganca făcu și familiei lor aceeași prorocire despre milion și despre alte averi fabuloase.

Două căldări simple, de fiert magiunul, mai vîndu meșterul în Zăpadia : una familiei lui Văsălia Diacului, alta lui Toader Cozonac. Haranca, în schimbul unei jumătăți de rachiu, le scoase și lor din cărți figura aceluiași crai de ghindă, purtătorul de noroc și milionarul, în ierarhia încîlcită a meseriei sale de ghicitoare.

După două zile, țiganca, știindu-i pe toți că se perpelesc de dorul milionului, trecu pe la fiecare, îi anunță să-și facă rost pînă a doua zi de cutare sumă, pentru ca să le poată cumpăra de la oraș lozul cu numărul cîștigător.

— Așa să-mi ajute mie bunul Dumnezeu și Maica Precista, se jura haranca, dacă nu vi-ți umplea de bani, ca cocoșul de pene. Ochii din cap și-i dă Chivuța pe norocu ăsta !

Femeia pusese fiecăruia în parte o singură condiție : să rămînă închiși în casă cu întreaga familie două zile și două nopți încheiate, să nu mănînce, să nu bea, să șadă întinși în pat și să se roage cu lacrimi în ochi : „Ajută-mă, tată ceresc, să cîștig milionul“ Și tot așa, simplu, de un milion de ori. Și numai unul din familie să numere, să nu se încurce socotelile, că altfel s-ar putea, Doamne ferește, să piardă milionul.

Cu preț ca de patru vaci, bani scoși din ladă ori împrumutați, țiganii de mătasă se făcură nevăzuți, chiar de-a doua zi.

Cele patru familii, încuiate în casă, cu geamurile astupate, luptînd cu foamea și cu setea, se rugau înspăimîntate să nu încurce numărătoarea, să piardă cumva milionul.

Lui Nicodim i se încredințase misiune de-a număra rugăciunile din casa lui Mula. Dar chiar din prima zi, la un moment de neatenție, se fîstîci și se încurcă. Luară deci toate rugăciunile de la început, într-un ritm ce le tăia răsuflarea. Nu însă înainte ca Mula să-i fi tras o mamă de bătaie lui Nicodim, cu funia, pe întuneric.

După două zile și două nopți de canonire, ieșiră oamenii din casă, palizi, amețiți, beți de foame și întuneric. Vitele lor zbierau în grajd, dar mai ales porcii guițau în coteț, ca sub cuțit.

Așteptară o zi, așteptară două, dar țiganii cu milionul — nicăieri ! Cînd auzi Mula că și Gîdea stătuse închis, începu să înjure, mirosindu-i a înșelătorie. La fel ceilalți. Nu le mai venea să dea față cu satul. Zăpădenii aflaseră și rîdeau cu gura pînă la urechi.

— Auziți, oameni buni, că pe ăștia cu găzdăciile, pe bocotanii ăștia, i-or pus țiganii să clocească ! strigă cineva, din deal.

— I-or pus pe ouă și-or fugit cu banii, adăugă altul, din vale.

— Tulai, Doamne, că i-or făcut țiganii de rîsul satului.

— Nu te mișca Nicodim, că strici ouăle din cuibar !

— Nu suflați, mă, că fuge milionul !

— Voi ce-ați clocit, tete Gîdeo : ouă de rață, ori de găină ?

Aceste vechi ironii, repetate ani și ani, se răscoliră acum toate deodată în mintea și așa răscolită a lui Nicodim.

— Ce-ai spus ? ! îl întrebă sec pe Octavian.

— Am spus să te duci cu vorbele tale la cumnatu-tău, la popa, c-o fugit cu Saveta, de la Hodăi, și-o lăsat-o pe soru-ta de rîsul satului. Asta am spus ! repetă Octavian, dîndu-și seama că vorbele lui îl năuciră pe Nicodim a doua oară.

Dar se înșelase. Descumpănit doar o clipă, predicatorul primi noua veste cu o uimire plină de satisfacție. Mai întrebă o dată, ca să fie sigur :

— Cum a fugit ? Cu cine ?

— Așa bine, cum îți spun, așa a fugit. Du-te și vezi !

— Ah, primul anticrist...

Atît mai auzi Octavian din cuvintele lui Nicodim, întors automat cu fața spre poartă. Din zece-douăzeci de pași, ajunse în uliță.

„...a căzut, primul anticrist e la pămînt, își repeta Nicodim. Acum vin la rînd ceilalți. Doamne, se apropie sfîrșitul, mi-ai dat primul semn, și eu, nevrednicul, încă n-am stabilit ziua și ceasul în care să-mi duc frații cei drepți pe vîrful Gurguiului. Îndură-te, Tată și nu ne amesteca întru pierzanie. Mai așteaptă cîteva zile, ori chiar săptămîni, să mai pocăiesc dintre ei, că-s prea mulți și nu încap în toate pivnițele din Zăpadia. Dă-mi tărie să le predic adevărul cuvîntului tău celor vrednici de el, și totodată să-i pot înfunda la dreapta judecată pe toți rătăciții, să mă țină minte o mie de ani !"

Cu aceste gînduri, spuse în formă de rugăciune, urcă Nicodim treptele casei parohiale.

Era ceasul amiezii. Din bucătărie năvăleau, pe geamul deschis, aburi calzi, amestecați cu miros acru, de mîncare arsă. O dată cu mirosul îl izbiră în față pe Nicodim cuvintele furioase ale Flaviei, care-i striga soră-si :

— Victorio, tîmpito, ai ars rîntașul !

Dar soră-sa nu-i răspunse.

„Auzi, puii de anticrist !" se bucură Nicodim, dînd să intre în casă. Nuți se ridică de pe șezlongul așezat în gang și, cu ochii umflați de plîns, îi sări disperată de gît.

— Nicodime, frate Nicodime, numa tu ne-ai mai rămas pe lumea asta ! Din toată familia noastră, numa la tine mai putem avea nădejde !

— Dă-te la o parte ! se răsti Nicodim, descleștîndu-i brațele ciolănoase și împingînd-o înapoi spre șezlong. Dă-te la o parte, că l-ai pus de mămăligă și pe anticristul tău ! Te-a ajuns pedeapsa cerului, pentru crimele și nedreptățile ce ni le-ai făcut !

— O, sece-ți limba, nebunule !

— Criminalo, că ți-ai omorît părinții !

— Ba tu i-ai omorît !

— I-ai omorît și i-ai înfometat, n-ai mai vrut să știi de ei, animalo !

— Animal ești tu, nebunule !

Preoteasa se opri, tremurînd de furie și de spaimă.

— Taci, că-ți rup fălcile !

Adevărul era că după certurile pentru pămînt, pentru dota promisă și nedată de Mula fetei sale, aceasta n-a vrut

să le mai audă de nume părinţilor. Au murit bătrînii fără să se împace cu fata. Cît despre purtarea lui Nicodim cu părinţii, mai ales în ultimii ani, nici el nu prea avea de ce să doarmă liniştit. După ce îl părăsi nevasta, furios ca şi cînd maică-sa, Titiană, nu el, ar fi bătut-o ca pe sac, Nicodim o încuia pe bătrînă în casă şi nu-i da de mîncare cîte două-trei zile. Înghiontită de el, căptuşită cu pumni în coaste şi-n spate de Mula, bătrîna începu să tuşească şi să scuipe sînge. Într-o zi spălînd hainele şi bătînd cu maiul lîngă fîntînă, căzu şi nu se mai ridică. Mula ţinu s-o înmormînteze în curtea lor, într-un colţ umbros, către drum, în dreptul casei, să nu mai plătească bani pentru un loc în cimitirul bisercii, să se mai roage de Nuţi. O înmormîntară cu un popă din alt sat.

Apoi, Nicodim se apucă de tatăl său. Bătrînul putea să pună mîna pe cuţit, putea să-i arate colţii furcii de fier, nebunului nici că-i păsa. Îl apuca pe Mula de pieptul cămăşii, îi ştergea cîte-o palmă de-l răsturna. În ultimii ani, cînd îl lovea, urla de ţiuiau geamurile şi-l scuipa între ochi :

— Porc de chiabur !

Îl bătea în casă, niciodată afară, unde putea să-l vadă cineva. Uneori se mai nimerea şi prin grajd sau pe după şură. De altfel, vaierele greu ar fi putut răzbi dincolo de zidurile înalte şi vii ale închisorii care era, încă de multă vreme, curtea lor.

Mula se topi pe picioare, ca un salcîm din jurul casei trăsnit de vremuri. Umbla nervos, cu ochii căzuţi în cap, licărind stinşi sub genele roşii, umflate, lăcrimoase întotdeauna, ca într-un plîns continuu. Părea hămesit, gata să muşte dacă ar mai fi avut dinţi în gură. L-a chemat într-o iarnă pe Nicodim şi l-a rugat : „Ajută-mă, dragu tatii, să-mi sap groapa, că mîine mor. Aşază-mă lîngă Titiană". Au început să sape împreună, dar pămîntul din curtea lor era tare, îngheţat ca osul. Aşa că Mula şi-a mai amînat cu o zi moartea, ca să-şi poată săpa groapa adîncă, după legea veche, de un stat de om. Se temea să nu-l scoată şi de-acolo Nicodim prea uşor, să-l ia la bătaie.

Nu-l scoase, dar făcu altceva.

Dat de mai multe ori în judecată pentru că nu-şi achita impozitele şi autoimpunerile către stat şi către comună, Nicodim se apucă de studierea legilor şi ţinea locul avocaţilor în orice proces, sucind în fel şi chip toate articolele

și paragrafele respective. Se opintea să demonstreze că el n-are nimic comun cu chiaburia bătrînului. Supremul lui argument în acest sens erau bătăile. Cita martori, dar nimeni nu se prezenta la instanță. Mulți auziseră că Nicodim îl zvînta în bătăi pe tată-său, dar de văzut nu văzuse nimeni. La început, pînă nu-și dădură seama că e nebun, judecătorii îl ascultau cu vădită curiozitate. Dar procesele tot le pierdea. Treceau astfel anii, cu judecăți și cu drumuri multe. Acum, cînd se întorcea acasă după astfel de procese, Nicodim se oprea lîngă mormîntul bătrînului, înjurînd cu năduf și îndîrjire. O dată se sui chiar cu picioarele pe movila de țărînă a mormîntului, îndesată de ploi. Juca, spumegînd de ură și strigînd printre dinți :

— Chiabur scîrbos ! Chiabur scîrbos !

Apoi se potolea.

— Să taci, bestie și nevastă de anticrist ! repetă Nicodim în fața preotesei amenințarea. Taci, nu mă face să păcătuiesc și eu acum, cînd zilele lumii sînt numărate și cînd vine dreapta judecată pentru toți care au slujit Satanei, ca voi !

— Slujire-ai morții și viermilor, nebunule ! îndrăzni să-i răspundă Nuți.

Reușise, într-o clipă de neatenție a lui Nicodim, să-i scape printre degete și să se închidă în verandă. Nebunul dădu perdeaua la o parte și striga prin ușa cu geam :

— Morții și viermilor, hai, așa zici ? Tu vorbești de moarte, criminalo ? Că doar tu ai omorît-o pe Ana noastră! zbiera Nicodim, învîrtindu-și pumnul pe lîngă cercevele.

— Cum, mă ? se auzi vocea stinsă, de dincolo de geam, a preotesei, cu fața congestionată și cu ochii bulbucați.

— Ai omorît-o fără milă, i-ai pus crucea la cap, cocoană spurcată și curva lui anticrist ! N-ai vrut să te duci cu tata la Cluj !

Povestea morții sorei lor, Ana, se deschidea ca o rană purulentă, pe care o ascundea sub haină, de rușine, toată familia lui Mula.

Fusese prin ianuarie 1939. Ana avea șaisprezece ani. Crescuse, ca și Nicodim, închisă în curtea lor cutreierată de duhurile singurătății și spaimei. În plină criză de adolescență, Mula își surprinse fata, într-o seară, tocmai pe cînd îi fura primul sărut un flăcăiandru de vîrsta ei, copil

de oameni mai săraci. Mula o tîrî de păr în casă şi-o bătu cu funia udă. Fata gemu, plînse, iar gemu şi iar plînse, cîteva zile la rînd. Nimeni şi nimic n-o mai putea opri. Apoi, într-o bună dimineaţă, începu să rîdă. Rîdea de răsuna întreaga lor curte, acoperită de zăpezi şi gheaţă, cuprinsă parcă şi zgîlţîită de un cîntec bolnav.

— Mamă Titiană, spunea fata, azi-noapte s-o îmbrăcat tata într-o cămaşă de înger şi-o venit lîngă patul meu şi-o zăcut în genunchi şi mi-o spus plîngînd : „Scoală-te, Cenuşotcă, să te mărit cu Ionel, ficiorul lui Verde-împărat, c-o sosit călare pe Ducipal, să te ceară de nevastă !“ Nu mă lăsa, mamă, nu mă da, mamă ! Ştiu eu că pe calul ăla umblă numai moartea.

Urla înspăimîntată, repeta rugăminţile. Dar cînd zărea prima lacrimă pe obrazul maică-si, Ana izbucnea în rîs. Împînzea parcă toată lumea de rîsul ei. Titiană îşi făcea cruce. Se duse în grajd şi-i spus bărbatului :

— Ai bătut-o, mă, de-ai lăsat-o cheaună. Toate minţile i-or sărit din cap.

— Aia n-o avut niciodată minte, tu, aşa ai făcut-o, fără minte ! Şi fugi de-aici, să nu pun mîna pe bici !

O rugară pe Nuţi să meargă cu Ana la doctorii cei mari din Cluj, că nu se mai opreşte din rîs, şi-i păcat de ea, că-i fată. Feciorii încă mai pot fi împungaci, ca Nicodim. Nu se cunoaşte. Dar la fete, îndată le spun junişenii ăştia: „Ce rîzi, tu, ca proasta-n tîrg ?“

Nuţi se codi, apoi refuză deschis :

— Nu mă pot duce, mamă, sînt gravidă şi nu vreau să nasc vreuna care rîde ca Ană !

Mula îşi luă fata în silă şi porni spre Cluj.

După vreo trei zile, se întoarse fără ea. Îi spuse Titianei că n-a mai ajuns cu fata la clinică. A pierdut-o în gara Clujului. Era lume multă.

— M-am dus şi eu undeva, ca omul. Dup-aia am vrut să-i cumpăr o jimblă moale, să-şi stîmpere foamea — se căznea să mintă convingător — şi-ntre timp, mai ia-o pe Ană dacă ai de unde ! S-o făcut nevăzută. Da tu să-ţi ţii gura, să nu te-auz că te plîngi prin sat — o ameninţă Mula pe nevastă — că te sugrum ! Auzitu-m-ai ?

Femeia înlemni, nu mai putu nici plînge. Tăcu cît tăcu, apoi se duse la Nuţi.

— Doamne, rău m-ai bătut ! plîngea bătrîna, ca după mort.

— Lasă, mamă, că se face bine dac-a ajuns acolo !

— Se mai face pe lumea aialaltă ! Tată-to spune c-o pierdut-o în gara Clujului...

— Vai de mine, taci, să nu te mai audă cineva ! Doamne, că mai bine ajungeam preoteasă în alt sat. Aici mă faceți de rîsul lumii, mă compromiteți în fața poporenilor. Taci, să n-audă Liviu, că ăsta-i în stare să pornească după ea.

Și tăcură cu toții pînă în toamna anului următor. Atunci se prezentă la notariatul din Zăpadia un sergent de jandarmi cu Ană de mînă. Fata era desculță, zdrențoasă, cu fața stinsă, își ținea ochii mereu în pămînt, de parcă ar fi scăpat de la ocnă, ca răufăcătorii.

Sergentul o predă cu proces-verbal notarului. Îi trebuia un act justificativ. După terminarea acestei formalități, penibilă dar prevăzută de lege, sergentul îi spuse notarului :

— Domnule notar, aș vrea să-l cunosc și eu dacă-mi permiteți, pe tatăl care a putut-o face pierdută pe această fată. Am găsit-o în Sighetul-Marmației, desculță, cum o vedeți, despletită, cerșind o bucată de pîine. Vreau să-l cunosc și să-l scuip în față !

La Mula se strînseră atunci toți ai casei. Îndrăzniră să se apropie și neamurile. Vorbeau, comentau șușotit.

Ană asculta ca dintr-o altă lume. Acum era lucidă. Tăcea, privind mereu în pămînt, spre picioarele sale scorțoase, rănite, crăpate de pietrele atîtor drumuri bătute pe jos în peregrinările ei de un an și jumătate. Părea o marmură veche, scoasă din pămînt, vie, tremurătoare.

După două săptămîni, o îngropară. Era îmbrăcată mireasă, ca toate fetele care mureau de tinere, după obiceiul vechi al satului. Mula prinse la car două perechi de boi, cu clopote la gît și năfrămi, negre în coarne, cum se obișnuia la asemenea înmormîntări, menite să țină locul nunților. Alesese boii cei mai buni, să poată trage carul cu moarta. În jurul ei trebuia să se așeze familia și fetele de aceeași vîrstă, să-i cînte *Cîntecul miresei.*

Dar fetele din sat, speriate, refuzară să se urce. Cîntau în urma carului, în timp ce neamurile boceau cu capul rezemat de sicriu. Jumătate din sat, într-un convoi nesfîrșit, plîngea cu sughițuri, ori înăbușit, de mila fetei, adusă tocmai din Sighetul-Marmației. Cei mai mulți spuneau doar în gînd, ori mai pe la urmă, tare :

— O, Mulă, nu te-ai mai fi născut! Mai bine te-ai așeza tu în locul fetei, să te înghită pămîntul, netrebnicule!

Vorbele se adunau stol, se vînzoleau în jurul capului lui Mula, croncănind ca ciorile. Se depărtau peste cimitir, cădeau în chip de flăcări negre pe crucile vechi de lemn mîncat, putrezit de ploi.

Un bătrîn întrebă pe nepotu-său:

— Măi, Trăiene, da Marmația aia în care țară vine?

— În țara noastră, moșule, nici atîta nu știi?!

— Nu, dară, nu! Eu m-am gîndit la Seghedinul unguresc, unde-am fost cătană la împăratul. Că ăla-i departe tare, Trăiene! Asta o fi mai aproape?

— Taci, moșule, că-ți spun eu după îngropăciune!

— Cîți kilometri să fie pînă în Marmația aia? întreba mai departe bătrînul, fără să-i pese de nimic.

— Cinci sute! răspundea nepotul, ca să scape.

— Și i-o bătut desculță, pe jos, mă?

— Desculță!

— O, rămînere-ai olog, Mulă, și ți-ar seca picioarele! blestema bătrînul.

Nicodim mîna atunci boii, îi plesnea cu biciul, îndemnîndu-i la deal, de pe ceglău. Nuți nu se mai sui în car, printre neamuri. Mergea pe jos, în dreapta popii...

Acuma, Flavia, auzind tot ce-i aruncă Nicodim în fața mamei sale, se așeză cu coatele în geamul deschis al bucătăriei și începu să strige:

— Nebunule! Huoo! Nebunule!

Victoria plîngea înfundat cu sughițuri. Nu mai avea puterea să spună nici un cuvînt.

Nicodim se strecură în camera din mijloc, care da în verandă și în bucătărie. Nu știa în care parte s-o apuce: spre soră-sa, ori spre fetele ei? Smulse de pe perete o cruce de lemn vopsit în negru și intră cu ea în bucătărie. În timp ce le croia pe cele două nepoate, striga cît îl ținea gura:

— Puturoaselor! Fetele lui anticrist!

Înspăimîntate, neavînd cu ce se apăra, nereușind să sară pe geam, afară, în gang, fetele se retraseră într-un colț. Apoi, Flavia se năpusti cu unghiile ei mari, vopsite în roșu, la fața și la gîtul descheiat al predicatorului. Cum degetele se mișcau repede, oja de carmin a celor zece un-

ghii îl făcu pe Nicodim să vadă numai pîraie de sînge în fața ochilor. Azvîrli crucea neagră și sări speriat afară, pe geam. Din coridor, Nuți începu să urle lung, cu vocea ei îngroșată :

— Săriți, oameni buni ! Tulai, poporenilor, săriți, că ne omoară nebunul lui Mula ! Săriiiți !...

Flavia ieși afară c-o mînă ținîndu-se de părțile moi, peste care căzuseră loviturile lui Nicodim, iar în cealaltă strîngînd crucea ridicată de jos. Dacă văzu că nu are altceva la îndemînă, o azvîrli puternic după predicator, fără să-l mai nimerească. Nicodim fugea prin grădină, mîncînd pămîntul. Se îndreptă spre curtea bisericii și apoi spre cimitir. Fruntea i se lovea mereu de crengile încovoiate ale prunilor încărcați de rod. Mișcate, legănîndu-se, ude încă după ploaie, prunele verzi, alungite, păreau ochii speriați, ca de fosfor mat, ai unor pisici sălbatice.

— După el, măăă ! Huoo, nebunul ! țipau cele două.

Victoria rămăsese împietrită, cu ochii pierduți în gol.

Strigătele femeilor treziră zborul forfecat al unei bufnițe speriate, care-și dormise pînă atunci somnul liniștit în clopotniță.

PARTEA A PATRA

„În grădina lui Ion
Toate păsările dorm,
Numai una n-are somn ;
Tot zboară din pom în pom..."

(POETUL POPULAR)

PE TATĂL LUI ION CIREȘ ÎL CHEMASE tot Ion Cireș. Pe bunicul său, la fel : Ion. În familia lor, la fiecare pas, timpul își începea noile generații cu acest nume cunoscut și răspîndit ca firele de iarbă. Se vede că fiecare fusese feciorul cel mai mare al familiei și, după un vechi obicei țărănesc, primul născut de sex bărbătesc trebuia să poarte neapărat numele tatălui. Lucrul acesta încurca mai mult familia decît satul. Oamenii de pe ulița popii, cît și ceilalți, de pe ulițele vecine, din satul întreg, ca să nu-i încurce pe cei trei Ioni, îi strigau, simplu : „Măi Cireș". Și ei, bineînțeles, răspundeau.

Dar în familie, bătrîna Cireșoaie nu-i putea striga la fel. De aceea, bătrînului îi spuse Onu, fiului — Onuț, iar nepotului — Onel. În felul ăsta, bătrîna îi chema liniștită, fără teama de a-i încurca, fără bătaie de cap.

— Tată Onule, îi gata cina !

— Mă Onuț, mai lasă și tu gazdele să cînte și să rîdă, că ei au de ce, nu ca noi...

— Onel, dragu mamii, vezi c-o zis domnu părinte că-ți taie limba dacă mai vorbești atîta !

Cam așa le va fi spus, cîndva, cu vreo cincizeci de ani în urmă, bătrîna Cireșoaie.

Onu, socru-său, sorbise ultima zeamă de lobode prin 1907. Era încă în puterea vîrstei cînd s-a răsturnat, la curtea baronului, cu un sac de cucuruz în spate, din vîrful coșarului. Își rupse șira spinării. Muri c-o glumă amară pe buze :

— O fost greu sacul, ca de pămînt. Pare c-ar fi fost măria-sa baronul în el, nu cucuruz !

Bărbatul ei Onuț, se prăpădi undeva prin Bosnia sau Herțegovina, în cel dintîi an al primului război mondial. Cineva, întors acasă, îi spuse nevestei că înainte de-a muri îngîna în neștire, pe brancardă, cîntecul lui preferat, spus parcă în ciuda împăratului Franz Iosif, din armata căruia făcuse parte :

Cînd o fost Horia-mpărat,
Domnii-n pat nu s-or culcat,
Visuri bune n-or visat...

Îi mai rămăsese femeii băiatul mai mare, Onel, în fruntea celorlalți șase frați mai mici. Dar la doi ani după moartea tatălui, împăratul îl chemă în bătaie și pe el. Avea atunci șaisprezece ani. L-au dus ca „voluntar", și poate că în fața celorlalte răgute i-or fi spus : „Aici, printre mitraliere, poți vorbi, Ioane, cît poftești, că nu-ți mai taie popa limba !" Nu i-au mai spus Onel !

Și Ion a rămas pînă azi. Ion Cireș.

Întors acasă din război, se ghemui în el, gemu de sărăcia peste care dăduse din nou, apoi spuse oamenilor într-o zi, cu veselie amară :

— Cine mulge peste măsură vaca, în loc de lapte mulge sînge !

Glumele dureroase își făcuseră cuib în streașina casei lor, ca rîndunicile sălbatice.

În privința asta, Ion semăna cu tatăl său, care, pe cînd trăia, se juca în tot chipul cu vorbele, de parcă el ar fi fost nepotul vlădicului. Despre una dintre vorbele sale mersese vestea în toate satele de pe Tîrnave, de pe Mureș și de pe Secaș. Era cu trei ani înainte de primul război mondial, în toamna lui 1911. La Blaj, cu ocazia marilor serbări jubiliare ale Astrei, își anunțase zborurile, cu pasărea lui măiastră, Aurel Vlaicu. În ziua aceea, Cîmpia Libertății era înțesată de lume : țărani, tîrgoveți, intelectuali, strînși din toate provinciile românești. În mijlocul lor se aflau, desigur, autoritățile, boierimea, înaltele fețe bisericești. Țăranii căptușiră dealurile din jur, să-l vadă mai de aproape pe „domnul Aurel". Nu-și făceau cruce, văzîndu-l, ca de Satana. Nu se mirau. Era de-al lor, de la Binținți, se mîndreau cu el. Fratele zburătorului, Ion, care ținea de coada avionului, cu alți consăteni, avea doar, la fel ca toți

ţăranii de pe-acolo, cioareci albi de lînă, cămaşă de cînepă, pălărie mică, rotundă.

Onuţ Cireş se afla cocoţat tocmai în vîrful dealului dinspre miazănoapte, lîngă Crucea lui Iancu. De-acolo se vedea Cîmpia ca din aeroplan, mişcătoare, vînzolită de oameni, iar cerul părea jos, să-l atingi cu mîna.

După ce Vlaicu se înălţă în văzduh, uralele se mai potoliră. Ochii urmăreau uimiţi ocolurile mari, virajele măiestrit conduse de inginerul pilot. În clipa în care avionul ajunse în faţa dealului şi salută cu înclinarea aripii drepte mulţimea de ţărani îmbrăcaţi în alb, Onuţ Cireş începu să zbiere cît îl ţinea gura :

— Domnule Aurel ! Domnule Aurel ! Stupeşte-i în cap pe boierii ăia mari de jos ! Stupeşte-i în cap, că ei n-or vrut să-ţi deie coroane să-ţi faci airoplanu !

Ţăranii din jur rîdeau cu lacrimi.

Şi ori de cîte ori, pînă la plecarea în război, ţăranii îi mai aminteau de spusa veche, omul o relua cu plăcere :

— Că bine le-ar mai fi făcut domnu Aurel dacă-i stupea în cap, săracu ! Da el o căzut la datorie !

Peste trei ani, se ducea pe urmele lui Vlaicu şi Onuţ Cireş, sfîrtecat de şrapnele, undeva în pămînt străin, prin Bosnia sau Herţegovina.

Numai vorbele mai umblau printre oameni, hazlii şi amare : „Stupeşte-i în cap, domnu' Aurel !"

Ele se luară de mînă, după douăzeci şi cinci de ani, în acelaşi orăşel, cu alte cuvinte, spuse acum de fiul său, de Ion Cireş.

Cînd ajunse la putere ultimul guvern naţional-ţărănist, membrii locali mai de vază se hotărîră să găsească un prilej de a-l măguli pe bătrînul lor conducător, domnul Maniu Ghiula cum îi spuneau încă ţăranii de pe Tîrnave. Aleseseră acest orăşel fiindcă domnul Maniu funcţionase, în juneţile sale, ca avocat arhidiecezan al Mitropoliei greco-catolice de Alba-Iulia şi Făgăraş. Găsiră şi un pretext, după ce-l căutară îndelung : la Blaj se afla, în cimitirul numit „La bisericuţă", mormîntul lui Axente Sever, tribunul oştirilor ţărăneşti de la 1848.

Guvernanţii naţional-ţărănişti vrură să le demonstreze şi cu acest prilej liberalilor şi celorlalţi opozanţi că ei sînt „generoşi, că în faţa cauzei naţiunii, a istoriei şi a scumpei noastre ţărănimi române, talpa ţării şi depozitul inepuizabil de comori sufleteşti", cum se exprimase re-

verendissimul Preda, senator din partea țărăniștilor, ei, țărăniștii, știu să uite totul, nu ca alții, știu să continue și să dea viață preceptelor de fier, atît de umane și de naționale totodată, ale venerabilului șef de partid, domnul Iuliu Maniu.

Cu cîteva zile înainte de data hotărîtă, tîmplarii și bărdașii se chinuiră să ridice o mică tribună de scînduri, acoperită cu covoare și steaguri naționale, aproape de mormîntul lui Axente Sever. Era greu, îi împiedicau crucile din jur. Trebuiau așezați mai întîi cîțiva piloni înalți. Tăiară patru stejari groși din pădurea mitropolitană a Cărbunarilor, cioplirá stîlpi solizi, grinzile și barele de susținere. Cu crengile de stejar împodobiră acoperișul și partea din față a filigoriei. Creanga cea mai viguroasă, încărcată de ramuri și frunze dese, de un verde intens, gras, aproape negru, o împlîntară, simbolic, lîngă crucea tribunului.

Toate erau gata în ziua stabilită.

Reverendissimul Preda își dădu mîna cu profesorul Grozavu, fost prefect liberal, conducătorul local al opoziției. Amîndoi își scriseseră în linii mari discursurile.

Prefectul telefonase șefului legiunii de jandarmi, acesta șefilor de post, iar ei se grăbiră să găsească prin toate satele și să trieze sever pe țăranii mai răsăriți și bine îmbrăcați reprezentînd „toate partidele". Dar, pentru ca aceștia să nu creadă cumva că sînt chemați la vreo nouă adunare electorală, le porunciră să lase ouăle clocite acasă, să se înfrățească, să uite trecutul. Deci, nici în această privință nu s-ar fi ivit dificultăți de netrecut.

Toată cearta prealabilă, potolită și ea la timp, se iscă din cauza unui singur țăran. Nu un țăran oarecare, bineînțeles. Un țăran care trebuia să țină și el un discurs la mormîntul tribunului. Un țăran inteligent, „bun român și bun creștin", care să merite a lua loc la tribună între canonic și prefect.

— Să fie național-țărănist, spuse reverendissimul Preda.

— Ba, dimpotrivă, stimate colega, obiectă profesorul Grozavu, mîngîindu-și bărbia prelungită în cimpoaie. Eu consider că este imperios necesar să fie liberal; și asta numai și numai în interesul domniilor-voastre. Altfel, o să creadă lumea că sînteți niște autocrați, care înăbușă glasul națiunii în opoziție. Cunoașteți doar, ca și mine, sti-

mate colega, intrigile și urzelile presei, care știe a se folosi de orice amănunt pentru a ne azvîrli în abisul polemicilor și al luptelor fraticide..

— Nu, iubite fiu sufletesc, colega și adversar al meu politic, frate Grozavule, continuă neînduplecat canonicul. Țărănimea, oricît ar cleveti ziarele, vîndute unei cauze străine de neam, țărănimea ne aparține. Venerabilul nostru șef politic a oblăduit-o încă din junețe, a hrănit-o cu credința și sîngele inimii lui, întru totul luminată de înaltele idealuri naționale, sociale și divine. Nu, iubiților, începu să țipe canonicul, încălzit, ca de la amvonul catedralei, țărănimea ne aparține nouă, istoria ei modernă este altarul pe care ne-am jertfit noi, țărăniștii, tot ce am avut mai sfînt, mai fără prihană, în gîndire, în sentimente și în credință. Deci, finalmente, să concluzionăm : țărănimea e ființa însăși a partidului nostru, trupul mistic al întregii națiuni, și în consecință țăranul care urmează a ține o atît de importantă orațiune necesită să fie tot țărănist !

— Amin ! replică ironic Grozavu. Dacă mă tratați ca de la amvon, stimate domnule canonic, pot să mă aștept și la anateme, la excomunicare. În acest din urmă caz, concesionez, dar nu cedez ! Propun o soluție simplaminte logică : să fie un țăran neutru ; nici al nostru, nici al domniilor-voastre, un reprezentant al pămîntului, al solului național, care pe toți ne hrănește și pe toți ne adapă. Un reprezentant al înțelepciunii strămoșești. Un țăran modern.

Deci, pe lîngă celelalte calități, i se mai cerea acum țăranului orator și „neutralitate".

Primarii, avizați din timp asupra tuturor condițiilor de care trebuie să țină seama în alegerea solului țărănimii, sîcîiau zi de zi telefoanele prefecturii : „N-am găsit", „N-am în sat", „A fost, dar a murit", „Este dar nu corespunde" „E bîlbîit, domnule prefect" etc., etc.

Numai primarul din Zăpadia, cu vocea lui de bas hodorogit, reuși să-i anunțe prefectului, în ultima zi, la limita maximă a răbdărilor, o veste bună :

— L-am găsit, să trăiți, domnule prefect, dar nu vrea să vie... Zice că vă cunoaște el pe toți, adică pe noi politicienii, să trăiți...

— Taci, măi boule, ce-o tot ții cu „noi... politicienii" ? Suiți-l într-o căruță și aduceți-l încoace !

Era vorba de Ion Cireș.

Îl duseră cu căruța în aceeași zi și-l depuseră în curtea prefecturii. Prefectul îl invită de îndată sus, în cabinet, încît rămaseră cu gura căscată secretarele și funcționarii văzînd cîtă atenție i se dă unui pîrlit de țăran desculț, cu cioarecii rupți în genunchi, cu cămașa peticită și murdară.

Prefectul, zărindu-l, strîmbă din nas. Îl luă la întrebări, de probă, ca nu cumva mototolul de primar să fi greșit alegerea reprezentantului.

— Cum te cheamă ?

— Ion Cireș, domnule prefect.

— Cîți copii ai ?

— Cinci deocamdată...

— Cum deocamdată ?

— Poate mai vin alții, domnule prefect.

— Mai lăsați-vă, măi, nevestele în pace ! Nu vedeți că sînteți săraci ? Țineți-vă de muncă, nu de-atîta amor !

— De, domnule prefect, facem și noi ce putem. Vorba ceea : „Și dintr-o iapă a săracului poate ieși odată un armăsar boieresc". Cît despre muncă, de ea nu ne plîngem : munca e mama săracilor !

— Bravo, Cireșule, îmi placi !

Îi întinse o țigară bună, o *Regală* cu un capăt aurit.

— Mulțumesc, nu folosesc ! refuză Cireș.

— Ești al nostru — mîine ții discursul !

— Ce discurs, domnule prefect ?

— Un discurs foarte important, frate dragă, îl luă mai familiar prefectul. Despre lupta țăranilor pentru dreptate și libertate, despre...

Începu să-i înșire toate ideile pe care le considera el absolut necesare pentru cuvîntarea de a doua zi a țăranului. Își aduse aminte însă că treaba asta nu-l privește pe el. De pregătirea lui Cireș urma să se ocupe direct cei doi reprezentanți politici însărcinați cu partea de idei, nu cu cea organizatorică, a importantei lor adunări. Prefectul începu să-și bată capul unde să-l închidă pe țăran, nu cumva să fugă și să-i lase de rîs. Tipăriseră doar și afișe, pe care scriseseră că „vor ține importante discursuri Cutare, Cutare și un inteligent țăran român neutru".

Cireș văzuse afișul cu litere mari, pe perete, în cabinetul prefectului. Se gîndea : „Cireșule, ai ajuns neutru ! Vezi să nu-ți deie pe nas neutralitatea asta ! Ai de grijă ce faci cu ea, că asta poate fi ca vorba cu inul : „Cine-și

mîncă sămînța de in, își mîncă chiar cămașa !“ Vezi să nu rămîi cu pielea goală !“

Prefectul se hotărî : nu-l putea închide în beciurile prefecturii. Asta ar fi semănat cu arestarea. A doua dificultate : de unde să-l îmbrace în costum național, că plugarul arăta ca vai de el.

Îl pofti cîteva clipe afară, în camera secretarei. Telefonă canonicului Preda. Doar „măria-sa“ îl numise și pe el prefect.

— Ce facem, măria-ta, unde îl închidem ?

— La liceu, iubite fiu sufletesc ! La liceu, în camera de inspecțiune...

— Sărut mîna, măria-ta ! Dar cu costumul ?

— Tot de la liceu, fiule ! Avem conzervate acolo haine de călușari. Ne-au rămas de la conductul etnografic de anul trecut. Așa că, finalmente, totul e în regulă. La liceul de băieți să-l poftiți (apăsă pe poftiți), iar cheia s-o păstreze pedelul !

Poftit la liceu, în camera de inspecție, Cireș ceru îndată să facă o baie caldă.

— Îmi placi, țăranule ! izbucni prefectul, care-l conduse personal, mîndru că, în apropierea unui demnitar național-țărănist ca el, pînă și un pîrlit de țăran se simte chemat spre emancipare, spre confort și puritate. Dar ce te-a apucat cu baia ? îl întrebă, cu intenția de a-și auzi confirmat gîndul.

— N-ați scris dumneavoastră pe toate afișele, domnule prefect, că sînt neutru ? îi răspunse cu o altă întrebare Cireș.

— Ba da. Și ?

— D-apoi, pînă cînd am eu jegul ăsta pe mine nu pot fi neutru, domnule prefect. Dacă mă văd murdar, țărăniștii o să-mi strige că din cauza liberalilor sînt așa. Și viceversa ! Eu vreau să fiu curat, neutru, cum spuneți dumneavoastră, oamenii învățați.

— Bine, mă ! încheie, vădit nemulțumit, prefectul. Spală-te dracului mai iute, că vine acuși măria-sa canonicul Preda, să te povățuiască pentru discurs. Vezi să nu mai faci și cu el pe deșteptul, c-o pățești !

Pedelul sta în poziție de drepți la ușa ce da în coridorul lung cît un tunel, boltit și întunecos, la capătul căruia se afla camera de inspecție. Se gîndea și el, ca omul : „Măi, al dracului țăran, mare bidiganie a putut ajunge !

Eu slujesc la școala asta de patruzeci de ani, și încă nu mi-o călcat pragul nici un dom' profesor. Iar pe el îl vizitează măria-sa Preda în persoană. Uite că nu mai iese de la țăran, pont de două ceasuri. Și doar așteaptă să intre dom' profesor Grozavu. Dacă m-o mai ținea și dumneasa în picioare încă două ceasuri, apoi plec liniștit la penzie, c-am trăit s-o apuc și pe-asta. Al dracului țăranul!"

Cei doi capi politici locali, deși căzuseră de acord anticipat asupra neutralității „oratorului trimis de țărănime", încercau acum să-l determine fiecare în susținerea ideilor partidului propriu.

Cireș prinse firul repede și se ținea bine de el.

— Nu, măria-ta, domnule canonic, nu pot, că-s neutru. Așa scrie pe afiș, și eu nu mă pot abate de la litera legii.

— Ce legi, iubite fiule? Legile acestea le face bunul Dumnezeu prin noi, și tot el le schimbă, după rațiunile sale divine. A cerceta aceste rațiuni nu e conzult, fiule!

— D-apoi, tocmai de-aceea, domnule canonic, eu nu mă pot amesteca și rămîn neutru. Că mîne-poimîne, dacă nu mai ține Dumnezeu cu țărăniștii, ni-i aduce pe liberali și-o fi vai de cioarecii mei, să mă ierte excelenția-sa, zise Cireș, clipind șiret.

Reverendissimul Preda, măgulit și surprins de formula de înaltă politețe a țăranului, dar văzîndu-l căpățînos, îi spuse cu căldură și resemnare:

— O, fiule, mare ți-i capul!

— Nu-i mare, excelenția-sa, repetă Cireș formula, da-i miezos!

— Sînt mîndru că în episcopia noastră avem un român ca tine!

Plecă deci cu gîndul aproape împăcat, convins că un om ca Cireș, cît o fi el de neutru, nu poate să nu rostească un discurs „pur țărănesc". „Ceea ce, își spunea canonicul, va conveni de minune partidului nostru, carele din țărani se trage, pe ei se bazează, pentru ei se ostenește."

Rămase crucit, însă, cînd îl zări, plimbîndu-se în celălalt capăt al coridorului, prin semiîntuneric, pe profesorul Grozavu. Acesta aștepta să intre și el la țăran.

Preda porunci pedelului să închidă bine ușa și plecă neliniștit, bănuitor. „Dacă ăsta o să-l mituiască, o să-i dea o orațiune scrisă, ce mă fac?"

La cinci minute după plecarea lui Preda, apăru profesorul Grozavu.

Pedelul se arătă însă incoruptibil.

— Dom' profesor, îmi pierd pînea !

— Nu-i nimic, îți dau cu alta, mai mare !

— De unde, dom' profesăr, că doar dumneavoastră știți că aici toate sînt ale popilor cei mari, care...

— Ale popilor, dar nu ale hoților de țărăniști ! îl întrerupse răstit profesorul.

— Ba, voi liberalii, sînteți hoți, fiule ! sări de după colțul zidului gros canonicul, unde pîndise, ca să fie mai sigur de ce-o să se petreacă. Și să fugi de-aici, că-ți rup picioarele !

Profesorul nu răspunse și porni spre cea de-a doua ieșire.

Pedelul da uimit din umeri.

Cei doi se spionară astfel, de la o intrare la cealaltă, toată noaptea.

În acest timp, Ion Cireș, scăldat ca un prunc și îmbrăcat cu o cămașă de noapte lungă, ținută numai pentru inspectorii de la minister, dormea dus și sforăia. El își făcuse planurile repede, mai de cu seară. Își repetase clar, încă o dată : „Fii, Cireșule, neutru, nu fi prost !"

A doua zi se sculase cu noaptea-n cap, obișnuit ca la el acasă. Se spălă pînă la brîu cu apă rece, dădu să se îmbrace, dar abia atunci observă că el nu mai are hainele vechi. Costumul național încă nu i-l aduseseră. În schimb, găsi pe măsuță o tavă mare, încărcată cu tot felul de bunătăți — șuncă tăiată în felii subțiri, salam, cașcaval, roșii și mere. Dimineața aceasta i se arăta darnică. Alături de mîncare — o sticlă de vin vechi, o fetească regală de Tîrnave.

Pedelului bătrîn, rămas neclintit de strajă, i se topeau ochii după asemenea mîncăruri, îi lăsa gura apă, înghițea în sec, stăpînindu-și cu greu jocul ritmic al mărului lui Adam, proeminent, ca un cîrlig de cuier.

Cireș îl pofti la masă. Pedelul sta în cumpănă : îi era teamă să mănînce.

Pînă la urmă, primi, gîndindu-se că e încă foarte de dimineață și n-are cine să-l controleze. Îi puse lui Ion o singură condiție :

— Mînc, domnule țăran, ori cum să-ți zic, că văd că ești cineva dacă ai ajuns de se bat pentru tine grangurii. Mînc dacă-mi dai și de beut.

— De ce? întrebă curios Cireș. Poate te gîndești că vinul face pe săraci bogați, pe ciungi cu mîini, pe ologi cu picioare, și pe orbi cu ochi...

— Nu, măi rumâne, din altă pricină.

— Care?

— Că mîncarea ți-o trimis-o măria-sa Preda de la teologie, și vinul dom' profesăr Grozavu, că și el are de unde...

— N-am înțeles, se făcu Ion.

— Simplaminte, imită pedelul pe canonic, dacă mînc și nu beau și m-or prinde, o zice dom' profesăr că iar m-am dat cu țărăniștii. Și viceversa, dacă beau și nu mînc... No, prozit! închină el paharul înainte de-a îmbuca ceva, grăbindu-se să nu-l lase Cireș de pagubă cu vinul. Știa cît valorează feteasca, încă de la trecutele alegeri.

— Dar dumneata cu care ești? îl întrebă Ion.

— Cu toți, dar pe rînd.

— Cum?

— D-apăi, de patruzeci de ani de cînd funcționez — sublinie, ritos, cuvîntul — la școala asta, îți dai tu seama cîte alegeri or fost, atîția dom' directori. Că eu cu cine alt puteam să votez decît cu dom' director?

— Va să zică, nu ești ca mine, neutru... spuse Ion.

— Ce?

— Neutru. Nu știi ce-i aia?

— Ce nu știu eu, frate? În patruzeci de ani de cînd funcționez, am ajuns mai învățat ca studenții dintr-a șasea, de-o pildă. Neutru însemnează hîrtie de turnesol, cum avem noi la laboratorul de chimie, unde facem experiențele. D-apăi tu, ce supărare, nu-i fi de hîrtie!

— Nu, domnule pedel, eu sînt țăran, nu știu atîtea ca dumneata. Dar ce-i neutru, știu. Cînd ai fost ca mine, poate că ți-ai ales și dumneata proverbul care zice: „Țăranu-i ca răchita: unde-l pui, acolo îi priește!“ Eu mi-am ales altul: „Mai bine țăran în picioare decît boier în genunchi!“

Pedelul înțelese, se posomorî și mișcă neputincios din umeri, ca și cînd ar fi zis: „Ce să-i faci? Viața, copiii...“

Îi găsi prefectul petrecînd.

— Braves, boierilor, mi-ați plăcut, pe onoarea mea! Treci, frizer, la acțiune!

Un frizer gras, pîntecos, cu mîinile scurte, de-abia mai făcînd legătura între corp și fața clientului, îl urmă pe domnul prefect. Ion se așeză pe un scaun, supus. Bondocul își trase bricele pe curea, îl săpuni bine. În cîteva clipe, obrazul țepos al lui Cireș era neted ca-n palmă. După ce-l dădu cu parfum veritabil și cu cremă, Ion se simțea ca un mire. Se obișnuise cu comedia și juca bine.

Între timp, prefectul, însoțit de pedel, căută costumul de călușari. Îl aduseră cu opinci cu tot. Îi era puțin cam mare lui Cireș, dar nu mai aveau de unde alege. Începu să se îmbrace. Dar, vorba ceea: un necaz nu vine niciodată singur. N-avea izmene.

— Aduceți-mi-le pe-a mele, domnule prefect, comandă Cireș, rîzînd în sinea lui, să se prăpădească, nu alta.

— Nu se poate, Cireșule, gura! Noi, țărăniștii, nu facem compromisuri. Cum adică: curat pe deasupra și murdar pe dedesubt? Nu admitem; nici să nu-ți treacă prin cap!

— Dar eu n-am alte izmene, domnule prefect, îi spuse Cireș.

— Nu-i nimic. În fața acestei zile importante, nu-mi pare rău că-ți dau izmenele mele!

— Și ce faceți dumneavoastră? Rămîneți cu... Să mă iertați că întreb una ca asta, zise Cireș. Eu nu pot primi.

Prefectul era băut, volubil, avea mîncărime la limbă și înclinații spre destăinuiri. Își spunea: „Poate în felul acesta o să-l cuceresc pînă la capăt pe țăran. Măria-sa, reverendissimul senator, cu filozofie și predici n-a reușit s-o facă".

— Gura, Cireș! Primești izmenele mele, că am o sută de perechi!

— Nu cred, să mă iertați, domnule prefect, că-s necredincios ca Toma! Ce să faceți cu o sută de perechi? Toată Zăpadia noastră n-are atîtea!

Îl luă deoparte, numai pe el, ca să nu audă pedelul și frizerul, care rămaseră cu gura căscată, acoperindu-și-o repede cu mîna, neîndrăznind să rîdă.

— Știi, Cireșule, îi șopti prefectul, rîgîind tot după a doua frază, știi, eu port totdeauna două perechi de izmene pe mine... De, tînăr încă sînt, femei frumoase — cîte vrei, de, știi...

Îl îmbrăcară. Pantalonii albi de in i-i strînseră pe pulpa piciorului cu panglici tricolore. Brîul era tricolor. Peste piept îi traseră în diagonală o panglică mai lată, tricolor. La pălărie, la fel : tricolor.

— Și-acum, gata ! zise prefectul. Coborîm în curte, ne urcăm amîndoi în trăsură, că-i ora zece, și toți domnii oratori stau în fața poporului nostru de țărani și ne așteaptă la cimitir. Îți doresc din inimă un discurs specific țărănesc, cu care să ne mîndrim noi, țărăniștii, și toată nația de pe pămînt !...

La tribună, Ion Cireș fu așezat între prefect și nevastă-sa. Cum era scundă, ori de cîte ori se întorcea, pana lungă din pălăria doamnei prefect îi intra lui Ion în ochi. Și se întorcea des, după toate înaltele fețe, care urcau pe șandramaua de scînduri, cocoțată pe pilonii de stejari, asemenea unui post de observație grăniceresc.

La început, Ion se supără din cauza penei cu care doamna îi mătura obrazul și sprîncenele. De aceea, prinse a mișca din picioare, cînd înălțîndu-se pe vîrfuri, deasupra penei, cînd lăsîndu-și genunchii moi, să-i poată trece sabia pe deasupra capului.

Țăranii, așezați în fața intrării de la bisericuță, întorcîndu-se spre tribună și văzîndu-l pe Cireș mișcîndu-se așa, în sus și-n jos, își spuneau :

— Uite-l, măi, pe călușerul nostru cum își probăluiește opincile ! Se-ndoaie, ori nu se-ndoaie ? Ai, ce-o să ne joace ăsta un pont !

— Unde, mă ?

— Așa-i, călca-m-ar, că n-are unde. Doar n-o juca pe mormîntul lui Axente ? !

Pana doamnei prefect îl ajută însă pe Ion, în mod neașteptat, ca orator. Ochii lui, iritați de frecături, începură să lăcrimeze. Fiecare cuvînt primea, deci, acoperirea în aur, care pentru un orator nu putea fi altceva decît lacrimile.

După lungile, sinuoasele discursuri și predici, din care țăranii nu înțeleseseră mai nimic, primele cuvinte ale lui Ion Cireș căzură ca o ploaie binefăcătoare, directă, cu stropi reci :

— Pămînt, pămînt și iar pămînt ! Și pămînt și iar pămînt ! În tine se odihnesc eroii — și Axente printre ei. În tine se odihnesc iobagii — și Axente în fruntea lor. (Tribuna aplaudă frenetic. Țăranii, îmboldiți de primari,

pornіră greu. Nu prea știau cine-a fost Axente.) Ei au îngropat în tine iobăgia, ca să ne lase nouă numai dreptatea. (Tribuna și țăranii aplaudară acum la fel de puternic.) Dar ajuns-a oare dreptatea aceea pînă la noi? (Liniște desăvîrșită. Cireș sui pe piatra cenușie, masivă a mormîntului, întinse un braț spre țărani.) Să răspundă frații mei, țăranii!

— Nu ți-am spus că-i bine să fie neutru?! îl apostrofă canonicul Preda pe profesorul Grozavu.

— Ba, iertare, reverendissime, eu am propus această soluțiune! i-o întoarse, grav, preopinentul.

Între timp, primarii lucrau cu coatele. Printre aplauze, se auzeau voci amestecate: „O ajuns!“ „N-o ajuns!“ „O ajuns!“ „O ajuns!“ „N-o ajuns!“ „O ajuns!“ „Uraaa! Uraaa!“ se sparseră vocile din tribună. Țăndările lor săriră peste mormînt, în tabăra țăranilor. Cîteva strigăte se ridicară și de-aici. Primarii încercau să facă față. Se uitau și ei la tribună. Din cînd în cînd se uitau și la un plutonier de jandarmi, gras, nădușit, așezat pe un scaun în mijlocul lor, închis parcă de un zid rotund.

Ion Cireș puse apoi mîna pe cruce, greoi, țărănește, ca și cum ar fi prins de umăr pe tribunul de la 1848. Glasurile se potoliră. El bătu o dată cu piciorul drept în lespedea mormîntului, și, cu ochii întorși spre cei din tribună, strigă:

— Axente!

Se lăsă o tăcere grea. Organizatorii își dădeau coate: „L-am ales bine! „Excelent!“ „Trebuie să-l atragem în partidul nostru“, se gîndi canonicul. „O să-l înscriem neapărat la noi“ își spuse în gînd, tainic, profesorul.

— Sînt fericit, scumpa mea consoartă! se adresă prefectul nevesti-si. Mie mi se datorează totul!

— Bravo, Jorj! Bravo, Jorj! îl aplauda aceasta pe bărbatu-său, uitînd complet de Cireș.

— Axente! Axente! spuse din nou Ion, după ce bătu de două ori cu piciorul în lespedea cenușie de pe mormîntul tribunului.

Liniștea deveni încordată. Fețele încremeniră. Numai ochii se mișcau, speriați și ei de așteptare. Într-o fulgerare de-o clipă, unii țărani credeau că poate se aude chiar glasul mortului, din pămînt.

A treia oară, Ion bătu mai repede, precipitat, ca într-un clopot uriaș, dar mut. Cu fața spre tribună, care i se părea un fel de criptă cu sarcofagele în picioare,

împodobită cu tricolorul și cu verdele întunecat al ramurilor de stejar, Ion strigă rar, răspicat și limpede :

— Axente ! Scoală-te Axente, de vezi hoții și tîlharii în jurul tău !

Fulgerul căzu în plin. Toți încremeniră. Numai ochii le mai scînteiau, mari, deschiși, ca putregaiul într-o pădure.

Pînă să se dezmeticească organizatorii, Ion Cireș era departe. Sărise gardul cimitiruluil și traversa tîrgul de vite spre Cîmpia Libertății. O clipă, auzi numai zurgălăii de la picioarele sale cum îl urmăreau, cu rîsul lor mărunt, satisfăcut și hazliu.

Țăranii, încurcați, nu știură cum să reacționeze. Nu aplaudară, nu strigară. Cîțiva primari, încurcînd comenzile, izbucniră cu întîrziere într-un „urra !“ straniu.

Era de față un singur jandarm.

„Să nu fie bătător la ochi, iubiți prieteni și fii sufletești, într-o asemenea măreață ocaziune pașnică și de pioasă aducere-aminte“, le spuse canonicul-senator cînd primi propunerea celorlalți țărăniști de-a asista polițiștii orașului.

Într-un tîrziu, jandarmul gros, gîfîind, scăpă dincolo de zidul rotund al trupurilor țărănești și începu să urle :

— Ce-a spus ? Ce-a spus, tîlharul ? Unde-i, să-l ucid !

Se rățoi mai mult de formă, știind că maiorul comandant al legiunii de jandarmi se află sus, în filigorie, în spatele doamnei prefect.

— Prindeți hoțul, prindeți-l, frați țărani ! se trezi urlînd cu vocea lui de bas, bine unsă, reverendissimul Preda. O fugit cu costumul nostru național !

— Hoțul ! Hoțul ! se aprinse și prefectul. S-a cărat cu... Săriți !

— Ce spui, Jorj, cu ce s-a cărat ? întrebă, surprinsă, nevastă-sa.

— Cu nimic, dragă... se bîlbîi el.

Vocile îl alungau pe Cireș din urmă, tot mai departe, ca umbra unui ecou.

Cum plătise apoi „neutralitatea“ asta, numai sufletul și oasele lui mai știu. Îl luaseră la ochi mai-marii și-l ținură așa, pînă după război. Oamenii din sat îi ziceau *neutrule* numai cînd aveau ceva cu el. Și asta se mai întîmpla, adeseori, și de la război încoace. Orice schimbare se petrecea în sat, unii o puneau îndată pe seama lui Cireș. „Neutru, oameni buni ! Să răspundă Neutru, că el le

face pe toate !“ Vorbele acestea și le auzise Ion mai ales pe cînd se ocupa cu planurile de însămînțări, cu cotele și cu celelalte. În anii aceia erau destule. Parcă în primăvara lui 1952, după cîte își mai aducea aminte, era să fie izgonit și din partid, tot cu porecla asta „Neutrule !“ Venise unul mai de sus și-i ceru să dea peste noapte o listă cu douăzeci de chiaburi.

— Dar noi n-avem în sat decît patru ! răspunse Ion.

— Auzi, i-o întoarse străinul, tu să nu mai faci pe neutrul, că zbori !

— Aș zbura eu dac-aș avea aripi. Da nu-s înger ! încercă Cireș să glumească. Și-apoi, unde să zbor ?

— La dracu ! i-o reteză omul. Zbori din partid de nu te mai vezi ! Tocmai acuma ți-ai găsit-o iar cu neutralitatea ? Ai orbul găinilor, nu vezi că lupta se-ascute ?

„Cum dracu s-ascute ?“ vru să mai întrebe Ion, dar se opri la timp, mustrîndu-se aspru : „Mușcă-ți omule, limba, că altfel ți-o taie popa ăsta străin.“ De-atunci s-a-nvățat să tacă, uneori chiar mai mult decît era nevoie. Din cauza asta îl luă la rost Onișor în organizația de bază — adevărat, o singură dată, dar bine.

— E lăudabil că dumneata le cumpănești pe toate, i-a zis el atunci, dar cumpăna asta e bună, tete Ioane, tocmai ca să luăm o hotărîre mai înțeleaptă și să ne batem pentru împlinirea ei. Dacă te oprești numai la cumpăniri, îți schimbi, pînă la urmă, porecla în renume.

Cireș își amintea fără supărare, ba uneori chiar cu mulțumire, de cuvintele lui Onișor. Acum, de fiecare dată cînd ezita prea mult, își spunea singur : „Gata, Neutrule, pîn-aici ți-o fost !“ De cînd îl aleseseră zăpădenii președinte al întovărășirii și apoi al gospodăriei colective, numai Gligor, vințelerul, îi mai spunea în public Neutrule. Lui Gligor nu-i prea plăceau vorbele și întrerupea pe oricine cînd îi convenea lui. Cireș tocmai vorbea într-o seară, mai pe larg, despre niște încurcături cu împărțitul veniturilor, ferindu-se mereu de cuvintele tari care ar fi putut jigni pe cei în cauză. Atunci, se ridică Gligor, supărat, și-l certă în felul său caracteristic :

— Mă Neutrule, spune lucrurilor pe nume, ce dracu ? ! Dacă se petrec furturi, apoi furturi spune-le, că doar ăștia n-or fi mai cu moț ca sfinții canonici de la mormîntu lui Axente !

Ploaia obosise după amiază și se opri.

Ion Cireș convocă oamenii la sediul gospodăriei colective, după cum se înțelesese cu Onișor. Toți se prezentară la timp. Cei mai mulți se gîndeau în sinea lor : precis că e vorba de fuga popii și-a Savetei...

Toți ascultau atent ce spune președintele, care îi avertizase de la început că au multe de discutat. Octavian Borcea, deși posomorît încă, era numai ochi și urechi. Își zicea în sine : „Că, mă, de unde mama supărării le-ai învățat tu pe toate, Cireșule ?" Semn bun : nu-i mai zicea nici în gînd Neutrule. „Pare c-ai fi inginerul ăsta cu trei nume, agronomul nostru, care s-o betegit, așa le-ntorci". În iarnă, le venise tocmai din București inginerul Vasile Petre Nicorescu. Nici nu sosise omul bine, și Ricu se și apucă să spună :

— Fraților, ăsta are trei nume, nu-i de noi, n-o să facă prea mulți pureci pe-aici !

Întîmplarea făcuse ca inginerul să se îmbolnăvească de gripă. În loc să vină nevasta la el, s-a dus el la nevastă, în Capitală, și dus a fost.

Absența agronomului i-a întărit Leliei și mai mult convingerea că Axente ar face bine să revină acasă, să lucreze aici, în colectiva lor. Și Octavian, în frămîntările lui încurcate, se oprea uneori la gîndul ăsta, dar nu cu destulă hotărîre. „Dacă-l chem eu, tot nu vine. Și decît să nu vie, dacă-l chem, mai bine să rămînă pe loc. Treaba lui, că tot nu-l chem. Numa dacă..." se opri, împiedicat iar de același prag, de care spera acum să scape mai ușor. Constatarea involuntară că, totuși, nu-l poate încă trece îl făcu să se răsucească pe scaun.

Lelia era lîngă geam. Se uita mereu peste coama sălciilor de pe malul Tîrnavei, spre lunca revărsată în verde-negru, noroios, ca o apă de primăvară. În mijlocul ei se înălța ostrovul haltei Zăpadia, parcă suspendat acolo cu cele două frînghii de oțel ale liniei ferate. Trecea chiar acum trenul de 6, cursa muncitorească. Se distingeau perfect, în lumina clară de după ploaie, oamenii care urcau în vagoanele înnegrite de funingine. Alții coborau, apucînd cărarea spre sat. „N-o fi și el printre ei ?" se întreba învățătoarea, cu o speranță pe care și-o cenzură îndată. „Nu. Axente e un orgolios. Poate că ține chiar mai mult la orgoliul lui decît la mine !" Din coroana stejarului, care înghițea văzduhul deasupra terasei, păsări felurite lăsau

să se cearnă o ploaie colorată de cîntece. Bărbații nu le luau în seamă. Trăgeau liniștiți din țigările tari. Lelia, sufocată de fumul cald și acru, se apropie de geam. Își ștergea cu batista fruntea îmbrobonată.

— Mie unuia, continuă Petre, îmi pare foarte rău c-a plecat tovarășa Saveta, care...

— De ce n-ai furat-o tu înaintea popii ? îl întrerupse Ricu, bucuros. Te duceai cu ea în Oltenia și scăpam de amîndoi...

— Ricule, mai tacă-ți gura, că-ți umblă ca o moară stricată ! îl apostrofă Lelia. „Nici el nu vrea să înțeleagă nimic“ — continuă pentru sine fata. „E rău, sau numai se face ? Oare sufletul lui să fie tot cocoșat ? N-aș crede. Poate că numai viața l-a înrăit. De judecat, cînd vrea, judecă bine.“

— Era o femeie pricepută, harnică și foarte curată, încercă Petre să-și continue ideea. În lipsa ei...

— S-o chemăm pe doamna preoteasă. Doar ea și cu Saveta sînt neamuri, spuse Văsălie, grădinarul, parcă luîndu-i vorbele din gură lui Ricu.

Dar nici acesta nu se lăsă de pagubă ; nu-l răbdă inima să nu adauge :

— Cu ea mărim mai iute șeptelul...

— Taci, măi gîbule, că te bate Dumneze, dacă nu ți-i destul cît te-o bătut, zise Gligor. Mai bine l-ai convinge pe nebunul de Nicodim. Mută-l pe el la Tău, cu pocăiții lui. Și du-te și tu cu ei, c-am auzit că te cam colindă...

De teamă ca discuțiile să nu se lăbărțeze, Ion Cireș interveni cu hotărîre :

— Fraților, de ce n-aveți răbdare ? Doar sîntem aici „la colțul roșu“, nu la făgădău. Tovarășul învățător Ion Mureșan va prelucra povestea cu popa și încă una. Aveți răbdare, c-ajungem și acolo. Continuă, Petre, și dă-i cu rapidul, ca pe la voi.

În timp ce zootehnistul nu se mai putea opri din ritmul său sacadat, oamenii așteptau să-l audă și pe Octavian.

Artimonuț îl trase de cămașă și-i făcu semn să vorbească.

Cireș privi nerăbdător, în tăcere.

Lelia murmura pentru sine : „Dacă ai fi, Axente, aici, poate ai încerca tu să le descurci pe toate. Ori le-ai încurca mai rău ? Cine știe ce i-ai spune lui taică-tău ? ! Voi semănați unul cu altul. Undeva, în adîncul inimii,

chiar dacă sînteţi certaţi, cred că vă aveţi foarte dragi. Sau e doar o iluzie a mea ?"

Privirile ei îl învăluiau pe Octavian, mişcare cu mişcare, gest cu gest. Sprîncenele unite deasupra nasului, fruntea zimţată de încordare, ochii severi şi un fel de zîmbet înecat înainte de-a ajunge pe buze, toate erau aidoma ca la Axente, în clipele lui de supărare. Aveau toţi Borceştii ceva aspru, colţuros, de piatră încă neatinsă de daltă. Octavian începu greoi, sărind de la o vorbă la alta, ca un cal împiedicat :

— Vitele... mi-or fost dragi... totdeauna... Trăbuie să le grijim... Că, mă, la lucru oi veni, dar trebuie... trebuie mă, să mă mai gîndesc...

— Gîndeşte-te mai iute, că te-apucă toamna, vere ! îl aprostrofă Ion Mureşan.

Socoti că e mai bine să se supere văru-său pe el decît pe Cireş sau pe alţii. Ei amîndoi sînt ca ziua şi noaptea : aleargă şi nu se mai prind. Dar Octavian, spre mirarea învăţătorului, nu se arătă supărat.

— Am şi eu necazurile mele... Trebuie să mă împac mai întîi cu copiii şi cu...

— Cu cine, mă ? îl întrebă văru-său, curios şi sperînd că de-acum încolo va lua sfîrşit odată pentru totdeauna încordarea dintre ei.

Octavian se aşeză pe scaunul hodorogit şi rămase mut. Cum ar fi putut el să le spună că avea de gînd să se împace şi cu nevastă-sa, cu Silvia, care-i moartă de atîţia ani ? Aşa ceva nu putea spune nimănui. Dar gîndul ăsta era împlîntat ca un cui în peretele sîngerînd al inimii. „Că, mă, se mustra uneori, ai batjocorit-o destul pîn-o trăit. Şi fără vină. Poate că numa din cauza pămîntului. Şi-a copiilor, mă. Din pricina asta sînt toţi supăraţi pe tine. Tu nu vezi ? Eşti prost ? Cum ai putea să te împaci cu ei fără să te împaci mai întîi cu Silvia ? Da ea, săraca, îi moartă, s-o topit în pămînt, arde-l-ar focu ! Ea tace ca ţintirimu."

Soarele se uita înapoi.

Ion Cireş, atent, risipi tăcerea stînjenitoare din sală.

— Eu, tovarăşi, zic că timpul este dascălul cel mai bun. Sînt convins că Octavian n-o să facă de rîs familia noastră, a colectiviştilor. Va ieşi la lucru, că doar cu el a crescut. Şi încă ce lucru ! Pe vremea aia, cînd nu era ploaie, şi grindina era bună, cum zice vorba. Dar acuma

s-o înseninat. O treabă ca lumea se face cu oameni, nu singur. Ce zici, Octaviene ?

Lelia tremura de emoție, de parcă ar fi întrebat-o pe ea.

Octavian, posomorît, răspundea între timp, dar numai pentru sine :

„Că, mă Cireșule, ce te-o apucat acum să spui „n-o să ne facă de rîs familia“ ? Gata, te-ai și văzut neam cu mine ? Adică, faceți ce vreți, eu nu mai am nici un amestec în treburile ficiorilor. Nu le mai poruncesc, dar nici ei să nu...“ Aici se opri. Ce să nu facă, în ce să nu se amestece, nici el nu știa. Se întoarse apoi supărat pe el însuși, cu vorbe reci, de imputare : „Ce te-ai apucat, măi prostule, să le-arăți sufletul în palmă ? Ei vorbesc despre vite și despre cucuruz, și tu vii cu două vorbe de pe altă lume. Să te împaci cu copiii și cu Silvia. Chiar dac-ar fi așa, mă, cu ce te pot ei ajuta?“ Cu toată cearta asta lăuntrică, Octavian începu să răsufle ca și cînd și-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet. Ideea împăcării se hrănea acum direct din inimă, pîlpîitor și nelămurit, dar viu, stăruitor, ca o durere care-ți face bine. Începu să se uite la oameni, în tăcere.

— Cărămidă să facă țiganii ! mormăi Gligor.

— Ce țigani, Gligore, că la noi în sat nu sînt ! răspunse președintele. Doar nu vrei să-i importăm din Glod ? ! Și-apoi, cu ei te tocmești primăvara cu un preț, și pînă la toamnă îți cer zece. Să punem și noi mîna, că nu-i rușine. Cei din Ciurel nu-și fac singuri cărămidă ? Dar celor din Gorna cine le-or făcut grajdurile acum trei ani ? Noi ? Și pentru asta nu le-o scăzut fala și prestigiul. Ei sînt model pe raion. Nici o muncă, dacă-i dreaptă, nu-i de rușine. Din munca dreaptă poate lua dracul jumătate, dar averea strîmbă o ia dracul cu stăpîn cu tot !

— Dracul fuge de țigani, măi Cireș, i-o întoarse Gligor. Se uită la ei și dacă vede că-s mai negri ca el, o ia la fugă.

— Ducă-se pe pustii, zise Cireș rîzînd. Dar tu te-ai îmbătat înainte de vreme, vințelerule ! Dacă ai uitat-o, ți-oi aduce aminte o vorbă : „La butucul viei cresc trei vlăstare : unul al sănătății, altul al veseliei și altul al turbării“. Pe ăsta din urmă trebuie să-l stîrpim noi ! Tu parcă ai turbat, Gligore. Ce ai acum cu țiganii ?

— Face ură de rasă, vorba bulibașei din Vaslui ! zise Petre, zootehnistul.

— Ce ură, ce bulibașă, măi olteanule ? se supără iar Gligor.

— Ia, zisei și eu în glumă, dădu înapoi Petre. Dar povestea cu bulibașa îi adevărată. Mi s-a întîmplat mie, cînd am fost în practică, în raionul Vaslui. Într-o zi, ce să vezi ? Eram în comuna Ștefan-cel-Mare. Se așezase pe cîmp o șatră de căldărari. Reparau cazanul de țuică al colectivei. Bulibașa — îi țin minte și numele : Iorgu Stănescu — dădea porunci subalternilor și harăncilor, apoi venea să ne țină toată ziua de vorbă. Îmi spuse : „Pupa-ți-aș sufletul, tovarășe, dacă ești de la centru, am o plîngere. Am dat de unu care face hură de rasă." „Vai de mine !" zic eu. „Face, mîncu-te — continuă bulibașa. Și încă-i președinte la comperativa de metal și de-alde alea casnice. M-am dus eu la el și i-am spus : „Ia-ne, domnu' tovarăș, și ne scrie și pe noi la comperativă, numai să nu ne tunzi !" Da el de colo : „Nu mai primim țigani, Iorgule, c-am avut și-or fugit. Ne încurcă la cantabilitate !" Auzi, nu numai că nu ne-o luat, da face hură de rasă, și el îi ovrei, mîncu-te !"

Petre imita perfect vocea bulibașei. Toți, pînă și Octavian, izbucniră în rîs. Dar cînd își dădu seama ce face, Octavian se opri.

— O, călca-te-ar, olteanule ! se auzi, împăcată, vocea lui Gligor.

— Se vede că-i de neam ! se grăbi și Ricu.

Învățătorul Ion Mureșan ieși în față, lîngă Cireș, și spuse :

— Ei, și-acum, fiindcă v-ați grăbit, știu eu bine, s-ajungem la povestea cu popa, iată ce vreau să vă spun. Adică, înainte de asta, două vorbe despre domnul Hordiș.

— Care Hordiș ? întrebă Gligor.

El încă n-auzise tărășenia.

— Cel care-a venit alaltăieri, spuse învățătorul, ca „trimis special", cum îi plăcea să se intituleze, și care a plecat azi cu un picior — pardon — în spate. Spunea c-a venit să cerceteze de ce nu ies unii colectiviști la muncă, mai precis Octavian și Dodu. Da, da, Octaviene, nu te holba așa la mine ! Nu știu cine v-a pîrît la Raion, printr-o scrisoare. („Că, mă, atunci nu voi l-ați chemat ?" se aprinse întrebarea în capul lui Octavian.) Știți ce-a făcut, nu-i nevoie, cred, să vă mai spun.

— Eu nu știu ! strigă Gligor.

— Știm, știm ! răspunseră ceilalți.

— A vrut să-şi bată joc de familia lui Octavian şi-a lui Dodu.

— Las', că i-o arătat Otilia ce-o fost a lui, sări bucuros Ricu, gata să înceapă povestea despre aluat, cuptorul de pîine şi celelalte. L-o pus să joace tontoroiul — n-avea grijă.

Ion Mureşan se grăbi să termine :

— L-am întors cu nasul în propria murdărie, ca pe mîţ. L-am trimis la Raion şi aşteptăm acum să se întoarcă tovarăşul Onişor, să vedem ce s-a ales. Vă spun toate astea ca să cunoaşteţi adevărul adevărat, să nu lăsaţi oamenii să creadă şi să vorbească altele prin sat. „Ca Octavian“, se gîndi să adauge, dar renunţă de data asta.

— Şi-acum, răsuflă uşurat învăţătorul, am ajuns şi la popa.

Forfotă. Scaunele începură să scîrţîie. Ricu îşi arătă dinţii mari.

Gligor nu mai mesteca nici un cuvînt.

„Părintele cui l-o sfinţit, că rău m-am putut înşela !“ înjură în gînd Octavian.

— După cum ştiţi, a fugit cu Saveta de la Tău. Eu zic, tovarăşi, să nu-i judecăm. Poate c-au făcut bine, poate că nu. Treaba lor ! Noi trebuie să lămurim satul. Cum ? Nu zic chiar să-l batjocorim pe popa, deşi după părerea mea ar merita-o, dar să biciuim minciuna. Vorba Bibliei : „Dac-au spurcat templul, să punem mîna pe bici“. Lelia, Ricu şi ceilalţi ar trebui să pregătească un program de brigadă, în care să vorbească despre toate astea.

— Ei, ce ziceţi ? întrebă Cireş uitîndu-se spre fiică-sa şi spre Ricu. Aţi putea începe chiar aşa : „Dac-au spurcat templul, să punem mîna pe bici“.

— Se face ! ţipă Ricu, entuziasmat.

Capul său mare, disproporţionat, înfipt în umerii înalţi, scheletici, se mişcă automat în toate părţile, să vadă ce spun ceilalţi.

— Nu vă grăbiţi aşa tare, mă, zise Gligor, că viaţa omului îi răsucită ca viţa-de-vie în pămînt. Cine ştie de ce-o fi fugit domnu părinte ? ! Nu-i bine să ne batem joc de lucruri de-astea.

— Eu, se ridică Lelia, îi dau mai repede dreptate lui tetea Gligor decît tovarăşului Mureşan. Poate între dînsul şi popa au fost neînţelegeri mai vechi, dar...

Toţi rămaseră surprinşi. Parcă abia atunci descoperiseră cu adevărat prezenţa ei.

Octavian o privi îndelung, iscoditor. „Mă, urîtă nu-i deloc, fata asta. Ba, uite la ea, pare chiar frumoasă! Are și judecată bună. Dac-ar fi și de neam... Adică, treaba lor..."

— Nu sînt de acord, pentru că în toată povestea asta nu e vorba de o simplă fugă, își continuă Lelia gîndul. Poate mai degrabă de dragoste...

— Față de aproapele, cum cere sfînta carte! o întrerupse malițios Ion Mureșan.

— E vorba despre iubirea cea de toate zilele, continuă fata, fără să se sinchisească. Dragostea celor care se au dragi. De ce să nu-i dăm voie popii să fie și el om? Om încă în floarea vîrstei. Doar și pomii mai înfloresc cîteodată, toamna, a doua oară...

— O, înflori-i-ar cucuta pe mormînt, că, Doamne, ce canoane ne mai da cînd eram tineri! se oțărî Toader boactărul, care tăcuse tot timpul pînă atunci. Cu cîte mătănii mă punea să bat, puteam dezgropa un iugăr de vie, așa-i, tete Gligore?

Intervenția lui Toader și rîsetele celorlalți o încurcară pe Lelia.

— Oricum am lua-o, credința în ceva înalt și frumos, ca dragostea, e un lucru grav și foarte serios. Chiar și credința în Dumnezeu n-o putem combate așa, oricum, ca pe lene și minciună...

— Dar nu-i minciună? Îi adevăr, draga tatii? o admonestă Cireș.

— Dacă dăm cu bîta în baltă, continuă Lelia, unii oameni vor trece la celălalt „păstor", la popa adventiștilor...

— Nicodim! tresări, de data asta cu voce tare, Octavian. Înainte de-amiază o fost pe la mine...

— Vedeți? zise fata bucuroasă că poate intra, astfel, în vorbă cu tatăl lui Axente. Caută adepți. De aceea, cred că ar fi bine să mă lăsați să citesc deocamdată în fața oamenilor din *Biblia hazlie*. Și-apoi să alcătuim o brigadă științifică, să facem rost de material demonstrativ, de microscop... Alte arme decît astea se pot întoarce împotriva noastră. Și-ar fi păcat...

— Deocamdată, voi apucați-vă și pregătiți programul, cum ne-a fost vorba, încheie Cireș. Să vedem ce-o spune și tovarășul Onișor, că pînă mîine nu-i un veac. Nu, învățătorule?

— Sigur. Să-l pregătească. Să dăm cezarului ce-i al cezarului, și popii ce i se cuvine! Altfel, ne trece doamna preoteasă la catastif!

— Chiar, fraților, cu preoteasa ce facem ? întrebă președintele, oarecum îngrijorat.

— S-o lucreze Dodu „în parte“, că el și-așa tot nu vine la treabă ! făcu Ricu, ridicîndu-se iar de lîngă Lelia și așezîndu-se lîngă Artimonuț. Acesta îl înfruntă din nou :

— Mă, nerușinatule !

— Să vină cu fetele la Tău, că le dau eu de lucru, se auzi glasul zootehnistului.

— Să meargă la vie ! propuse Toader. Că via zice „Vezi-mă, ca să te văd și eu pe tine !“

— Numa să nu le vadă oamenii, pe după vițe, cu tetea Gligor ! izbucni Ricu. Să vă puneți frunze, ca Adam și Eva în rai, tete Gligore. Să nu vă rîdă copiii.

— Mă, gîbule, eu te plesnesc !

Lelia, obosită, indispusă de întorsătura discuțiilor, se ridică de pe scaun, își lipi coatele de pervazul geamului și sta cu bărbia proptită în pumni. Nu mai auzea nimic. Privea în noaptea frunzelor de stejar, deasupra terasei. Privea undeva departe, peste dealuri, pînă la marginea țării...

— Gata cu glumele ! zise Cireș.

— Să vie la noi, la grădină, tovarășe președinte ! ceru Văsălie.

— Să ne mai gîndim !

— Lăsați-le în amarul lor, interveni Octavian. Că Nicodim, mi-o spus mama Marie, după ce-o ieșit din curtea noastră s-o dus și le-o îmblătit ca pe fasole. Nebunu dracului !

— Cu el ce facem ? întrebă învățătorul. Ăsta e nebun care-i înnebunește și pe alții.

— Să-l dăm pe mîna lui Ricu ! zise Cireș.

Tuturor li s-a părut că Ion glumește. Și el într-adevăr glumea. Dar lui Ricu, ideea asta i se lipi de creier ca o mînă umedă iarna de clanța înghețată. Ion Cireș, ca să nu sară toți cu gura pe Ricu, să-i întoarcă răutățile, se ridică în picioare.

— Acum, ca să închei, mă întorc, oameni buni, la socoteala cu familia noastră. Avem o răspundere mare față de ei. Cu vorba nu ne putem stîmpăra foamea, dar și cu fapte nesăbuite numai ne-o ațîțăm. („Așa, Neutrule ! se îndemna singur. Fii hotărît !“) Aici am discutat multe, am ales fiecare ce era mai însemnat. Acum rămîne doar să schimbăm vorbele în fapte. Noi ne poruncim singuri. Să fim uniți, să fim colectiviști cu cap, că

altfel, vai de picioare! Oamenii noştri sînt harnici, vremea se arată mănoasă, şi de om bun şi de vreme bună nu te mai saturi. Să fiţi sănătoşi şi să ridicăm şedinţa!

Numai învălmăşeala de voci şi de scaune mişcate o trezi pe Lelia din gîndurile ei. Cu toate că se grăbea spre casă, mai zăbovi cîteva clipe. În Lunca Tîrnavei parcă se strînseseră acum toţi greierii din lume. Ca un diamant fin, cîntecul unei privighetori grăbite, ascunsă în hăţişurile de dincolo de apă, începu să sculpteze cu înflorituri sonore, mărunt-mărunt, imensa cupă de cristal a cerului. „Trebuie să-i scriu. Şi încă multe!“ se hotărî fata. „Dacă aştept pînă îmi scrie el, mai trece multă apă pe Tîrnavă. De-atîta dragoste, el e în stare să mă şi uite. Zi-le Borcea şi-ai înţeles totul!“ Fata era vădit obosită, neliniştită, cu sufletul mutat în cîntecul parcă ireal al greierilor, al privighetorilor rătăcite pe acolo, ca dorul ei peste gorganele din Dobrogea.

Onişor îi spuse nevestei, la plecare:

— Dacă nu te-ascultă, mai ia-l de urechi!

— Ia-l tu, că eşti bărbat, i-o întoarse femeia, uitîndu-se spre patul băiatului, care dormea dus. Cu fata mă descurc. E mai cuminte. Seamănă cu tine. Dar el...

— Cu tine!... făcu Onişor luînd-o tandru pe după cap, să nu se supere.

Ea îşi lipi fruntea de umărul lui, amărîtă.

— Ce-ţi pasă ţie? Vii şi pleci. „Rămîi, Veronico, şi descurcă-te singură cu toate!“ Dar să ştii că mă duc la tovarăşul prim şi-i spun în faţă: „Dacă nu-l aduceţi şi pe el la centru, ne stricaţi familia!“

— Ei, drăcia dracului se oţărî Onişor. Ce ţi-a venit, dragă? Eu îţi sînt şi bărbatul, şi instructorul, şi „primul“ tău. Dacă ai ceva, spune-mi mie!

— Am!

— Ce?

— Să vii acasă, că nu mai pot fără tine!

— Bine, vin!

— Cînd?

— Săptămîna viitoare!

— Care viitoare? De-atîţia ani tot promiţi, zău aşa, „săptămîna viitoare“, „anul viitor“. Acuma, numai „viaţa viitoare“ trebuie să mai spui! Parcă n-ai avea şi tu o familie...

— Nu. N-am una, am o mie, zise Onișor, ridicîndu-i o șuviță de pe frunte și ascunzîndu-i-o grijuliu sub năframa galbenă, cu care era îmbrobodită.

— Omului îi crapă inima, și ție-ți arde de glume.

— Nu glumesc, zău. Cele trei gospodării de care răspund au peste o mie de familii. Dacă facem o simplă socoteală, am cîte-o zi pe an pentru trei familii. Foarte puțin ! Ce-ai face tu în locul meu ?

— I-aș lăsa să se mai descurce și singuri. Doar acuma s-a terminat colectivizarea. Nu ?

— Adevărat. Colectivizarea pămîntului. Dar gîndurile și mentalitățile ? Dar inima oamenilor ?

— Bine că te gîndești la inima lor, și pe-a mea o dai uitării...

— Tu n-ai inimă !

— Cum ? se înfioră femeia, retrăgîndu-se un pas înapoi.

— N-ai ! Mi-ai dat-o mie acum cincisprezece ani !

Pînă să se dezmeticească, o prinse de umeri, o lipi toată de el. Luă apoi grăbit geamantanul și porni pe trepte în jos.

Veronica rîdea și plîngea.

— Vă aștept sîmbătă la Ciurel ! mai zise bărbatul, șoptit, de la etajul inferior. Sîntem poftiți la nuntă, zău, nu putem lipsi, se supără oamenii. Da ?

— Las', că mai vedem noi ! i-o plăti nevasta cu vorba lui preferată. Intră în casă trîntind ușa.

Onișor se grăbi la trenul-cursă Praid-Blaj, care pleca la 7 fără 5 minute.

Puse piciorul pe treapta vagonului, și ca să ajungă sus trebui să ocolească o pereche tînără, ce se îmbrățișa îndelung, a despărțire. În clipa cînd trenul se puse în mișcare, băiatul coborî grăbit. Fata, din ușă, trimițîndu-i cu vîrful degetului bezele, repeta în ungurește :

— Edesem, drága !

— Szivem ! Kicsikém ! răspundea, topit de dragul ei, băiatul rămas jos, în zgura peronului.

Onișor, așezîndu-se pe bancheta de lemn, lîngă geamul din dreapta, către oraș, se trezi reflectînd : „E plină lumea de despărțiri. Dar fără ele, n-ar fi întîlnirile atît de așteptate, atît de fierbinți. Dragostea ar semăna cu un vagon ca ăsta, care poartă, zgîlțîind, doi călători..." Din-

du-și seama ce gîndește, zîmbi îngăduitor. În vagon erau, într-adevăr, numai fata și el. Deocamdată. Știa foarte bine că după oprirea lungă, de o jumătate de oră, la Combinatul Chimic, banchetele vechi, nedespărțite de pereții cupeurilor, ca în vagoanele cele noi, vor fi toate ocupate de muncitorii care ieșeau la ora aceea din schimbul trei. Se îndreptau, zeci și zeci, spre satele din jur, sau mai jos, pe toată valea Tîrnavei Mici.

Deschise geamul și privi orașul. Prin spațiile libere dintre blocurile noi, dintre grădinile și casele vechi, care se alungeau amețitor, văzu clădirea Sfatului popular raional, apoi ghici locul unde se afla sediul partidului. Din toate discuțiile de ieri, petrecute în biroul primului-secretar, referitoare la treburile gospodăriei Zăpadia, dar mai ales la tărășenia cu Hordiș, îi veni acum în minte doar partea finală.

— Ce propui ? îl întrebase primul-secretar.

— Tovarășe prim, mă gîndesc că-i om încă tînăr, are și familie...

— Bine, dar ce propui ?

— Să-l reeducăm.

— Vrei să ți-l dăm pe mîna ta ?

— Numai mulțam ! Să-l dăm mai bine pe mîna clasei muncitoare.

— Lasă, frate, vorbele mari.

— Nu-s mari, tovarășe prim. Să-l trimitem printre muncitori în Combinat, să se califice. Dar nu la secția de ceramică, nici la magazie. La cuptoarele de carbid, să se topească toată zgura din el ! La o mie cinci sute de grade !

— Bună idee, Onișorule ! Hm ! Să știi că-i bună ! Dar, ia zi, cum rămînem totuși cu colectiviștii care nu ies la lucru ?

— Sînt numai doi. Nu-s mai mulți. O rezolvăm noi și pe asta, în scurtă vreme, n-aveți grijă ! Poate mai veniți și dumneavoastră să ne ajutați... adăugase Onișor.

— Pe voi, pe zăpădeni ? Parcă tu n-ai ști c-avem alte gospodării mai slabe. E nevoie de oxigen, de organizare, Onișorule, ca să le punem pe picioare ! Tare mă tem că va trebui să ne mai ajuți tu pe noi și în altă parte. Ce zici ?

Trenul opri în halta Combinatului. Pe rînd, cele patru vagoane se încărcară ciucure. Dar locomotiva fornăitoare

rămînea nemişcată, aşteptînd întîrziaţii, pînă la ultimul om.

Onișor da bineţe și răspundea la saluturile ce i se adresau destul de des. Se cunoştea bine cu muncitorii mai în vîrstă, de seama lui, din împrejurimile Tîrnăvenilor, cît și cu cei din satele aparţinînd comunei Ciurel. Majoritatea însă erau oameni tineri, intraţi în muncă după prima lui plecare de la Combinat. Asta fusese exact cu unsprezece ani în urmă, la sfîrșitul lui iunie 1951. Îl chemaseră la comitetul de partid — își amintea exact și ora : 11,30 — și, direct, fără ocolișuri, îi spuseseră :

— Treci pe la contabilitate, să-ţi facă formele. Ne-am opus noi, dar degeaba ! Tot clasa muncitoare, săraca, trebuie să ajute ţărănimea. Iar tu, ca muncitor provenit din ţărani, te pricepi. Mai faceţi un instructaj, și gata ! Pui plugul în brazdă, Onișorule, c-avem nevoie de pîine. Să trăiești, băiete, și să nu ne faci de rîs ! Ia-ţi și nevasta cu tine, să nu te farmece pe-acolo vreo fată de bogătan.

La întrebarea lui cum să se descurce, că nevastă-sa era muncitoare la Sticla, și mai aveau, pe deasupra, un băieţaș abia de un an, bătrînul secretar Petraș îl sfătui s-o lase la fabrică, să nu-i strice meseria, iar copilul să-l dea la cămin.

— Roagă-l pe tovarășul Stuparu, adăugase el, să te repartizeze într-un sat pe-aici pe-aproape, să mai poţi da cîte-o fugă pe-acasă. De altfel, lasă, că o să-i spun și eu la telefon !

Așa făcuse. Îl repartizară în gospodăria *Horia, Cloșca și Crișan,* din satul Aluniș, 5 kilometri peste deal, spre Cîmpia Transilvaniei.

Acum, după ce cursa muncitorească, icnind din toate încheieturile, se puse în mișcare, Onișor își mută privirile de la cisternele ruginii, încărcate pe rampa Combinatului cu acizii aceia corosivi, al căror miros înţepător nu-i dispăruse încă din nări, după atîţia ani. Prin faţa ochilor începură s-alunece dealurile din dreapta. Fabrica de cărămidă mușca din spinarea primului deal, stăruitor, an de an mai zorită, mutînd lutul acela galben, ars de flăcările gazului metan, în orașe și sate, milioane și miliarde de cărămizi, ţigle și olane, așteptate de puzderia construcţiilor. Al doilea deal, mai retras, se arăta cu totul indiferent faţă de excavatoarele nesătule. În schimb, era brăzdat de culturi prășitoare, ce se căţărau pînă în vîrf,

de pîraie adînci, de drumul pieptiș pe care Onișor îl cunoștea atît de bine, dintr-o mie de urcușuri și de coborîșuri. Pe-acolo se ducea spre Aluniș, ziua-noaptea, cum se nimerea. Avea o pereche de cizme scîlciate, care-l mai ocroteau, primăvara și toamna, de noroi, iarna de frig. Vara le înfunda cu ziare, după ce nevastă-sa le lustruia frumos și le punea sub pat. „Dormiți, gloabelor, că azimîine vă trag pielea!"

În timp ce Onișor, înviorat acum de emoțiile amintirii, privea stăruitor pe geam, mulți dintre cei din jur, frînți de oboseală, ațipeau. Dormeau agitat, sau cu ochii deschiși, iepurește, tresărind mereu. Le era frică să nu depășească halta în care trebuiau să coboare. Numai cei tineri, toți băieți, fetele nelucrînd în schimbul trei, se țineau de glume, comentau în gura mare diferite întîmplări din brigada sau din secția lor. Poate că făceau toate astea numai ca să nu adoarmă și ei. Unul mai drăcos, așezat lîngă fata pornită în concediu, la mare, începu să-i spună vorbe dulci, cînd în românește, cînd în ungurește. Ea îl asculta nepăsătoare, pînă cînd tînărul se obrăznici de-a binelea:

— Zău, ce Mare Neagră îți trebuie dumitale? Hai mai bine să ne scăldăm în Tîrnavă! Nu mai bate atîta drum, că-i păcat. Aici avem și soare și umbră bună.

— Eu măritată! îi replică rîzînd.

Părea mîndră din cale-afară că la anii ei a putut ajunge nevastă. Ca să-l convingă, îi arătă verigheta din deget.

— Cu atît mai bine!

— Bine, dar nu pentru tine!

— Lasă, măi, fata în pace, donjuanule! se auziră vocile prietenilor, rîzînd pe banca din spate. Te spunem Ilenei și-ți scoate ochii!

Tînărul se potoli. Simulînd repede somnul, privea printre genele întredeschise fața ei îmbujorată, pe care lumina dimineții, proaspătă și nemiloasă, o sculpta într-un oval distins, redus la liniile mari, definitorii.

Mersul sacadat al trenului îl obliga pe Onișor să se oprească mereu din gîndurile și întoarcerile sale. Opririle astea îl sîcîiau. Dar el se obișnuise, încă de mult, să se gîndească în voie și cît îi place la orice, indiferent dacă se afla în tren, în mașina prăfuită, pe bicicleta care îl

hurduca zdravăn sau, cel mai adesea, dacă mărşăluia per pedes apostolorum.

Între Tîrnăveni și Cetatea-de-Baltă reuși totuși, cu două întreruperi scurte, la Adămuş şi Corneşti, să-şi depene, ca în fața unui prieten curios cu care nu se mai văzuse de mult, toată povestea anilor petrecuţi în gospodăria colectivă din Aluniș.

„Acum, ce le pasă ?! Au ajuns milionari, ne sînt dați mereu ca exemplu, citați în rapoarte, fotografiați prin ziare. Dar cum arătau pe-atunci ? Las', că-i știu eu, frate. Chiar de-aş vrea, nu-i pot uita pînă la moarte. Vezi cicatricea asta din umărul drept ? De unde naiba crezi c-o am ? Uită-te bine. Suvenire de la ei, de la milionari! Era vară, luna lui Cuptor, cînd am sosit la Aluniș. Grîul — că se făcuse grîu în anul acela de te înecai în el, nu alta — sta să se scuture, nesecerat. Din cincizeci de familii, cîte erau înscrise în colectivă, ieşeau la muncă doar vreo douăzeci de oameni. Ceilalţi se risipiseră, care-ncotro, pe la neamuri, pe la individuali. Cîţiva lucrau chiar cu ziua la bocotani."

Onișor se adresa prietenului nevăzut de alături, vorbindu-și de fapt sieși, din ce în ce mai pasionat, dar și mai detașat de mișcările seismice ale acelor ani îndepărtați. Omul trăia concomitent două anotimpuri ale vieții. Simţea că jumătate din ființa lui se agită pe scena unor evenimente încordate. Onișor cel de-atunci, care numai teatru nu juca, se adresa deci în continuare lui Onișor cel din tren ca unui alter ego, grăbit să afle totul, să cumpănească întîmplările şi gîndurile cu calmul ce-l caracteriza acum.

„Auzi, frate ? Îți spun numai adevărul adevărat. Erau în sat niște chiaburi cu putere și stare bună, umflați în pene, ca pe vremuri. Dar în vara aceea mai apărură cîțiva, cam fleșcăiți. Veni unul Pînzaru, de sus, de la Ministerul Agriculturii, și începu să aleagă din scripte mijlocașii și să-i declare chiaburi, pe capete. Ba-l mai luă la zor și pe președintele Sfatului că n-a făcut-o singur, mai devreme. Acesta tăcea, se uita la Pînzaru lung, bănuitor și parcă înfricoșat. Pesemne îl purta gîndul la lucruri întunecate. Eu eram nou, socoteam încă pe degete, nu înţelegeam prea multe."

„Şi ce trebuia să înţelegi ?" îl întrebă Onişor din tren pe celălalt, care-și topea năduful în cuvinte.

„Multe trebuia să înțeleg, dar nu mă pricepeam. Taci și ascultă. Capul meu, săracu, nu mă ducea mai departe de sat și de uzina din care am pornit. Ce să mă gîndesc eu atunci cine se poate ascunde după numele lui Pînzaru ? !“

„Și cine se ascundea ? !“

„Dracu ! Nu mai face pe prostu, că știi tu bine ! De unde era să bănuiesc cît de departe se întinde păienjenișul ăla nevăzut ? ! Așa că, vreo zece familii, s-au trezit peste noapte „cîini de exploatatori“. Printre ele, și un frate de-al președintelui gospodăriei. De-aici, începu toată dihonia. Nicolae — că așa îl chema — avea 9 hectare primite de la socri, zestrea nevestei. Era om harnic, le lucra pe toate numai cu familia lui. De altfel, 4 iugăre erau fînaț, iar alte 5 iugăre arabile se-ntindeau pe-o coastă prăpădită, bună pentru vii, cum le-am dovedit eu mai tîrziu, în nici un caz pentru grîu sau cucuruz. Nicolae era mijlocaș sută-n sută. Tipic, de puteai să-l așezi în icoană. Pusese omul mîna pe pămînt prin căsătorie, și-acum ținea de el cu dinții, nu l-ar fi dat în ruptul capului. Dar cînd se văzu declarat chiarbur, îl bănui, bineînțeles, de la bun început, numai pe frate-său. Nici nu voia s-audă că Alexandru, președintele, n-are nici un amestec în povestea asta. I-a spus în fața mea : „Mă, de de cînd ești comunist, parc-ai turbat. Parcă nu mai sîntem frați. M-ai trecut la chiaburi, numa pentru că nu m-am scris cu voi la colectivă. Da ți-o plătesc eu, n-avea tu grijă, ca la un frate !“ Vorbele astea nu miroseau a bine. Hm, mi-am zis, pesemne că toți leagă povestea asta cu chiaburia de intrarea sau neintrarea în colectiv. Drace ! Se încurcă ițele ! Ce să fac ? Am chemat oamenii să stăm de vorbă. Dar ia-i de unde nu-s ! Grîul își pierduse răbdarea. Se încîrligau spicele, de uscate. Unde intrau zilnic cei zece secerători, nici nu se cunoștea. Ei, ce faci, acum, Onișorule ?“

„Și ce-ai făcut ?“ întrebă omul din tren, cu vocea scăzută.

„Mă iau eu pe la ojină, peste deal, continuă celălalt, ca și cînd n-ar fi auzit întrebarea, și cad în Tîrnăveni, după un ceas. Mă duc ață la Raion, și-acolo peste cine crezi că dau, în biroul primului ? Peste Pînzaru. Chiar bine, zic, să i-o spun de la obraz. Să afle și dumnealui în ce rîpă ne-a împins. Pe noi ca pe noi. Dacă ne ru-

pem cumva capul, pagubă-n ciuperci! Vin alții, mai deștepți! Dar cu satul nu-i de glumit. „Tovarășe Stuparu, zic eu, am călcat cu stîngu în munca de activist." „De ce?" m-a întrebat el, amărît și sever. „Păi, să vedeți. La noi la Aluniș au fost inventați niște chiaburi, adică pe nedrept. Și asta lovește în munca gospodăriei colective..." „Dar ce legătură are una cu alta?" m-a întrebat din nou primul, îngrijorat.

Își muta mereu privirile de la Pînzaru la mine. „Are, că știți dumneavoastră cum îs țăranii. Toți zic că de-aia au fost „băgați la categorie", fiindcă nu s-au înscris la colectivă. Și-acum, nici cei înscriși nu mai ies la lucru. Parcă Dracu le-a încurcat ghem pe toate, nu alta. Se scutură grîul, tovarășe prim..." „Ascultă, a intervenit străinul, înainte de-a aștepta răspunsul lui Stuparu. Ai noroc că ești la început, altfel te-aș crede nu activist de partid, ci exponent deghizat al chiaburimii!".

Auzi, frate, nici mai mult, nici mai puțin, în cîteva zile am ajuns „deghizat". Cu toată rușinea, trebuie să recunosc că pe-atunci nu înțeleam ce poate fi aia „deghizat".

„Dar ce voia Pînzaru ăsta de la tine?" se auzi vocea din tren. Atentă, cealaltă voce răspunse: „De unde era să știu? Taci, nu mă întrerupe!"

Și cei doi Onișori deveniră, pentru o bucată de vreme, unul singur.

— Credeți-mă ce vreți, am îndrăznit eu, fără să-mi dau seama ce fac. Dar vă spun că grîul se scutură, și satul fierbe. Din asta n-o să iasă nimica bun!

Abia după ce am rostit vorbele astea am observat că Stuparu îmi făcea semn cu mîna, ca și cum ar fi vrut să spună: „Lasă, vedem noi de toate pe urmă! După ce pleacă ăsta..." Dar era prea tîrziu.

— Adică, dumneata vrei să pui în discuție o indicație dată direct de...

— Dată-nedată... i-am luat vorba din gură lui Pînzaru, prostește. Eu nu vreau să pui nimic în discuție. Îmi spun o părere, că de asta m-a trimis partidul la Aluniș. Să judec cu capul meu și să răspund tot cu el, săracul. Nu-s ăia chiaburi, tovarășe, cum nu-s eu popă. De ce să-i băgăm într-o ciorbă cu chiaburii adevărați?

Auzi ? Toate le-am spus dintr-o răsuflare, descărcîndu-mi sufletul. Iar la sfîrșit am făcut-o cu coarne. L-am întrebat cine-a dat direct indicația aia ?

— Știi tu cine, mi-a răspuns scurt Pînzaru — și fierbea.

Mie mi s-a urcat tot sîngele în cap. Îmi simțeam vinele arse. Nu mai puteam face nici un pas înapoi. Stuparu tăcea încruntat, mă privea drept în ochi, insistent, poruncitor. M-am potolit, cu inima strînsă. Nu înțelegeam ce-aș fi greșit. Că adevărul mi se părea limpede ca lumina zilei, iar minciuna mirosea a sînge. Și-acum mi-i greață cînd mă gîndesc cum tăceam și înghițeam în silă toată păpara pe care mi-a tras-o ministerialul. Vorbea cu fraze lungi, ca o zi de post, urmate de sentințe scurte, nimicitoare.

— O să vedem. Ne ocupăm noi de toate, i-a luat vorba într-un tîrziu Stuparu. Trec și eu pe la voi, Onișorule. Cu indicațiile nu ne putem juca, băiete ! Lupta e luptă. O să vedem la fața locului cum stăm cu ea...

Cînd mi-am auzit numele, parcă m-am trezit dintr-un vis urît. Eram asudat și-mi vîjîiau urechile.

— Ce să mai vedem ? s-a aprins Pînzaru. Adică, noi doi, tovarășe Stuparu, o să mai dezbatem, dacă aveți vreo nedumerire...

Ținea ochii, bănuitor, pe secretar.

— Știu, zice, nu-i ușor, tradiția e dușmanul progresului. Dar noi, comuniștii adevărați — cînd rostea asta, ducea mereu mîna la inimă — noi trebuie să schimbăm nu numai temeliile putrede, ci întreagă natura patriei. Să semănăm culturi tehnice, să plantăm perdele de păduri, să lichidăm mămăliga și rușinea ei, din interior și din afară !

„Măi, ăsta o apucă pe dealuri“, mă gîndeam, întărîtat și îndîrjit. Poate văzînd că nici primul, nici eu nu sărim în sus de bucurie, mă luă repede la vale :

— Dumneata — cum ziceai că te cheamă ? Așa, Onișor — dumneata poți să pleci ! Cred c-ar trebui să urmezi urgent o școală de cadre. Să înveți mai multă vigilență ! Altfel... a încheiat grav, pe un ton amenințător și cu mîna stîngă ridicată în tavan.

„Ei, drăcia dracului ! am oftat în mine. Să știi că am făcut-o de oaie ! Și secretarul te pomenești că se spală pe mîini !“ M-a apucat furia, dar mă stăpîneam. Îmi frămîntam pumnii. „Auzi, de mămăligă nu mai încăpem

noi? Perdele de păduri ne trebuie? Păi, Dumnezeul și toți sfinții Pînzarilor care te-or împînzit pe-aici, grîul colectivei se scutură, oamenii stau să se încaiere, să ne ia de gît, și tu mă-ndopi cu vorbe! Mai bine m-ai ajuta să-i fac pe oamenii cinstiți să înțeleagă adevărul. Și să pun șaua pe dușmani, că-n ațîțările și-n apa ta tulbure au început să dea din coadă ca somnii ăi grași..."

„Măi, da chiar așa de clar le gîndeai atunci pe toate?" îl întrerupse Onișor cel din tren, ușor malițios. „De gîndit cred că le gîndeam, dar de spus ți le spun cum știu acuma", acceptă, fără să se supere, celălalt.

— Auzi, du-te, Onișorule, mi-a spus într-un tîrziu Stuparu. Du-te și ține-te de seceriș. Pe urmă aranjăm și cu școala de cadre. Deocamdată, muncitorii — vrem, nu vrem — au nevoie de pîine. Cu pîinea oamenilor nu ne putem juca!

Vorbele lui m-au uns la inimă. Ministerialul se ștergea pe față c-o bastistă mare cît un cearșaf. Era cald. Îmi șiroiau sudorile pe fruntea încinsă și prăfuită. Le simțeam gustul sărat pe buze. M-am șters de cîteva ori cu palma, că năfrămuța mi-am uitat-o în sat. M-am liniștit așa, dintr-o dată, nu știu de ce. Cred că din pricina vorbelor lui Stuparu. După ce-a terminat el, mi-am zis în mine, coborînd pe scări: „Măi se cunoaște că-i de-al nostru, că-i muncitor. Ai văzut cum îl lasă pe Pînzaru să toraie ce vrea? El ascultă, ascultă, de-și închipuie ăla că-i ies din gură vorbe de aur, nu prostii". Abia mai tîrziu mi-am dat seama că „primul" unui raion de partid nu trăia prea ușor pe vremea aceea. Îl pîndeau destule primejdii, mai ales dacă voia să fie om, așa să știi! încheie Onișor, adresîndu-se iarăși, ca la începutul destăinuirii, acelui conlocutor nevăzut, care nu era altcineva decît el însuși, furat de ritmul sacadat al trenului. După halta Adămuș, îl apucă iar de umăr, zgîlțîindu-l, și-i povesti mai departe.

„Ce-or mai fi discutat între ei atunci, nu știu. Am plecat în fugă. N-am avut timp să trec nici pe-acasă, pe la nevastă și pe la copil. Aveam numai băiatul, fetița nu se născuse. Gîfîiam pe deal în sus. Din cînd în cînd, gemeam în mine: „Ei drăcia dracului de viață! Era mai ușor în praful și căldura aia îngrozitoare de la cuptorul de carbid decît pe dealul ăsta bătut de vînt! Acum

descurcă-te, băiete, dă pîine muncitorilor! Seceră, dacă ai cu cine!“

„Și?“

„Și m-am oprit un moment pe creasta dealului, întors cu fața către Tîrnăveni. Stam și mă uitam așa, cu bucurie și cu necaz. Știam după fumul gros al coșurilor că schimbul doi de la cuptorul nostru îl încărcase tocmai atunci cu o șarjă nouă. Ca să n-o iau cumva la fugă înapoi, m-am întors în grabă cu fața către sat. Auzi? Așa cum îți spun. Ca să n-o iau cumva la fugă înapoi. Soarele în apus mi se părea o gură deschisă de cuptor care rîde de mine din vîrful celuilalt deal.“ „Vorbești ca-n cărți...“ mormăi ascultătorul. Celălalt se făcu a nu înțelege. „Mi-am pus mîna streașină la ochi și m-am uitat lung. Flăcări, minereu, învălmășeală mare. Putea să iasă o șarjă bună. Totul atîrna de priceperea meșterilor. Dar mie, în seara aceea, mi-a ieșit o șarjă proastă, gata-gata să mă coste viața. Și uite cum. Mă asculți, frate dragă? Sau te plictisesc poveștile mele? Nu? După ce-am ajuns în sat, am trecut pe la președintele Sfatului, apoi pe la Alexandru, președintele gospodăriei. L-am chemat și pe secretarul de partid, care tocmai venea de la seceriș, ostenit de abia mai vorbea. I-am luat cam iute pe toți, am hotărît în grabă să strîngem oamenii la școală. Am chemat boactărul, l-am trimis cu toba prin sat. Dar ce să vezi? În sală, cînd să începem, zece colectiviști. Restul — numai individuali. Bineînțeles, toți chiaburii — și cei vechi, și cei noi. Hait, Onișorule, mi-am zis, să știi că aici nu miroase-a bine! Încerc eu să prelucrez problemele secerișului și treieratului, ale răspunderii colectiviștilor. Dar din zece fraze, m-am înecat.

„De ce ne-ați făcut chiaburi?“ începu să urle unul, mare găzdoi. A mirosit, vulpoiul, că vorbele astea prind. De amar, de bolmojeala din capetele lor, cei zece mijlocași „băgați la categorie“ de Pînzaru îi țineau isonul“.

„De ce ne-ați făcut chiaburi?“

Pînă să-i potolesc, să le explic eu că lucrurile se vor cerceta și se vor limpezi, mă trezesc cu Nicolae, fratele lui Alexandru, în fața noastră. Îl imboldea din spate, să nu vedem noi, unul Manoilă, care se așezase în banca a doua. Nicolae era crunt, înnegurat, se citea pe fața lui că băuse. Duhnea a vinars. Nu putu spune decît atît:

„Mă, comuniștilor, voi ridicați frate contra frate!“

Pînă să răspund eu ceva, mi-o luară alții înainte.

„Așa-i, acum toți sîntem frați !" urlau în cor, bogătanii.

Basul lui Manoilă făcea să tremure ferestrele.

„Toți sîntem frați, mă, că-i democrație !"

Am ridicat mîna, semn să fie liniște. Dar în clipa aceea, Niculae l-a pocnit pe frate-său, pe Alexandru, cu pumnul în față, gemînd :

„Na chiabur ! Na colectivă !"

„Șo pe el, mă !" strigă Manoilă.

Am sărit să-i despart pe cei doi frați încăierați. Atîta mi-a trebuit ! Din fundul sălii, un scaun a zburat peste capetele oamenilor și a nimerit lampa. Clopotul de porțelan și sticla lămpii au sărit puzderii pe jos. Noroc că feștila nu s-a stins ! Ardea cu fum gros, încenușat. Cît m-am putut ține pe picioare, nu eram atent atît la cine dă, cît la cine-i îndeamnă. Și erau destui care ne pocneau, dar și mai mulți care-i ațîțau.

„Șo pe ei, șo pe ei !" se mai putea distinge, printre zbierete și icneli, glasul lui Manoilă, retras înspre ușă, la ieșire.

Dintre tovarășii mei, numai Petre, secretarul, urcat pe masă, se apăra cu scaunul și striga cît îl ținea gura :

„Cu oamenii cinstiți n-are nime nimica ! Săriți pe bocotani, oameni buni ! Prindeți-l pe Manoilă !"

Doar atît am mai putut auzi. Limba unui briceag mi-a vîjîit pe la urechea dreaptă. Un junghi cumplit mi s-a împlîntat în umăr. Cineva a spart geamul. Lampa s-a mai holbat de cîteva ori, cu ochii ei roșii, de nebun, și s-a stins.

M-am trezit a doua zi dimineață, în casa unor colectiviști. Cînd am deschis ochii, femeia mi-a spus :

„Vai de mine și de mine, tovarășe dragă ! Mulțămește Domnului c-ai scăpat cu viață. Pe Alexandru aproape că l-o omorît frate-său ! Doamne, ce prepestenie-o mai putut fi ! Arz-o focu de dușmănie și de luptă de clasă, cum îi ziceți dumneavoastră".

În toate clipele astea agitate, cei doi Onișori se contopiră din nou. Vorbea, convulsiv, unul singur.

M-am ridicat în cotul stîng. Umărul drept mi-era învelit într-un ștergar ud. Sîngele se oprise. Cu fălcile în-

cleștate de durere, am încercat să văd dacă pot mișca mîna. Ustura pînă la inimă. Și, ca un făcut, tocmai atunci mi-a venit în fața ochilor ministerialul. Naiba să-l ia, că numai lui nu-i duceam dorul. Dar îi auzeam vorbele zornăitoare, de parcă ar fi fost acolo, ascuns în tindă. „Ce cauți iar aici, coadă de drac? Rîzi, hai? Tu trebuia să fii în locul meu! bîiguiam în neștire. Părăstasul Pînzarilor care te-or împînzit prin părțile noastre! Acuma, „ascuțimea luptei" o simt eu în umărul drept, nu tu! Pentru fiecare vorbă de-a ta mă ține un junghi." Îmi era greață. Am înghițit o ulcică de lapte acru, mi-am pus haina pe umeri și-am plecat, împleticindu-mă, spre Sfatul popular. Președintele — fost muncitor, ca și mine, dar venit din altă parte de țară — zăcea în pat, bătut măr. Gemea, aiura. Nevastă-sa, săraca, plîngea lîngă pat, frîngîndu-și mîinile și sughițînd. Petre, scăpat mai ușor, vorbea la telefon cu Raionul:

— Alo, vă rog neapărat cu primul-secretar. Cine-s eu? Alunișul, tovarășă, secretarul organizației de bază. Dă-mi, te rog, legătura cu tovarășul Stuparu. Alo! Dumneavoastră? La noi e rău, tovarășe Stuparu, era să ne omoare aseară pe toți. Alo, da, adevărat. Pe președintele Geaceului, alo, da, pe Alexandru, l-o lăsat aproape mort frate-său, Nicolae. Alo, da, l-or arestat. Cum? Să-i dea drumul? Bine, da l-or dus de aici... Pe cine-or mai arestat? Doi chiaburi adevărați: pe Mihai Todea, pe Ilarie Oprea, și încă unul, Manoilă, care, știți dumneavoastră c-o fost „verde". Cum? Tovarășul Onișor? Uitați, chiar o ajuns lîngă mine, uitați, vi-l dau.

Îmi bătea inima, să crape, nu alta! Din cauza rușinii, nu mai simțeam durerea. I-am spus doar atît:

— Alo, da, am pus-o de mămăligă, tovarășe prim. Calm? Da. Vă rog să-l felicitați din partea mea pe Pînzaru ăla. Cum? Să nu mai spun lucruri de-astea? Bine. Da. Să vă așteptăm? Bine. Noi am plătit oalele sparte de el, și le-am plătit cu sînge. Da. Calm. Am înțeles. Noroc bun!

Într-o jumătate de oră a fost și el la noi, la Aluniș. Mașina Raionului l-a transportat pe Georgescu, președintele Sfatului, la spital, în Tîrnăveni. „Dac-ai scăpat de chiaburi și de legionari, Georgescule, n-o să te faci acum de rîs în fața doctorilor!" „Nici o grijă, tovarășe Stuparu. Poama rea nu piere ușor!" a mai avut tăria să

glumească președintele, trezit ca din morți. „Ce să-i faci, Georgescule ? a continuat Stuparu. În viață, toate lucrurile se plătesc scump. Mai ales dacă n-are omul destul cap să le plătească mai lesne !“ Simțeam eu că vorbele astea bat în partea mea. Am înghițit în sec. Mă dureau, dar n-aveam ce face. Auzi ? Mă dureau al dracului.

Cînd am rămas numai noi amîndoi, în sălița de alături, am început să-i povestesc lui Stuparu totul, din fir în păr. Dar n-a fost nevoie de multe explicații. Parcă el ar fi asistat la încăierare în locul meu. Mi-a spus : „Dușmanii sînt tari numai cînd sîntem noi slabi !“ Apoi, înainte de-a mă lua la întrebări, se opri o clipă și iar mă privi lung și ciudat în ochi, ca-n ziua cealaltă, cînd eram în biroul său. „Bine c-a venit singur, că nu l-a adus și pe ăla“ — mi-am zis.

— Cu comuniștii din sat, tovarășe Onișor, ați vorbit înainte de adunare ?

— Nu ! am bîiguit eu, amărît.

— Păi, vezi ? Dar cu colectiviștii, cu femeile care ies la lucru ?

— Nu !

— Păi, vezi ? Acum, Onișorule, ce să mai întindem vorba ?! Sancțiunea ți-ai încasat-o singur, îți ajunge, nu-ți mai dăm alta ! Dar să știi de la mine : nu mă așteptam la una ca asta. Clasa noastră, băiete, a biruit și biruie prin organizare, prin calm și conducere colectivă. Ia ridică tu mîna dreaptă în sus !

— Nu pot, tovarășe prim ! am început eu să mă vait. Mă seacă durerea la inimă...

— Vezi, mîna dreaptă e organizarea ! Ridic-o pe stînga !

Stînga mergea ca unsă.

— Vezi, cu calmul nu stai chiar rău. Iar în cap, Onișorule, acolo-n creier se află sediul muncii colective. Dacă n-ai cap, rămîi numai cu picioarele. Și-i vai de mama noastră, dacă lucrăm numai cu picioarele ! Ne ducem dracului de rîpă...

Atunci n-am mai putut zice nimic. Nici nu știu dacă i-oi fi mulțumit ori ba. Dar pe urmă, mă tot gîndeam, mai ales cînd rămîneam singur : „Se vede treaba, Onișorule, că una e să faci parte din clasa muncitoare și alta e să știi bine ce e aia ! Tu, nerăbdătorule, te-ai grăbit numai cu mîndria, dar celelalte le-ai uitat pe drum, pînă

la Aluniș." Abia acum am început să devin, uite-așa, dintr-o poticneală, conștient de clasa mea. Și încă unde. La părinții mei, la țărani. Cred că nu e nevoie să-ți mai spun. Tu știi, prietene... „Ce să știu ?" se miră al doilea Onișor, împins iarăși la distanță. „Tu știi că țăranii îs suciți de mama focului. Lemn de corn ! Organizarea lor într-o clasă nouă, limpezită, ca muncitorimea, abia acum începea. Și eu, care trebuia să fiu ditamai stîlp de boltă, m-am trezit, pentru o clipă, funie făcută colac. De ciudă, îmi venea să plîng !"

..Trenul opri două minute în halta Cornești. Acolo rămase un singur Onișor, atent la ce se întîmplă în jur, la ce fac tovarășii săi de călătorie.

Coborîră o parte din băieți. Erau tot gălăgioși, de parcă n-ar fi muncit din greu toată noaptea. Își luară rămas bun de la cei din vagon. Junele care o necăjise mai înainte pe tînăra nevastă îi făcea acum semne, de jos, arătînd spre sălciile de la marginea Tîrnavei. Dumneaei, se vede, îi trecuse supărarea, sta cu fruntea, rezemată de geam și zîmbea. Cînd vagonul se zgîlții și roțile începură să țăcăne, își flutură mîna dreaptă leneș ca aripa unui pescăruș. Pe Onișor îl bucură această hîrjoană a vîrstei. Dar, fără să vrea, bărbatul din el se trezi îngăimînd, numai pentru sine și mai mult în glumă : „Așa-s nevestele tinere : se sperie rău la început, dar pe urmă le trece repede". Mersul sacadat al trenului părea inventat ca să nu-i adoarmă lui gîndurile...

„Așa, Onișorule", se auzi din nou vocea cu accente cunoscute. „Cum ? De ce-mi zici Onișorule ? Doar nu ești străin ? !" zise omul din tren, mirat într-adevăr ca un spectator care se aude chemat pe scenă, tocmai cînd acțiunea pare să fie mai încordată. „Așa, Onișorule — continuă nepăsător conlocutorul — am luat destulă bătaie de la viață. Am încasat de la dușmani și cîteodată de la prieteni, dar am învățat ceva. La Aluniș am tras-o greu de tot în vara aceea. Ce mi-am zis ? Dacă se scutură grîul, e jale. O dată cu el se scutură și se îngroapă în pămînt nădejdea oamenilor, încrederea lor — multă-puțină, cîtă o au — în gospodăria colectivă. Și-atunci, știi ce-am făcut ? Într-o dimineață, m-am așezat în vîrful dealului dinspre Tîrnăveni. Știam că pe-acolo intră în sat frații mei, muncitorii, după ce ies din schimbul trei. Erau vreo zece de toți. Băteau de ani întregi, pe jos, în fiecare zi, cei

5 kilometri, peste deal, pînă la Combinat. Și nu de plăcere, mai mult de dragul nevestelor. Acestea erau țărănci, nu voiau să părăsească sfoara de pămînt ce li se cuvenea după moartea părinților. Casa le era în sat, curte aveau, copiii se puteau juca în voie. „Nu, bărbate, le spuneau muierile, muncitor-nemuncitor, stai tu frumușel aici, că salariu avem, pîine ne vine fără bani, nu plătim și apa, ca la oraș!" Și ei, cîr-mîr, bombăneau cît bombăneau, apoi măsurau zilnic drumul, pînă la Combint, ziua-noaptea. Vara lucrau de obicei în schimbul trei. Tot la cererea nevestelor, ca să aibă ziua liberă. La nopțile lor nu se mai gîndea nimeni. Hei, și cum ți-am spus, stam în vîrful dealului, țeapăn ca o sperietoare. I-am așteptat, i-am oprit și, fără multe ocolișuri, mi-am deșertat inima: „Fraților, vă supărați ori nu vă supărați că viu la voi cu vorbele astea, dar n-am încotro. Organizația de bază e mică, unii colectiviști sînt încă împungaci, ca taurii, nu înțeleg ce se întîmplă. Pînă se lămurește mai sus povestea asta cu cei „băgați la categorie", se scutură grîul, pierdem pîinea! Semeteul n-are secerători destule, și chiar dac-ar avea, pe dealurile astea nici dracu nu se suie. Fără ajutorul vostru, credeți-mă, nu putem trece hopul. Cu neveste ori fără ele, haideți, fraților, la seceriș! Dacă n-ar fi dat ăla cu briceagul în umăr, puneam eu mîna pe coasă. Dar așa, o să vă fac legători..."

Îi vedeam frînți de muncă, de noaptea nedormită, și pe deasupra istoviți de drum. Cinci kilometri peste deal nu-i chiar o joacă. La vorbele mele, unul mormăi ceva, a refuz. Dar toți ceilalți îl priviră mustrător, cum făceam noi în brigadă cînd vreunul se codea, refuza să pună umărul. Nu mi-au răspuns pe loc, ce-i drept, dar știam că vor veni. După o oră, eram cu toții în cîmp. Eu le căram apă rece c-o găleată cît toate zilele, care-mi rupea și mîna stîngă. Dar nu mai aveam vreme să mă gîndesc la mine, la dureri, la nimic. Gîndurile, afurisitele, se trezeau în cer, cu ciocîrliile. Cădeau de-acolo, tot mereu, peste pămînt, cine știe unde, prin holda scînteietoare. Mă temeam numai să nu mi le reteze cu coasa, din nebăgare de seamă, careva din frații mei, înșiruiți unul după altul, toți zece. A doua zi veniră și cîteva neveste — cam îmbufnate ele, dar tot au venit. A treia zi, cîțiva colectiviști, ce și-or fi zis ei în capul lor, ce nu, dar s-au luat după exemplul muncitorilor. Și-n două săptămîni, cît am ținut-o așa, am pus la loc aproape toate oasele scrîntite ale gospodăriei.

Dar cu cîtă trudă, Maică-Doamne! Veneau oamenii de la Combinat direct în cîmp. Îi așteptau nevestele cu mîncarea acolo, la capătul lanului. Și numai la prînz cădeau și ei două ore în somn, ca-n moarte. Eu le potriveam snopii după soare, să le ajungă mereu umbra, să nu se trezească. Nevestele mai tinere se așezau lîngă ei, dar nu puteau dormi. Se perpeleau, răsucindu-se și blestemîndu-mă, știu eu bine, în gînd, că le-am furat bărbații. „Treaba lor, răsucească-se, pînă la toamnă le-o trece", îmi ziceam. La Veronică-mea, săraca, n-aveam timp nici să mă gîndesc. Se încingea iarăși munca, pînă tîrziu, cînd pe cer se ivea pîinea aceea proaspătă și bine rumenită a lunii pline. Eh, prietene, ce mai vară a fost aceea! Am început, uite-așa, să calc cu dreptul. Grîul slobozea bine la treierat. Fiecare hectar punea pe cîntarul nostru cu 5—6 măji mai mult decît înainte. Aveam acum niște argumente mai ca lumea, care-i făceau pe țărani să-și dea coate. Știi, ori de cîte ori mi-aduceam aminte de vorbele lui Stuparu, îmi pipăiam capul și mîinile. Pe ferite, să nu vadă cineva. Va să zică, organizare, calm, conducere colectivă! Ține minte, Onișor, pentru toată viața!

Încurcătura cu chiaburia mijlocașilor, oricît m-aș fi dat eu de ceasul morții, tot n-am putut-o dezlega în anul acela. Mai spre iarnă, cînd au năvălit ploile și noroaiele, după ce-am terminat și semănatul grîului, am primit telefon să mă prezint cu tot calabalîcul, să rămîn la „școala de cadre". Am trecut pe-acasă, m-am schimbat, ca tot omul, să nu rîdă cineva de mine. Șeful cadrelor avea pe masă un dosar gros, pe care l-a închis cînd am intrat eu. Apoi, m-a luat direct: „Spune, tovarășe, cum stai cu nivelul?" „Păi, nici prea bine, dar nici prea rău." „Va să zică, te lauzi. Tocmai dumneata, care n-ai înțeles ascuțirea luptei de clasă și te-ai aliat cu elementele care — las', că știm noi, măi tovarășe — este dușmanii țărănimii noastre sărace." „Nu-nțeleg. Ce alianță?" „Va să zică, te și ascunzi, nu ești sincer cu partidul, măi tovarășe. Nu știu cine te ține pe dumneata acolo și de ce închide ochii. Dar eu la școală nu te primesc."

M-am înfuriat și nu știu ce putere m-a oprit să nu ridic pumnul. „Adică în dosarul dumitale scrie că eu țin partea dușmanilor? Doamne, bine am ajuns! Așa-mi trebuie, dacă n-am putut rămîne la meseria mea!" Nevestei nu i-am spus nimic. Ea pufnea și-așa mereu. Era amărîtă, săraca. Avea munca la fabrică și grija copilului pe dea-

supra. M-am dus să-l caut pe tovarășul Stuparu. Era plecat pe teren. După două zile, cînd s-a întors, la toate frămîntările mele a răspuns destul de scurt : „Du-te-napoi, tovarășe Onișor, și fă-ți datoria. Las', că mai vedem noi. Nu se gată lumea, nici școala asta de cadre, în cîteva zile."

Și-am stat așa, ca frunza pe apă, pînă în vara următoare, a lui '52. Atunci a venit plenara C.C.-ului și pe unii i-au trimis tovarășii să mai studieze marxismul, să ne lase pe noi în pace cu „schimbarea naturii patriei" și cu toate „perdelele" lor de „protecție". Dar pînă-n ziua aceea, numai sufletul meu știe de cîte ori nu-mi venea să fug înapoi la cuptorul de carbid ori să-mi închid gura cu șapte lăcate. Cînd au arestat și din satul nostru vreo patru țărani, plîngeau muierile ca după mort, iar bărbații scrîșneau din măsele. „Ei, băiete, acum mai fă-ți datoria !" M-așteptam să vină și după mine. Vreo două săptămîni, parcă mă pîndea mereu, din spate, umbra lui Pînzaru. Noroc că m-am dezmeticit repede, că n-am lăsat să mă muște prea adînc îndoiala ! Mușcătura asta e mai veninoasă ca a viperei. De frică nu tremuram, nu-mi era felul. Am auzit într-o vreme că-i vorba să-l trimită și pe Stuparu înapoi, în fabrică, la munca de jos.

După ce-am citit documentele, am dat telefon tovarășului prim, să-l felicit. Nu știu de ce, îmi sta mie pe limbă să-i urez „mulți ani", de parc-ar fi fost ziua lui de naștere. Nu l-am găsit. „Te pomenești că ..." Dar nu, nu era ce bănuiam eu. M-a prins pe fir secretarul cu propaganda.

— Ce-i Onișor, iar ai dat de vreun pocinog ? Că tu cam pe vremea asta le faci de oaie. Spune, ce ai cu tovarășul prim ?

— Păi... o chestiune personală, am încercat eu s-o încurc. Adică... aș fi vrut să-l rog să ne facă protecție cu încă un tractor... Cei de la S.M.T. ne fac nazuri...

— Bine, las', că pun și eu vorbă bună. Vă trimitem. Dar, vezi, pregătește-te cu prelucrarea documentelor.

— Cu asta sînt pregătit de anul trecut, tovarășe Oniga ! strig eu în receptor.

— Drace ! exclamă el, nedumerit. Ce tot vorbești ?

— Zău, nu glumesc ! Cine, nu noi am luat bătaie din cauza lui Pînzaru ?

— Care Pînzaru ?

— Ăla cu chiaburii artificiali. Acum să-l mai prind peaici, îi rupt picioarele !

— Vezi, numai nu te grozăvi prea tare, mi-o reteză secretarul. Mai sînt acolo, sub nasul tău, și chiaburi adevărați. Dacă-i pierzi cumva din vedere, tot ei îți scot ochii! Că lupta continuă, nu s-a terminat. Așa că, atenție, băiete, nu te mai crede buricul pămîntului!

Auzi, chiar așa mi-a spus. Cu vorbele astea mi-a închis telefonul. Nu eram încîntat, dar dușul mi-a prins bine."

...Trenul se opri din nou, la Cetatea-de-Baltă. Încă un sfert de vagon se dădu jos. Tînăra nevastă părea acum îngrijorată că rămîne doar cu omul acesta mai în vîrstă, de la geamul din dreapta, care tace încontinuu și zîmbește ciudat. „Nu cumva, Doamne ferește, să fie vreunul din ăia ...da, vindecat, dar... de la casa galbenă din Tîrnăveni... Nu, cum să fie?" își făcea singură curaj. „Doar nu le dau drumul așa, dintr-o dată, pe tren!" Tînăra nu înțelegea totuși de ce se uită omul îndelung pe geam, de ce zîmbește din senin, de ce tace apoi ca mutul. Își puse pe genunchi cartea din care începuse să citească, iscodind cu coada ochiului mișcările lui Onișor. El, observînd-o, nu putu decît să comenteze, din nou, pentru sine: „Szivem kicsikém, nu prea-ți stau ochii bine în cap, domnișoară-nevastă!" Apoi, obosit iar de preocupările lui, începu să-și plimbe privirile cînd în dreapta, cînd în stînga, din cinci în cinci minute, cît dura călătoria trenului între două sate. De o parte și de alta a Tîrnavei Mici, dealurile se perindau monoton, ținînd subsuoară sate dese. Păreau niște spălătorese bătrîne, diforme, sculate la treabă cu noaptea-n cap, gata la ora aceea să-și întindă în soare puzderia albiturilor. Onișor cunoștea toate satele astea, destul de bine. Pe unele, încă de copil, cînd îl lua taică-su cu el la tîrgurile de vite, de bucate, de porci, de oi. Dar le știa mai bine din ultimii ani, de cînd ajunsese instructor raional. Trecuse prin fiecare, pentru o zi, pentru o săptămînă sau chiar pentru mai multe, cu cele mai felurite însărcinări. Cunoștea gospodăriile colective, le știa toate încurcăturile. Și toate realizările mai de seamă. Auzea, de altfel, foarte des vorbind despre ele pe președinți, pe agronomi, pe activiștii de partid. Tocmai de aceea, tot uitîndu-se în dreapta și-n stînga, își făcea acum socoteala de la care gospodărie și ce anume ar putea învăța colectiviștii lui din Zăpadia, din Ciurel și din Glod cum să inițieze niște schimburi de experiență, mai încolo, spre iarnă.

„De la ăștia din Cetatea-de-Baltă, se gîndi Onișor, am putea lua, la tîrgul Sîntămăriei, niște porci. Dar nu de Bazna, că avem și noi. Să cumpărăm măcar cite două scrofițe de-alea canadiene, ei, drăcia dracului, uite că le-am uitat numele! Sînt albe, lungi, o rasă de porci buni și pentru grăsime, și pentru carne. Se spune că au muncit canadienii cincizeci de ani tot amestecîndu-i și încrucișîndu-i, naiba știe cu ce, de le-au înmulțit coastele. Au două coaste în plus. Da, neapărat, repetă Onișor, să cumpărăm la toamnă, de la cei din Cetate, cîte două scrofițe pentru fiecare din cele trei gospodării. Dacă n-om putea mai multe, sînt destule și atîtea pînă una-alta. Și să trimitem oamenii aici, la zootehnist, să le învețe toată biografia, cu calități și cu scăderi, că porcii au și ei tainele lor. Oamenii rîd și-și bat joc de ei, mai tare ca de cîini, dar pe urmă își ling buzele de dulceața cărnii. Dacă nu-i știi îngriji, porcii îți mîncă bucatele degeaba, ca ogarii!" Moara de la Cetate se auzea mormîind parcă aprobativ: „ca ogarii". „Cei din Jidvei, continuă Onișor, îs laureați în vinuri. Adevărat, au sașii cu ei, nu-i de mirare! Meșteri bătrîni, dați naibii sașii, ce-i al lor e-al lor! Se pricep la viticultură. Cînd au venit în Ardeal, parcă prin secolul al treisprezecelea, dacă mai țin bine minte, au știut să-și aleagă pămîntul. Deh, împăratul era de-al lor, repede i-a făcut „națiune privilegiată". Pînă și dealurile le-au ales pe sprînceană. Dar dacă s-au nimerit cumva rele, sașii le-au făcut bune. Cum? Le-au căptușit cu vii. Treabă grea, dar frumoasă și roditoare. Se zice că la început nici lor nu le ieșeau vinurile bune, pînă cînd au descoperit pivnița. Odată, la un pahar de Fetească, se lăuda un bătrîn din Sîntămărie că secretul ăsta cu pivnițele l-au prins sașii de la români. „Cum?" m-am mirat eu. „Așa cum auzi: de la noi, de la români", mi-a întors-o bătrînul. Cică bărbosul de Burebista a încercat să stîrpească viile, dar rădăcina vieței a rămas, cu vorbele vechi, în pămînt, încă de-atunci. Și cînd au dat ai noștri iar de vin, numai ce-au început cu înțelepciunile: „Vinul e toiagul bătrîneților și nebunia tinereților!" „Pivnița bună face vinul!" „Nu știu, zicea sîntămăreanul, dacă sașii or fi luat aminte la povestea cu toiagul că pe ei nu i-am văzut niciodată beți, dar vorba cu pivnița și-au ascuns-o bine în cap. Cred că de-atunci au mai scos românii noștri încă o vorbă: Ce face sasul cînd n-are de lucru? Păi, ce să facă, își dărîmă

casa! De-atunci, pentru că, auzind ei zicala cu pivnița, numai ce s-au apucat, frate, să-și dărîme casele vechi, ca zărghiții! Și-au săpat niște pivnițe mari, de poți întoarce carul prin ele .Căsoaiele astea strașnice, numai de dragul pivnițelor le-au făcut. Doar trebuia să le-acopere cu ceva, nu? Așa că, poveste-nepoveste, i-au învățat românii pe ei, i-au mai dăscălit ei pe români, și-acum, laolaltă, continuă Onișor, îs dați dracului, nici francezii nu-i taie la vinuri. Le-au luat medaliile de aur de sub nas. De la jidveeni, frate dragă, trebuie să mai învățăm și vinificarea și alegerea soiurilor. La anul viitor, cînd vom începe noile plantații, sau poate chiar mai încolo, că deocamdată nu-i bine să ne-ntindem mai mult decît ne-ajunge plapuma, da, trebuie să avem grijă de strugurii de masă și de soiurile productive, pentru vinuri mai ușoare. Numai cu Riesling tare, ca trăscăul, înmulțim bețivii și dăm dracului toată organizarea, munca, morala și totul. Cu oameni beți poți lăsa pămîntul în părăginire, dar nu-l poți face niciodată să înflorească!"

Cursa Praid — Blaj porni și din gara Jidvei. Onișor își mută iar privirea din stînga spre geamul din dreapta. Peste apă se vedea Căpîlna, sat mic, un pumn de case parcă smălțuite în albastru, mieruite, cum zic căpîlnenii. Privindu-le, lui Onișor i se păru că pe coasta aceea s-a răsturnat căruța unui olar.

„De la cei din Căpîlna, ce supărarea să învățăm? se iscodi Onișor, indispus de parcă cine știe cine l-ar fi pus să-i țină de urît tot drumul cu poveștile astea. Cred că mai mult artă decît agricultură, își răspunse iar resemnat. Ceva agricultură ar mai putea învăța ei de la noi. Dar la artă, la activitatea culturală, îs tari. Au ei o dăscăliță mai în vîrstă, vrăjitoare, nu alta! La ea s-o trimitem pe Lelia și pe fata lui Octavian s-o tragă de limbă, să-i afle secretele. Învățătoarea asta a luat zece fetișcane din Căpîlna, le-a ales pe sprînceană și le-a învățat un joc bătrînesc, numai al fetelor. Atîta le-a trebuit! S-au îmbrăcat frumos ca pe la noi și s-au dus din concurs în concurs, pînă la București. Acolo, le-a sucit vrăjitoarea gîtul la toți cu costumele, cu jocul bătrînesc, dar și cu fetele tinere! Aștia, căpîlnenii, se pot făli acum că un ansamblu mai mare, din Capitală, le-a cerut voie — așa spunea instructorul de acolo, Frățilă: „Ne-au cerut voie!" — și-au dus cîntecul și jocul de pe-aici pînă în Statele Unite. I-au lă-

sat pe americani cu gura căscată. „Bravo, căpîlnenilor!“ le-am zis, de-al naibii. Cu arta, ce-i drept, stați bine! Dar am auzit că vă cam tușesc oile, frate Frățilă. Voiam să-l necăjesc. De zece ani ne tot înțepăm așa, ca între prieteni.

...Halta Gorna.

Alunecaseră în urmă, și-n dreapta și-n stînga Tîrnavei mai multe sate, șterse de Onișor doar cu privirile, fără să-și mai permită răgazul de-a poposi, de-a le face și lor „o vizită“. Cu Gorna era altceva. Cu ei se cunoștea ca între vecini, hotarele lor aproape își dădeau mîna. Gospodăria din Gorna era mai veche, puterea ei adevărată sta în experiență. Deși colectiviștii din satele apropiate o vizitaseră de multe ori, mai ales înainte de înscriere, Onișor socotea că e bine să țină în continuare ochii pe rînduielile și inițiativele ei, să împrumute, să învețe, să întrebe și să asculte. „A-ntreba nu-i rușine. A fi leneș și prost e rușine“, și-a spus instructorul. Își propuse deci să cerceteze mai atent în ce fel reușiseră vecinii lor să organizeze construcțiile, să introducă mecanizarea la grajdurile pentru vacile de lapte, în genere, tot ce ținea de buna îngrijire a animalelor. Acestea, alături de sere și de grădină, le aduceau doar veniturile cele mai mari, concurînd cu producția de cereale. „Și-apoi frate dragă, își zise Onișor, vecinii ăștia ai noștri ne pun pe masă, gata rezolvată, problema cointeresării, a repartiției suplimentare, după cantitatea și calitatea producției. Doar știi bine că, din acest punct de vedere, experiența de la noi i-a pus pe gînduri și pe oaspeții din alte țări. Chiar aici, la Gorna, nu mai departe. La fel ca și cu folosirea chibzuită a lotului personal, cu creșterea animalelor rămase în proprietate individuală. Nu-ți mai amintești discuția cu unul din oaspeții aceștia? Adică, așa cum ne-a povestit-o Grama, instructorul de-acolo. Zicea că președintele Lunceanu îi răspundea oaspetelui străin la tot felul de întrebări:

„Nu, zău așa, de ce să ne speriem de vorbe? Pe ele trebuie să le încercăm mai întîi în dinți, ca pe bani. Dacă nu țin la practică, la viață, atunci să le studiem numai din punct de vedere istoric.“ Auzi, al dracu, deștept Lunceanu, cică chiar așa-i spunea străinului, umplîndu-i mereu paharul cu Ottonel: „Din punct de vedere istoric!“ Acela nota tot într-un carnet. „Mai departe, zicea Lunceanu, cunosc și eu fraza aceea despre mica proprietate, care generează zi de zi capitalism. Dar, zău, așa, ea nu era spusă

chiar în privința noastră. Dacă, spre-o pildă, pe lîngă vițele de la colectivă mai are omul și o vacă la el acasă, ce poate să genereze ea ? Un vițel ! Și pe el, săracu, îi păcat să-l poreclim capitalism. El e contractat cu statul, sau e vîndut colectivei, cum îi vine mai bine omului la socoteală. Bagă banii în buzunar, că nu strică. Vaca îi rămîne cu laptele, pentru copii, ca să nu le mai ducă grija și din partea asta gospodăria colectivă. Așa că e mulțumit omul, e mulțumit și statul. Are și țăranul, dar nu flămînzește nici muncitorul !"

Auzi, al dracu Lunceanu ! Om deștept. Așa că ăștia din Gorna tac și fac. Nu bat toată ziua din gură, critică în sus, negație în jos, că, pasămite, cu negația ar fi mai interesant. Ei au înțeles dialectica, frate, adică noutatea stă în ce pui la loc după ce negi, ce ridici pe ce-ai dărîmat. Ei, drăcia dracului, uite c-am ajuns la filozofie, și de fapt mie altele îmi fierb în cap", se mustră Onișor.

Într-adevăr, trenul intrase în hotarul comun al Ciurelului și Zăpadiei, de grijile cărora omului nostru i se făcuse capul calendar. Trecu totuși aproape indiferent peste pămîntul îmbietor din luncă, pentru care se vrăjmășiseră atîta vreme oamenii din cele două sate. Acum, linia ferată nu mai părea o graniță, ci mai degrabă șira spinării, de oțel, a unei ființe uriașe, nemaivăzute, ivită acolo abia de un an. Dar pentru ca ființa aceasta să se dezvolte deplin și armonios, să-i poată crește umerii pînă la înălțimea dealurilor, iar brațele dincolo de ele, Onișor era convins că trebuie să se unifice cele două gospodării, să se contopească și cu o a treia, cu cea din Glod. Încă nu împărtășise nici unuia dintre președinți ideea aceasta. Le-o rezerva pentru toamnă, mai încolo, pentru iarnă chiar. Atunci au țăranii ceva timp de discuții. Deocamdată voia să vadă care ies mai căliți, mai tari, din cuptorul verii. „Ce zici, Cireș, te ții ? Altfel, va trebui să-i spui „tovarășe președinte" ăstuia mai tînăr lui Costea din Ciurel. Dacă nu ieșiți bine, zăpădenilor, vor face ăștia gălăgie, vor zice că numa gura e de voi, că le stricați renumele de gospodărie fruntașă. Mie îmi sînteți dragi, nici vorbă, dar n-o să vă pot ține parte mai mult decît se cuvine. Și chiar după unificare, trebuie să le-arătați, prin muncă, prin pricepere, că n-ați fost primiți în familie ca niște rude sărace !"

Onișor adăuga treptat la grijile și răspunderile zilei de azi pe cele — nu puține, nu ușoare — ale zilei de mîine.

Croia planuri pe spații mai vaste, își anunța, celulă cu celulă, toată ființa, să fie gata pentru îndeplinirea lor.

Coborî în halta Zăpadia. Tovarășa lui de compartiment se trezi aproape singură. Onișor nu înțelegea de ce devenise atît de bucuroasă cînd îl văzuse jos. Îi făcea și lui semne cu mîna. „Ei, drăcia dracului, se gîndea, să știi că ești simpatică ! Te-am judecat răutăcios. Ești numai simpatică, nu altceva. Dar ia seama, fata mea, că marea e vicleană, răscolește sufletul omului ! Să nu te întorci cumva acasă fără drága, édesem, szivem, kicsikém ! Auzi ? Ține minte ce-ți spun, domnișoară-nevastă !"

Merse de-a dreptul la sediul gospodăriei colective, nu mai trecu pe la casa de oaspeți. Îl găsi acolo pe Ion Cireș, care-l aștepta.

— Scurt pe doi, Cireșule, că mă grăbesc. Azi plec la Glod, că pe ei, săracii, i-am lăsat orfani.

— Bine, dar ce-ați făcut cu el ?

— Cu cine ? întrebă Onișor, uitînd că președintele n-avea cum să știe ce carusel i se învîrtise lui în minte, de o oră și jumătate, de la plecarea din Tîrnăveni.

— Cu Hordiș, preciză Ion.

— A, cu el ? L-am trimis la o școală de reeducare.

— Unde ?

— În Combinat.

— Dar de cînd s-a deschis acolo o școală de-asta ?

— De mult. De totdeauna, Cireșule. La cuptorul de carbid, să-i topească zgura. Dac-o mai fi ceva bun și curat în el, să se aleagă.

— De ce nu l-ai adus înapoi, să-l topim aici, pe toate dealurile astea ?

— Las', c-avem noi ce reeduca și-aici. Spune-mi mai bine ce-ați hotărît aseară în ședință și azi-dimineață acasă.

— La ședință ? Multe, cum ne-am înțeles. Acum rămîne să ne ținem de treabă. Toate-au mers, numa acasă m-am ciondănit cu fată-mea, cu Lelia.

— De ce ?

— Nu vrea să-l bage pe popa în programul de brigadă.

— Ce popă ? exclamă omul, mirat.

Președintele uitase, la rîndul său, că Onișor n-avea de unde să știe despre fuga popii.

— Hai, zău, nu te face. Nu ţi-o povestit nime pînă aici ?

— Nu, c-am trecut direct prin apă. Ce ?

— Păi, domnul părinte o fugit ieri noapte cu Saveta de la Tău...

Îi povesti totul amănunţit, cu oarecare nelinişte şi agitaţie interioară.

Onişor, la sfîrşit, îi spuse, destul de calm :

— Să le fie de bine şi să ne cheme la ospăţ ! Pe noi, tete Ioane, povestea asta ne ajută oarecum în muncă. Cu prăbuşirea zeilor se prăbuşesc şi miturile !

— Zeii şi dumnezeii ei, tovarăşe Onişor, că-s încurcate rău !

— Ei, drăcia dracului ! Iar sînt încurcate ?

— Toată noaptea mi-am bătut capul cum să facem să iasă mai bine.

— Şi ce spune capul dumitale, Cireşule ?

— Păi, dinte pentru dinte ! Cum şi-or bătut ei joc de noi, o viaţă întreagă, aşa să...

— Şi capul fetei dumitale, a Leliei, ce spune ? îl întrerupse Onişor.

— Ea, cu-ale ei ! Că, vezi Doamne, adevărul vorbeşte singur, că misticismele din capul oamenilor le scoate numai ştiinţa, şi lumina, şi împlinirea nădejdilor. Aşa zicea ea, că s-o lăsăm deocamdată să citească dintr-o biblie hazlie. Nu ştiu cum o fi aia, că altfel, zice, fug oamenii la popa pocăiţilor, la nebunul de Nicodim...

— Ho, Cireşule, că mai rău le încurcăm ! Pe rînd, ca la moară. Să ştii că Lelia are dreptate. Faceţi programul numai despre gospodărie, că popa şi l-a făcut singur...

— Da, se repezi Cireş, dar ea zice că nici nu-i de rîs, că poate e vorba de o dragoste adevărată...

— Poate, dar asta nu ne mai priveşte pe noi ! În dragostele oamenilor nu ne putem amesteca. Altceva mai ai ?

— Preoteasa şi fetele...

— Ce-i cu ele ?

— Păi tocmai de-aia v-am aşteptat, să vedem. Părerile oamenilor îs împărţite şi împrăştiate. Unii ca să le ia dracu, alţii că să le dăm de lucru. Văsălie le cere la grădină, Gligor la vii, Petre la Tău.

— Să le dăm.

— Cui ?

— Să le dăm unde-or vrea să-şi aleagă, după plăcere.

— Plăcerea dracului, că ăstora nu le-o plăcut munca niciodată.

— Poate, Cireșule, dar acum s-a dus baba cu colacii. E altceva, nu mai e „niciodată". De-acum încolo ai sarcina să stai de vorbă cu ele, să le spovedești dumneata în locul popii. Le dai și canoane la alegere, dar pe dreptate!

— Munca li-i destul canon ăstora, c-or huzurit de cînd le știu. Dac-ar fi după păcate, nu le-ar putea duce-n spate. Tot neamul lor o fost lup la mîncare și vulpe la lucru. Nu cred eu să primească, tovarășe Onișor.

— Întrebarea nu-i greșeală. Spune-le c-o să ne interesăm, poate le găsim și fetelor un rost, le îndrumăm spre vreo școală de calificare, sau...

— Păi, chiar, că și de-aia ne-am luat în gură cu Lelia. Știi ce zicea? Să înființăm o grădiniță sezonieră, că asta le-ar ajuta și pe femeile cu copii mici, care ies acuma la hotar. Nu-i vorbă, că de-astea, amărîte de-astea, avem destule. Vai de sufletul lor! Și zicea că la grădiniță să le punem educatoare, auzi, pe fetele popii! Ce să-i învețe pe copii, am întrebat-o eu. Tatăl nostru? Ea, nu și nu, o ținea pe-a ei, că să nu fiu rău acum, cînd a dat prepestenia peste casa oamenilor...

— Ideea cu grădinița, află că e foarte bună, tete Ioane. Nici cea cu fetele popii nu-i rea. Se pare că Victoria, cea mai mare dintre ele, nu prea seamănă cu doamna Nuți. Așa că, du-te, spovedește-le, și-om mai vedea, Cireșule. Dar cu Nicodim ce-i?

— Zice că le-o bătut ca pe sac...

— Asta-i singura lui parte pozitivă.

— Pozitivă pe supărarea! Acum umblă ca turbat prin casele oamenilor, să-i tragă la biserica lui pocăită. Ce să facem cu el?

— Cireșule, aici nu pot să-ți dau deocamdată nici un sfat. Sînt neutru, cum ai fost dumneata pe vremuri. Să ne mai gîndim...

Cireș rîse.

— În povestea cu popa și cu Nicodim, s-avem de grijă să nu dăm cu bîta-n baltă, ca proștii. Ne stropim singuri, și-i păcat. Dar ia spune-mi mai bine: cum stăm cu treburile gospodăriei? reluă Onișor prima întrebare, pe care i-o pusese, de fapt, președintelui.

— Cum ne-am înțeles!

— Oamenii au fost de acord?

— Păi, or fost, știi dumneata cum sînt ei. Or fost de acord...

— Și Octavian ?

— Și. L-or cam încolțit, ce-i drept, dar i-a prins bine frecătura. Nu s-a supărat prea tare. A mormăit el ceva, c-o să vie la lucru, numa că trebuie mai întîi să se împace cu copiii și cu...

— Cu cine ?

— Cine știe ?! Nu bănuiesc ce dușmani ar mai putea avea el. Și-o spus gîndul pînă la jumătate și s-o așezat în scaun, ca mutu.

— Să se împace cu el ! Asta trebuie să i-o zicem, tete Ioane. Dar împăcarea asta nu coboară din cer. Vine numai din muncă, aici, umăr la umăr, cu noi.

— Spune-i-o dumneata, că eu nu pot.

— De ce ?

— Păi, știi, din cauza Lelicăi.

— Adică...

— Adică, știi doar că e în vorbă cu Axente. Zice maică-sa către mine, că eu nu discut cu fata secreturi de-astea: „Las-o, Ioane, să-l aducă pe Axente acasă, că se au dragi".

— Bună idee ! Auzi ? Foarte bună ! Și așa n-avem agronom. Să cerem oficial să ni-l ia pe ăsta cu trei nume, să-l trimită în Dobrogea. E mai aproape de nevastă. Și ? N-am înțeles, ce are Lelia cu Octavian ?

— Ea n-are nimic. Eu am. Dacă mă duc să-l lămuresc, ăsta, cum e fălos și se ține mai de neam, o să creadă că vreau să mă pui bine pe lîngă el, să-mi primească fata în casa lor...

— Prostii ! Vezi, aici greșești dumneata, Cireșule ! N-o să ajungeți niciodată cuscri buni pînă nu vă certați. Și mai bine să vă sfădiți înainte decît după încuscrire.

— Păi, atunci să ne sfădim !

— Glumesc. Las', că mai vedem noi ce-avem de făcut dinspre partea asta. Toată grija noastră trebuie să fie deocamdată ca o lentilă : să-și concentreze razele asupra mersului gospodăriei. Armele noastre sînt puține, dar bune. Zic arme pentru că se vede treaba, după cum singur mi-ai spus, că mai avem nevoie de ele și aici în sat. Știi care sînt astea ? Munca, rezultatele bune în toate sectoarele, știința și adevărul, vorba Leliei. Cu ele schimbăm țara, tete Ioane, schimbăm sufletele oamenilor ! Așadar, bagă

de seamă cum te sfădeşti cu Octavian şi cu ceilalţi. Să fii sănătos şi la revedere !

Cu geamantanul în mînă, Onişor o apucă printre construcţiile abia începute ale noilor grajduri şi remize, trecu pîrîul pe lîngă salcîmii umbroşi, surprinşi acolo de lumina tăioasă a zilei de vară şi proiectaţi pe pămînt ca nişte lei adormiţi cu capul pe labe, puşi să vegheze cripta dărăpănată a spiţei baroneşti.

Drumul alb, ondulat peste dealuri, îl purtă apoi cînd lin, cînd sacadat, pe banda lui rulantă.

Ion Cireş rămase în cumpănă. Cu cine să discute mai întîi : cu preoteasa sau cu Octavian ?

„Preoteasa mai poate aştepta un ceas, două — se gîndi el. Şi noi am aşteptat douăzeci şi cinci de ani ! Într-o coastă am aşteptat cu ghionţii catastifului, iar în cealaltă cu suliţa sărăciei. Deasupra capului am simţit totdeauna iadul şi sperietorile. Şi-acuma, du-te, Ioane, de te îngrijeşte de rămăşiţele popii, caută-le de muncă, lămureşte-le, atrage-le şi pe ele în familia voastră, că ea, săraca, îi bună, iartă mai uşor ! Ierta-le-ar Scaraoţchi, că lui i-or slujit ăştia toată viaţa ! Dar mai bine, vorba psalmului : „Pune, Doamne, lacăt gurii mele“. Am eu sarcina să mă stăpînesc ? Am ! Acuma nu mai sînt neutru, ca altădată, să pot sudui popii, şi încă pe ăi mari, cum îmi vine la gură. Acum fac politică şi trebuie s-o fac cu cap. Nu-i nimic, poate le dăm şi pe neisprăvitele astea pe brazdă, că buruiana rea nu piere, creşte şi-n piatră. Dar să mai aştepte doamna Nuţi un ceas, două. Ştie ea că nu-i potcovarul de vină, numai iapa. Vorba ceea : „Cînd coseşte iapa cu picioarele de dinapoi, să-i dai în cap potcovarului ; cînd coseşte cu picioarele de dinainte, să-i dai în cap iepei !“ Ba, deie-i ăl din pîrău, că am eu altele, mai importante !“ încheie, aproape indispus de povestea asta, preşedintele.

Porni pe uliţă în sus, hotărît să intre mai întîi la Octavian. Se abătu însă din drum, luat numai de picioare, şi se trezi intrînd la Ricu.

Acesta dormea în patul de după uşă, mai la întuneric, să nu-l dibuiască prea uşor muştele. De purici şi de muşte nu ducea Ricu lipsă. Îşi trăsese peste cap un cearşaf alb, gros şi aspru, de cîlţi. Răsufla adînc, dînd drumul cu greu aerului ţiuitor printre buze şi făcînd cocoaşa să se umfle ritmic, constant, ca o vietate ciudată. Se simţea că omul e obosit. Făcuse de pază toată noaptea. E adevărat, îşi

avea el acolo, la sediul gospodăriei colective, cotloane ascunse, unde mai mîna porcii la jir. Dar vai de somnul paznicilor : dorm cu ochii deschiși și tresar, iepurește, la orice adiere. Ricu, cu toată cocoașa, avea noroc de sănătate. Îl prinsese viața fără milă în vîltorile ei, încă de mic. Și dacă rezistase la început, acum plutea la suprafață, ca un cotigar luat primăvara de apele umflate ale Tîrnavei. Cîntau în el zece cocoși deodată, speriați și bucuroși.

În curte nu se arătă nimeni. Cireș strigă de la poartă :

— Tu, Tino, hăi, acasă sînteți ?

Își aminti însă că femeia lucra la cîmp, în echipa bătrînului Artimon Borcea. Se strecură deci pe lîngă pridvorul casei, să nu-l rupă cîinele. Îl legase Ricu pe sîrmă, pentru paza întregii curți. „Mă cîne, Tigrule, îi spunea Ricu la cîte-o beție, noi sîntem încadrați pe același post. Numai că tu lucrezi voluntar, și eu sînt plătit cu zile-muncă, mai bine zis cu nopți-muncă, mă ! Înțelegi ? Bagă de seamă, să nu te pună dracu să ne faci meseria de rîs, că te spînzur ! Dacă te-ajunge cumva dorul de nuntă, rabdă, că și eu rabd ! Am treizeci și trei de ani și-s ca izvoarele neîncepute. Se hoalbă fetele la mine, dar se feresc ca arse, arde-le-ar focu ! Știu ele ce știu, nu-s proaste. E destul numai să mă uit la ele, și rămîn grele, din senin. Eu îs cocoșat, Tigrule, și filozof ! Auzi, mă ? Eu apăr gospodăria : noaptea de hoți, ziua de pocăiți și de nebuni. Așa să știi tu, mă cîne !“ încheia Ricu, fie mîngîindu-l pe cap, fie trăgîndu-i un picior în burtă, după cum aprecia răspunsul mîrîit al cîinelui.

Cireș bătu cu degetul în ușă, apoi fără să mai aștepte, o deschise încet, abia crăpînd-o. Lumina trecu nemiloasă ca o ghilotină peste fața lui Ricu, întors acum pe spate și dezvelit.

— Ricule, dormi ?

— Stai ! Cine-i ? Sări, speriat, paznicul.

— Eu.

— Care eu ?

— Taci în supărarea, nu zbiera, că sperii muștele ! spuse mai apăsat președintele, ca Ricu să-l recunoască.

— O, călca-m-ar, tete Ioane — Ricu numai la adunări îi spunea „tovarășe președinte“ — cum m-ai putut speria ! Am crezut că-i popa. Tare vă seamănă glasurile ! Poate nu-i adevărat, numa mi s-o părut mie. Și știu eu de ce.

Azi-noapte, n-am închis un ochi. Toată noaptea am avut de lucru cu părintele. Am cîntat bisericește.

— Bravo, Ricule !

— Da, tete Ioane. Cîntecul meu de brigadă îi gata. Începe bine, auzi :

Dom' părinte ca un crai
Șede cu Saveta-n rai...

Ricu spunea cuvintele pe cunoscuta melodie de haz :

Sfîntul Petru și Mihai
Și-au făcut o crîșmă-n rai...

— Lasă-l în craiul lui, Ricule, îl întrerupse Cireș. Nu mai avem voie să-l băgăm în brigadă. Tovarășul Onișor îi de-o părere cu Lelia. Zice că popa și-o făcut singur programul.

— Și l-o făcut, călca-m-ar, că azi-dimineață, venind către casă, i-am auzit pe cîțiva cum rîdeau. Rîdeau de popa și de alții care nu prea vreau să rîdă. Nu știu de unde-or și aflat că domnul Liviu cu Saveta noastră or ajuns la Gostat, în Arcud.

— Acolo-i frumos. Îs mai aproape munții, făcu Cireș. Da să nu mai întindem vorba, Ricule. Tu ai acum o altă încredințare, mai importantă.

— Ce ?

— Să iei legătura cu Octavian. Tu ești bun de gură ca un vornic. Sînteți aici vecini, el te are mai bine ca pe mine.

— Cu Octavian ? se miră cocoșatul. Eu credeam că mă trimiteți la doamna preoteasă, să-i șterg lacrimile. Ei ca ei, dar fetelor aproape că mi-ar fi plăcut ! Drept să-ți spun, tete Ioane, mai mult decît cu popa și cu preoteasa m-am brănțăluit azi-noapte cu Nicodim. Uite la ce m-am gîndit stînd eu așa, cu ochii deschiși. Dacă-l lăsăm pe ăsta în voie, ne mușcă, își face de cap. Nu mi-i atîta c-o să mai prindă în apele astea tulburi din sat, după fuga popii, doi-trei pești amețiți, să-i treacă în „echipa pocăiților". Mi-i că împuiază capul oamenilor cu sfîrșitul lumii, cu Apocalipsa lor și-i zădărăște de la lucru. Ce zici ?

— Amețite sînt numai muierile. Și proștii, adăugă Ion.

— Știi dumneata că gura muierilor seamănă cu clopotele bisericii. Le miști o dată limba, și scoală tot satul. Să nu ne culcăm noi pe-o ureche. Toate muncile de vară îs acum pe capul nostru, tete Ioane. Așa ai spus aseară. Dacă ne-or încurca ăștia cumva cu lucrul, le punem de mămăligă pe toate. N-ai spus chiar dumneata că noi cu gospodăria colectivă și cu pîinea oamenilor nu ne putem juca? Pe Nicodim vreau să-l oblig să se facă singur de rîs, cum s-o făcut și popa de bunăvoie și ne-ndemnat de nime. Că altă metodă, mai științifică, nu văd. La pocăiți nu merge cu lămurirea, cu combaterea, cu știința, degeaba zicea Lelica. Ei nu discută, dacă te încontrezi în păreri. N-ai de unde-i apuca. Pe deasupra, Nicodim îi nebun. Așa, că, m-am gîndit bine: numai eu le mai pot ține piept.

— Îți baţi joc de mine, Ricule! zise Cireș, nedumerit, dar și atras de toate vorbele lui Ricu.

Acesta își rezemase cocoașa de căpătîiul patului și stătea ghem, cu genunchii adunați, cu fluierele picioarelor atîrnînd din izmenele lungi, ca două fuse uscate. Ricu trăia parcă numai prin capul său disproporționat, prin ochii înroșiți de nesomn, dar vioi, prin fața plină de inscripții intortocheate. Obrazul lui părea un pergament străvechi, rupt la mijloc cu brutalitate: gura. Avea dinți mari, buze subțiri, înclinate ușor și ironic în partea dreaptă. Ricu repetă cu toată convingerea:

— Las', că mă cunosc eu, tete Ioane. Eu am cap, nu glumă! Trebuie doar să-mi fac rost de la ei de-o Biblie de-aia adventistă și de cărticele. Poate le-oi cere de la Gornilă, că el și-așa nu le știe ceti. Copiii toți l-or părăsit, șede-acuma cu bibliile în față și se uită la ele ca vițelul la poarta nouă. Le cer împrumut și mă pregătesc. Mă scriu la ei, mă botez în regulă!

— Nu te botezi, că ți-i frică! sări Cireș, bucuros și rezervat totodată, față de ideea năstrușnică a lui Ricu.

— Mie? Frică? întrebă el, prelungind cuvintele.

— Ție, dară! Te îneacă, nenorocitule! Știu eu bine că l-ai mai ars și pe el cu vorbe. Dacă te-apucă, te-ncorlește în Tîrnavă, pînă te îneacă. Așa că poți ajunge să te înscrii pentru lumea cealaltă, unde cred că n-ai nici o grabă.

— Fugi, tete Ioane, nu fi copil! Cum să mă înece, dac-ajungem „frați“? Nicodim îi nebun numa cînd vrea. Acum are nevoie de oameni, nu-i dă mîna să mă piardă chiar pe mine! Ce zici?

— Treaba ta, numai să nu-ți tragă pielea pe bîtă, ca la șerpi. Pînă la urmă m-aș învoi, dar c-o singură condiție, făcu președintele. La botez, să-ți dăm doi oameni de strajă. Îi ascundem în sălcii, și dac-or vedea că nebunul vrea să-ți facă de petrecanie, să sară pe el.

— Bine, asta nu-i greu, se învoi bucuros Ricu. Să mă gîndesc, la doi care știu înota bine. Cine-ar fi?

— Mai vedem, amînă Cireș, socotind că trebuie să fie foarte prudent, să aleagă doi oameni de încredere, pe care să nu-i fi mușcat Ricu de prea multe ori în viață și prea rău. Poate-or mai exista în Zăpadia cîțiva din ăștia. Mai vedem, repetă el. Dar nu mi-ai spus, Ricule, ce rost au toate bazaconiile astea?

— Dumneata nu crezi?

— Nu vreau să cred nimic. Cine poate ști la ce încurcătură ne mai bagi tu cu pocăința ta?!

— Vreau să-i săpăm pe dinăuntru, tete Ioane. Să-i punem să-și sape singuri groapa. Așa, cu închipuirea. Dacă le trebuie „sfîrșitul lumii“, să li-l dăm! Să se sfîrșească odată cu minciunile, cu mogîldețele și sperietorile pe care le au în capul lor.

— Amin, frate Ricule, am înțeles tot! spuse Cireș, grăbindu-se îndată să adauge: „Dar ce-aude surdul, nu înțelege nici Dumnezeu!“ Gata!

Pe uliță, Cireș se întîlni cu Ion Mureșan. Toți îi spuneau încă „învățătorule“, deși el terminase facultatea fără frecvență și preda fizico-matematicile la ciclul doi.

— Să trăiești, învățătorule! făcu, încă de la distanță, Cireș.

Îl salută ridicîndu-și comănacul de paie, purtat, ca toți zăpădenii, vara.

— Să trăiești, bătrîne! glumi Ion. Pe unde mai umbli?

— Am fost la Ricu, să-l păzesc de muște — zise pe același ton Cireș.

— Hai, fără glumă, ce-ai căutat la el ?

— I-am spus să-l scoată pe popa din brigadă, adică din program.

— Cum așa ?

— Onișor îi de-o părere cu Lelia. Așa că, învățătorule, trebuie să ne retragem în minoritate și să ne ocupăm de preoteasa.

— Ba, ocupe-se Dracu ! izbucni cu vechea sa dușmănie Ion.

— Dracu sînt eu, învățătorule, că-i sarcină ! Uite, chiar acum mă duc să le lămuresc, se resemnă președintele.

— In privința ei, ca și a popii, poate-ar trebui să mă lămurești și pe mine. De ce să nu le spunem ce ne stă pe inimă ? Apoi se răzgîndi. Poate că eu sînt pătimaș, tete Ioane, mă doare rana asta veche de prea multă vreme. N-o pot vindeca peste noapte... Cu Hordiș ce spune Onișor, ce-au făcut ?

— Zice că l-au săpunit, l-au dat afară de la Sfat și l-au trimis la o școală de reeducare, pe lîngă cuptorul de carbid.

— Dar de cînd s-a deschis școala asta ? întrebă mirat învățătorul.

— Zice că l-au săpunit, l-au dat afară de la Sfat și metodă nouă : le topește zgura...

— Ha-ha ! făcu Ion Mureșan, înțelegînd. Bună școală ! Ce-ai zice, tete Ioane, s-o mai lași pe preoteasa încă o jumătate de oră în afara colectivei ? Să intrăm pe la Octavian, să-i mai zicem cîteva vorbe, așa, între noi, să-i spunem că pe Hordiș l-au dat afară. Poate-l mai împăcăm.

— Se aprobă ! sări președintele, bucuros.

Il găsiră acasă.

In dimineața aceea, soarele n-avea nici o grabă. Sta și se uita mirat peste valea Tîrnavei, peste toate dealurile.

Vălurat, pămîntul vibra de lumină și de prospețime. Respira în cîntecul auzit și înțeles numai de cei care,

într-adevăr cu sudoarea frunții, pregăteau intrarea acestor întinderi aspre și zgîrcite într-o vîrstă mai darnică.

Octavian Borcea se trezi și nu mai stătu mult pe gînduri. Îl lăsă iar pe Octavian cel mic în așternut, să mai doarmă, și el coborî din șură. Era posomorît. După adunarea de-aseară, după gîndurile de-acolo și de peste noapte, acum îl durea capul. Se spălă în valăul vitelor. Apa rece îl mai învioră. Era bărbos. Se rădea numai duminica și foarte rar peste săptămînă, cînd mergea la vreun tîrg.

Se uită la soare și se gîndi că dacă se mai încălzește vremea trebuie neapărat să scoată cele cîteva butoaie din pivniță, să le opărească și să le pună la uscat. Acum avea apă de ploaie, moale, de mătasă. Erau pline căzile și ciuberele. Putea să șurluie bine butoaiele cu frunze de nuc. Se pregătea omul de culesul viilor, dar cu prea mult timp înainte. El, care devenise acum atît de sensibil la toate, scăpă din vedere tocmai acest amănunt. Mîinile mari, încă puternice, cereau de lucru, n-aveau timp s-aștepte limpezimea gîndurilor. Dacă stăpînul lor nu le mai poruncise, în dimineața aceasta, să fie prezente în curtea lui Artimonuț, ele se îndemnau singure spre orice, numai muncă să fie. Peste noapte, Octavian, cu creierul împăienjenit, strîngînd cu năduf pumnii, repetase — poate pentru a zecea oară : „Că, mă Artimonuț, dacă te-ai spălat pe mîini ca Pilat, treaba ta. M-am supărat acum și cu tine. Nu mi-o mai rămas nici unul. Acum poate începe împăcarea cu toți !“ Și cînd pornea, fără voie, să spună numele copiilor, sufletul îl durea pentru fiecare, de parcă și-ar fi tăiat bucăți din propria carne.

După ce îmbucă ceva în fugă, după ce văzu că bătrînul Artimon, tatăl său, porni la cîmp, în fruntea celor tineri, fără să-l cheme, de parcă Octavian nu mai ținea de curtea lor, își suflecă mînecile cămășii, se îndreptă spre gîrliciul pivniței.

Cînd să intre, văzu că se deschide poarta. Se iviră îndată Cireș și Ion Mureșan.

— Bună dimineața, Octaviene ! îi spuse Cireș.

— M'neața, mă vere ! adăugă în același timp Ion.

— Să fiţi sănătoşi, le răspunse Octavian, uitîndu-se întrebător la ei, ca şi cînd ar fi vrut să zică : „Iar s-o întîmplat ceva ? Iar nu-mi daţi pace ?“

O fărîmă de tăcere îi stingheri pe toţi trei, de parcă se întindea de-un veac.

— No, Octaviene, începu preşedintele, am venit c-o veste bună. Să ştii că l-au dat afară pe domnul care-o fost alaltăseară la voi şi v-o ameninţat cu toate prostiile din lume.

— Pe mine nu m-o ameninţat. Eu nu eram acasă, că poate n-ar fi plecat el cum a plecat...

— Bine, continuă Cireş, ţi-am spus ca să ştii. El nu era de-al nostru. Era un duşman...

— Mă rog, zise Octavian, dacă era duşman, nici nu l-am chemat, nici nu l-am trimes. Eu nu mă bag în treburi de-astea.

— De ce să nu te bagi, dacă ne-a făcut rău la toţi ? întrebă vărul său. Acum s-a dus dracului... o dată cu popa, mai adăugă el, intenţionat. Acum putem vorbi liniştiţi despre necazurile noastre...

— Putem vorbi multe, zise Octavian. Numa că despre necazurile mele — şi sublinie apăsat cele două cuvinte — vreau să mai vorbesc singur !

Îi ţinea acolo, în gura pivniţei. Nu-i pofti în casă. Bătrîna Mărie tot crăpa uşa bucătăriei, să vadă cine sînt. Nu s-o fi întors cumva specialu ăla cu gura mare ? Se uita mereu, fără să iasă în curte. La geamul mic, pătat de muşte, se arătă şi capul Lucreţiei. Pe ea o oprise acasă Lelia, pentru pregătirea programului de brigadă.

— Bine, să te gîndeşti — făcu Cireş, uitîndu-se drept în ochii lui Octavian.

— Spuneai aseară că te împaci cu copiii. Poate că le scrii şi lor, lui Petre şi lui Axente, adăugă Ion.

— O să văd eu ce fac cu ei... Deocamdată să mă limpezesc singur...

— Şi noi cînd să mai venim ? întrebă Cireş.

— Numa cînd vă chem. Pîn-atunci, mă gîndesc singur. Am înţeles, că doar nu-s prost, ce mi-aţi spus cu ăla, cu inspectoru. Că, mă, să nu s-atingă unul ca el de copiii

mei! Să se dea deoparte, să nu le steie în cale... Am înțeles ce mi-ați spus. Dar eu tot singur trebuie să mă gîndesc. Totdeauna am lucrat numa după capul meu. Poate că vă chem mîne, poate niciodată. Acuma am treburi, vreau să opăresc bluganele să se uște...

— Va să zică, ne dai afară, cu alte cuvinte — zise înțepat învățătorul. Ne dai afară, vere.

— Cum, mă? Ce tot spui? Dac-ai fi numa tu, haida-de, aș mai zice. Da cu Cireș n-am nimic. El îi om mai de omenie ca tine...

„Ai auzit bine, Cireșule?" se întrebă președintele, mirat de aceste vorbe ieșite pentru prima dată din gura lui Octavian. „Taci, că-i al nostru!"

— Dar cu mine ce ai, mă vere?

— Nimic.

— Eu nu-s om de omenie?

— Ba ești, dacă-mi dai pace.

— Da ce ți-am făcut, mă?

— Nimic.

— Atunci, de ce te-ai dus la popa ieri dimineață, după ce-ai vorbit cu mine? Mi-a spus tișa c-ai fugit iute. Poate să te plîngi... Nu?

— De ce să mă plîng, mă?

— Nu știu. De unde să știu? Ai fugit iute. Acum ai văzut cine-i părintele? Te-a mințit ca o Iudă...

— Că, mă, ce-am avut eu cu popa?

— Nu știu ce-ai avut, dar te-a mințit. Cred că numai el te-a ațîțat contra copiilor și contra mea. Preoteasa, dar și el, cu predicile lui. Acum a fugit pe tăcute, hoțește. S-a dus, mă, călare, ca un haiduc.

— ...Haiducul și paraclisul Maicii Domnului, că rău m-o putut încurca! Își descărcă sufletul Octavian, fără să vrea.

— Așa. Acum îmi place, continuă Ion. Mai înjură-l și pe el, vere, că pe noi ne-ai alduit destul!

— Cînd, mă?

— Știi tu cînd — și mai tare, și mai încet.

— Că, mă, cîinos mai poți fi!

— Samăn cu tine. Sîntem veri.

— Păi, de ce-ai mai învățat școală, mă, dacă semeni cu mine ? De ce ?

— De-aia, ca să-ți deschid capul. Dar văd că ți l-ai încuiat cu șapte lacăte și-ai zvîrlit cheile în Tîrnavă.

— Ce-ai zis, mă ? se făcu că n-aude bine Octavian.

— Lasă-l în pace, învățătorule — interveni în sfîrșit Cireș, care tăcuse toată vremea. Lasă omul în pace, ce ai cu el ? Măi, că țepeni mai sînteți !

— Îl las. Acuma poate judeca singur, fără popa și preoteasa. Mă vere, să te gîndești singur și să ne chemi. Auzi, poate că le scrii și copiilor...

— Du-te, măi Ioane, și lasă-mă în amaru meu ! Ai noroc că-i aici un om străin. Altfel, ți-aș spune eu una, să mă ții minte. Lasă-mă !

„Drace, gîndi Cireș, cum le schimbă ! Din om de omenie, în cinci minute am ajuns om străin."

— Bine, mă ! Dar să ne chemi, făcu învățătorul.

— Noroc bun, Octaviene ! Și nu te supăra, că vorbele se duc ca apa. Mai ales între oameni. Tu caută să te împaci mai întîi cu tine !

— Treaba mea, răspunse omul, și păși pe treptele gîrliciului, în pivnița întunecoasă. Treaba mea cu cine mă împac...

La despărțire, în drum, învățătorul îi spuse lui Cireș :

— Piatră, nu om !

— Nu-i bai ! Din pietrele tari ies temelii durabile. Și-i mai frumos să lucrezi cu piatră decît cu grăsime ! făcu președintele, arătînd cu mîna casele parohiale, spre care voia să se îndrepte.

La poartă se răzgîndi și se întoarse. „S-o iau și pe Lelia cu mine, își spuse omul. Oricum, ele sînt fete de-o vîrstă, nu-s prietene, dar tot se înțeleg mai ușor. Ș-apoi, Lelica a născocit ideea cu grădinița aia. Să le-o spună ea !"

O găsi acasă, și fata, auzind despre ce-i vorba, nu stătu mult pe gînduri. Se arătă chiar bucuroasă. „Mai ales pentru Victoria ! se gîndi. Vai, zău, tare bine-ar fi să nu mă refuze ! Acum, știu că nu li-i ușor. Să nu ia, cumva, altfel propunerea noastră. Mai știi ce-o fi în sufletul lor ?" Intrară împreună în curtea parohială, Cireș și Lelia.

Prin curte — țipenie. Doar rațele se bălăceau într-un ochi de apă, rămas după ploaie. Scroafa bălțată, cu zece

purcei după ea, se întinse cît era de lungă, în baltă, speriind rațele. Larma lor o făcu atentă pe Flavia, întinsă numai în costum de plajă pe șezlong, în coridorul larg din fața verandei, unde bătea puternic soarele. Auzind pași, Flavia privi spre curte și-i spuse, șoptit, soră-si, care tocmai ieșea din casă, în drum spre grădină :

— Of, tu, nu se mai poate omul nici odihni la casa asta. Treci în fața mea, că mă vede Cireș în pielea goală. Ce dracu mai vrea și ăsta de la noi ? Dar nu-i nimic, lasă-l să vie, că-i bătrîn, nu-i periculos !

— Doamne, nebună ești ! Taci. Uite că vine și Leli cu el. Ce s-o fi-ntîmplat ? întrebă Victoria îngrijorată, roșie la față.

Președintele, oprit în grădinița de flori, lîngă trepte, întrebă tare, să se-audă :

— Acasă sînteți, doamnă preoteasă ?

— Acasă, tete Ioane, răspunse Victoria.

Flavia se retrase încet spre verandă, legănîndu-și șoldurile proeminente.

De jos se auzi și vocea Leliei :

— Servus, fetelor ! Sînteți acasă ?

Ea se străduia să pară totul firesc în vizita aceasta neprevăzută, deși știa că e greu, după ce atîta vreme nu se mai căutaseră una pe alta.

— Acasă Leli, poftim, haideți ! se grăbi să-i răspundă Victoria, ascunzîndu-și emoția și tremurul din glas.

— Numa mulțam, domnișoară, intră Cireș în dialogul fetelor. Adică, dacă vreți, Lelico, du-te, dar eu mă gîndeam că ar fi mai bine să veniți și dumneavoastră, să vorbim ceva cu toții. Haideți în grădină, c-am văzut-o pe doamna preoteasă acolo !

— Bine, venim și noi imediat, tete Ioane. Hai, Leli, o clipă, pînă se îmbracă și Flavi. Ea tocmai făcea plajă, știi, ea...

Victoria nu mai știa cu ce vorbe să umple minutele pentru a nu se trăda sau a nu fi caraghioasă. Intrară în casă, în camera din mijloc.

Cireș, grăbindu-se, ocoli straturile de flori, apoi bucătăria de vară și hambarul, sub care văzu că se furișează

un șobolan mare — semn că mai avea încă ce roade — și intră în grădină singur.

Preoteasa se zărea tocmai în capătul celălalt, în dreptul bisericii. Pe lîngă ea, mișca o mogîldeață de femeie, aplecîndu-se mereu ca o ciuhă din holde, vara, cînd o bate vîntul.

În fața stupinei, forfoteau alicele albinelor. În spate, scormoneau, ca plătite, găinile. Trecînd pe acolo, uitîndu-se, Ion începu, cum era în firea lui, să-și spună în gînd adevăruri dragi dintotdeauna, dar de-al căror ajutor simțea el că are mai multă nevoie acum : „Albina are și miere, și fiere. Dar tu să fii înțelept ca șarpele, muncitor ca albina și... dar asta nu se mai potrivește... și dornic ca turturica."

— Hîșș ! căută el să sperie găinile răzlețite prin grădină.

„Așa-i, se gîndi, ce poți face ? Cînd păzesc găinile stratul, puțin rămîne grădinarului !"

— Hîșș, spurcatelor, țipă el către găinile ce rîciiau, întărîtate, straturile.

— Lasă-le, tete Ioane, se auzi, cu moliciuni voit familiare, glasul preotesei. Lasă-le, că-s de-a mele !

Nici n-aveau cum să fie de-ale vecinilor.

Curtea și grădina parohială erau închise bine, cu gard înalt de scînduri, jur împrejur.

— Le las, doamna preoteasă, răspunse președintele, dar vă strică straturile de salată.

— Ele ne strică numai straturile, alții ne-or stricat viața...

„Începe", gîndi omul, înțelegînd unde bat vorbele preotesei.

— Viața o poate strica numai ăl care-o dă, doamnă preoteasă, i-o întoarse, bisericește, Ion.

Preoteasa se rezemă o clipă în coada sapei. Nădușită, începu să-și șteargă fața aprinsă și pistruiată cu poala șorțului tărcat. Pe lîngă statura ei, ce amintea de tîlharul Baraba din tablourile răstignirii, Todorica, mogîldeața aceea neagră, mama lui Miliuță de peste drum, părea umbra biblicelor mironosițe. Uscată, gălbejită, ușor i se putea citi pe fața ca o pungă de tutun ponosită, posturile și nemîncarea, spaima de viață.

— Duceți-vă, măi, la joacă, draci împielițați ! le spusese ea nepoților pe care părinții porniți de cu zori în hotar îi lăsase în grija ei. Duceți-vă și nu mai tot strigați, nehărăniților, că am de lucru la doamna preoteasă !

În alte zile se arătau prin grădina doamnei preotese și umbrele altor femei bătrîne, pe rînd, cîte una, sau mai multe deodată, după nevoile muncii. Erau chemate de obicei vinerea, în zi de post.

— Hai, nană Todorică, îi spusese doamna Nuți, că dacă ne-or scoate ăștia, necredincioșii ăștia, și din grădină, îți culege-o dumneavoastră.

— Doamne, da cum să vă scoată, doamnă preoteasă ?

— Dacă nu ne-or scoate, vom trăi și noi cu zarzavaturi. Știu că zăpădenii nu ne-or da restanțele și datorințele care le mai au față de sfînta maică biserică !

— Io l-oi obliga pe Miliuță... Dacă nu, să știu că le fur, și tot vi le-oi aduce, zise, cu inima frîntă de milă, bătrîna.

— Viața, reluă preoteasa dialogul cu Ion Cireș, viața asta pămîntească s-o mînce cîinii, că de altceva nu-i bună ! Toată nădejdea noastră este dincolo, făcu Nuți, arătînd cu mîna dreaptă spre dealurile înalte de la apus.

— Unde, în Arcud ? întrebă Cireș, nemaiputîndu-se stăpîni.

Rămasă o clipă cu gura căscată, doamna Nuți își reveni pe loc.

— Ați aflat-o și pe asta, vă bucurați, ha ?

— Ba, să se bucure cine l-o trimes, nu noi, doamnă preoteasă !

— Bucurați-vă și vă veseliți, necredincioșilor, că numai voi l-ați putut trimete. Altfel, n-ajungea într-o gospodărie de-asta ca a voastră...

— Am auzit că-i la Gostat, nu la gospodărie colectivă. Și-apoi...

— Nici un „Și-apoi !“ îl întrerupse Nuți, voluntară ca în zilele ei bune. Tot acolo-i, tot pe pămîntul Sodomei. O fugit cu iapa voastră, cu bestia de Saveta...

— Cum a noastră ?

— A voastră, dară ! Nu ea vă mulgea vitele la Tău ?

I-ați pus-o în brațe, să vă scăpați de popă, să rămînă satul orfan...

— Doamnă preoteasă! încercă Cireș s-o oprească. Își mușca limba să nu scape înjurăturile care-i stăteau ca un nod amar în gît, gata să-l înece.

— A voastră, continuă netulburată Nuți, că numai voi, cu vremurile și cu colectiva, mi-ați distrus familia, mi-ați risipit economatul și bucuriile vieții! Doamne, ce să mă faaac? prelungea cuvintele, prefăcîndu-se că plînge.

Todorica, ascultînd-o, stropea cu lacrimi adevărate țărîna jilavă.

— Așa, bine faceți, doamnă preoteasă! vorbi în sfîrșit cu năduf președintele. Pe Dumnezeu să-l întrebați, că el v-o bătut, nu colectiva noastră! Și-apoi, dacă-i vorba de vremuri, știți ce? Vremurile astea, doamnă Nuți, v-or pus doar în față o oglindă mare, să vă vedeți mai bine, așa să știți! Acuma uitați-vă cît sînteți de frumoși! Nu-i strîmbă oglinda, nu vă holbați așa, numa viața v-o fost strîmbă. Da ce să mai întindem vorba? Băgați mai bine divorț, doamnă preoteasă. Ce-a fost nu se mai întoarce, amin!

Hotărîrea din glasul lui Cireș o lăsă stană, nu alta, pe Nuți.

Baba își ridică speriată capul din pămînt și se uită la Cireș ca la o icoană afumată. „Sfîntă familie, sfîntă familie!" își molfăi buzele vineții. Nu pricepuse, bineînțeles, nimic.

— Așa, doamnă preoteasă, reluă Ion uitîndu-se mereu să vadă dacă vin fetele. Era grăbit, să nu-i dea răgaz preotesei să-l abată cumva spre alte discuții. Dacă vă lasă pătrupop și vlădica să stați mai departe aici, în curtea și în casele bisericii, noi nu sîntem contra, n-avem treabă cu asta. Dar dac-o vrea nana Todorica și alții ca dumneaei să-și aducă un popă nou? Atunci ce faceți? Vă mutați la Nicodim?

— Ba, mute-se dracu! izbucni preoteasa, rece, calmă, tăioasă. La nebunul ăla care și-o omorît mama și tata, la animalul și anticristul? Ăla-i frate cu Diavolul, nu cu mine...

„Gura păcătosului adevăr grăiește!" făcu Cireș în șoaptă. Apoi tare:

— De-asta zic, doamnă preoteasă. Conducerea colectivei noastre s-o gîndit că dac-aţi vrea să daţi o cerere, o supunem în adunarea generală şi-i sfătuim pe oameni să cadă la învoială să vă primim la lucru.

— Ce ? Unde ? întrebă, năucă, Nuţi.

— La lucru, unde vreţi. Puteţi alege, continuă sigur şi simplu Ion. La vii, la cîmp, la grădină, la păsări, la...

Aici se opri. Voise să spună „la vaci, la Tău", dar ocoli amintirea Savetei, să nu sară iar din ţîţîni preotetsa.

— Ce tot îndrugi acolo ? De ce nu ne daţi pace ? Ce-aveţi cu noi ? miorlăi din nou Nuţi, cu glasul ei îngroşat, mahmur.

— Cu casa, făcu Cireş, netulburat de smiorcăitul preotesei, ne-am gîndit să vă dăm fosta cănţălărie, unde stă acum Veronica. Pe ea vom muta-o noi undeva, pînă la toamnă, cînd vom ajuta-o să-şi gate căsuţa ei...

Cînd ajunseră fetele aproape, Cireş, tocmai spunea :

— Ne-am gîndit să le ajutăm şi pe domnişoare, să-şi găsească un rost şi un servici. Poate că voi aţi şi discutat, Lelico !

— Nu, tată, încă n-am discutat despre asta, spuse fata, cu vădită stinghereală.

Ar fi vrut să continue ea, dar Cireş i-o luă înainte :

— Vrem, doamnă Nuţi, să deschidem o grădiniţă de-asta sezoneră, şi-apoi chiar o creşă pentru copiii mici. Aşa zicea Lelica. Să le mai ajutăm pe bietele muieri, că vara li-i tare greu şi cu munca, şi cu copiii. Aşa că...

— Ba să-i ţină cine i-o fătat ! ţipă doamna Nuţi, încurajată de prezenţa fetelor, înţelegînd îndată despre ce-ar putea fi vorba.

— Doamne, mamă, cum te exprimi ! exclamă cu tristeţe Victoria.

— Nu-i nimic, adăugă Flavia. Bine zice mama. Să le spele cîrpele cine i-a făcut, nu noi, Victorio !

— Ştiţi, încercă Lelia să intre în vorbă, nu m-am gîndit să...

— Nu vreau s-aud nimic ! se repezi, orbeşte, preoteasa. Să nu vă bateţi joc de fetele mele !

— Păi, nu de cîrpe-i vorba, încercă Cireş să clarifice lucrurile, crezînd că vorbele s-or fi încurcat din pricina lui. De educaţie...

— Ni, mă, auzi, mă, că dumnealor au ajuns și la educație ! încercă Nuți să fie ironică.

Își simțea gura uscată, cu gust de mucegai, și fierea vărsîndu-se încet în sînge.

— Știți... vru Lelia să continue.

De data asta, doamna Nuți își puse mîinile în șolduri, se aplecă spre fata lui Cireș și-i aruncă în față, ca un scuipat :

— Tu, destrăbălato, interesează-te mai bine de capul tău și lasă fetele mele în pace ! Auzitu-m-ai ? Fugi cu limba scoasă după hăndrălăul lui Borcea, și mai ai neobrăzarea să vii aici ca o mironosiță...

Lelia, luată prin surprindere, fulgerată de privirile rele ale doamnei Nuți, izbucni în plîns. Se întoarse în grabă și porni cu pași împleticiți spre ieșire. Victoria alergă după ea, uitîndu-se înapoi și strigînd :

— Doamne, ce murdării îți pot ieși din gură, mamă ! Iart-o, Leli, nu știu ce-a apucat-o, iart-o ! striga ea.

Se pierdură amîndouă pe cărare, stropind țărîna cu lacrimi calde.

Flavia rămase cu capul în pămînt. Vru să spună „nu-i nimic", ca totdeauna, dar își dădu seama că de data asta se întîmplase ceva care-o putea face ridicolă.

Preoteasa, cu vinele gîtului umflate și cu ochii bulbucați, fără urmă de lacrimi, începu să țipe :

— Dați-mi funia să mă spînzur ! Lăsați-mă să mă omor !

Ion Cireș, ca și cînd n-ar fi auzit ce-i aruncase preoteasa în față Leliei, dîndu-și bine seama că Nuți n-are de gînd să se spînzure, spuse apăsat, rece :

— Păcat să muriți acum, doamnă preoteasă. Ar trebui să vă prohodească Nicodim, că alt popă n-avem !

— Nebunul ! sări doamna Nuți.

Flavia tăcea mereu, uitîndu-se pe rînd la cei din jur. De plîns, ea nu putea plînge. Nu simțea în inimă decît un gol pustiu, nici o urmă de cutremur.

Bătrîna Todorica săpa înainte, cocîrjată, cu ochii în pămînt. Își lingea buzele ca o pisică flămîndă. Lacrimile sărate, amare, curgînd încet pe pîrîiașele adînci ale obrazu-

lui ei boţit, îi ajungeau direct în gură. „Sfîntă familie, sfîntă familie !“ suspina ea.

— Eu, doamnă, preoteasă, atît am avut de spus şi de propus. Mai gîndiţi-vă, socotiţi-vă, cum credeţi. Fiecare-i liber să aleagă ! Dacă luaţi vreo hotărîre, ştiţi unde şedem. Noroc bun ! încheie Cireş, mulţumit că şi-a putut muşca limba de zece ori.

PARTEA A CINCEA

„Dragostea din ce s-aprinde ?
Nu din focul de chibrite,
Ci din două-trei cuvinte.
Dragostea de unde iese ?
Nu din pădurile dese,
Din două inimi alese."

(POETUL POPULAR)

zăpădenii cooperativei de băuturi, era plin. Octavian dădu bănă seara și se așeză la masa de după ușă. Toți întorseseră capetele, să vadă cine-a mai venit. Ceru același „deț" de monopol, tăiat cu sirop, ca să n-aibă gust rău. Îl goli jumătate dintr-o înghițitură.

Tăcea. Se uita la ceilalți.

Ricu, la altă masă, se ținea de obiceiul lui.

— Așa, tete Dodule. Ți-o făcut-o și pe asta nana Otilie.

— Și pe asta, răspunse omul, resemnat.

— Da măcar o fost bună pita? N-o fost clisoasă? S-o copt bine? îl hărțuia Ricu.

— Dacă s-ar coace în fiecare săptămînă așa, n-ar fi rău. Numai că de minunea satului tot m-o făcut Otilia, încheie Dodu.

Ricu avusese partea leului la răspîndirea isprăvii cu frămîntatul aluatului. Se simțea oarecum vinovat. De aceea, schimbă vorba :

— Asta, tete Dodule, nu-i nimica față de-a domnului părinte. Toate împrejurimile știu acum ce mai drăguț de popă or avut zăpădenii. Popă, nu glumă! Ca el nu sînt pe toate satele. Dacă mai trăia și Totoiu, apoi atunci să fi văzut ce ospețe mai făceam... Eu le duceam steagul.

Oamenii, încălziți, începură să rîdă. Octavian, de la masa lui, deși nu auzea bine totul, se lua după ei. Dar cînd se surprindea că rîde, se oprea brusc. Mai ceru un deț.

Ricu n-avea astîmpăr.

— Da cîntecu ăsta îl știți fraților ?

— Care ?
— Auziți aici :

Dom' pă-rin-tee ca un craai
Șe-de cu Sa-v-e-ta-n raai,
Heei, haai,
Vii-nu-i duul-ce,
Cii-ne-l bea nu seee-mai duuuce !

Cînta Ricu, și ceilalți, aproape toți, clocoteau de rîs.

— Să mă trăsnească, fraților, dacă n-ar trebui să vînd cîntecu ăsta la pocăiți ! Mă duc pe ulița ceialaltă și li-l vînd. Lor le plac tot felul de cîntece. Acum îs tare bucuroși, c-o fugit popa. Bîzîie ca buzgarii : „Frate-n sus, frate-n jos... Domnul nostru Isus Cristos... fraților, el v-arată calea mîntuirii... întoarceți-vă din calea păcatului... botezați-vă în legea Domnului..." Să mă trăsnească dacă nu le vînd cîntecul ! O să-l folosească la botez. Cînd îi bagă pe ăia goli-goluți în Tîrnavă, să le cînte „Dom' pă-rin-tee ca un craai..."

Luat de băutură, părea că uitase toată discuția cu Ion Cireș. Dar se opri îndată și încercă să treacă neobservat, cu dibăcie, peste neplăcerea gîndului că și pe el îl așteaptă un astfel de botez.

Tocmai în clipa aceea, intră pe ușă Ion Cireș, împreună cu Gornilă, pocăitul.

Președintele, care auzise din uliță cuvintele și cîntecul lui Ricu, înțelese repede despre ce-i vorba și nu stătu mult pe gînduri :

— Dă-i drumul, Ricule, nu te opri ! Cum îi cu părintele ?

— S-auzim ! strigară ceilalți.

Cireș și Gornilă s-așezară la masa lui Octavian. Se salutară înclinînd capul. Simion, vînzătorul, încă rîzînd le puse și lor în față sticluțele. Gornilă repeta :

— Io nu beu, frate, ia-o, că nu beu !

— S-auzim ! S-auzim !

Ricu — numai după ce-și spuse în gînd : „Mă ajută președintele nostru, mi l-o adus plocon pe Gornilă" — trecu în mijlocul făgădăului. Își aruncă pălăria de paie pe-o masă, înghiți o gură de monopol și, cu voce îngroșată, de

cantor bătrîn, începu să cînte textul pregătit pentru programul de brigadă. Făcea semne cu mîna dreaptă, ca și cînd ar fi ținut o cădelniță.

Și s-o dus popa, s-o dus,
Toot prin rai, în suuus, în suuuus...

Alungea unele silabe, le accentua după un anume tipic bisericesc.

Toți erau numai ochi și urechi. Și zicea Ricu :

Intr-un măr cu mere verzi,
Dragă Doamne, ce să vezi ?
Stă cum stă și curcubeta,
În chip de șarpe, Saveta
Și-l cheamă cu vorbe sfinte :
„Hai, îndură-te, părinte !"

Glasul lui Ricu aproape că nu se mai auzea. Din cauza cascadelor de rîs. Se opri. Mișca doar cu mîna dreaptă cădelnița aceea nevăzută, de parcă ar fi dirijat hohotele.

Octavian rîdea cu zguduituri și icneli, ca bolnav. În gînd însă, izbucnea fără voia lui : „Părintele și mărul raiului, cum ți-ai putut face, mă, de rîs familia !" Că l-ar fi mințit și încurcat pe el, nu mai zicea. Începea să se desprindă încet, să scape de încolăcirile acestui gînd. Avea destule altele.

Gornilă, care intrase destul de greu la făgădău, împotriva rînduielii lor adventiste, rîdea și el, luat de val, se bucura acum de povestea cu popa. Săruta cu plăcere sticla de țuică, cerută de Cireș, potrivind-o pe buza de jos, umflată, vineție ca o prună viermănoasă. Gîlgîia, dîndu-și capul pe spate. Se gîndea tot timpul ce bucuros o să fie șeful lui, Nicodim, cînd o să afle, chiar în seara aceasta, cum rîd oamenii de fuga popii, cît sînt de zdruncinați în credință și deci gata să treacă, în păr, la adventiști. „Zău lui Dumnezeu, frate predicator — își potrivea de pe-acum cuvintele Gornilă — crede-mă, ăștia vin cu țocu-n poc la noi, poate cu Cireș în frunte. Că altfel, de ce-ar fi venit Ricu la mine, acum către seară, să-mi spună că se pregătește pentru sfîntul botez în Tîrnavă și că i-ar trebui o Biblie de-a noastră și sfintele cărticele adventiste ? Zicea că mă roagă pe mine, ca om mai bătrîn, să i le împrumut

pe-a mele, că nu îndrăznește să vină de-a dreptul la tine, frate Nicodim. Poate te-o fi vătămat și el vreodată cu vorba. Iartă-l, treacă de la tine, și hai să-l botezăm mai iute, predicatorule ! După Ricu, vine toată gospodăria, ascultă-mă pe mine. Îi bun de gură, are limba înspicată ca șerpii !"

Ricu veni și se așeză la masa lor, cerîndu-și voie, cu o mutră spășită, extenuată.

— Doamne-ajută, fraților, le zise, închinînd cu sticla de rachiu.

Gornilă, fericit, scoase din sîn o Biblie neagră, ferfenițită, pătată de muște și de oalele cu lapte acru peste care fusese de atîtea ori așezată. Mai scoase și vreo cinci broșurele colorate, dar la fel de soioase.

— Ia-le, frate, și drepte să-ți fie cărările minții, pînă ce-i ajunge în mijlocul nostru, unde este mîntuire și bună povață ! încheie Gornilă, căutînd să-l imite cît mai apropiat pe idolul său, pe Nicodim.

Ion Cireș îi șopti lui Octavian la ureche :

— Ricu îi rătăcit, trece la pocăiți...

— Totdeauna a fost rătăcit, vai de cocoașa și de zilele lui ! îl căină Octavian.

— Așa, frate Gornilă — îl imita Ricu, prefăcut — mulțumescu-ți ție că te-ai îndurat a te lipsi cîteva zile de sfintele cărți. Spune-i și fratelui Nicodim să fie milostiv cu mine, că rod bogat va da sămînța îngropată în inima mea. Și pe alți păcătoși îi voi întoarce pe dreptele cărări. Să mă trăsnească dacă n-o fi așa, o încurcă Ricu, tocmai la sfîrșit.

— Auză-te Domnul, frate rătăcit, încuviință Gornilă, cu trufia celui care în astă seară era menit să oficieze în locul lui Nicodim.

Se uita mereu spre Cireș și Octavian, sperînd să observe și pe fețele lor pocăință și sete de îndreptare. Își zgîia ochii mici, injectați de oboseală și de praful unei zile lungi de vară, în care dăduse toată ziua cu sapa. El era om de nădejde în „echipa pocăiților", condusă, mai mult de la distanță, de Nicodim. Acesta, cînd ieșea la cîmp, dacă n-avea cumva drumuri spre oraș, cu traista lui burdușită, se așeza la umbră. Dacă îndrăzneau „frații" să mîrîie, erau îndată potoliți de Gornilă. „Ca să nu rătăcim cărările, fraților, mai ales acum cînd e aproape sfîrșitul lumii și-i gata cu domnia Anticristului, el trebuie să citească, să ne lu-

mineze, să afle ziua judecății celei neîndurătoare. Așa că tăceți, fraților, și săpați, să nu-l tulburăm din înțeleptele căutări. Cîntați și săpați !" Lucrînd în echipă, pe postăți, pontarea se făcea pentru toți la fel. Atunci, la pontare, dacă mai îndrăznea iarăși vreunul să cîrtească împotriva predicatorului, Gornilă îl lua deoparte :

— Vezi că te spun și nu mai pupi tu împărăția de-o mie de ani. Fiara te va înghiți, și năstrapele mîniei Domnului se vor vărsa pe capul tău !

Octavian, parcă și-ar fi adus aminte de ceva, se ridică și-l părăsi pe Cireș, urîndu-le celorlalți la ieșire „Seara bună". Gornilă se grăbea și el spre Nicodim. Ricu și Cireș mai aveau încă nu știu ce de discutat.

Întors acasă, Octavian îl văzu pe Artimon, pe tatăl său, cum stă în odaia de mijloc la lumina somnoroasă a lămpii și se uită la perete. Din cauza ploilor, se lăsase puțin pămîntul, și zidul începuse să se crape.

— S-o crepat casa. Uite, s-o crepat, spuse Artimon.

— Dă-o dracului ! Să se crepe odată.

Bătrînul nu mai știa ce să creadă.

— Să se crepe, continuă Octavian. Că am eu pe cap altele, mai mari, nu crepătura asta. Cu alea să-mi spui ce să fac, tată !

De mult nu-l mai auzise Artimon vorbind în felul ăsta. Se vede că băuse ceva. Cînd bea, avea și el sămînța de vorbă.

— Cu care, mă ?

— Cu copiii...

— Treaba ta, sluga tatii, că tu și-așa nu ne întrebi nimic, niciodată. Acum tu ești mare și tare, noi nu-ți mai putem porunci. Fă cum crezi ! Cu copiii nu-i bine că te-ai sfădit. Împacă-te ! Cu gospodăria și cu lucrul văd că le-ai încurcat, și tot încurcate le ții. Ai noroc cu mine pînă mai pot mișca, și cu copiii ăștia pînă mai stau pe-acasă. Altfel, ne-ar lua dracu de foame. Dar să știi, casa trebuie s-o faci la loc !

— Care casă ? întreabă feciorul.

— Casa mea. Știi tu care. Uite-o asta crepată. Pînă trăiesc, nu mi-o dau. Dacă tu te însori cumva, noi ce ne facem ? Te însori și-aduci vreo șuchiată, că una ca Silvia, fi'iertată, nu mai găsești. O aduci, și ea ne pune zdrențele în spate și ne dă cu piciorul. Unde ne mai ducem noi atunci, oameni bătrîni ? Tu nu te gîndești ? Da pentru casă ne ține oricine...

Octavian asculta înlemnit. „Uite la ce se gîndește bătrînul“.

— Ai ajuns în mintea copiilor, tată.

— Am ajuns pe dracu ! Capu meu îi mai limpede ca al tău ! Îți spun așa, ca să știi că omu-i om. Am cetit eu pe vremuri o carte, nici nu mai știu cum îi zice. Acolo scria că bărbatul pînă la șaizeci de ani nu-i sigur pe el. Îi ca vinu bătrîn, care mai fierbe o dată, primăvara. Acuma-i vară și vine toamna. De unde să știu eu că la primăvară nu ne-aduci una pe cap ? !

— În mintea copiilor ai ajuns, tată ! Că, ce tot îndrugi la prostii și nu taci din gură ?!

— Așa ? Să tac ! Bine, mă, numa să n-ajungi la vorbele mele. Să nu-ncerci s-aduci aici pe cineva, că-i dau cu securea în cap !

Octavian ieși afară, mut, întunecat la față. Se îndreptă spre așternutul din șură, unde Octavian cel mic dormea nemișcat, ca un butuc. „Că, mă, împacă-te cu tine ! Împacă-te cu copiii strigă toți. Lor li-i ușor, ce le pasă ? ! Da eu nu mă pot împăca nici cu mine, nici cu copiii, pînă nu mă împac cu Silvia. Și ea îi moartă. Se odihnește, săraca. Cu ea mă pot împăca numa dacă dau un părăstas, o slujbă de iertare. Atunci chem toți copiii, că altfel pe Petre și pe Axente degeaba-i chem. Nu vin. Îs încăpățînați ca... da, așa-i, mă, ca mine. Altfel, nu vin. Trebuie să le scriu o scrisoare, să-i chem la părăstasul Silviei. Pentru ea, știu bine, dacă le-aș bate chiar acum noaptea telegramă, mîne ar fi acasă. Poate că așa se și cade. Doar le-o fost mamă, i-o purtat pe toți, i-o făcut și i-o crescut mari, săraca ! Le-ar sta și rău s-o uite așa repede, ca pe mine. Că pe mine ori m-or uitat, ori le-am ajuns la toți ca un străin, ca unul care nu le-o fost nicicodată părinte. Așa-mi trebue, dacă i-am scăpat din mînă ! Trebuia să-i țin strîns, ca pe deștele astea de la dreapta. Atunci eram toți un pumn, o familie ca lumea. Dar așa, mai strînge-i, dacă poți ! În loc să se roage ei de mine, am ajuns să mă rog eu de ei. S-o crepat casa, tată ? Adevărat. Numa că peretele ăsta îl pun eu la loc, îl tencuiesc, îl văruiesc, n-avea grijă ! Pînă ies la lucru cîmpului, o să fie ca nou, nu te teme ! Da inima copiilor, știu eu bine, are crepături mai mari și mai adînci. Și-n inima lor nu mă mai lasă să umblu. Asta-i durerea mea, tată, nu peretele ăla de cărămizi ! Cum să fac ? Spune-mi. M-am gîndit că

trebuie să dau un parastas, să mă împac cu Silvia. Să chem copiii... Da acuma popă nu mai avem în sat, cine să facă slujba ?“ Ajungînd la întrebarea asta încurcată, se zvîrcoli îndelung în așternut, neputincios de-a trece mai departe. Avea gura coclită. Tăria alcoolului îl adormi, într-un tîrziu.

Lelia plînsese mult după insultele pe care i le zvîrlise în față doamna Nuți. Maică-sa, bănuind doar ce se întîmplase, voia să fugă la preoteasa, să-i spună cîteva de s-o țină minte toată viața. Dar Cireș o opri.

— Las-o-n mumă-sa de Muloaie, tu muiere, că dacă te-amesteci în tărîțe te mîncă porcii !

Ioana se potoli, mîngîindu-și fata :

— Nu mai plînge, draga mamii, nu fi proastă. Î-i ciudă că la fetele ei nu se uită nime. Las', c-o prind eu o dată undeva. Atunci, numa eu știu ce-și aude de la mine, n-avea tu grijă !

Lelia o rugă pe maică-sa să nu facă una ca asta.

— Eu sînt de vină, nu ea, mamă !

— Doamne, ce prostii vorbești, tu fată ! Adică, tu te-ai dus cu gînd bun, să le faci un bine, și-acum tot tu ești vinovată ?

— Eu, mamă, că mă bag în toate necazurile altora, în loc să-mi văd de-ale mele...

„Care ?“ ar fi vrut s-o întrebe maică-sa, dar văzînd-o supărată o lăsă în pace. „Cum sînt și oamenii ăștia învățați ! se mira Ioana. Cînd fac un lucru bun, atunci li se pare că l-or făcut pe dos. Da, față de una ca preoteasa, bunătatea-i o prostie !“

Pe Lelia o încerca neliniștea că Axente ar putea s-o judece la fel cu doamna Nuți. „Umbli cu limba scoasă...“ „Nu, el n-ar putea niciodată să gîndească așa !“ se grăbea fata să-și șteargă din minte orice bănuială. „Dar dacă ?... Mai știi ?!“ picura încet, ucigător, stropul nevăzut de venin.

Noaptea asta neliniștită îi apăru Leliei fără sfîrșit. I se părea cînd că Axente umblă pe acoperișul casei, ca lunatecii, văzîndu-i gîndurile și rîzînd de ele, cînd că, dimpotrivă, chipul lui devine fluid ca apele mării, se pulverizează în stropii valurilor lovite de țărmuri înalte, stîncoase, inaccesbile pentru zbuciumul ei. „Doamne, numai de nu i s-ar fi întîmplat ceva !“ gemea ea trează.

A doua zi dimineață luă hotărîrea, surprinzătoare și pentru sine, de-a pleca la mare, mai bine zis la Axente.

O anunță pe Lucreția.

— Și chiar pleci, nu glumești ? o întrebă sora lui Axente.

— Chiar.

— Dac-o să-l întîlnești cumva — se opri zîmbind Lucreția — te rog să-l săruți din partea mea. Spune-i că-l socotesc — dar așa să-i spui ! — măgăruș de Dobrogea. Nu răspunde la scrisori. Zău tu, nu-l înțeleg. Te rog să-i spui așa, textual : „Vino, Axente, acasă ! Trebuie să te împaci cu tata, să nu mai fii și tu încăpățînat ca el !" încheie, strîngîndu-și prietena, afectuos, în brațe.

Aceasta, ca să-și risipească emoția, îi răspunse :

— Nu fi atît de darnică, Lucreţio, cu sărutările mele !

Pînă seara află și Petre, zootehnistul, care o rugă pe Lelia să-i ducă o scrisoare, din partea lui, inginerului agronom.

A treia zi, fata sosi la Mamaia, de unde-l chemă pe Axente cu o telegramă.

Ziua de vară era lungă, încinsă, de plumb topit. Zăduful ținea pînă seara tîrziu, cînd îl înghițea briza mării.

Axente, transpirat, și obosit, tocmai zorea dinspre arături spre tabăra de vară a vitelor, așezată la doi-trei kilometri distanță de gorganul sub care lăsase tractoriștii. Aveau acolo peste două sute de juninci și viței. Trebuia să controleze cum sînt alimentate vitele, cum sînt îngrijite, să nu se trezească cu vreo boală, să le-aducă la toamnă mai slabe de cum le scoseseră în primăvară. Se gîndea că în drum o să poată vedea și dacă lucerna și trifoiul sînt bune de cosit pentru viței. Lor le strîngeau nutrețul acesta cînd era floarea proaspătă. Axente calcula cît anume să mai lase, după aceea, pentru vitele mari și pentru sămînță. De-acolo, de la tabăra de vară, se grăbea să se întoarcă la sediul gospodăriei. Avea mai multe de discutat cu președintele. Se adunaseră tot felul de chestiuni — mai mari sau mai mărunte — în legătură cu te-miri-ce, de la respectarea indicațiilor agrotehnice pînă la munca brigăzilor și a oamenilor. Cîteodată erau nevoiți să se aplece pînă și asupra unor certuri și vorbe dintre colectiviști. Adevărat, acum, vara, aveau mai puține neplăceri de acest fel. Toamna, la împărțit, se înmulțeau, și iarna, cînd oamenii aveau timp de vorbe. Dar, de doi-trei ani încoace, și-aceste ciorovăieli scăzură, nu într-atîta însă

ca să nu dea suficiente dureri de cap celor din conducere. Mai ales Axente, cînd mirosea că se pot încurca lucrurile, umbla supărat, țîfnos, gata să se ia de piept cu buclucașii. „Am o fire păcătoasă, se certa singur, seamăn cu tata. O singură deosebire : eu mă omor pe-aici cu toate, și el încă tot se mai ține fălos, de către pădure, pe-acolo. Se pare că la lucru nu merge nici acum. Iar cu noi, da... poate că și noi..."

La tatăl său, la Octavian, se gîndea inginerul mai ales peste zi, cînd se lovea de toate treburile gospodăriei. Nu făcea un pas fără să se întrebe : „Asta cum ar rezolva-o tata ? Ce le-ar spune ăstora în locul meu ? Cum ? Ce-ai zis ?" se trezea cîteodată insistînd, de parcă l-ar fi avut în față. Răspunsurile sau tăcerile lui Octavian îi prindeau bine. Doar seara tîrziu, obosit de-atîta alergătură, Axente se trezea deodată asediat de singurătate ca de-un gol imens. Atunci îi apărea Lelia. Cîteva minute nu-i zicea nimic, o privea în ochi ca pe-un om ciudat, pe care abia atunci l-ar fi zărit întîia oară. Se scufunda în ochii ei extatici și treptat-treptat reînviau în sufletul lui, ca din profunzimile unui lac amețit de lună, amintirile. O lua în brațe, tot tăcut, și ea, speriată de muțenia lui, încremenea. Rămîneau așa minute în șir, într-o îmbrățișare de statui fără istorie, abia născute. Apoi fata izbucnea în plîns. Numai atunci Axente o săruta amețitor, îi șoptea : „Bine-ai venit, Cireașă amară !", schimbîndu-i astfel lacrimile în rîs. Și cu rîsul acela în urechi, limpede, alunecos ca boabele de argint-viu, Axente cădea, seară de seară, în somnul lui greu, de om tînăr și ostenit.

Acum, tocmai cînd isprăvise de discutat cu brigadierul și cu îngrijitorii de la tabăra vitelor, auzi claxonul autocamionului gospodăriei. Șoferul îi făcea semne, agitat, să se grăbească.

Citi mirat telegrama, apoi o împături și-o puse în buzunar. „Se ține de glume", își zise. „Dacă n-o fi ea ?" Mașina îl hurduca peste cîmp, amețindu-l. Șoferul aprinsese farurile și trăgea cu coada ochiului la Axente, să vadă cum reacționează. „Îmi place ! exclamă în sinea sa șoferul, care cunoștea telegrama. Așa trebuie să fie un bărbat. Să nu-l joace muierile cum le place lor, afurisitele ! Să facă bine și dumnealor să respecte „viteza legală", ca noi șoferii. Bravo, tovarășe Axente, să știi că-mi placi, pe onoarea mea !" Dar tocmai cînd își termina omul aceste aprecieri pline de admirație, inginerul îi spuse scurt, înghețat :

— Ia-o, Anghele, pe șosea și lasă-mă la Mamaia!

În după-amiaza aceea, Lelia dormi ca dusă. Se trezi abia seara. Ceasul arăta 9. Coborî în fugă pe scară. Nu mai avu răbdare s-aștepte liftul. Se uită în dreapta, în stînga: nimeni. Adică era toată lumea, numai el nu. La 10 fără 5 minute, pe șosea, lîngă stația de troleibuz, opri un camion mătăhălos. Din el coborî cineva, și Lelia văzu că se îndreaptă spre ea. Se simțea cît de colo că nu-i om în vacanță. Cu pași mari, bolovănoși, cu fața neagră, îmbrăcat în hainele lui de lucru, ticsite de praf, venea Axente. Fata rămase o clipă locului, încremenită. Apoi, desmeticindu-se, îi sări de gît și-l sărută pe obraji.

El repeta, morocănos, încruntat, cum era tot neamul lor:

— Nu înțeleg, zău, de ce te ții de glume?

Începu apoi să-i povestească tot felul de banalități, parcă anume ca să n-o întrebe nimic de pe-acasă. Dar ea simțea acum că-i veni rîndul să-l ajute, să dea jos de pe el cămașa aceea aspră a răcelii nefirești. Se gîndea cum să înceapă, să nu-l supere. Parcă-i era frică de el. Și începu, bineînțeles, cu mesajul Lucreției. „Sărută-l din partea mea..." Nu-i venea Leliei tocmai ușor. La fiecare pas — oameni. Pînă să observe că aproape toți erau tineri ca și ei — în orice caz, și cei mai în vîrstă tot ca îndrăgostiții arătau, păreau cu toții amețiți de duhurile mării perfide — se învîrtiră un sfert de ceas în jurul frazelor pe care i le încredințase Lucreția. Să vină Axente acasă? Să se împace cu tatăl său? Asculta, se uita la ea tot încruntat, tot posomorît, pînă cînd fata îndrăzni să-l sărute.

De data asta îl sărută pe buze, îndelung și amețitor, fără nici o sfială, într-o descleștare dulce, de ființă flămîndă, alungată din urmă de umbre fierbinți. Scrisoarea de la Petre i-o dădu mai tîrziu. A deschis-o în fața ei și-a citit-o cu glas tare. De altfel, era scurtă: „Tovarășe inginer, sper să nu vă supărați că fac apel la sentimentele dv. de zăpădean. Vă rog din partea colectiviștilor — „Nu chiar a tuturor!" își spuse Lelia în timp ce asculta — să veniți acasă. Noi nu mai avem de mult inginer agronom. Cel cu trei nume, Nicorescu, de care sper că ați auzit, a dat bir cu fugiții. S-ar zice că-i bolnav, în Capitală. Cu experiența dv. din Dobrogea, sînt convins că vom sălta gospodăria în rîndul fruntașilor. Dacă acceptați, facem direct un memoriu către Consiliul Superior al Agri-

culturii. Ce ziceți ? Vă rog din toată inima, nu ne refuzați ! Sper că tovarășa Lelia va fi un bun ambasador pentru cauza noastră colectivă. Cu stimă și multe salutări din satul dv. natal." Axente ridică sprînceana întrebător, ca și cum ar fi zis : „De ce te ții de lucruri de-astea ?" Lelia dădu din umeri nedumerită și se simți dintr-odată foarte tristă. „Va să zică, totuși m-ar putea bănui și el de..." Nu-și mai continuă gîndul. Altfel, poate izbucnea în plîns, s-ar fi făcut de rîs în fața lui. Cu atît mai mult cu cît nu se știa deloc vinovată de toate acele preocupări ce i se păreau acum și ei prea pămîntești, prea bine precizate. Habar n-avea ce închide plicul adus de la Petre. Mai exact, bănuia dar nu știa precis. Era totuși o coincidență fericită între gîndurile ei și propunerile consătenilor. Dar Axente nu credea. Sau voia doar s-o necăjească ? Sau era și acesta doar un joc ? Un joc neîndemînatic, căznit, al unor oameni tineri care se iubesc, dar pe care viața i-a plasat în spațiile ei vaste cunoscute și necunoscute, pe traiectorii ce se întretaie încă rar și fulgerător. Da, mai degrabă un joc i se păreau fetei aceste poticniri repetate. Flămînzi, se așezară la o masă într-un restaurant și cerură de mîncare. Lelia, ca să scape de starea aceea neplăcută, începu să-i depene toate frămîntările din Zăpadia. Povestind, își dădu seama dintr-odată că numai frămîntările acelea mai puteau sta între ei ca o oglindă rece, nepăsătoare. Lelia vorbea în șoaptă, îi citea pe față atent toate reacțiile. Cu vorbele, el era încă zgîrcit. La un moment dat, de la masa de alături, auziră pe un june elegant spunînd comesenilor săi veseli :

— A dracu' franțuzoaica ! L-o ginit iute ! O pus mîna pe vagabond. Mor, afurisitele, numai după de-ăștia ! Îi caută cu lumînarea !

Au rîs amîndoi, pe săturate.

Plimbarea din seara aceea se prelungi. Lelia îi adusese lui Axente, pentru cîteva ceasuri, Zăpadia lor depărtată, cu toate bucuriile și necazurile ei, acolo, pe fîșia îngustă de pămînt dintre Siutghiol și Marea Neagră. Fusese o noapte foarte pămîntească, în toate ale ei, dar care lor li se păru o adevărată plimbare pe lună, o plutire incertă, cu pașii tîrîți prin colbul stelar, înecăcios.

În ziua următoare, după amiază, veni Axente, cu camionul lor și o duse direct în livada cu caiși și piersici pitici a gospodăriei colective. Îi aștepta acolo președintele

cu familia: nevasta și două fetițe. Se vedea că toată întîlnirea era pregătită. Ce mai putea zice? Axente o și prezentă:

— Lelia, consăteana, prietena și viitoarea mea logodnică!

— Precum vedeți, sînt încărcată de titluri, se grăbi fata să glumească, pentru a nu-și trăda emoția, provocată mai ales de ultimul cuvînt al frazei lui Axente.

Îl auzea întîia oară spus cu hotărîre și tocmai cînd nu se aștepta.

— Ne pare bine, tovarășă consăteană. Ne pare bine de cunoștință! se adresă președintele Leliei, strîngîndu-i mîna și prezentîndu-i, la rîndul său, nevasta și fetițele.

— Bine c-ai venit și te-am prins aici! A noastră ești, nu-ți mai dăm drumul! Avem nevoie de-o directoare la școală. Dacă te scăpăm de-aici, văd eu bine, fuge și Axente după dumneata. Crezi că dacă a tăcut pîn-acuma, n-am văzut că tînjește?! Rabdă ca un mucenic. Așa-i trebuie, dacă s-a îndrăgostit de-o fată frumoasă! (Lelia tresări, se învăpăie la față: „Doamne, o fi totul adevărat, sau oamenii ăștia s-au înțeles să-și bată joc de mine?! Axente și suferința! Eu și frumusețea!“) Am auzit ce-or pus la cale zăpădenii voștri, continuă președintele. Dar spune-le, te rog, să se lingă pe bot, nu le dau nici un agronom!

Omul vorbea pe jumătate în glumă, pe jumătate serios. I se citea îngrijorarea pe față.

— Las-o mai încet, bărbate, că sperii oaspeții! îl domoli nevastă-sa.

Zicea „oaspeții“ de parcă ar fi fost mai mulți, toată Zăpadia, nu Lelia singură.

Axente tăcea, zîmbea și iar tăcea, cu subînțeles. Știa că președintele nu glumește.

— Dar nici eu nu glumesc! îi spuse a doua zi fetei. Să facă cei de-acasă formele către Consiliul Superior, și-om mai vedea!

Lelia rămase din nou năucită. De bucurie și de neîncredere. „Glumește, se joacă iar cu inima mea“, își zise.

Băură vinars de caise. Ardea în pahare, nu alta.

— Lacrimă curată! se lăuda președintele. N-aveți voi în Zăpadia voastră așa bunătate, tovarășă directoare!

O și făcuse directoare, numai să-i lase lui inginerul, să nu-l ia înapoi în Ardeal. Ce putea Lelia să-i răspundă?

— O să avem și noi, dacă vine Axente acasă! În doi-

trei ani... Auzi, ce-am fost în stare să zic! adăugă imediat fata, împiedicîndu-se în propriile ei vorbe.

O ameţise băutura. Axente se făcu că n-aude nimic. Lua pe rînd fetiţele preşedintelui şi le ridica deasupra piersicilor.

— Glumă-neglumă, dar să ştii că nu vi-l dau! răspunse preşedintele. Bine că te-am prins aici, domnişoară!

După o jumătate de oră se învoi, totuşi, rugat şi de nevastă, să i-l dea călăuză pentru vizitarea gospodăriei. Porniră mai întîi prin livadă.

— Piersicii ăştia pitici, îi spuse la un moment dat Axente, seamănă cu Ricu de la noi. Cocoşaţi, dar cu vorbe de aur...

Ascultîndu-l, fata îşi dădu seama că, poate fără să vrea, gîndurile agronomului se întorceau acasă. Îi era doar necaz că Axente, după ce spusese în public atîtea vorbe neaşteptate, luminîndu-i cerul sufletului ca o explozie de artificii intens colorate, acum nu se mai ţinea pe urmele lor fierbinţi, nu-i mai împărtăşea nici un detaliu, nu-i mai şoptea la ureche nici un gînd de dragoste...

La numai o săptămînă după ce primi de la Gornilă Biblia şi cărticelele, Ricu fu chemat de Nicodim.

— Frate Ricule, i se adresă solemn predicatorul, venit-a vremea, şi acum este, să te trezim şi pe tine din moartea sufletului şi-a trupului, să trăieşti şi tu cu Domnul şi cu fraţii tăi o mie de ani!

— Cum hotărîţi voi, frate Nicodim, că-s mai plin de păcate ca de purici! se căi din voce Ricu.

— Te-am chemat, frate întru pocăinţă, să te probez pentru examenul cel mare — primirea în comunitate şi botezul. Ia spune, ştii cine sînt fraţii cărora le cazi în genunchi ca să te voteze printre cei drepţi?

— Ştiu dară, vă cunosc eu pe toţi, de cînd eram copil.

— Nu aşa, frate Ricule. Noi nu mai sîntem cine-am fost...

„Nu pe dracu! se gîndi Ricu. Tot nebun şi cîne la inimă ai rămas. Da şi eu îs nebun dacă m-am apucat să-mi fac de lucru cu unul ca tine!"

— Nu mai sîntem cine-am fost, frate. Deschis-am ochii, lepădat-am urgia şi toată necurăţenia, îmbrăcat-am cămaşa cea albă a Mielului. Sîntem adventişti, aleşii Tatălui, Ricule. Despre această religie să-mi spui dacă ştii ceva.

Ricu începu să-l împroaște pe Nicodim cu tot felul de date și de povești din istoria sectei adventiste. Surprins, predicatorul deveni bănuitor. „Dacă nu-l iau pe ăsta aliat, mi-ajunge repede dușman ! O să-l vadă frații schilod, dar deștept și bun de gură. Și cine știe, poate s-or grăbi să-l ceară pe el, să fie mai-marele ! Ricu se are bine și cu ăștia, cu anticriștii din conducerea gospodăriei. Dacă reușește să-i întoarcă din păcat, toți or să-l susțină pe omul lor." Un singur gînd avu darul să-l liniștească pe Nicodim. Și anume : să-l ungă pe Ricu predicator, în Zăpadia și să-l trimită apoi în propagandă prin alte sate, pentru a le sugera „fraților" alegerea lui Nicodim în fruntea întregii comunități din regiune. În felul acesta ar putea scăpa și el de satul în care toți îl știau „Mulă, bocotan, nebun", și s-ar muta liniștit într-un centru mai mare, unde cad plocoane din mai multe părți deodată. Și grase, nu ca aici, în Zăpadia, ceva bucate și ceva zile-muncă, ciupite cu greu de la „echipa pocăiților". Nicodim nădăjduia, deci, cu toată ființa să-și înfăptuiască visul, dacă nu cumva, între timp, se va auzi trîmbița. Chiar și-n acest caz tot el urma să conducă, și încă un întreg mileniu ! În capul lui Nicodim, esența adventismului o constituia Apocalipsa, priceperea de-a prevedea cît mai exact „venirea de apoi". De aceea, ca să-l supună acum pe Ricu la încercarea cea mai grea, îl întrebă ce știe despre Apocalipsă, despre „Balaurul care este legat", „sfinții care se vor scula la împărăția de o mie de ani", despre „Gog și Magog", „prăbușirea Diavolului" și toate celelalte.

Ricu, prevăzător, învăță în primul rînd tocmai aceste părți. Dar ținu să-i astupe gura predicatorului și cu alte citate care nu puteau să-i convină acestuia. „Treaba lui ! se dezvinovățea Ricu. Tot din Biblia lor le-am scos. Că dac-ar fi să i le zic după învățătura noastră și după inima mea, apoi n-aș mai pupa eu botezul pocăiților nici o mie de ani de-acum încolo !"

— Spune, frate Ricule, îl îndemnă Nicodim, să văd ce pătrundere ai !

— Pătrunderea e a Domnului și numai cuvîntul lui ne poate lumina ! continuă Ricu să-și joace rolul cu toată atenția. De aceea, grăi-voi cuvintele lui : „Sunați din trîmbiță, strigați din răsputeri pe vîrful muntelui, ca să se cutremure toți locuitorii, fiindcă ziua Domnului aproape este ! („Cu asta, nebunule, știu că mă vîr binișor sub pielea ta" se bucura în sine Ricu.) Zi de întuneric și de

beznă, zi cu nori și cu negură deasă, mare și înfricoșătoare foarte. („Na, ți-ajunge ?“) Măcar acum pocăiți-vă din toată inima voastră, cu postiri, cu plîns și cu tînguire. Sfîșiați inimile, și nu veșmintele voastre. Căci văzut-am eu un înger pogorîndu-se din cer, avînd cheia genunei și un lanț mare în mîna lui. („Hei, de-aș avea eu lanțul, ce ți-aș mai însemna cu el spinarea, frate Nicodim !“) Și a prins pe balaur, pe șarpele cel vechi carele este Diavolul și Satana, și l-a legat pe o mie de ani... Și am văzut un cer nou și un pămînt nou. („Așa, acum viu încet la ce doresc, Nicodime !“) Căci cerul cel dintîi și pămîntul cel dintîi au trecut... Cît despre fricoși și spurcați și ucigași și curvari, și fermecători și închinători de idoli și tot soiul de mincinoși — partea lor este în iezerul care arde cu foc și cu pucioasă : ceea ce este moartea a doua.“ Ricu urla acum de-a binelea. Nicodim era satisfăcut, nu înțelegea unde bat strigătele cocoșatului. „Fericiți cei ce spală veșmintele lor, ca să aibă stăpînire peste pomul vieții ! Afară cînii și vrăjitorii și ucigașii de părinți (singur cuvîntul acesta îl adăugă Ricu de la el, anume pentru urechile predicatorului) și toți cei ce lucrează pentru minciuni și iubesc minciuna !“ („Ca pocăiții“... încheie Ricu în gînd.)

Nicodim, ca beat, îl îmbrățișă pe neofit pentru viteza cu care îi turuise toate acestea. Îl prinse de cocoașă și-l smuci dintr-o dată pînă în tavan.

— Lasă-mă, frate, că mă doare ! urlă Ricu.

— Ce te doare, frate, sufletul ?

— Cocoașa ! „Doamne, continuă pentru sine Ricu, frumoși slujitori ți-ai ales ! Un nebun și-un cocoșat !“

— Pe seară te punem la vot pentru primire, și mîne — botezul, frate Ricule ! Ține Biblia lui Gornilă la tine, că el și-așa nu știe citi !

— N-o mai am, frate Nicodime !

— Da unde-i ?

— I-am dat-o lui Cireș, să se lumineze și el !

Știrea aceasta, scornită pe loc de Ricu, îi plăcu nespus de mult lui Nicodim. „Dacă punem mîna și pe Cireș, ceilalți vin după el ca oițele blînde după păstor, ca vițeii după mine... Ori lasă, asta cu vițeii nu-i bună !“ tresări, ca ars, predicatorul.

După acest examen, Ricu se îndreptă în grabă spre sediul gospodăriei colective.

— Gata, tete Ioane ! Pe seară mă votează, mîne la prînz mă botează ! se adresă el președintelui.

— Așa iute, Ricule? Vezi, măi, c-o să te facă ăștia sfînt, o să-ți deie cheile de la grădina raiului. Și-atunci nici nu te mai uiți la noi.

— De la pivniță să mi le deie, nu de la grădină. Eu îs cocoșat, tete Ioane, nu mă pot burica în pomi după mere oprite. Glumă-neglumă, da mîne trebuie să-mi dai doi oameni de pază, să nu mă înece cumva nebunul!

— Pe cine vrei, Ricule?

— Păi, m-am gîndit eu dinainte. Să fie tineri și tari ca Nicodim, să știe înota mai bine decît el. Dă-mi-i pe Artimonuț Borcea și pe Văsălie, grădinarul. În alții n-am încredere!

— Bine! Vezi numa să nu te chiar înece, să intrăm și noi la apă cu toată aiureala asta!

A doua zi la prînz, cei doi bărbați aleși de Ricu pentru strajă, ședeau ascunși în spatele sălciilor de pe malul stîng al Tîrnavei, mai jos de moară. Erau dezbrăcați și se luptau cu țînțarii îndrăzneți și ziua-n amiaza mare. Umbra și căldura umedă le dădeau aripi și poftă de sînge. Atacau perfizi, ca vampirii.

— Botezul mamii lor! înjură Artimonuț. M-or stricat de la lucru și uite-i că nu mai vin!

— Taci, măi, nu-i vezi că chiar acum scoboară? îl opăci Văsălie.

Într-adevăr, dinspre casa predicatorului cobora toată ceata pocăiților, cu Nicodim în frunte. Ricu mergea la dreapta lui. Cîntecul lălăit, repetat de cîteva ori, ca să țină pînă la Tîrnavă, stîrni curiozitatea babelor, care mai trebăluiau pe-acasă, a copiilor și-a cîinilor din sat. Amestecați, copiii și cîinii se țineau de coada procesiunii. Zadarnic încercă Gornilă să-i alunge, amenințîndu-i că-i azvîrle în Tîrnavă. Copiii atîta așteptau, să dea de apă. Căldura le punea jar sub tălpile desculțe. Cînd se încurca printre genunchii copiilor vreun cîine mai amețit de căldură și de foame, aceștia îi trăgeau una zdravănă în burtă.

— Du-te dracului, Ciobane, că și-așa nu capeți nimic! Aici nu-i bobotaia porcului, mă! Îi botez, îl *corlesc* pocăiții pe Ricu.

Așa că, printre cuvintele cîntecului, se amestecau acum și gălăgia copiilor și schelălăitul cîinilor bătuți. Văzînd că nu scapă de ei, Gornilă îi lăsă în plata Sfîntului. Era bucuros că nu-i zi de duminică sau de sărbătoare, că s-ar fi ținut pe urmele lor jumătate satul. Atunci să fi văzut

comedie, nu glumă, cum se întîmplase la botezul altora. Astăzi ar fi fost și mai și — doar botezatul era însuși Ricu, tartorul tuturor blestemățiilor din sat! Da, da, hărmălaia de azi e nimica toată.

Ajunsă în sfîrșit în vadul Tîrnavei, procesiunea se opri. Copiii și cîinii așteptau cu gura căscată. Ricu se uita pe furiș în țărmul celălalt, să verifice dacă paza e la postul său. După ce zări mișcare, se liniști. Aștepta resemnat, mușcîndu-și limba, să nu spună vreo șotie. „Asta îmi trebuia mie? De botezul ăstora n-o să mă pot spăla în fața zăpădenilor nici cu trei Tîrnave. O să rîdă satul de mine mai tare ca de popa. Să mă trăsnească dacă n-o fi așa!" Ricu începu să se îndoiască de toată utilitatea poveștii ăsteia cu „pocăința", dar era prea tîrziu.

Pocăiții se prinseră de mînă și făcură un cerc larg în jurul lui Ricu. Un copil, văzîndu-i roată începu să cînte în batjocură. Gornilă îl plesni peste gură și-i amenință pe ceilalți că-i jugănește. Din cauza plînsului și-a hărmălaiei stîrnite, nu puteau începe.

— Gura, mă! urlă deodată Nicodim, înfricoșîndu-i cu glasul și cu privirile.

În clipa de tăcere care fîlfîi în aer, din mijlocul cercului se înălță, voit tremurătoare și emoționată, vocea lui Ricu, obligat să declare, încă o dată, înaintea botezului, că depune speranța sa numai pe moarte și înviere, că omul cel vechi din sine va fi izgonit definitiv.

— Vreau să devin copilul spălat de păcate întru care Tatăl a binevoit, încheie, aproape miorlăitor, Ricu. Și adăugă pentru sine: „Las', că vezi tu ce copil sînt, nebunule"!

— Auzi, măi Văsălie, șopti Artimonuț, tovarășului său din sălcii, auzi că Ricu vrea s-ajungă „copilul spălat pe la spate", dac-am înțeles bine ce zice. O, arză-l focu de ghiduș, că-și bate joc de boii ăștia ziua-n amiaza mare!

— Da-și bate joc și de noi, ne ține în sălcii, ca pe hoți. Mă, Artimonuț, de ce dracu s-o fi învoit Cireș la toată prostia asta?

— Nu știu, mă, ce planuri au ei. L-am întrebat, da zicea c-o să înțelegem noi mai tîrziu, că nici el nu știe bine ce vrea Ricu.

— Fie ce-o fi, numa să gate odată, că nu mai pot răbda țînțarii. Îmi sug tot sîngele.

— Fiindcă îți cunoaștem starea sufletească și aplecarea în fața cerului, făcu ceremonios Nicodim, fiindcă ai primit să fii în iubire mustrat frățește, tot astfel mustrînd în iubire frățească, te putem cufunda, frate Ricule, în apa botezului !

Luă de la Gornilă cele două cămăși albe și-l pofti pe Ricu în stufăriș să se dezbrace, să intre apoi în apă amîndoi, îmbrăcați în alb, ca pruncii nevinovați, sau ca îngerii din icoane.

Pe Nicodim, cămășoiul acela venea bine. Dar după Ricu se tîra o coadă de pînză lungă cît o zi de post, împiedicîndu-l. „Hm, știu eu de ce-mi dă Nicodim cămășoiul ăsta : să nu pot mișca, să mă țină sub apă cît vrea el. Dar nu și-a găsit prostul. Mai bine în pielea goală !"

— Frate Nicodim, eu vreau să mă botez în pielea goală. Așa am venit pe lumea păcatului, așa vreau să ies din ea !

Vorba aceasta îi plăcu predicatorului. Nici nu mai stătu pe gînduri. Îl apucă îndată pe Ricu de mîna stîngă, dreapta acestuia fiind ocupată cu acoperirea părților rușinoase, și intră astfel în apă.

Copiii începură să strige :

— Uite-i, mă cocoașa !

— Nu rîdeți de ea, că vi se face și vouă ! încercă să-i sperie din nou Gornilă, clămpănind din buza groasă.

Dar degeaba. Copiii urlau mai departe : „Uite cocoașa ! Uite cocoașa !" Se potoliră singuri, ca la un semn nevăzut, în clipa cînd Nicodim îl apucă pe Ricu de subțiori și-l cufundă în apă, bolborosind cuvinte neînțelese.

Cei doi paznici, bine camuflați în sălcii, tremurau. Văzură o clipă plutind deasupra apei nămoloase, ca un clăbuc de spumă, cocoașa diformă a lui Ricu. Dacă în secundele următoare n-ar fi răsărit de sub apă și capul lui mare, cu ochii holbați de spaima veche, Artimonuț și Văsălie ar fi fost gata să se arunce în spatele lui Nicodim, să-l tăvălească prin apă, călărindu-l ca pe un bivol. Șoaptele celor doi, foșnetul stîrnit de mișcarea lor erau însă acoperite de cîntecul înecat în gîtlejul pocăiților, de boscorodelile lui Nicodim, de hărmălaia și hazul copiilor.

„Bine c-am scăpat ! oftă într-un tîrziu Ricu, ținîndu-și banița capului sus. Bine c-am scăpat cu viață ! Își făcu cruce cu limba în cerul gurii, dar numai după ce scăpă din strînsoarea brațelor lui Nicodim. Însemna că nebunul reușise să-și înfrîngă pofta, căpătată încă din copilărie, de

a-și îneca inamicii, de a-i face să le miroasă a moarte. Se vede treaba că pe Ricu nu-l mai socotea adversar. Îl privea cum răsuflă greu, cum tremură din tot trupul său pipernicit. Mai ales tremurul acela îi plăcea lui Nicodim. Zîmbea satisfăcut, ca după o mare victorie. Se simțea ușor, aproape că-i venea să încerce a umbla pe ape. Cămașa albă i se lipise de stîlpul înalt al corpului, gîtul îi deveni și mai țeapăn. Ochii se roteau atotstăpînitori peste pămînt și ape, peste sălcii și oameni. În liniștea lor aparentă mocnea furtuna. „Ce vă holbați așa, măi ?" îi venea să strige spre ceata pocăiților. „Mai bine plecați-vă fruntea în țărînă, neputincioșilor, că iată, se-apropie împăratul măririi !"

Ricu, chiar a doua zi, se înființă la casa predicatorului și fără multe vorbe, puse degetul pe rană.

— Frate Nicodime, fă bunătatea și spune cugetului meu : pentru cine este atît de apropiat sfîrșitul lumii ?

— Pentru anticriști, frate Ricule !

— Și cine sînt ei ?

— Da de ce mă întrebi ? se miră Nicodim.

— Așa... pentru că tălmăcit-am sfînta Apocalipsă și nu știu cui se potrivește numărătoarea anilor.

„Hm, făcu Nicodim, am bănuit eu că ăsta mi-o ia înainte..."

— Anticriștii, frate Ricule, sînt toți ăștia... toți care n-au trecut încă la noi... care nu urmează căile Domnului... toți care... toți ăștia care-au stricat rînduielile satului, izbucni în sfîrșit, cu tot năduful, predicatorul. Ei sînt...

„Așa, dă-ți arama pe față, suflet de păianjen !" scrîșni Ricu. Apoi exclamă patetic, înduioșător :

— Nenorociții ! Vai de capul lor, sînt pierduți pentru vecie ! Au scăpat trenul mîntuirii, frate Nicodime !

— Cum ? întrebă cu răsuflarea tăiată de curiozitate și emoție predicatorul. Cum ? De ce-au scăpat trenul ?

— Numărătoarea anilor apocaliptici e împotriva lor. Nu le mai dă răgaz decît trei-patru zile, frate Nicodime. Trei-patru zile, sublinie Ricu, accentuînd tenebros numărul zilelor și ținînd degetele mîinii stîngi ridicate. Trei-patru ! Numai atît le-a rămas, nenorociții, nenorociții ! se tînguia din toate măruntaiele.

— Cum ? Cum adică ?

Altceva nu mai izbutea să întrebe predicatorul, uimit de sentința definitivă a lui Ricu.

— Adică e clar, nici o iotă nu se mai poate clinti. Pentru nenorociţii ăştia de la noi din sat, frate Nicodime, e prea tîrziu („Nenoroci-te-ar toţi dracii, nebunule", completă în gînd cocoşatul). Căci iată ce spune *Apocalipsa* despre *Fiară*: „Şi i-a dat ei gură să grăiască semeţii şi hule şi i s-a dat putere să lucreze timp de patruzeci şi două de luni". Nici o iotă nu se mai poate clinti, vai de sufletul lor, nenorociţii!

Ricu urmărea atent efectul cuvintelor sale asupra lui Nicodim, vedea cum acestea îi aprind faţa, îi umflă vinele de la gît şi de la tîmple, cum îi înroşesc albul ochilor. Predicatorul, năucit, întreba, repeta:

— Nu-i clar de loc! Cum îţi iese ţie numărătoarea? Eu îmi sparg capul de atîta amar de vreme şi n-o pot întoarce către zăpădeni!

— Păi, asta-i frate Nicodime, tocmai către ei se întoarce Fiara cu limbile despicate şi urlă: „Trei-patru zile! trei-patru zile! Nenorociţii, nenorociţii!" („Stai tu, că termin îndată cu vorbele astea care-mi îmbăloşează gura şi inima, Nicodime! Trebuie să-ţi dau la cap!" mocnea Ricu, aţîţat ca de-o exaltare. „Să te zbaţi după aia ca şerpii, pînă după apusul soarelui. Trei-patru zile, şi gata cu împărăţia ta, Mamonă!")

Îşi simţea inima strînsă, bătăile ei sunau în cocoaşă ca o tobă, dar n-avea încotro, singur se obligase să joace rolul pînă la sfîrşit.

— Cele patruzeci şi două de luni se-apropie de capăt, frate Nicodime. Adu-ţi aminte. Primele cereri pentru gospodăria colectivă n-au fost date oare în ianuarie 1960?

Nicodim, rămas o clipă cu gura căscată, începu să-şi care la pumni în cap. „Cum nu m-am gîndit, Doamne, cum nu m-am gîndit?" Lovitura lui Ricu nimeri în plin. Tocmai de aceea, satisfăcut, gîfîind ca strivit de-o povară, îl înghesui mai departe, pe predicator:

— Ce facem? Mă tem, frate, să nu ne prindă sfîrşitul amestecaţi...

— La munte! Sus pe muntele sfînt! urlă Nicodim.

„Cît mai sus, gîndi Ricu, să te pot prăvăli pe totdeauna, nebunule, rîme şi fărîme să se-aleagă de minciunile voastre!" Apoi, cu voce tare:

— Munţii îs cam departe, frate Nicodime. Să nu ne prindă sorocul pe drum!

— Muntele nostru e Gurguiul! detună vocea predicatorului.

— Bun! Bun! îl imita Ricu, zbierînd ca apucat. Să ne grăbim să-i strîngem pe fraţi, să nu ne-apuce potopul printre cei pierduţi. („Totul în taină, Ricule, să nu mai răscolească ăştia satul!")

A treia zi, dis-de-dimineaţă, pe Calea de Mijloc, urca spre Gurgui procesiunea ciudată a pocăiţilor, grăbită, nervoasă, ca furnicile în preajma furtunii.

În carul vechi, dărăpănat, al bătrînului Gîdea, pe care gospodăria refuzase să-l mai treacă în inventar, încărcară toate cele trebuincioase.

— Numai pentr-o zi, fraţilor, numai pentr-o zi! le dictă Nicodim.

Pe urmă, pasămite, trebuia să cadă mana cerească, să înceapă domnia lor de o mie de ani. Trai, copile, nu glumă!

Neînţelegerile se iscară chiar de la început. Carul era al lui Gîdea, dar el avînd numai o vacă fu nevoit s-o prindă la jug împreună cu vaca lui Toader Cozonac. Şi amîndoi, ca oameni mai bătrîni şi pe deasupra păţiţi, de cînd cu milionul şi cu clocitul, voiau acum să încarce în car cîţiva saci cu bucate, să le-ajungă. Se gîndeau şi la hainele şi lucrurile mai scumpe din casă. Dar unde supărarea să mai încapă atunci bătrîna Gîdeoaie? De grasă ce era, nu putea merge pe jos. Dar baba lui Toader, slabă ca o arătare? Cu ea ce să facă? Şi cine să-i care în braţe pe cei doi copii ai lui Văsălia Diacului, ponivosul? Nevastă-sa purta în pîntece pe-al treilea. Aşa că Toader şi cu Gîdea se certară cît se certară, pînă cînd interveni ameninţător şi categoric Nicodim:

— Gura, fraţilor, că aici vă las, printre anticrişti!

Procesiunea porni greu, dar „fraţii" ieşiră pînă la urmă în ordine din curtea lui Gîdea, zoriţi, cu noaptea-n cap. Cîntecele începură numai după ce scăpară de ochii şi urechile satului, afară în cîmp.

Nicodim mergea, bineînţeles, în frunte. Avea după cap straiţa lui mare, de piele. În ea, de data aceasta, se afla numai *Biblia* şi o merindare cu cîteva felii de pîine şi slănină. Vocea lui de bas, bubuitoare, da tonul cîntecelor şi era continuată, la urmă de tot, de tărăgănelile răguşite, beţivăneşti, ale lui Gornilă, pus acolo pază de Nicodim, să nu se piardă careva pe drum, să n-o ia la sănătoasa, prin cucuruze.

Ricu se aşeză în spatele predicatorului, păşind mărunt înaintea vacilor, ca un pogonici. Cocoaşa se umfla accen-

tuat, făcîndu-i cămaşa cimpoi. Sufla greu, din cauza urcuşului. Mai luă în spate şi o raniţă veche, grea şi mare cît toate zilele, rămasă de la tatăl său, înainte de-a muri pe front. Maică-sa, văzîndu-l cum o încarcă peste cocoaşă, îl întrebă :

— Ce faci, mă, unde te duci ?

— Pe lumea ceialaltă, mumă...

— O, arză-ţi focu limba, mişelule ! Îţi baţi joc şi de mine, nu te saturi cu alţii.

— Ba nu, mumă. Zău, nu glumesc. Mă duc pe lumea ceialaltă şi iau raniţa s-o umplu de scoverzi şi de prăjituri sfinte. O să vezi dumneata. Alea, cît ce le-atingi de buze, întinereşti !

— O, întineri-te-ar moartea ! Nu ştiu, Doamne, cu ce-am greşit în viaţă de-am fost aşa de rău pedepsită ! Mă, amărîtule, nu ţi-o fost destul că eşti gîb şi schilod ? Acum ţi-o stricat Nicodim şi capu, de pare c-ai fi din neamu lor de nebuni...

— Las', mumă, nu fi supărată, că dimineaţă mă întorc zburînd cu aripi de înger, fără cocoaşă şi drept ca o lumînare ! o îmbună Ricu.

În timp ce bătrîna se văicărea, speriată ca în faţa unui nebun adevărat, el, cu raniţa în spate, pornind spre poartă, vorbea cu cîinele :

— Mă, cîne, Tigrule, uită-te bine, să vezi şi tu un om care porneşte cîntînd la „înfricoşata judecată". Te-aş lua şi pe tine, păcătosule, da mă tem că începi să urli mai tare ca Nicodim. Aşa că, stai mai bine liniştit pe postul tău, că eşti bine încadrat ! Scheauni, ai ? Faci pe nebunul ? Bine, mă cîne, fie şi aşa ! Pînă ajung eu cu turma pe sfîntul munte al Gurguiului du-te şi tu unde-ţi place. Da să nu te pună Dracu să-ţi pierzi capul, că nici eu n-am de gînd să mi-l pierd ! Şi dimineaţă, cînd voi pogorî în curte cu aripi de înger, să nu latri, mă auzi ? Să nu sari cumva la mine ca un nărod, că te spînzur ! Ai înţeles, Tigrule ?

Cîinele ţopăi bucuros, făcu de cîteva ori ocolul curţii, apoi se luă pe urmele stăpînului. Noroc că Ricu îl observă înainte de-a intra în curtea lui Gîdea, unde Nicodim stătuse treaz toată noaptea şi-l aşteptase pe Ricu neliniştit.

— Marş acasă ! se răsti Ricu, speriat că Tigru i-ar putea compromite acţiunea. Nicodim, mai ştii, poate zice că te-am adus în bătaie de joc. Marş dracului acasă ! Ce, îţi miroasă şi ţie a rai ?

Îi trase un picior în burtă, de se făcu covrig. Schelălăind de durere și de nedumerire, Tigru se întoarse acasă prin grădini, sărind pîrleazurile și ocolind parcă anume drumul, de rușinea pățită.

Cînd procesiunea ajunse în vîrful Gurguiului, după cîteva scurte popasuri, primii ieșiți în întîmpinare fură cîinii de la stîna de oi, aliați cu cei de la Hodăi. Se speriaseră ca de-o dihanie ivită acolo în vîrful dealului, pe nesimțite. Cîinii ciobănești nu se lăsară cu una, cu două, o ținură pe-a lor, lătrară și hămăiră ca la urs, gata să muște.

Văzîndu-i cum se-apropie, cum urcă fără teamă și încă răzleți, ca să-i poată încolți din toate părțile, Ricu își spuse, cu părere de rău: „Am și făcut prima greșeală. Dacă îl aduceam pe Tigru, acum îl trimiteam să se descurce, să le spună blestemaților de cîni, la ureche: „Căutați-vă, fraților, de drum, nu intrați în păcat, tocmai în ultima zi!" Nu l-am adus, și ăștia, cît îs de răi, ne rup izmenele cu pulpe cu tot!"

Nicodim, și mai fricos decît Ricu, începu să vadă sînge curgînd și se cuibări grăbit în coșul carului, printre babe și copii. Noroc că apucase să pună mîna Gîdea pe-o ruditță de la car, și Toader pe un resteu. Zădărîți, loviți peste bot, cîinii se încăpățînară. Urlau ca turbați.

— A început Domnul să ne încerce — șopti Nicodim celor din car. Nu, ăștia nu sînt cîni, fraților, sînt îngerii Satanei, care au prins de veste că li se apropie sfîrșitul. Fraților, fiți tari, nu vă lăsați sfîșiați de colții șarpelui!

— Începe, căzură îndată de acord femeile.

Gîdeoaie tremura din toate slăninile. Bătrîna lui Toader se micșorase ca un pumn de zgîrciuri. Copiii, treziți din somn, țipau amarnic. Ponivosul de Văsălia Diacului se cuibări lîngă pîntecele diform al nevestei, întrebînd-o mereu:

— Ce începe? Cine vine?

Gornilă pusese mîna pe a doua rudiță de la car și îmblătea cu ea pămîntul. Cîinii se fereau cu dibăcie. Se asocie și Ricu, înarmat cu al doilea resteu. În felul acesta, cei patru bușiră cîinii, fugărindu-i pe deal în jos. Unul se îndepărta șchiopătînd, schelălăind. Hărmălaia stîrnită se lăți departe, peste hotar. Cîțiva oameni, curioși să afle ce se întîmplă, porniră spre Gurgui. Unul era cioban, Nicolaia Tunsului, altul îngrijitor la vacile de la Hodăi, Gheorghe, și Gligor vințelerul. Acesta nu trebuia să urce prea mult, de pe Dealul Viilor pînă la Gurgui, preț de-un sfert de ceas.

Cînd se apropiară destul, ajungînd aproape toți trei în același timp, Nicodim, cu un resteu în mînă, le strigă poruncitor :

— Să nu vă apropiați, rătăciților, că pucioasă și blestem vor cădea pe capetele voastre ! Să nu ne spurcați adunarea, că vă crep capetele !

Ca să nu fie văzut — mai ales de Gligor îi era rușine — Ricu se topi parcă în pămînt, sub car.

Cei trei curioși, lămurindu-se repede cu cine au de lucru, bătură în retragere.

Gligor, întorcîndu-se spre vii, începu să mestece grăbit două cuvinte deodată : „pocăiți", „nebuni".

Peste o jumătate de oră, întreaga brigadă viticolă, împrăștiată la muncă pe sub vițele verzi, despletite în lăstăriș ca o pădure tînără, făcea să zboare strigătele din om în om : „au'nebunit pocăiții !", „pe Gurgui au nebunit", „pe Gurgui, pe Gurgui"...

Brigada de cîmp a lui Artimonuț se afla și ea pierdută în hotarul Tătăișei, furată de desișul cucuruzului, pe care-l săpau acum a treia oară. Oamenii, întorși cu fața spre apus, își duceau mîna streașină la ochi, și opriți cîteva minute din lucru, se uitau lung la arătarea de pe Gurgui.

— O, călca-te-ar, Ricule, cum ți-ai știut bate joc de ei ! exclamă Artimonuț. Ai și avut de cine, că-s întunecați ca noaptea ! Își așteaptă sfîrșitul pe Gurgui !

„Își așteaptă sfîrșitul pe Gurgui", porni duhul vorbei mai departe, din echipă în echipă, neoprit de nimeni, rostogolit și amplificat ca un ecou în pădure.

„Își așteaptă sfîrșitul", „sfîrșitul", „sfîrșitul"...

Aflară noutatea de la ciobani și oamenii ieșiți la coasa fînului în Bărbușasca. Unul se opri în brazdă, își clăti gura uscată și amară cu apă rece, din fedeleș, apoi, pornind să-și ascută coasa, mormăi :

— Așa le trebuie ! Ducă-se unde și-o dus mutu iapa !

Vestea, ca o coțofană, zbură apoi peste sat, la grădina de zarzavaturi, la construcții, peste casa lui Cireș, a lui Octavian, a preotesei, și iar din deal în deal, peste toate hotarele : „au nebunit", „au nebunit", „își așteaptă sfîrșitul", „își așteaptă sfîrșitul"...

Era o zi neîndurător de limpede, cu lumină ca piatra de iaspis ; biciuia fără milă orice colț de umbră, tăvălea sub căldura ei înăbușitoare și cele mai mici tresăriri ale răcorii. Dincolo de vîrful pleșuv al Gurguiului se prăbuși

ca un uliu țeapăn, împușcat anume, boarea ce adia de obicei, în alte zile, pe aceste locuri. Din Tău ieșeau aburi ca dintr-o căldare în clocot. Juca pe dealuri apa morților.

Pocăiții, cu Nicodim în frunte, se traseră pe rînd sub coșul carului, înghesuiți pe singurul metru pătrat de umbră încă scăpată cu viață. Văzînd că nu încap de copii, de femeia gravidă, de picioarele Gîdeoaiei, bărbații se așezară pe ruda carului, la soare. Ricu se apucă de citit din *Biblie*. Nicodim rămase la umbră cu femeile. Toți ședeau pe smocurile de iarbă aspră, numai Gornilă asculta în picioare, făcînd de strajă, ca nu cumva să se trezească iar pe-aproape cu cîini blestemați și cu oameni curioși.

Gîdea se scărpina posomorît în capul pleșuv, clătinîndu-l a pagubă. El era hoț bătrîn, nu-i mirosea a bine toată povestea asta. Mai ales că pe fața lui Ricu se citeau niște semne de batjocură, abia ascunse. Dar cum era să grăiască el, Gîdea, asemenea vorbe ? I-ar fi sărit cu toții în cap, și în primul rînd Nicodim. Iar cu unul ca el nu-i da mîna să glumească. Bătrînul se uita peste cîmp și încerca să recunoască unde se ascund acum, pe tipsia hotarului, fostele sale pămînturi. Se trudea degeaba, nu mai avea cum să le citească marginile. De fapt, pămînturile și le mutase Gîdea de cîteva ori, singur, în afara perimetrului gospodăriei colective. La fiecare comasare, după înscrierea unui nou lot în întovărășire, apoi în colectivă, pămîntul bătrînului, 8 hectare bătute pe muchie, trecea dealul în altă parte. El întîrzia să intre în rîndul oamenilor. De zgîrcit, de hoț ce era. Întîrzia mai ales din cauza nevestei. Rafila, care îl amenința cu *Apocalipsa*, cu venirea de-a doua, cu toate spaimele pocăiților. Acum, văzîndu-se aici, în vîrful Gurguiului, pe o zi frumoasă ca asta și stînd degeaba, bătrînului i se făcu dor de muncă, de coasă ori de sapă, de orice, numai să nu-i curgă timpul printre degete ca nisipul.

Ricu, bănuitor, observă, frămîntarea și îndoielile lui Gîdea. De aceea, în timp ce torăia versete biblice, reale sau improvizate, se gîndea cum să-i vină de hac bătrînului, ca nu cumva să-i încurce ițele. „Stai tu, hoțule, că nu-mi scapi. Văd că Nicodim, după hărmălaia cîinilor, este din ce în ce mai nerăbdător să se arate și alte semne ale sfîrșitului. Și uite, semnele sînt în jurul capului tău, Gîdeo !" Într-adevăr, chelia bătrînului, transpirată, dos-

pită de căldură, atrăsese un roi de musculițe, jucînd rotund, ca un cerc în jurul frunții unui sfînt din icoanele vechi. Apăsați de zăpușeală, de foame, de emoții și așteptare, atrași de vîrtejul negru al spaimei apocaliptice, pocăiților din Zăpadia atîta le trebui, să-l audă pe Ricu vorbind despre un semn ascuns în zborul musculițelor. Începură să cînte, să urle în jurul lui Gîdea, ca apucați.

„Așa-ți trebuie, Gîdeo, că m-ai fugărit destul cînd eram copil și căutam, împreună cu alții, ouă de păsări prin iarba din fînațul tău. Ne-ai bătut cînd am cerut căpșuni din grădină, că numai tu aveai în sat, mă cîne !" se bucura acum Ricu, miorlăind și el în corul exaltaților. Respira greu, căldura îi așezase parcă în spate a doua cocoașă. Se uita lung, în răstimpuri, la fața nevestei lui Văsălie, ponivosul. El dormea și tremura în același timp, înghiontind-o pe Maricica în coaste. Gîndindu-se mereu la ea, pe Ricu începu să-l încerce un sentiment de duioșie, de milă, cum rar i se întîmpla lui în viață. „Vai de sufletul tău, amărîto ! o certa în gînd. Uite ce ochi frumoși ai avut, și-acum ți-or căzut în găvane, ca la morți. Cum dracu te-ai putut duce după mortăciunea asta de Văsălie ? Te-o gîdilat și pe tine pămîntul și averea la inimă, Măricico ! Pe tine ori pe-ai voștri, că ei te-or împins în brațele neblejnicului... Mă, adormitule, de ce nu-i dai pace, de ce-i faci copii, s-ajungă toți ponivoși ca tine ? De ce te lași, tu proasto ? Din cauza pocăiților, hai ? Ți-au umplut și ție inima de groază. Vai de inima ta ! Mai bine te furam eu, că-ntr-o vreme mă perpeleam toată noaptea după ochii tăi... Și nu ți-am spus, să nu rîzi de mine. Am tăcut și-am înghițit în sec, așa să știi. Și-acum îmi pare rău. Uite ce-a mai rămas din tine ! Da las', că de azi încolo te scap de pocăiți, n-avea tu grijă. Te scap și pe tine, și pe amărîții ăștia de copii, să-mi zici tu mie cuțu dacă n-o fi așa !"

Dar oricît își bătu el capul, nici un semn nu mai putu scorni pînă spre seară. Avu doar noroc că zăpușeala de peste zi, apăsătoare și bolnăvicioasă, răscoli în mările văzduhului balaurii norilor de furtună. Se ridicară mai întîi de la nord, dinspre Cîmpia Transilvaniei, ca niște dealuri suprapuse. Apoi se vînzoliră treptat, înghițind aerul și apropiindu-se flămînzi de vîrful Gurguiului. Cozile lor măturau a treia parte din stelele cerului, aruncîndu-le parcă pe pămînt, în vale.

— Priviți, bate ceasul ! urlă Ricu. Se varsă cele șapte cupe ale mîniei !

Peste zidul întunericului, coborît brusc, zvîcneau acum păianjenii uriași ai fulgerelor.

Pocăiții tremurau ca de febra și de frigurile sfîrșitului. Nicodim îi îmbrăcase pe toți, încă de la prînz, în cămăși albe.

Vacile, care păscuseră toată ziua liniștite, pe coasta dealului, puseră cozile pe spate și, mugind spăimos, fugiră în vale, spre ciurda colectivei.

Nicodim preluă comanda. Arca lor, în chip de car hodorogit, scîrția acum din toate încheieturile sub greutatea predicatorului. Își proptise picioarele pe cele două loitre și sta țeapăn, ca să fie văzut el cel dintîi de către „îngerul vestitor".

Ricu începu să-l incite. Își puse la cazna memoria pentru noi citate din *Apocalipsă*. Storcea din ea, ca dintr-o rufă, ultimele picături. „Atunci — încercă Ricu să-și îngroașe glasul, pentru a suna mai misterios — al cincilea înger a vărsat năstrapa lui pe scaunul Fiarei, și în împărăția ei s-a făcut întuneric și oamenii își mușcau limbile de durere. („Mușcă-ți-o, Nicodime, că dacă nu, ți-o mușc eu !") Și am văzut ieșind din gura balaurului și din gura Fiarei și din gura proorocului celui mincinos („Auzi, mă ?") trei duhuri necurate ca niște broaște."

Atît îi trebui lui Nicodim ! Ca să nu rămînă mai prejos, începu să urle din vîrful carului despre „desfrînata cea mare, care umblă beată de sînge, călare pe o fiară cu șapte capete și cu zece coarne, și cu care au curvit împărații și cei care locuiesc pe pămînt, luîndu-i din mînă paharul de aur, plin de urîciunile și de pîngărelile curviei ei, pînă ce văzură că pe frunte avea scris nume tainic : Babilonul cel mare, mama curvelor și-a urîciunilor pămîntului !"

Ricu își spuse foarte scurt : „Rămîi tu, nebunule, cu Babilonul tău, că mie mi-o fost chiar destul !" Înainte de-a se topi în noapte, să nu-l apuce ploaia, se furișă lîngă Maricica sub car și-i spuse la ureche :

— Nu te teme, nu se întîmplă nimic !

Dar ea, sughițînd de plîns, cu copiii strînși la piept și înghiontită din coaste de tremurul lui Văsălie, n-auzi nici o șoaptă. Și chiar dacă le-ar fi auzit, tot n-ar mai fi înțeles nimic. Speriat el însuși, Ricu porni tiptil pe fîșia îngustă

de întuneric dintre două fulgere, ca să nu-i ia urma Gornilă. Se oprea la orice scăpărare, lipindu-se de pămînt. Coborî astfel Gurguiul în salturi, ca la un atac cu capul în jos, pînă ajunse la Hodăi, la echipa zootehnică. Pe cînd se lupta cu cîinii, ploaia tocmai începu să fornăie deasupra capului și să ia văzduhul în copite, ca o herghelie speriată.

Gîdea, bătrînul, observă cel dintîi că Ricu dispăruse. Îi venea și lui să fugă, dar era prea tîrziu. Balaurii norilor, atingîndu-și burțile de pămînt, de vîrfurile dealurilor, se crăpau cu huiete asurzitoare.

Pînă și Gornilă se ascunse acum sub car, ud pînă la piele, tremurînd.

Numai Nicodim sta neclintit la postul său, cu brațe de paratrăsnet, sfidînd fulgerele.

— Treci, sfinte Ilie, cu carele tale de foc, că pe mine nu mă sperii ! Eu voi porunci o mie de ani de-acum încolo ! țipa cu toată puterea plămînilor săi de oțel nebunul.

Apoi se stîrni din înalturi un vînt furios, care nărui, în cîteva minute, boncăluind, cetatea întunericului. Ploaia încetă. Pocăiții, zgribulind, scoaseră capul de sub car, să vadă dacă nu cumva „îngerul“ le răpise între timp predicatorul. Nu. Minunea nu se întîmplase. Nicodim era acolo în car, bolborosind ca un om în transă. Prin spărtura norilor, o lună subțire, cu secera încovoiată, sta gata să-i taie gîtul. Dar poate că văzîndu-i ochii aceia scînteietori, de inspirat și de nebun, se sperie și se ascunse în grabă sub zăbranicul unui nor negru, tîrîtor și scămoșat.

Într-un tîrziu, înțepat de privirile tuturor stelelor strălucind ca spălate și lustruite de furtună, Nicodim își apleacă ochii spre pămînt. Nu-l mai văzuse pe Gornilă la locul său de pază. Îl strigă pe Ricu, dar acesta nu răspunse. De teamă ca nu cumva toți pocăiții, afară de el, să fi fost răpiți la cer, Nicodim sări din car, prăbușindu-se greu. Fluturaseră în cădere doar poalele cămășii albe de pe el, udă și grea ca un coșciug de plumb. Spre mirarea femeilor, n-avea aripi de înger.

Gornilă îl întîmpină cu vestea :

— Ricu a fugit !

— Anticristul ! atît mai fu în stare să strige predicatorul.

Tăbărî apoi cu pumnii peste trupul bătrîn al vechiului său tovarăș, credincios în clipele de nebunie, trupul coșcovit al lui Gornilă, răbduriu la toate ca pămîntul.

În iulie, Octavian Borcea, se învoi să plece împreună cu Cireș și cu Petre, zootehnistul, în tîrg la Bălăușeri, pentru a cumpăra zece vaci tinere, de prăsilă. Cireș știa foarte bine cît îi fusese de drag lui Octavian, toată viața, să meargă la tîrguri, să aleagă și să cumpere vite bune, de rasă, mai ales vaci. El se pricepea să le cîntărească doar din priviri toate calitățile și defectele. Le plimba încoace și-ncolo de cîteva ori, în jurul carului, nu mai mult de zece-douăzeci de pași, să vadă cum își mișcă picioarele, apoi le căuta în gură, le pipăia ugerul și corzile laptelui, se uita la ochi, să n-aibă cumva albeață, uneori le încerca și coarnele.

Atunci începu primul drum al lui Octavian spre treburile importante ale gospodăriei lor colective. Apoi veniră altele.

În august, omul se așternu la lucru, cînd într-o parte, cînd în alta, unde îi plăcea lui, dar și unde trebuia. De mai multe ori se trezi chiar la Hodăi, venind și plecînd aproape fără să bage de seamă.

Se scula dimineața, schimba cîteva vorbe cu bătrînul Artimon, cu Mărie, ori cu careva dintre copii, după cum se întîmpla să-i iasă în față, îmbuca ce se găsea, lua ceva în straiță și pornea la treabă. Muncea furios, aproape în neștire, ca beat. Părea un om hăituit de propria sa umbră. Uitîndu-se peste hotar, se trezea uneori vorbind singur.

— Că, mă, ce-i adevărat îi adevărat. Au bucate bune. Și ce dacă au ? Ei le-or lucrat, nu eu ! Eu, întîiași dată în viață, mi-am încurcat cărările singur. Adică... Tot singur, după capu meu. Degeaba zici, tu Anuță, nu ăștia de la colectiv m-or încurcat ! Că, tu, ce să am eu contra lor ? Doar nu m-am scris acolo ca să fiu contra. Și-apoi, pînă cînd să mă tot sfădesc cu toți ? Auzi, pînă cînd ? Gîndește-te și tu, nu sînteți numai voi ai mei ! N-auzi ce mi-o spus Ion, acum într-o seară ? „Tată, zice, dumneata pentru cine ai alergat toată viața ?" „Cum, mă, pentru cine ? Pentru voi, c-am strîns s-aveți de toate !" „Ce s-avem ?" zice. „Pămînt, mă, ce s-aveți ? Școli și situății, mîncare, și omenie, mă, să nu fiți de rîsul lumii. Și-acum, tot nu vi-i destul ?" „Da cîți copii ai dumneata ? m-a întrebat ca un prost. Era să-l plesnesc peste gură. Auzi ! „Cîți copii ai dumneata ?" „Da ce, tu încă nu știi număra, mă, că doar ești azi-mîne profesăr !" Zice : „În vara asta, tată,

ai rămas cu un singur copil." „Care copil, mă ? Ce tot îndrugi acolo ?" „Cu Anuţă. Ea ţi-i toată familia. Lucră bătrînii, săracii, de cad în cap, că dumneata te-ai băgat slugă fără sîmbrie !" Slugă, auzi tu, cristelniţa lui de copil, ce-o îndrăznit să-mi spună ! De-aia n-am mai venit la voi, tu. Pare că şi Artimonuţ s-o înţeles cu Ion. Şi Lucreţia. Pînă şi ăsta mic, Veanu. Toţi îs contra mea. Petre şi Axente nici nu mai scriu deloc. Îi bine aşa, tu ? Ce-mi trebuie mie un copil străin ? N-am eu destui ? Să te ţie tată-tău, că el te-o făcut !

Se certa acum cu umbra nurorii. Dar aceasta îşi vedea mulţumită de treburile gospodăriei, de ridicarea noii lor case, de copii şi de altele. Se descurca Anuţă destul de bine şi fără socru-său. Adevărat, mai zicea ea soacră-si celei bătrîne, Mărie, cîteodată :

— L-or dus ăştia de nas cum or vrut, mamă Mărie ! Tot ciurdar ajunge. Acuma poate fi mulţămită învăţătoarea asta a lui Cireş.

Octavian, după ce se certa muteşte cu Anuţă, se întorcea iar la copiii lui, îi lua pe rînd la întrebări. Începea, ca întotdeauna, cu Petre. „Mă, tu eşti cel mai mare, eşti inginer şi om cu cap. Tu ce ai cu mine ?" „N-am nimic, tată, parcă-i răspundea îngrijorat băiatul, dar..." „Da ce, mă, ţi-am făcut eu ţie vreun rău, de te uiţi aşa la mine ?" „Cum mă uit ?" „Aşa, tu nu vezi cum te uiţi ?" Şi cînd aştepta mai încordat răspunsul, Petre tăcea. „Păi sigur, se consola Octavian, el îi departe, prin scrisoare nu putem vorbi lucruri de-astea. Cine ştie ce-ar zice şi nevastă-sa ? ! De ce s-o mai băgăm în necazurile noastre ? Ea nici n-o apucat bine s-o cunoască pe Silvia, n-are de unde să ştie ce-o fost între noi. Da tu, măi Artimonuţ — îl lua la rost pe al doilea copil — tu de ce nu-i dai una peste gură ăsteia, lu Anuţă, dacă nu tace ?" „Dă-i dumneata, tată, că te pricepi !" „Ce vorbă-i asta, mă, ce vrei să spui tu cu vorba asta ?" „Nimic. Plesneşte-o dumneata, că sînteţi prieteni, vă înţelegeţi mai bine !" „Mă, nu crede tu că eu îs prost. Ştiu eu unde bat vorbele tale !" „Unde ?" îl întreba parcă, rece, Artimonuţ. Dar de data asta nu mai răspundea Octavian. Făcea, necăjit, semn cu mîna, a pagubă şi-a renunţare. Simţea că vrea să-i aducă aminte de Silvia. În ce-l priveşte pe Axente, nu-şi lega speranţa unui răspuns mai blînd, mai îngăduitor. Îşi da seama că agro-

nomul seamănă prea bine cu el, e mîndru și încăpățînat. De aceea, îl întreba răstit :

„— Tu de ce nu vii acasă, mă ?"

„— Păi, m-ai chemat dumneata să viu acasă ? îi răspundea Axente tot așa de repezit. Să viu, ca să-mi spui iară vorbele de vara trecută, să mă trimiți la Cireș ?" îl întreba cu ton de imputare și supărare surdă, prelungită.

„— Treaba ta, du-te, eu nu mă mai amestec. Dacă ți-i chiar așa de dragă, du-te ! Numa, eu ți-am spus că nu-i de rangu și de neamu tău... Asta ți-am spus, nu altceva !"

„— Dar dumneata, tată, cînd te-ai însurat, ai făcut-o numai pentru rang și pentru neam ?" suna, iarăși, prea categorică, întrebarea celui de-al treilea copil.

„— Cu tine, mă, n-o scoate omul la capăt nicicum ! Ce mă-ntrebi tu pe mine lucruri de-astea ? Atunci o fost altă lume, mă, n-am avut vreme de vorbe, cum ai tu acuma. Și-apoi, dacă chiar vrei să știi, eu am luat-o pe mumă-ta aproape săracă, mă. De-aveam mai multă avere, poate că nu mai alerga și ea atîta pînă-am băgat-o-n pămînt, așa să știi tu, ocoșule ! Dacă nu v-aveam și pe voi, pe toți, poate că..."

Octavian, obosit și tulburat, nu se simțea bine sub stăpînirea unor asemenea gînduri. De aceea, era hotărît să nu mai continue. Dar acum îl prindea de umăr Ion, al patrulea dintre copiii săi. El o ținea, ca toată vara asta, una și bună, cu colectiva și cu bătrînii. Doar că avea un glas schimbat, din care se mai topise asprimea.

„— Bine faci acum, tată, că vii la lucru în rînd cu oamenii ! Știu că iar o să te superi, dar trebuie să-ți spun că munca l-a creat pe om, nu Dumnezeu !"

„— Că, mă, tu nu ești întreg la cap ! Acum te-acăți și de Dumnezeu, nu numai de mine, așa-i ? Te apuci tu să-mi ții predici despre muncă ! Bine am ajuns, n-am ce zice ! Păi eu cu ce v-am făcut pe voi oameni, nu cu munca, mă ? Cum îndrăznești tu să mă înveți pe mine ce-i munca ?"

„— Iartă-mă, tată, se grăbea Ion cu scuzele, spre mirarea lui Octavian, n-am vrut să te jignesc."

„— N-ai vrut, da dai în mine ca-n sac !"

„— Nu dau deloc în dumneata, dar trebuie să-ți spun că astăzi și munca s-a schimbat. Cînd pui mîna pe-o

unealtă nu te mai gîndești numai la bucata ta de pîine, te gîndești la un sat întreg..."

„— Ba să se gîndească alții, nu eu, că mie mi-ajunge cît mă gîndesc la voi !" îl întrerupse Octavian.

„— Tocmai aici e problema, continuă Ion, că nu te gîndești destul..."

„— Cum, mă, vrei să nebunesc de cap, nu vi-i destul că nu poci dormi nopțile de grija voastră ?"

„— Tocmai asta voiam să-ți spun, că dacă te-ai gîndi mai bine, ai vorbi și dumneata mai frumos cu bătrînii. Doar ți-s părinți. Ar trebui să le mai dai și lor cîte-o vorbă bună, că pentru ei, vorba bună ține mai cald ca un pieptar..."

„— Taci, măi, cu pieptarele tale ! Da ce le spun, mă, de ce se plîng atîta ?"

„— Uneori nu le spui nimic, alteori le spui prea multe și prea răstit. Poate c-așa făceai și cu mama..."

„— Păi, sigur, murmura Octavian, de ce n-ai spus de la început că aici vrei s-ajungi ? !"

Își simțea inima rănită adînc, golită încet de tot sîngele, încît nici nu mai încerca să-i răspundă lui Ion. Știa bine că vorbele lui le-ar putea rosti oricare dintre copii, poate afară de cel mai mic. Din această cauză, întrerupea toate discuțiile cu cea de-a doua ființă a sa, botezată cu șase nume, numele copiilor, și ofta din greu, apăsător.

„— Mă, eu îs plin de răni, și voi, în loc de apă, îmi dați oțet amestecat cu fiere ! Da poate c-așa-mi trebuie !"

Trecu iulie, veni septembrie, și-acum vara se pregătea de drum. Vremea era încă frumoasă, cu soare mult, melancolic. Verdeața cîmpului nu se da ușor bătută. Mai ales grădinile, viile și bercurile de pe malurile Tîrnavei se încăpățîneau într-o luptă inegală, se opinteau, făceau fețe-fețe, trecînd prin toate culorile curcubeului pînă să ajungă și să se resemneze la galben.

Prin văzduh cînta încă o sumedenie de gîngănii. Albinele cărau cu disperare din viile ce se întindeau nu prea departe de sat. Cine știe cîte drumuri puteau face pe zi „muștele Domnului" ? ! Uneori se întîlneau pe același strugure cu viespi mari și periculoase, care pentru orice fleac își arătau lăncile înveninate.

Prin vii mai dădeau cîte-o raită, ziua-n amiaza mare, și hoarele, păsările cerului, foarte discrete cînd era vorba

de-o hoţie atît de dulce. Le mai speriau din cînd în cînd Gligor sau alţi vinţeleri cu nişte zbîrnîietori de lemn. Păsările mai fricoase zburau. Altele se pitulau sub frunze, îşi simţeau inima bătînd tare cîteva clipe, apoi îşi reîncepeau liniştite ciugulitul.

Noaptea, veneau şi cîinii din sat, dacă scăpau din legătură. O luau prin cucuruze, se fereau de pepeniştea colectivei, păzită de dulăi zdraveni, legaţi la colibă. Intrau de obicei în viile mărginaşe. Mîncau cît mîncau, ciulind urechile. Dacă-i miroseau cîinii vinţelerilor, era bai. Lătrături, hărmălaie, scărmănături. Aşa că numai cîinii dibaci, nu orice javră, se descurcau cu bine. Spre ziuă, trebuia să fie acasă, ca stăpînul să nu simtă nimic. Altfel, putea începe un nou bucluc. Tigru, cîinele lui Ricu, îndrăzni să plece şi el o singură dată, şi atunci, recunoscut şi pîrît stăpînului, încasase o bătaie soră cu moartea.

Se culegea tutunul de pe cîmp, oamenii îl înşirau pe sfori, cu palmele negre şi lipicioase. Femeile meliţau cînepa, fugeau cu de toate, încoace şi-ncolo. Azi-mîine, începea culesul porumbului. Flăcăii şi bărbaţii cărau gunoiul de grajd, mai cărau şi tractoriştii cu remorcile, dar ei aveau încă de întors mirişti, pregăteau zoriţi semănăturile de toamnă.

Şi zilele se scurtau pe nesimţite, deveneau bolţi din ce în ce mai înguste, pe stîlpii nopţilor mereu mai largi. Nopţi limpezi, cu nesfîrşite furnicare de stele, cotrobăind cerul.

Se auzeau mormăind pe undeva tractoarele. Arau ca ziua, fără faruri. Razele lunii ajungeau peste tot. Dimineţile erau răcoroase, odihnitoare, cu aerul bun, sănătos, să-l bei ca pe vin. Sosi apoi octombrie, cu soare subţiat, bătut din aramă roşcată. Ca să nu se dezmintă, anul continua mai mult secetos.

Colectiviştii din brigada lui Artimonuţ culegeau acum porumbul, îl încărcau în care clădite cu saci deasupra. Sacii plini în vîrful carului erau semn de belşug.

Octavian era amărît din nou. Socotelile lui de gospodar, obişnuit să strîngă, nu glumă, se cam încîlciseră. Aveau şi ei ceva zile-muncă, dar nu ca alţii. Numai cînd se întoarseră de la culesul viilor, după împărţeala de la colectiv, cu o cadă plină, îi păru că, în sfîrşit, roţile carului cîntă aşa cum trebuie. Viilor le place seceta. Lor li-e destulă numai atîta umezeală cît să-şi poată uda o

dată rădăcinile. Seamănă cu beţivii, voioşi toată ziua dacă şi-au muiat dimineaţa mustăţile într-o ulcică de vin.

Toţi zăpădenii, cu mic, cu mare, se bucurau în ziua culesului. Cărau strugurii, cu găleţile, cu ciubăraşele, cu botiurile duse în spate, cărau şi umpleau butiile aşezate în car. Apoi, zdrobeau boabele cu un băţ de corn sau de cireş, ştreomfănitorul, ca strugurii să se îndese şi să încapă în butoi. Îi storceau la teascurile din curtea gospodăriei colective, chiar în aceeaşi zi. Altădată storceau numai a doua sau chiar a treia zi. Acum le explicase brigadierul că, ţinut mai mult de cîteva ore după cules, mustul începe să ruginească, să oxideze şi nu mai dă vin de calitate. Gîlgîiau teascurile ca scocurile cînd plouă. Mustul ustura la inimă, de dulce. Se prelingea, auriu şi mieros, scînteietor de lumină, apoi se scufunda în noaptea rotunjită a butoaielor. Porneau un drum lung, de fierberi şi răscoliri, ca să poată juca mai tîrziu cu stropi curaţi, în căni, în ulcele, în pahare.

În ziua culesului, toate gîndurile care se perindau prin capul lui Octavian erau stoarse liniştit, pe îndelete, cu o răbdare de care singur se mira.

„Că, mă, prostule, dacă nu-ţi scriu copiii, nu-s numa ei de vină. Sînt încăpăţînaţi, c-aşa i-ai crescut. Seamănă cu tine."

Era o linişte plină de întrebări şi gînduri, o linişte vie, curgătoare, fierbînd încet ca mustul, limpezindu-se ceas cu ceas, ziua şi mai ales noaptea.

Omul simţea încă o dată, foarte limpede, că poate să se împace cu sine însuşi numai împăcîndu-se cu copiii. Dar îl stingherea, îl durea parcă ideea, pe care şi-o impusese singur, că nici unul dintre copiii săi, împrăştiaţi acum ca potîrnichile, nu s-ar întoarce acasă dacă tatăl nu s-ar împăca mai întîi cu aceea care-i adusese pe lume, cu Silvia. Îi venea greu bărbatului să-şi ceară iertare de la ea, dar trebuia s-o facă. Fiind moartă de mult, o asemenea umilire nu-i mai părea lui Octavian atît de jignitoare şi de periculoasă pentru mîndria sa de bărbat, aşezată pe suflet ca o scoarţă de stejar bătrîn. Mai rău îl stingherea acum gîndul că nu-şi poate împlini această dublă penitenţă, pe care din nou şi-o impunea singur, decît prin slujba unui parastas. „Dar dacă nu vin ăştia la slujbă ?" se întreba îngrijorat, gîndindu-se la copii. După această întrebare îi năvăleau în cap toate poveştile

cu popa și cu pocăiții. Acestea răscoliră satul, prelungind parcă într-un ecou înspăimîntător de clar prăbușirile din inima și conștiința sa proprie. Din vară, pînă acum în toamnă, nu mai avură popă în Zăpadia. Doar în ultimele săptămîni, parohia fiind scoasă la concurs, începură să se îmbulzească preoții. În fiecare duminică slujea altul. Veneau popi mai ales de prin satele de peste dealuri, din părțile Cîmpiei, încercînd să se apropie de oraș, de linia ferată, de drumurile pietruite.

Într-o dimineață, Octavian se închise în odaia de dinainte, să nu-l vadă nimeni. Deși calm, hotărît și stăpîn pe sine, mîna începu să-i tremure, iar penița i se împiedica de fiecare literă. Alinierea cuvintelor trăda mai ales frămîntarea lui trecută. Degetele se încordau parcă prea tare, îndeosebi cînd ajungea să scrie apăsat, căznit, rîndurile peste care fruntea i se încrețea, iar sprîncenele mari, ca două rîndunici, se uneau la rădăcina nasului. Ochii citeau și nu le venea să creadă :

„Te rog vino pînă acasă pe ziua de 25 october cînd avem părăstas după mamăta și vreau să mă gîndesc și eu să mă împac cu voi cu toți și nu poci numai dacă vii și tu acasă."

Scrise aproape același text de cinci ori. Pentru Artimonuț nu era nevoie de scrisoare. Împături hîrtiile și le puse în cinci plicuri. Erau niște plicuri imprimate, reproducînd în culori un tablou de Grigorescu : Cioban mînîndu-și turma. „Că, mă, îi veni să-l întrebe pe cel din tabloul de pe plic, și tu ți-ai pierdut oile ?" (Într-adevăr, șirul oilor din spatele ciobanului se pierdea într-o ceață lăptoasă, mai ales din cauza proastei reproduceri.) „Mă păcurarule, și eu am pățit-o ca și tine. M-am tot dus singur în fruntea turmei. Și cînd o fost să mă uit înapoi, ia-o dacă mai ai de unde, Octaviane ! O-nghițit-o lupul !" Îi stătură pe limbă aceste cuvinte, dar nu le mai spuse. Începea să se regăsească, pipăindu-și gîndurile îndelung și cu mirare, ca un orb care și-a recăpătat dintr-o dată lumina ochilor.

Primul plic i-l adresă, bineînțeles, lui Petre, în București, pentru că el era băiatul cel mai mare. Al doilea — lui Axente în Dobrogea. Apoi lui Ion, Lucreției și lui Octavian cel mic, plecat la o școală de tractoriști.

Bătrînilor nu le spuse despre toate acestea decît mai tîrziu, după ce se întoarse din oraș. Acolo pusese într-o cu-

tiuță poștală toate cinci scrisorile, numărate, una cîte una. La sfîrșit, trecătorii atenți l-ar fi putut observa cum cercetează încă o dată cu privirile cutia de fier, temător parcă să nu-i fure cineva scrisorile expediate copiilor.

Octavian mai avea o singură teamă : „Dacă totuși nu vin ?“ „Că, mă, i-am prea abrictăluit toată viața, și-acum mi-or scăpat ! Or dat și ei de larg, își fac de cap. Poate că nu mă mai ascultă !“

Numai bătrînul Artimon și nevastă-sa, Mărie, auzind vestea, se arătară bucuroși. Ei își cunoșteau nepoții. Doar îi crescuseră de mici pe toți șase. N-aveau nici o îndoială că dacă împietritul de Octavian îi chemase acasă, în ziua fixată vor intra cu toții în curtea lor bătrînească, pe poarta cioplită din lemn de stejar, înaltă, după măsura bărbaților din familia Borceștilor.

Oamenii îi ziceau gară, dar era numai o haltă necăjită, un canton oarecare, zvîrlit la un kilometru și jumătate de Zăpadia. Altădată, trenul nici nu se uita către el, necum să oprească ! Zăpădenii nu umblau cu „ghezășul“, că era prea scump. O luau către Blaj pe jos, și-ntr-un ceas bun erau acolo. Alte drumuri nici nu prea aveau. Unde să meargă ?

Acum, de șase ori pe zi, scrîșnind din roți, trenul personal și cursele muncitorești de pe linia Blaj — Tîrnăveni — Praid opreau în halta Zăpadia. Coborau și se urcau zeci de oameni, mai ales muncitorii care lucrau la Copșa Mică, la Mediaș, la Tîrnăveni și care nu-și mutau familiile acolo. Mai erau și ceferiști, și nu puțini. Cînd lucrau de noapte, ziua veneau acasă să-și ajute nevestele la gospodărie, la munca pămîntului. Așa erau ei, oscilau între două oboseli, zile și ani, cu încăpățînare. Ziceau : „Manevrăm pînă putem ! Cînd nu mai merge, punem frîna și tragem vagoanele pe-o singură linie“.

Halta nu prea le era dragă. Se priponise acolo, departe de sat, încă de pe vremea baronului. Îi plăcea bătrînului să-ncarce vagoanele de cucuruz chiar de lîngă moșia lui, ca să n-aibă cheltuieli prea multe cu transportul. Dar acum, își ziceau oamenii, de ce dracu să mai steie „gara“ acolo, azvîrlită ca o drezină stricată ? Lunca Tîrnavei era mare, și cînd ploua — noroioasă rău. Primăvara se revărsau apele, și-apoi ține-te, frate, și de serviciul din Copșa, și de casa din Zăpadia ! Încercară ei de cîteva ori să mute halta mai în sus, într-un punct în care linia ferată, urmînd

zigzagurile capricioase ale Tîrnavei, se apropia de sat. Zadarnic. Trimiseseră o cerere la minister, iscălită de sute de inși, îl rugaseră odată pe Petre, fusese și el în audiență. După ce ieșeau tehnicienii să vadă ce se poate face, spunînd că s-ar putea, cu oarecare cheltuială, să fie mutată halta, lucrurile se înfundau undeva, nimeni nu știa unde. Sfînta birocrație își făcea datoria.

De aceea, în dimineața răcoroasă de octombrie, cînd Axente coborî în halta Zăpadia, o luă cu geamantanul în mînă peste luncă, spre sat. Avea ce merge. Era obosit și nici nu băgă bine de seamă cine mai coborîse din tren o dată cu el. Îi părea rău că trecînd prin București nu-l găsise pe frate-său, Petre, acasă. Era plecat în delegație la Brașov, urmînd să sosească la Zăpadia direct de-acolo, în aceeași zi, dar cu alt tren. Axente era grăbit. Nu făcu însă nici zece pași buni, și o voce foarte cunoscută îl prinse din urmă :

— Să trăiești, Axente ! Mai vii pe-acasă ?

Întorcîndu-se, îl recunoscu pe Ricu Ninei Ciobotarului, prieten din copilărie, deși mai mare cu cîțiva ani decît el.

— Să trăiești, Ricule ! Mai viu, de ce să nu viu ? ! îi răspunse Axente, oprindu-se o clipă și strîngîndu-i mîna.

Ricu părea acum și mai pipernicit pe lîngă statura atletică a vechiului său prieten.

— Bine că vii, Axente, că nimerești chiar la pont !

— De ce, Ricule ?

— Îți spun eu, numa ia-o înainte un pic, că nu vreau să ne-auză toți ! Nu de alta, dar nu-mi place. Acum, atîția vin cu trenul, de nici nu mai știi cine sînt.

— Păi cine să fie, Ricule, tot de la noi din sat !

Ajunși la zece-douăzeci de metri înaintea șirului care se unduia după cărarea din luncă, Ricu continuă :

— Vii la pont, Axente, să te însurăm și să rămîi acasă. Gata ! Acuma ești agronomul nostru, cu hîrtii în regulă, cu țocumpoc. Am scăpat de inginerul cu trei nume.

— Măi Ricule, nu știam că tu ești și responsabil cu noutățile din Zăpadia. Erai numai cu mușcăturile.

— De, frate Axente, îmblînzitu-m-au pe mine pocăiții — imita acum Ricu glasul lui Nicodim — că și dinții mi-or ajuns de lapte, ca ai pruncilor. Nu mai pot mușca, frate, dar mă țiu de noutăți, fac ce pot...

— Chiar, măi, am uitat să te întreb, ce-a mai fost pe-aici după „sfîrșitul lumii". Am auzit că le-ai tras o păcăleală de...

— Taci, să nu te-audă Nicodim, că-i în spatele nostru!

— Cum? își întoarse Axente capul, să vadă dacă e adevărat. Tot nu v-ați despărțit încă?

— Ne-am despărțit, ca să zic și eu așa, ca la carte, ne-am despărțit din punct de vedere ideologic. Da-i coc acum una economică, mai tare ca „sfîrșitul lumii".

— Ce, Ricule? continuă să-l întrebe Axente, uitînd de tot ce-l frămîntase de la plecare pînă aici.

— Vreau să aflu ce cară dumnealui în straița aia mare, săptămînă de săptămînă...

— Unde, Ricule?

— La Blaj. Aseară l-am așteptat acolo în gară și i-am luat urmele. Știi unde se duce? La notărășița aia bătrînă.

— Poate mai degrabă la fată-sa, Ricule.

— Ba nu. La bătrîna. Și știi de ce?

— Păi, dacă merge la bătrîna, nu prea pot bănui.

— Îi duce carne proaspătă.

— Lasă-te de prostii, Ricule!

— Zău, fără glumă, îi duce carne proaspătă de vițel.

— Cum? se miră Axente.

— Așa cum îți spun. Zicea acum într-o zi tetea Ion Cireș: „Ricule, s-o dezlegi și pe asta! Poruncă de la împărăție să afli pe ce stradă și la ce număr din oraș se mută viței unor colectiviști de la noi din sat. Tu ai miros bun. Ia-te numa încet după straița lui Nicodim, ca fata din poveste după cenușă".

— Dar nu ți-i frică, Ricule, de nebun?

— Nu, că mi l-or dat de pază pe Dodu. El e-aici la urmă, încheietor de pluton.

— Al naibii ești, Ricule! Și zici că Dodu a ieșit la lucru?

— Da. El îi aghiotantul meu, nu pot face un pas fără el. N-am voie, să nu mă omoare nebunu.

Între timp îi prinseră din urmă ceilalți zăpădeni. Oamenii, recunoscîndu-l pe Axente, veniră să-i strîngă mîna, să-l întrebe de una, de alta. Doar sosea tocmai de la celălalt capăt de țară, din Dobrogea.

Agronomul se opri, trase o gură de aer în piept, rece, adîncă, și astfel se scutură de oboseala care îl urmărea, încăpățînată, ca un cîine credincios. Răspundea scurt la

întrebările lor să ajungă la toți, să nu se supere nici unul. Avea ce le spune, dar nu se grăbea. Își zicea că e mai bine să afle el cît mai multe de la ei. Ocazii ca asta sînt păsări rare. Trebuie să le asculți, să le tot asculți, oricum ar cînta — și de bine, și de rău. Din toate ți se limpezesc mai repede gîndurile. Dar Axente era acum stingherit. Pe lîngă Dodu, cu care erau aproape vecini, mai poposiră doi din ulița morii, unul de-al lui Amnar, altul de-al lui Maftei. Cîțiva mai tineri, pe care Axente nici nu-i văzuse bine, dădură binețe și trecură mai departe. La fel, Nicodim se feri de ei, grăbit, mormăind un „Bună dimineața" înfundat. Își ținea mereu ochii în pămînt. Nu mai putea suferi acum nici privirile, darmite vorbele sau mușcăturile lui Ricu ! Și-acesta nu prea putea să tacă. Avea un miros de copoi, își descoperea ușor iepurele. Uneori îi plăcea numai să-l stîrnească, îl fugărea cît îl fugărea, apoi îl lăsa în bătaia altor puști. Acum își alesese prada, dar făcu un ocol și-o învăluire largă pînă să atace direct.

Treceau tocmai prin punctul în care se întîlnește cărarea dinspre pod cu drumul ce duce spre șosea. Acolo se afla o cruce crăpată, că abia își mai ținea brațele pe drugii de fier dinăuntru. Îi ziceau „Crucea lui Totoiu".

Totoiu ăsta fusese învățător în Zăpadia, om întreprinzător, zgîrcit și mare crai. După ce-și încropise încă vreo zece iugăre pe lîngă zestrea nevestei, fată bogată din sat, după ce semănase vreo trei prunci din flori prin casele unor prieteni, țărani cu stare, își cumpără case cu etaj în tîrg. Pămîntul și-l dădea „în parte" zăpădenilor mai necăjiți.

Dar faima lui i-o adusese meseria de „naș". Un sfert din zăpădeni, mai ales cei cu prindere, se îmbiau să-i cunune Totoiu. El venea bucuros, le bea vinul, le mînca toate găinile și le promitea la sfîrșit o cinste nemaipomenită, cum nici nu visau tinerii însurăței. Dar de dat nu le da nimic în Zăpadia. Îi chema la el acasă, în tîrg. La început, mergeau împreună mirele și mireasa. Apoi, se spune că se-ndemnau doar nevăstuțele singure, multă vreme, și destul de des. Muierea lui Totoiu era aproape oarbă, și el — cum ziceau zăpădenii — era încă buiac ca un junc. Se spunea prin sat, a batjocură : „Pe Cutare l-o cununat Totoiu". Adică : „Uită-te mai bine la nevastă-ta".

Cînd dascălul îmbătrîni, zăpădenii începură să-l uite. Nu-l mai căutau. El, ca să dea o palmă usturătoare și ca

să se asigure de-o pensie în rai, făcu vreo zece cruci de ciment, turnate în grabă, cu fier puțin, ca să nu coste mult, și le așeză în hotarul Zăpadiei, pe dealurile mai înalte, unde oamenii poposeau să răsufle, la răscrucile drumurilor. Totoiu compuse, după lungi nopți de meditație, udate cu vin vechi, o strofă care sta acum săpată pe trunchiul crucilor, imediat sub inscripția „I.N.R.I." :

Cînd ești la bine,
Toți vin la tine.
Cînd dai de rău,
Nici un prieten nu-i al tău,
Rămîi cu Dumnezău.

Bătea șaua, să priceapă măgarul. De aceea, zăpădenii treceau zburliți pe lîngă crucile lui Totoiu. Aproape toate se crăpaseră de arșiță și vînturi, încă în primul an. Nu le punea nimeni flori, nici cununi de spice, ca la alte cruci de lemn. Ba, cîțiva mai supărați și îndrăzneți puseră umărul și răsturnară vreo trei-patru dintre ele. Se zice că i-ar fi trimis și vorbă să vină bătrînul să și le ridice. Dar n-a mai venit. Era prea gras, și între timp, mai mult din zgîrcenie decît de altceva, ca să nu-l fure zăpădenii, își dase pămîntul la stat. Cît despre nășia lui, de mult nu se mai înghesuia nimeni. Și cu cît trecea vremea, crucile lui Totoiu erau tot mai crăpate, pustii, năpădite de buruieni și de lițion. Bătrînul murise în urmă cu vreo doi ani și, după cum umblau vorbele prin sat, mai așteaptă și acum cu petiția la poarta raiului, să intre la sfîntul Petru. Zăpădenii spun că bărbosul cu cheile n-o să-l primească. Naiba să-i ia, mucaliții, de unde știu ei pînă și lucru acesta, că-l spun cu insistență : „Ajungi tu în rai o dată cu Totoiu". Adică niciodată. Vorba cea mai stăruitor răspîndită însă rămînea tot cea despre cununie.

De aceea, cînd Ricu văzu crucea căzută într-o parte, ca un om beat, se întoarse spre cei doi din ulița morii, care nici ei nu știau bine de ce rîd, și spuse :

— Ce rîzi așa, mă a lui Maftei ? Mai bine închină-te cînd treci pe lîngă sfînta cruce a lui Totoi. Că doar și pe tine el te-o cununat !

Omul se opri din rîs, brusc, nu spuse nimic, călcînd rar și greu, de parcă tîra obezi la picioare. Axente își dădu seama că dacă Ricu mai continuă se pot încăiera.

— Măi Ricule, dar blestemat mai poţi fi! Lasă oamenii în pace, ce tot ai cu ei?!

— Da ce le fac, frate Axente, ce le fac?! Îi mai învăţ şi eu să rîdă, că se plîng de necazuri, şi cînd le au, şi cînd nu le au. Vorba aia: „Rîs cu plîns, balegă de mînz!"

— No bine, bine, izbucni cel înţepat de vorbele lui Ricu, învaţă-ne tu să rîdem, că te-om învăţa noi să plîngi! Se vede c-ai uitat...

— Care voi, mă? Tu, ponivosule?

Al lui Maftei sări ca împuns cu acul, gata să-i dea lui Ricu în cap. Avea în mînă o lădiţă de ceferist.

Ricu presimţi primejdia şi se trase lîngă Dodu, de unde striga foarte curajos:

— Hai, dă! încearcă, mă!

Dodu le zvîrli două vorbe grele, pînă n-apucară să se încaiere. Erau acum pe podul Tîrnavei, şi — mai în glumă, mai în serios — îi ameninţă că-i răstoarnă în apă.

— Măi şuchiaţilor, potoliţi-vă! Trebuie să viu eu, om bătrîn, să vă despart? Hai, du-te tu mai iute, se adresă Dodu celui înfuriat; pare că nu l-ai cunoaşte pe Ricu! Nu vezi că numa glumeşte?

— Să glumească cu mumă-sa, nu cu mine! rosti el, şi o apucă într-adevăr înainte, cu paşi grăbiţi, opărit rău de tot.

Ca să schimbe vorba, Axente îl apostrofă prieteneşte pe Ricu:

— Mai lasă, filozofule, oamenii în pace! Tu te-agăţi şi de morţi, şi de vii. Hai, spune mai bine ceva despre nunţi, să ne mai veselim!

Ricu îşi repezi privirile la Axente, gata să-nceapă şi cu el împunsăturile. Dar renunţă îndată, spunîndu-şi: „Or lasă, frate Axente, acum te iert, pentru Lelica!"

— He-he, agronomule, continuă el cu voce tare, povestea cu ospeţele-i mai lungă. Acum se însoară toată lumea. Şi cei deştepţi şi cei proşti. În anii din urmă se însurau numai deştepţii.

— Cum? Proştii n-aveau dreptul, Ricule?

— Ba aveau, da nu se grăbeau. Aşteptau să vază ce-o fi cu pămîntul. Primesc dumnealor zestre, ori nu primesc? Făceau şi ei ca alţi proşti dinaintea lor. Dar cei mai mulţi, frate Axente, s-ar şi divorţa acum, numa că li-i cam ruşine.

— De ce să divorţeze, Ricule?

— Cum de ce? Parcă tu n-ai ști, zău așa, mă tot întrebi!

— De unde să știu?! Doar de-atîția ani vin numai vara acasă. Hai, spune, că nu te întreb eu degeaba!

— S-ar divorța că li-i urît de ele. Îs chioare, gîbe, șchioape, prăbușite rău, și pe deasupra o-nceput să-mbătrînească. Le-or luat pentru iugăre, pentru olaturi, pentru boi și pentru vaci. Acuma, pămîntul l-am topit laolaltă, și lui i-s dragi numa oamenii deștepți. Proștii să-și ție vacile, că au ce, nu duc lipsă în privința asta! Tulai, Axente, că eu să înnoptez cu Ana lui Crețu în casă m-ar cuprinde nevoia. Îl știi pe văru-meu, pe Gligoruț? S-o dus nenorocitu la ea și s-o însurat pe curte. I-o trebuit și lui avere. Parc-o fost chior ca și ea! N-o văzut-o că trăgea cu un ochi la slănină și cu unul la făină! Acuma i-o umplut casa de copii și toți se uită în patru părți deodată. Ar trebui să-și vînză tot ce au, să-și cumpere o fabrică de ochelari.

Ricu se porni ca o roată din vîrful unui deal. Mai oprește-l dacă poți! Agronomul îi sorbea cuvintele ca pe-un tulburel acru, pe cînd Dodu făcea mereu semne cu mîna: „Asta nu-i întreg!"

— Da pe Ioniță a lui Covrig îl mai știi, Axente?

— Îl știu, cum să nu-l știu! Măi Ricule, chiar așa de uituc mă crezi?

— Ba eu nu, da ziceam că tu ai destule în cap, nu ți-o mai rămas loc și pentru Ioniță. O duce și el ca-n rai. Îi slugă la șchioapa lui Jașcău. Bat-o Dumnezeu de iapă, că o folosesc care cum vin prin sat, toți hăndrălăii. Și-acuma s-o ținut cu unul, da las', că-ți povestesc eu ție separat. Dacă-i spune careva lui Ioniță „Mă, boule, tu nu vezi?", el îi în stare să-i crape capul. L-o orbit de la-nceput pămîntul. Îi ca un hîrciog. Așa-i trebuie, să fie slugă. Eu, în locul șchioapei, știi ce-aș face? L-aș pune să-mi aducă apă fermecată din nouă izvoare, să mă spăl în fiecare sară pe obraz. Să fiu curată ca luna cînd ies luceferii. Așa i-aș face eu, sfinții lui de prost! Fleandura!

Axente, ca și Dodu și ceilalți simțeau acum că se îneacă. Rîdeau dezlănțuit, cu explozii. Ricu se stăpînea, foarte satisfăcut, dezvelindu-și rar dinții mari, tăioși. Ajunseră aproape de sat. Apa sub pod era limpede, se vedeau pietrele pe fund. Se lovea de piloni, ridica o creastă albă, de spumă gîlgîitoare, și se ducea apoi liniștită la

vale, să încîlcească rădăcinile sălciilor, sub malul dinspre Zăpadia. Peste liniștea tulburată a dimineții, moara, așezată la cotul irugii, țesea harnică o pînză sonoră, fîlfîitoare. Sub planșeul de beton al turbinei, apa fierbea în clocot. O pulbere fină juca în lumina aceea neastîmpărată, amăgitoare. Lîngă moară, stăteau cîteva care, cu vitele desprinse. Niște bivoli întunecați își rumegau plictiseala. Se vedea că veniseră de cu noapte, cine știe din ce sat, de peste deal. Moara din Zăpadia era vestită în tot jurul.

Înainte de-a se despărți, Ricu îi spuse lui Axente :

— Iartă-mă că te las să mergi singur. Am adus ieri un sac de grîu cu tetea Dodu și vreau să văd dacă mi l-or măcinat. Nu prea cred, da-ncerc. Tot eu trebuie să mă îngrijesc și de-asta, că muma... Or, las-o ! Să nu mă apuc și de ea !...

Părea că mai are ceva de spus, dar se opri. Îi strînse mîna lui Axente, făgăduindu-i c-o să mai dea pe la ei zilele astea.

Nu făcu nici doi pași, și se întoarse grăbit. Se apropie de Axente și-i spuse încet :

— Dacă faceți ceva, zău, chemați-mă vornic. Am rugat-o și pe Lelica. Știi doar că noi sîntem cu partea artistică !

Axente zîmbi înțelegător și mormăi :

— Bine... O să vedem...

Urcă mai departe, împreună cu Dodu, spre ulița lor costișă, ce atîrna ca o limbă de cîine hămesit din botul enorm al dealului. Era flămînd. Fața-i prelungă, osoasă, din care oboseala călătoriei de noapte alungase sîngele, acum i se învioră subit, ca de apă rece.

Ardea de nerăbdare. Trecură pe lîngă școală, dar nu se opri. Nu voia, de ochii lumii, să alerge mai întîi la Lelia. Parcă o vedea iar spunîndu-i : „Nu cred că-i adevărat. Mă minți doar c-ai venit. E numai o amăgire !“ Ne voind să intre, Axente se întrebă pentru a nu știu cîta oară : „Ce s-a putut întîmpla cu tata de ne-a chemat acasă ?“ Ar fi vrut să-l întrebe ceva pe Dodu, dar nu mai știa ce. Despre gospodărie socoti că n-ar fi tocmai potrivit să-l întrebe. De aceea, îi zise :

— Nu ți-i frică să-l lași singur pe Ricu ? Dacă-l prinde Nicodim...

— Îl prinde pe dracu ! Doar îi ziuă, și satu-i plin de oameni...

Urcau pe ulița popii, și Axente da bineţe tuturor. Mai avea cîțiva pași pînă s-ajungă la casa părintească. Muta mereu geamantanul dintr-o mînă în alta. Era greu. Își pusese în el tot calabalîcul.

Bătrîna Mărie, bunică-sa, se uita din pridvor cu mîna streașină la ochi, și cînd îl văzu că se apropie de poartă coborî treptele, ieșindu-i înainte.

— Tu ești, Axente, dragu mamii? Singur vii? Doamne, că dor mi-o fost de voi!

Axente o sărută pe bunică-sa lung, pe fața zbîrcită, udată de lacrimile bucuriei. N-apucă să răspundă la nici o întrebare, că ea îi punea altele.

— Da Petre nu vine? Pe el nu l-ai adus? Că pe toți v-o chemat tată-tău. De-o vreme încoace, parcă s-o schimbat și s-o liniștit și el. Nu știu ce are, numa să nu fie beteag. Da vouă nu vi s-o întîmplat nimic rău? Vai, mult m-am gîndit, dragu mamii, la voi, c-o fost vinit azi-primăvară *specialu* ăla și-o zis că vă *țîpă* pe toți din serviciuri. Și pe tine. Sece-i limba de porc, acolo unde-o fi, că l-o *țîpat* acum pe el în mumă-sa să-i rupă capu. Onișor l-o dus, c-o zis că era de-ăla cu dușmanii. Voi știți cum îs ăia, că eu de unde să știu...

Axente își puse geamantanul pe trepte și nu intră în casă. Dinspre grajd venea tată-său, grav, cu fruntea sus, ca și cînd toată viața ar fi umblat așa. Se vedea că-și așteptase feciorul, deși nu-i ieșise înainte, să-l întîmpine la poartă. Avea ceva țeapăn în el, ceva aspru și mîndru. Nu voia să-și trădeze gîndurile și îndelunga sa măcinare interioară.

— Bună dimineața, tată, zise băiatul, sărutîndu-l pe obrazul slab. Ce faci?

— Ia, pe-aici, cu treburile.

— Sănătos?

— Sănătos!

— Ei, ce s-o întîmplat?

— Nimic.

— Atunci, de ce m-ai chemat acasă?

— Nu te-am chemat numa pe tine. Și pe ăilalți i-am chemat.

— De ce?

— Că, mă — îl întrerupse Octavian — hai în casă, să nu stăm aici, în mijlocul curții. Hai, că ești ostenit. Poate ți-i foame...

— Tulai, c-am și uitat de mîncare! se auzi vocea bătrînei. Bei lapte cald, dragu mamii? Știu că ție-ți place. Pita-i în cuptor, acum am băgat-o. Da-ți scot un colăcel...

— Orice, mamă, că-s flămînd ca un lup.

— Vai de mine, cap prost, să uit eu să te întreb de mîncare! se văicări bătrîna, intrînd în bucătărie.

Octavian luă geamantanul și-l duse în casă. Axente intră după el, neliniștit.

Ușa rămase deschisă, și lumina năvăli înăuntru. Pentru o clipă, lucrurile păreau că se clatină. Lumina le aranjă însă pe toate la locul lor, fără ezitări.

Axente se așeză pe un scaun, care scîrțîi sub povara trupului. Casa era amețită de mirosul persistent al busuiocului, atîrnat pe pereți alături de ciorchinii de struguri țîța caprei, cu boabele lungi și tari, care țin pînă iarna tîrziu. Pe blidar se vedeau gutui noduroase, risipite printre ulcioarele cu oțet „de strat", scos din boabele de struguri negri. Într-un colț, se odihnea ceasornicul bătrîn, cu pendulă și zale, ruginit și plin de praf. Nu mai ticăia. Se resemnase parcă, ascultînd pașii sprinteni ai timpului, sunînd metalic, în deșteptătorul mic și rotund pe care-l adusese acasă careva dintre copii.

Lîngă geam atîrna același tablou mare și vechi, cu care se întorsese bătrînul Artimon din primul război mondial. Rama de scîndură, vopsită pe vremuri cafeniu, cu pene, devenise aproape neagră și se scorojise. Tablouri de-acestea aveau aproape toți foștii combatanți. În prim plan se vedea un călăreț lustruit, plin de galoane și fireturi, ca un general. Călărea cu sabia scoasă, pe un cal alb. După el veneau oști nenumărate, aliniate perfect, de paradă, șiruri pierdute undeva în geana zării. Pe umerii husarului din față era lipită fotografia capului de țăran tînăr, cu mustăți întoarse pe vremea aceea în sus, ca o secere.

Axente se ridică și se duse mai aproape de tablou. I se păru că ceva nu-i în ordine. În timp ce el se uita, cu ochii mijiți, la mutrele soldaților, pătate de muște, la locul rămas alb, unde fusese lipit capul bunicului său, Octavian luă o cană de pămînt de pe blidar și ieși. O umplu în pivniță cu must.

Cînd se întoarse, Axente tocmai se necăjea să scoată sticla tabloului.

— Ce s-o întîmplat?

— Nimica. S-a dezlipit capul și-a căzut. Vreau să-l pun la loc — răspunse Axente, preocupat.

— Lasă-l, nu te mai necăji, că iar cade. L-am lipit și eu o dată cu aluat, da s-or suit furnicile și l-or mîncat. Cade iară, lasă-l !

Axente smulgea cuișoarele din spatele ramei, să poată scoate sticla. Îl sîcîia imaginea acelui cap al bunicului, căzut sub picioarele calului zvelt, nărăvaș. I se părea lui că, dintr-o clipă în alta, fața încă tînără a lui Artimon ar putea fi strivită de copitele animalului abia ținut în frîu și care habar n-avea că duce în spate un călăreț fără cap.

— Lasă-l, sluga mamii, dă-l în supărare de bătrîn, cu călăreții lui cu tot ! se auzi vocea bunicii, venită cu laptele și colăcelul abia scos din cuptor.

— Acum le încurcăm pe toate, mumă, zise Octavian. Nu poate bea și lapte, și must. Ce vrei, Axente : lapte ori must ?

— Dacă nu se supără mama Mărie, beau numai must.

— Cum zici tu, dragu mamii. Atunci, mă duc să-ți caut o dărabă de slănină și ceapă, să nu bei mustul pe inima goală, că nu-i bine. Ți se-apleacă. Ori să nu-ți aduc ceapă, că miroși și poate te duci pe la... „Pe la Lelia“, vru să zică, dar se opri.

— Adă, mamă, c-apoi mai vedem noi... Făcu Axente, înțelegînd aluziile bătrînei.

În curînd, tabloul sta la locul lui. După ce-l mai văzu o dată pe bunicul său cu capul pe umerii călărețului, semănînd mai degrabă cu un aghiotant al împăratului decît cu un țăran din Zăpadia, lui Axente îi veni să tragă una cu ciocanul în sticlă, să zboare țăndări și puzderii.

— Minciuni împărătești ! izbucni fără să vrea.

— Ce-ai spus ? întrebă Octavian.

— Minciuni împărătești, tată. Așa se numește poza asta.

— Las-o dracului, ce te-acăți de ea ? Hai, mîncă, să te culci. Avem noi ale noastre, nu mai umblăm după cai verzi pe pereți ! Ce-o fost, o trecut. Ce-o fi, să vedem ! Că, mă...

— O să vedem, n-avea nici o grijă ! exclamă agronomul.

— Să te-auză Dumnezeu, Axente ! încheie bunică-sa bucuroasă. Numai de-ar veni azi toți copiii, să vă mai văz o dată pe toți laolaltă !

Zadarnic îl lăsară pe Axente singur în casă. Era prea obosit ca să poată dormi. Genele nu se lipeau una de alta. Îl ardeau. Atîtea îi năvăleau în cap, şi totuşi nu se putea gîndi la nimic. Era acum doar la doi paşi de Lelia şi nu înţelegea ce resort tainic îl poate ţine inert, nu-l lasă să dea fuga pînă la ea, s-o aducă mai repede acasă, pentru totdeauna. La orice atingere, ideea aceasta trezea în el vechi asprimi ţărăneşti, moştenite din familie. „Şi totuşi, voi aduce-o !“ izbucniră gîndurile şi hotărîrile sale, amestecate îndelung, ca pietrele într-un concasor.

Se sculă şi ieşi afară. O zi luminoasă de octombrie, cu aer din ce în ce mai transparent, se legăna peste valea Tîrnavei. De pe treptele casei lor, Axente vedea pînă departe, în sus, la Cetatea-de-Baltă. Obosit, îşi adună privirile mai aproape, în jur. Frunzele celor trei frăgari, care stăpîneau curtea lor, zăceau acum scuturate pe pămînt. Octavian le strîngea cu măturoiul, în grămezi mari. Le căra apoi cu coşarca, la gunoi, fără nici un fel de gînduri şi emoţii cum făcea de-o viaţă întreagă, toamnă de toamnă.

Bătrîna Mărie scotea pîinea din cuptor. Cînd îl zări pe Axente, ieşi îngrijorată în uşa bucătăriei şi-l întrebă :

— Nu poţi dormi, dragu mamii ? Te pomeneşti că te-or trezit tîlharii ăştia de copii mai mici ! Nu mai cresc şi ei odată, să meargă la şcoală ! Dă-i în supărare, că m-am săturat de ei.

— Lasă-i, mamă, o linişti Axente, uitîndu-se la copiii speriaţi. Nu ei m-au sculat. Ia haideţi încoace, măi pricolicilor, să vă dau ceva.

— Duceţi-vă, mă, la unchiu, nu vă fie ruşine, îi îndemna bătrîna pe cei cîţiva strănepoţi din partea lui Artimonuţ şi-a nepoatelor după fete, care erau şi ele măritate în sat.

Copiii porniră sfioşi şi ruşinaţi spre uşa casei.

Cu bomboanele în mînă, o zbughiră apoi prin curte, bucuroşi nevoie-mare.

— Mînce-vă luparea, că mulţi mai sînteţi ! se auzi iarăşi vocea bătrînei.

— Nu te supăra, mamă Mărie, că dacă se mai întăreşte gospodăria, o să le facă şi lor o grădiniţă. Scapi de ei..

— Fie-ţi gura de aur, sluga mamii, dar nu mai ajung eu zilele alea. Adică, ce m-apuc să spun, că doar în vara asta am auzit c-or vrut să le deschidă grădiniţă. Da zicea că n-or vrut fetele popii să primească. Acuma, aia mai

mare, Victoria, s-o dus şi ea, săraca, la o şcoală de sanitețí, că s-o sfădit cu doamna preoteasă. Şi-o furat hainele şi s-o dus singură. O rămas doamna Nuţi cu Flavia, da şi ea umblă tot supărată. Li-i ruşine şi lor, săracile, şi li-i frică să nu rămîie chiar pe drumuri...

— Atunci, de ce n-or vrut să se ocupe de grădiniţă ?

— Eu nu ştiu, poate că din fală. Nu ştiu. Da grădiniţa aia n-o mai apuc eu, dragu mamii. Îs prea bătrînă. Azimîne, ne ducem şi noi după mumă-ta, fi'iertată. Sîntem bătrîni şi v-am crescut pe toţi. Acum de ce să mai întîrziem ?

— Dacă nu de alta, mamă Mărie, trebuie să trăieşti să-i creşti şi pe ăştia ! făcu Axente, arătînd spre cei mici.

— Ba mai crească-i şi ăl din pîrău, că-s prea mulţi. Şi răi, de-mi scot sufletu. Mi-i zvîrle ăştia toată ziua pe cap, să-i hrănesc ca pe raţe. De i-ar duce odată la grădiniţa aia de care zici tu, ori chiar la grădina raiului, să bată poamele. Acolo poate s-or mai sătura şi ei !

Era necăjită bătrîna. Alerga însă în toate părţile şi le descurca pe toate. Nu se lăsa.

Cînd Axente scoase din geamantan o năframă neagră, cu ciucuri, şi material de-o bluză, faţa Măriei se lumină toată, copilăreşte. Ştia că nepoţii ei nu vin niciodată cu mîna goală. Se uita încîntată la năframă şi se gîndea că dacă soseşte Petre, şi el i-aduce ceva. „Numa de-ar nimeri o şurţă frumoasă", se gîndea bătrîna. De la ceilalţi n-aştepta nimic. Erau încă la şcoli, n-aveau bani.

În geamantan se mai afla o pereche de bocanci pentru Artimon, bătrînul. Lîngă ei — o sticlă mare de lichior.

— De păpuci, nu zic nimic, îi trăbuie, că vine iarna. Da de beut nu trăbuia să-i aduci nimic, dă-l în supărare de hodorog, că de cînd fierbe vinul umblă mai mult beat. Şi-i ies din gură tot felul de vorbe. Tot din cărţi le zice, că ştii tu că lui i-o plăcut să citească. Na, c-am uitat să-ţi spun că te-o căutat unchiu-to Ion, dascălu. Am crezut că dormi şi-o zis că nu vrea să te scoale. Dacă te duci la ei, du-i şi bătrînii, lu Nica, ceva. Nişte boboanţe de-alea învăluite, că-i pare bine.

Axente se îndreptă spre fîntînă, scoase o găleată de apă rece ca gheaţa şi, din valău, se spălă pe faţă şi pe mîini.

La Ion Mureşan găsi pe Onişor şi pe Cireş. Făceau nişte socoteli, de-ale gospodăriei — cît grîu au semănat, cît le-a

rămas, cît trebuie să dea S.M.T.-ului pentru arătură. Cireș citea de pe hîrtiile sale cam mîzgălite, iar învățătorul transcria într-un caiet frumos liniat, cu tot felul de rubrici și pătrățele. Onișor își nota în carnețel cifrele finale și le verifica, mușcîndu-și mereu buzele în calcul mut. Întorcea filele, compara socotelile zăpădenilor cu ale celor din Ciurel și Glod, repetînd pentru sine, alternativ : „Aici ați ieșit mai bine, dincoace slab, da, hai să mai vedem o dată". Din cînd în cînd își spunea gîndurile cu glas tare, întreba, propunea soluții noi pentru anul care urma. Pe masă aveau o cană cu tulburel.

— Bună ziua, fraților ! îi surprinse vocea lui Axente, intrînd. Așa mai zic și eu socoteli ! Vinul dezleagă toate încurcăturile...

— Mai încet, măi nepoate, că nu-ți merge cu noi, cum crezi tu ! răspunse Ion, ridicîndu-se de la masă și îmbrățișîndu-l.

— Bine-ai venit, tovarășe Axente ! Să știi că ne-a fost chiar dor de dumneata — zise Onișor, în timp ce-i strîngea mîna cu multă căldură. Zău că ne-a fost dor !

— Și mie. Că altfel nu veneam. Mai întîrziam o săptămînă, două, pînă se limpezea mustul...

— Lasă, că-i mai bun acuma. Nu-i nici dulce, nici acru, spuse cu subînțeles Cireș. Bine c-ai venit, să-l mai ajutăm să se limpezească...

— Să-l ajutăm, dacă putem, de ce nu ? răspunse Axente liniștit, de parcă n-ar fi înțeles nimic.

— Măi tete Ioane, lasă-l mai încet, interveni Onișor, să nu speriem omul din prima clipă. El vine doar dintr-o gospodărie veche, cu putere mare, nu ca a noastră...

Și continuară așa, mai pe-ascuns, mai pe față, să-și împărtășească toate gîndurile, să-și mai treiere încă o dată toate vorbele.

Între timp veni Mărie și-l chemă pe Axente acasă.

— Hai, dragu mamii, c-o picat chiar acum și Petre. O vinit săracu și el, cu trenu de 12 — că n-o mai fost de mult acasă... Hai, că-i gata și amiaza și trebuie, dintr-un moment în altu, să se întoarcă și Artimon cu caru.

— Bine, mamă Mărie, viu îndată ! Va să zică, așa fraților — continuă Axente — voi ați săpat viile, le-ați cules, ați pregătit butoaiele, ați pus mustul să fiarbă, și eu viu

acum la spartul tîrgului, să bem adălmaşul. Şi pe deasupra să mă şi îmbăt. Nu ?

— Las', că mai vedem noi — făcu Onişor, venind lîngă Axente. Ia-o domol, că mai avem treabă. Pînă nu te vedem şi pe tine la greu, nu ne putem îmbăta nici unul de-aici. Las-o domol şi nu mai zice c-ai venit la lucru gata...

— Mă rog, o să vedem noi cum va fi şi cu greul ăsta, replică Axente. Şi-acum, vă las sănătoşi. Mai haideţi şi dumneavoastră pe la noi...

— Venim, n-avea grijă, nepoate, spuse Ion. Venim cînd ne cheamă văru Octavian. Aşa ne-a spus : să nu mai dăm pe la voi pînă cînd ne cheamă el.

— Cînd v-a spus asta ? întrebă neliniştit Axente.

— Mai demult, azi-vară, nu acuma. Lasă, nu te supăra tu, că nouă ne-a trecut de-atunci, l-am înţeles, spuse învăţătorul, împăciuitor, de teamă să nu se trezească tocmai acum vreo nouă furtună în casa lui Octavian.

— Aşa, adăugă Cireş.

— Las', că mai vedem noi, rosti iar vorba sa preferată Onişor. Poate ne cheamă direct la nuntă, că-i toamnă ! Şi zicînd vorbele astea, se uită cu subînţeles cînd la Axente, cînd la Ion Cireş.

— De ce nu ? ! răspunse preşedintele.

Dar ca să şteargă impresia nedorită — oricum, n-avea de gînd să-şi îmbie fata dacă nu veneau Borceştii să i-o ceară — Cireş se grăbi să spună în proverbe, ca întotdeauna :

— Ora dimineţii îi aurul vieţii ! Haideţi să mergem mai departe cu treburile noastre, că s-o micit ziua şi mai avem multe pe cap...

— Lasă dumneata proverbele, tete Ioane, şi nu mai face pe neutrul, îi replică învăţătorul. Dacă-i pe proverbe, ştii că şi eu mă pricep. Auzi aici unul : „Şi floarea cea mai frumoasă dacă nu e căutată se sălbătăceşte". Ce zici, e-adevărat ?

Axente ieşi gîndindu-se că unchiul său are dreptate. De ce nu se grăbise s-o vadă pe Lelia, să-i spună cel puţin un cuvînt ? „...Dacă nu e căutată se sălbăteceşte". Nici telegramă nu-i dăduse, ca altădată, s-o anunţe că soseşte. De ce trebuia să se lase şi el copleşit de tradiţia încăpăţînată a casei Borceştilor, de asprimea curţii lor bătrîne ? Aici, întotdeauna, bărbaţii, închizînd după ei poarta din-

spre uliță, se schimbau ca prin farmec, deveneau severi, aproape urîcioși. Nu găseau, nu voiau să găsească, pentru iubite și neveste, vorbe calde, mîngîietoare.

Lelia, la școală, auzise de la nevasta lui Ion Mureșan și de la alții despre sosirea lui Axente. „Toți știu, numai mie nu mi-a dat nici un semn. Dinte pentru dinte, așa am făcut și eu astă-vară !“ Faptul că sosi chiar și-așa, fără s-o anunțe, dar nu fugi îndată s-o vadă, o întristă pe Lelia. Se gîndi însă că aici erau în Zăpadia, nu la mare. Satul mai păstra legi vechi și ascunse, greu de schimbat. De ce să se supere pe Axente ? Nu era și el ca toți ceilalți, un bărbat din casa Borceștilor ? Va veni la ea, nici o grijă ! Și tot morocănos, tot aspru, chiar distant la început. „Dar oare nu sînt și eu la fel ? Cui, nu mie îmi spunea lumea „cireașă amară“ ? se întreba Lelia, tot gîndindu-se la Axente.

Anul acesta îi căzuse pe cap clasa întîi. Erau mulți, gălăgioși, neastîmpărați. Lelia îi ținea însă de scurt. Ajunseseră cu învățarea alfabetului, în ziua respectivă, pînă la litera m. Foarte greu îi obișnuise să lege bețișoarele și cîrligele între ele, să le învețe să stea în picioare, și-apoi chiar să pornească, întinzînd mîna altor asemenea alcătuiri, în lumea largă, a înțelegerii. Porneau anevoios. Lelia își dădea seama de toate necazurile micilor săi școlari și tremura cu ei la fiecare pas.

„M-a-m-a“ era scris mare pe tablă.

În timp ce copiii se chinuiau deasupra caietelor, mișcîndu-și buzele de zece ori pentru fiecare literă, ca și cum nu acest cuvînt — mamă — l-ar fi fost învățat cel dintîi pe lume, Lelia își aduse aminte că Axente sosise acasă tocmai pentru a fi prezent la parastasul mamei sale. Se uită lung, prin geamul mare, spre cimitirul de pe dealul bisericii, și-și spuse fără să vrea : „Nu pentru mine-a venit !“

Cei doi frați se sărutară de parcă nu s-ar fi văzut de ani întregi.

— Măi tete, mă, dor mi-a fost de tine ! spuse Axente scuturîndu-l greu, ursește, pe Petre.

El era fratele cel mai mare, toți îi ziceau, după cinstirea stabilită de tradiție, „tete“. Octavian se uita la ei, și cu toate că voia să pară rece, indiferent, ochii scînteietori îi trădau ușor bucuria.

Petre era înalt, spătos, cu umerii largi. Avea o față prelungă, arămie, arsă de dogoarea marilor cuptoare. În colțul drept al gurii avea o cicatrice, scrisă acolo de-o schijă minusculă, în zilele lui septembrie 1944, cînd ai lor porniseră în refugiu, din fața frontului. Artileria antiaeriană împroșca văzduhul, țintind avioanele germane. Schijele se rătăceau în explozii și cădeau în toate părțile, la întîmplare. Așa-l găsise una și pe el. Din cauza cicatricii, cînd zîmbea, buzele înclinau puțin, aproape imperceptibil, spre dreapta, dîndu-i lui Petre un aer șăgalnic, copilăresc.

— Ei, tată, am trăit s-o mai vedem și pe asta !

— Pe care, măi Sănteo ?

Așa-i spunea Octavian băiatului său Axente, încă de mic. Dar numai cînd nu era supărat pe el. Atunci nu-i spunea pe nume.

— Să mai asculți și dumneata de noi — de tetea și de mine. De alții ai ascultat destul, tată.

— Că, mă, iar te-apuci ? N-am ascultat de nime, mă. Numa de capu și de simțu meu...

— Bine, tată, a zis și el așa în glumă, lasă, nu te supăra, interveni Petre.

— Că știu eu cînd îi glumă și cînd îi altceva. Cu mine să nu glumiți voi !

— Zău că nici nu glumesc, tată — se încăpățînă Axente. Acuma ne-ai chemat, noi te-am ascultat ca totdeauna...

— Nu chiar ! îl întrerupse tatăl.

— Mă rog, cum vrei dumneata... am venit și trebuie să le descurcăm odată pe toate...

„Pe care ? Ce să mai descurcăm ?“ vru să întrebe Octavian, dar nu mai văzu rostul unei asemenea întrebări.

— Acum mai dezlegați-le și voi pe-a voastre. Mai lăsați-mă pe mine să răsuflu ! răspunse omul.

Se uită lung și tăcut la ei, apoi ieși în pridvor. Tocmai se auzea din curte vocea lui Artimon bătrînul. Octavian era bucuros că n-a stat să ducă vorbele mai departe. „Dăle-n foc, că mi-or amărît destul inima, vorbele și necazurile !“

Se strînseră pe rînd cu toții în jurul mesei, și Mărie se grăbi să le-aducă mîncarea. Potrivise bătrîna tocmai ce știa că le place nepoților : zeamă de pui cu usturoi și mă-

măligă nouă. Văzînd că n-ajung lingurile, mai scoase din „puiucul“ mesei încă două. Era neliniştită. Îi aştepta şi pe ceilalţi. „Haidaţi mai iute, dragii mamii, haidaţi mai iute !“

Duminică dimineaţa, casa Borceştilor era plină. Sosiseră toţi copiii. Venise şi Artimonuţ cu nevastă-sa. Anuţă se linguşea pe lîngă socri şi cumnaţi, să le intre în voie. Simţul ei de orientare îi spunea că de data asta împăcarea din familia bărbatului se clădea pe temelii adînci. Gesturile şi cuvintele ei stăteau însă ca nişte ghimpi în ochii bătrînului Artimon, ai Lucreţiei şi ai studentului. Petre şi Axente, venind rar pe-acasă, necunoscîndu-i toate sforăriile, nici n-o luau în seamă. Octavian cel mic se obişnuise cu ea şi n-avea încă înţelegerea tuturor mişcărilor sufleteşti ale oamenilor din jur. El era fericit că tatăl său îl chemasă acasă în rînd cu fraţii mai mari, că-l învrednicise, deci, să-şi ocupe locul în dezbaterile familiei. Îşi pipăia puful de sub nas, care promitea să devină în curînd mustaţă adevărată. Numai cu palmele nu ştia ce să facă. Le privea de parcă abia atunci şi le-ar fi descoperit : late, bărbăteşti, cu pielea bătucită şi impregnată de uleiurile şi motorina tractoarelor.

Printre oamenii mari dădură iar buzna nepoţii, strănepoţii. Îşi disputau locul pe genunchi, se certau, se înghionteau, miorlăiau, rîdeau plîngînd sau plîngeau rîzînd, pînă cînd bătrîna Mărie reuşi să-i pună pe fugă. „Mai jucaţi-vă în lupare şi pe-afară, că se-mpiedică omu de voi ca de găteje !“

Venise cu trenul de 6 şi o soră de-a lui Octavian, cea mai mică, Veronica. Ea şedea acum în Mediaş, la unul dintre băieţi. Dar numai cînd se putea înţelege cu noră-sa. Altfel, trebuia să se mute la careva dintre fete — bineînţeles, dacă se învoia ginerele. Ajunsese femeia, acum, cînd trecuse de jumătatea vieţii, să umble cu amarul în suflet şi cu lacrimile în ochi de la Ana la Caiafa, după voia copiilor, a ginerilor şi-a nurorilor. Auzise că ai lor din Zăpadia vor avea duminică parastas după Silvia, că sosesc şi nepoţii ei toţi acasă şi ţinu neapărat să vină. Pînă trăise Silvia, ele se aveau ca două surori, nu ca două cumnate. Erau aproape de aceeaşi vîrstă. Îşi cunoscuseră una alteia toate necazurile. Îşi crescuseră copiii împreună.

Acum, Veronica era văduvă şi rămasă aproape pe drumuri. Voia neapărat să mai plîngă la mormîntul Silviei, să-şi mai descarce încă o dată sufletul răvăşit.

Octavian se uita pe rînd la toţi, grav şi tăcut. O linişte necunoscută îl împietrise parcă şi mai mult. Nu ştia ce să le spună. Cuvintele îi ajungeau pe limbă, grele, apăsătoare.

— No, şădeţi, dragii mamii, că mintenaş trage la beserecă — se auzi vocea bătrînei. Era îmbrăcată în negru, ca toate bătrînele, la sărbători şi la zile de doliu. Cizmele cu tureac şi călcîie înalte o mai săltau de la pămînt, spre care începuse să tragă, scăzînd din statură an de an. Am făcut un părăstas mare — continuă Mărie — şi l-am dus de-aseară, să nu-l înceapă cumva şoarecii pe-aici, pe-acasă. Azi avem iar popă... Zicea cantorul că vine ăl din Ocnişoara, cu întrecerile astea dintre popi. Să vie, c-au auzit că are o predică scumpă ca sfîntu Ion Gură-de-Aur....

— Auzi, „sinte Ioane!“ exclamă Petre întorcîndu-se spre frate-său, studentul, fără să-şi dea seama cît de strident se vor rostogoli cuvintele în atmosfera acea gravă, emanată parcă direct din pereţii casei.

— Dacă are, are! Vorba-aceea: „Toată lumea, are n-are, numai popa n-are nare“! sări în mod firesc, stingheritor, Ion.

Pesemne, însă, fiecare voia să scape de tensiune şi nu se mai putea controla.

— Are şi-o pungă mare cît un sac! se auzi şi glasul lui Axente. Cît îi plătiţi, mamă Mărie?

— Nu ştiu, că moşu-tău s-o înţeles cu cantoru...

— Cum de nu s-a dus tata? întrebă ironic Ion. Doar Dumnealui a fost întotdeauna prieten cu popa...

— Că, mă, nici n-ai sosit bine şi te şi apuci? Să nu-ţi aud gura, că mă bagi în păcat. Azi avem părăstas după mumă-ta, fi' iertată, şi ne ducem cu toţii la biserică!

Octavian sublinie ultimele cuvinte, ca să înţeleagă bine Petre, Axente, Ion şi Lucreţia. Ei toţi, cînd erau pe-acasă, nu se mai duceau întotdeauna la liturghie. Şi-acum se gîndea fiecare în felul său: „Mai bine ne-am duce cu toţii direct la mormîntul mamii“. Silvia le apăru, o clipă, în mijlocul casei, vie. Bucata de pîine a „părăstasului“ începu

s-o frîngă cu mîini tremurătoare, uscate dar fierbinți, în șase, împărțind-o copiilor ca în zilele cînd erau cu toții mici și se agățau flămînzi de rochia ei. Mai rupea o bucată și pentru Octavian. „Ia și mîncă, măi omule, că ți-o fi foame!" Le da și bătrînilor și Veronicăi și nepoților, la toți cei care-i fuseseră dragi și, fără voia lor, o băgară pretimpuriu în mormînt.

Clopotul bătea a treia oară. Petre, Artimonuț, Axente, Ion, Lucreția, pînă și Octavian cel mic schimbară între ei priviri întrebătoare. Într-un tîrziu văzîndu-l pe tatăl lor încruntat, își strînseră cu toții buzele a neputință și porniră, resemnați, în frunte cu Artimon bătrînul. Cum erau îmbrăcați de sărbătoare, șapte bărbați înalți, păreau un pluton de paradă. Numai Octavian cel mic, ținîndu-se după ei, le strica alinierea. El era mai scund cu un cap decît Axente, cel mai înalt dintre toți. Cînd intrară în tinda bisericii, se aplecară, să nu se lovească de pragul de sus.

Înaintară printre femeile așezate pe lăvițele de lemn. Era acolo și Ioana, nevasta lui Cireș. Venise tot pentru parastasul Silviei. Și ele se avuseseră bine în viață, ca toate femeile necăjite, cu copii mulți. Pe Lelia n-o putuse convinge. O lăsase acasă, neliniștită.

Bărbații se opriră în fața altarului, unde era locul lor de totdeauna. Numai Petre, ezitînd o clipă, se urcă pînă la urmă în strană. Avea obiceiul acesta de cînd era elev. Altfel, se supăra cantorul pe el. Vezi, Doamne, nu-l onorează, ca intelectual, cu prezența, se ține mîndru și măreț. Ceilalți Borcești rămaseră jos. Artimon și Octavian se așezară pe o bancă. Feciorii din sat, puțini cîți erau, stăteau și-acum tot în picioare. Parcă n-ar fi avut loc destul în bănci.

Cînd se auzi clopotul de intrare în liturghie, popa ieși cu cădelnița. Fiind numai cîțiva oameni, nimeni nu simți nevoia să se dea la o parte, despicînd coridor lung, cum făceau altădată. Era un popă la patruzeci de ani, scund, cu o față pătrată, pe care nu se putea citi altceva decît spaima de-a nu pierde concursul. Gît aproape nu avea. Parcă-i lipise cineva capul direct pe umeri, ca la păpușile acelea greoaie, rudimentare, pe care le fac copiii zăpădenilor, vara, din lut.

Petre, din strană, îl văzu pe Ricu, undeva pe la mijloc, rînjindu-și colții a rîs cînd trecu popa cu cădelnița. Poate că-și adusese aminte de parodia lui de la făgădău. Acum venise, desigur, anume să-l vadă pe popa din Ocnișoara, sat amărît, de care zăpădenii vorbeau totdeauna în batjocură. Cine știe ce pricini aveau ei cu ocnișorenii ? !

Cantorul, răgușit, o tot lungea din *Octoihul cel mic*, ca popa să se poată întoarce în altar, să-și reînceapă duelul sonor și foarte inegal. Părintele din Ocnișoara zbiera, iar cantorul din Zăpadia nu se putea ține de el. Cam îmbătrînise și se simțea obosit de munca de peste săptămînă.

Glasul tăios al popii zgîlțiia geamurile. Biserica era mică și foarte veche. Zăpădenii, mai demult, îndeosebi la sărbătorile tradiționale, abia încăpeau. Oameni realiști, ironici din fire, mergeau la biserică mai ales ca să se vadă între ei, să afle noutăți, să nu le poată spune cineva că al lui Cutare sau al lui Cutare nu e în rîndul oamenilor, n-are cu ce se îmbrăca de duminică. Fetele se împodobeau ca de horă, cu șorțuri de crepdeșin roz sau albastru, uneori cu catrințe și ii înflorate în negru, ca pe la Sibiu. Șușoteau tot timpul între ele și se uitau la feciori. Nici ei nu se lăsau mai prejos. Mai ales la ieșire, cînd femeile le dădeau iarăși întîietate bărbaților. Blestemații de băieți, ajunși printre fete, la înghesuială, mai scăpau mîna pe unde nu trebuie, și ele nu puteau țipa. Unii își făceau cu ochiul. Se înțelegeau pentru întîlnirea de după amiază.

Cu bătrînii și bărbații mai osteniți, lucrurile stăteau și mai simplu. Cînd se așezau pe bănci, erau mai somnoroși decît sfinții din icoane. Căldura îi moleșea în scurtă vreme și adormeau. Unii rămîneau cu gura căscată, de li se vedeau dinții negri, rupți, atîrnînd de gingiile mari. Unii sforăiau stăruitor, iar cînd îi zgîlțîiau de umeri vecinii se trezeau speriați. Priveau împrejur, și pînă să se dezmeticească ce au de făcut, ceilalți erau în genunchi, somnoroșii rămînînd descumpăniți în picioare.

Tot așa acum, deși erau puțini — unii ca și Ricu, veniseră din curiozitatea de-a vedea ce popă s-a mai prezentat la concursul pentru ocuparea parohiei — cînd noul „păstor" se sui în strana din stînga, veche și scîrțîitoare

ca o corabie gata să se scufunde, și începu o predică dezlănțuită, zăpădenii care dormeau se treziră speriați.

Tiparul predicii le era cunoscut :

— Iubiții mei credincioși, ascultați precum spune filozoful antichității : „Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt !" Adică, în glasul sfintei noastre *Evanghelii*, „Caută mai bine bîrna din ochiul tău decît paiul din ochiul aproapelui !"

Petre, din strană, atent, replică în gînd, cu glasul sfîntului Matei, ca să fie în notă : „Apage, Satana !" („Înapoi, Satano ")

Deși ocnișorenii știau pe de rost dictonul acesta latinesc repetat foarte des de popa, ca oamenii să nu prea tragă cu ochiul prin curtea parohiei, cîțiva zăpădeni fură impresionați de el, fiindcă îl auzeau întîia oară, zbierat cu mult mai tare decît făcea Liviu Ardeleanu în ultimii ani. Chiar și cei deranjați din somn stătură cîteva clipe cu ochii deschiși. Oratorul continuă :

— Și iarăși, mă întorc și zic : Adevăr grăiește Domnul, prin gura trimisului său pe pămînt, a păstorului sufletelor voastre care este preotul...

„Păstoru Dracului, Doamne iartă-mă — murmură în sine Octavian — că al nostru o fugit cu o singură oaie. Acum o paște și păstorește cum îi place." Numele Savetei, ivit astfel în gînd, îl făcu să se uite la băiatul său cel mai mare, la Petre. „Mă, bine că te-am înțărcat la timp, altfel, cine știe, fugeai tu cu ea și ne făceai familia de rîsul satului. Așa..." Se reculese în grabă, spunîndu-și că nu se cuvinte tocmai azi să se gîndească la asemenea întîmplări.

Popa din Ocnișoara ținea să-i dea gata pe zăpădeni, în speranța că oamenii vor cere Mitropoliei mutarea lui aici, mai aproape de tren și de oraș. I se citea și mai clar pe față, în stridențele vocii, în tremurul degetului arătător, cu care împungea mereu golul dintre el și zăpădeni, teama de-a nu-i lăsa indiferenți. Ocnișoara era în fundul lumii. Se săturase omul de noroaie și de singurătate. Avea și el familie, copiii crescuseră mari. Țipa și gesticula, se apleca peste strană, de pîrîiau scîndurile vechi, mîncate de cari. Sufla atît de tare, că mai-mai să-și dea duhul lumînările din sfeșnicele apropiate.

— ...Că, fraţi creştini, numai cuvîntul sfînt al preotului poate topi învîrtoşarea inimilor necredincioase şi poate porunci asemenea Domnului, carele a spus ucenicilor săi : „Căutaţi de vă păziţi de aluatul fariseilor şi de aluatul lui Irod..."

Cînd auziră de aluat, mai multe capete bărbăteşti se întoarseră spre Dodu. Femeile o căutară din priviri pe Otilia. Cîţiva ţingăi pufniră în rîs înfundat, iar vreo două trei fete chicotiră de-a binelea.

Lui Ricu îi venea să se scoale în picioare, să înceapă şi el să cînte.

Popa nu mai auzea şi nu mai vedea nimic împrejur. Beţia propriilor sale vorbe îl ameţi de-a binelea. Le amesteca pe toate, talmeş-balmeş.

— Sosit-a vremea şi acum este, fraţilor...

„Să mai termini odată !" gîndi Axente, cel mai grăbit dintre toţi. El începuse să trăiască încă de pe acum cea de-a doua jumătate a zilei. Bănuia neliniştea Leliei. Îi era dor de ea, se uitase de vreo cîteva ori să vadă dacă nu venise la biserică. Cu tot orgoliul lor, de-a nu alerga unul mai repede spre celălalt, se pregăteau amîndoi, în taină, pentru un eveniment îndelung aşteptat.

— „...cînd fiul risipitor se întoarce la tatăl său, carele de voie bună îi taie viţelul cel gras..."

„Numai să nu cadă şi el în sarcina mea, ca Nicodim !" se gîndi Ricu.

— „...iar fiul harnic şi strîngător rămîne pe din afară şi ajung de se ceartă fraţii întreolaltă pe moşia carele a fost a tatălui lor..."

„Doamne, adevăr grăiesc vorbele tale...", se trezi murmurînd, împotriva voinţei, doamna Nuţi, aflată pe banca ei, unde şedea totdeauna singură, în faţa femeilor. Împotriva voinţei, fiindcă n-ar fi dorit să reţină nici o iotă din predica acestui venetic de popă, care-o sculase cu noaptea-n cap. Primul lucru ce-l făcuse sosind în Zăpadia a fost vizitarea amănunţită a casei parohiale, măsurarea camerelor cu pasul şi calculul înjghebat pe loc : „...aici ar încăpea dulapul vechi, aici cel nou, dincoace paturile fetelor, dincolo patul meu şi al preotesei..."

Doamna Nuţi se făcu foc şi fiere, nu alta, cînd îl auzi ce planuri îşi croieşte. Îi jucau pe limbă cuvinte grele : „Să-ţi fie ruşine la nas, sărîntoc ce eşti ! Tu ai fi în stare, mă, să mă laşi pe drumuri, ca pe cerşetori. Tu şi toţi ăştia care or venit la concurs, toţi hămesiţii care nu se mai satură de prescuri şi de părăstase. Doamne, că nu ştiu ce să mai cred ! Poate că s-o-ntors lumea cu capu-n jos. Or ajuns ţăranii ăştia din colectivă mai deştepţi şi mai buni la inimă ca slujitorii tăi..."

Ocnişoreanul ţinu s-o mai şi „condoleze" pentru fuga lui Liviu :

— Dragă doamnă preoteasă, nu m-am aşteptat din partea lui Liviu ! Dar căile Domnului sînt multe şi ascunse, scumpă doamnă. Trebuie să mergem pe ele pînă la capăt, înghiţîndu-ne curatele lacrimi, care tot de la el sînt trimise...

„O, înghiţi-te-ar şi pe tine iadul şi gostaturile, hărmăsarul dracului ! C-am auzit eu de mult ce poamă bună mai eşti şi tu !" ar fi vrut să-i răspundă Nuţi, dar se abţinu, mai mult de teamă decît de altceva.

Într-un tîrziu, plictisit de strigătele din ce în ce mai înverşunate ale popii şi văzînd pe cîţiva oameni osteniţi că se întoarseră la somnul lor, Petre se apucă să răsfoiască prin vechile cărţi bisericeşti, de care gemea strana. Cărţi groase, cu pereţi de lemn îmbrăcat în piele de capră, multe cu litere chirilice sau cu alfabetul latinizant de la sfîrşitul veacului trecut, cînd se scria Domnului Dumnedeu, şi Blassiu în loc de Blaj ; evanghelii, molitvelnice, acatiste, din care nici cantorul nu mai ştia citi. Numai carii şi moliile mai aveau încă mult de lucru în împărăţia sfintelor cărţi.

Petre le răsfoia cu interes prin clasa a VI-a de liceu, cînd învăţase alfabetul chirilic. Dar fără doar şi poate că atracţia cea mai mare a cărţilor o reprezentau feluritele inscripţii, cu cerneală sau cu creion, presărate pe foile de titlu, pe filele groase de la începutul capitolelor, pe marginile albe. Cantori şi elevi de liceu, învăţători şi notari, care cum trecuseră prin strană ţinură să noteze cîteva rînduri, un gînd, o priceasnă sau un eveniment din viaţa satului. Mai ales însemnări de-acestea erau multe :

„În anul 1896, în zioa doua de Paşti au ars făgădăulu lui Maftei Olariu, de au fugitu oameni de la sfînta liturghie. Scris de mine Gheorghe alu Indrei, cantoru."

„Fost-au în anul 1910 o secetă cumplită de la care s-au turbat cînii de lau muşcatu pe notareşulu Peterfi şi vacile au înţărcatu şi au muritu copii de foame. Vecinica lor pomenire !" — un nume indescifrabil.

„La alegerile lui Maniu Ghiula, zăpădenii or fost bătuţi cu bîtele de neşte beutori din Crăciunel. Aşa le trăbă, că de ce s-or dus. Unul care a stat acasă". „Laşule", a adăugat un adversar, mai tîrziu.

„Mîine încep şcolile. Din anul acesta s-a mai înscris un zăpădean la normală. Sîntem doi. Tot mai sus ! Zăpădenii să lumineze satele şi neamul nostru. Septembrie 1927. I. Bărbat, elev clasa VI Sc. Norm. de Înv. Blaj".

Petre răsfoia, absorbit, de parcă nu le-ar mai fi citit, de-atîtea ori. Însemnările se înmulţeau, literele se rotunjeau mai clare din an în an, semn că se înmulţiseră şi elevii care urcau în strană.

Luat de avalanşa amintirilor şi notelor risipite pe cărţile vechi, Petre se trezi abia cînd popa ajunse, după liturghie, la slujba parastasului şi citea pomelnicul morţilor familiei Borcea, scris de bătrînul Artimon, cu litere mari, tremurate : Silvia, Petre, Ion, Ană, Octavian, Ion, Ion, Ană, Gheorghe, Toader..." Lung şir de nume : mama, străbunicul, bunicii după mamă, după tată, unchi, veri, mătuşi, fraţi de-ai bătrînului Artimon, pe care popa-i citea c-o repeziciune uimitoare.

În timp ce se cînta „...cînd dobîndim lumea, atunci în pămînt ne aşezăm...", Petre văzu două lacrimi în ochii tatălui său. Două lacrimi pe care nu i le-ar fi putut stoarce altădată moartea nimănuia. Două lacrimi adînci, corosive ca apa-tare. Zărindu-le, cei din jur îşi dădură coate şi se minunară. Pînă şi lui Ricu îi dispăru zîmbetul acela muşcător de pe faţă şi se trezi murmurînd : „Nu. Nu cred că-i adevărat. Uite, mă, şi pietrele ştiu plînge !"

Octavian sta cu fruntea sus, cu obrazul scăldat în lacrimi, şi se uita peste capetele oamenilor, spre feciorii săi : Petre, Artimonuţ, Axente, Ion, Octavian, toată familia lui. Şi în ochii copiilor cîntau lacrimi. Lucreţia era în-

tre femei, lîngă bunică-sa. Ele plîngeau cu sughițuri de se auzea în toată biserica.

Axente își întoarse capul și privi pe geamul mic, afară, în zarea limpede, plină de urzeala luminii tomnatice. Mormîntul mamei era acolo lîngă biserică, negru, tăcut, absolut indiferent la vorbele și cîntările dinăuntru.

„Cînd dobîndim lumea... repetă Axente cu tristețe. Dar ea n-a mai dobîndit-o. Ne-a născut și ne-a crescut pe toți, a tîrît-o tata mereu după mirajul pămîntului și se vede că din cauza noastră, a copiilor, era prea obosită. S-a împiedicat și-a căzut în groapa asta, ca-ntr-o fîntînă adîncă. „Sînteți șase fragi, dragu mamii, trebuie să ne gîndim la toți ! Lasă, nu te supăra, c-așa-i tată-tău, și pe mine mă suduie destul. Cu ce-s vinovată dacă părinții mei or fost oameni săraci și nu mi-or dat mai mult pămînt ? Alergăm noi și vă strîngem, să aveți." „Pămînt, peste tot numai pămînt. Era obosită. Cu prea mulți alergase în brațe, și copiii au fost sănătoși și grei ca pămîntul. Șase ne-am ținut de poalele ei, pe toate dealurile și pe toate hotarele. Fața i se făcuse prea palidă, semăna cu pămîntul ars al oalelor și ulcelelor. I se împiedicau picioarele de-atîtea răzoare, îi sîngerau tălpile. Și seara, cînd se apleca să-și scoată spinii, părea o mogîldeață neagră, din cele care se așează în holde. Vin păsările și se sperie, fug ca de oamenii vii. Acum, uite vrăbiile se așază nestingherite pe brațele crucii de lemn de la căpătîi. Ba, altele se mai scaldă și în țărîna de pe mormînt, încălzită încă de soare. Ea nu le mai poate spune : „Hîș, păcătoaselor, că vreau să dorm !" Hai, mamă, uite, îți deschid geamul ăsta, vino să vezi, în sfîrșit, pe obrazul tatei două lacrimi ! Trebuie să ardă, să usture tare lacrimile. Dacă ar pica pe țărînă, poate s-ar aprinde pămîntul. Dar cad pe podeaua bisericii și se sting în praf. Tata nici nu bagă de seamă că plînge. Nici n-ar crede că i se poate întîmpla să plîngă. A fost prea furios și pornit împotriva lacrimilor, toată viața. Lui i-au plăcut ochii împietriți, privirile de oțel, care scormonesc pămîntul ca fierul plugului. Și-acum, uite-l cu lacrimi pe obrajii brăzdați de vînturi și de nopți nedormite. Două lacrimi. Și încă două, și încă două. Șase copii, șase izvoare de lacrimi. Le-auzi cum susură ? Haide, mamă, că de mîne încolo poți dobîndi și tu lumea ! Avem acum pămînt mult, mult de tot, cît vezi cu ochii. Nu

mai fugim după el, mamă. Nu ne mai aruncăm cu capul în jos, în fîntîna lui adîncă. De ce taci ? De ce nu răspunzi ceva ?"

La ieşirea din biserică, toată lumea lua cîte-o bucată de pîine din mîna Măriei şi sorbea un păhărel de vinars. Ea se ţinea din „neam bun" şi voia să-şi cinstească morţii după datină, aşa cum se cuvine. Dar se vedea după tremurul mîinilor că e grăbită. I-o luase înainte nora cea tînără, Anuţă. Aceasta se furişă, mai mult de ochii lumii, şi se aşternu pe plîns, ea cea dintîi, la mormîntul soacră-si. Sta rezemată de crucea de stejar şi se căznea să verse lacrimi. Dar, cum nu reuşea în ruptul capului, cuvintele bocetului cădeau sec de pe buze, cu toată frumuseţea lor învăţată :

Ţintirime, ţintirime,
Arză păişul din tine
Cum arde inima-n mine...

Auzind-o, bătrîna nu se putu opri să n-o blesteme în gînd : „O, arză-te focu, că tare te mai ştii schimonosi şi preface !" O podidiră în schimb lacrimile pe Mărie cînd îşi auzi plîngînd fata cea mai mică, pe Veronica. Aceasta îşi vărsa amarul, stînd parcă de vorbă cu Silvia şi împărtăşindu-i toată durerea. Veronica se aşezase la picioarele mormîntului. O dată cu gîndurile şi cuvintele îşi apleca fruntea pînă la moviliţa de ţărînă :

„Scoală-te, Silvio, hăi,
Să-ţi mai vezi copiii tăi,
Că-s toţi mari şi învăţaţi
Şi se au ca între fraţi.
Nu ştiu eu cu ce-s greşită
De-s atît de pedepsită,
Silvio, tu nici nu ştii,
Pedepsită de copii.
Şi n-am casă şi n-am masă,
Mai bine-n mormînt mă lasă !
Dă-te-ncolo de mijloc,
Fă-mi şi-mie-o ţîr' de loc...

Improviza, cerea sfaturi şi punea întrebări unui mormînt tăcut, încălzindu-i ţărîna cu lacrimi de foc.

Bătrîna Mărie, terminînd de împărţit pîinea şi vinarsul, veni şi ea lîngă mormînt. Dădu uşor cu mîna la o parte pe nora cea tînără. Anuţă, neavînd ce mai spune, alungea cuvintele bocetului, să treacă vremea mai repede. Mărie se aşeză în locul ei şi începu să cînte rar şi tare, după tipicul bătrînesc, cu credinţa că numai aşa o poate auzi şi înţelege nora ei adevărată. O îmboldea chemarea să se războiască mai întîi cu moartea însăşi, care se dovedise duşmana familiei lor. Îi poruncea să bage de seamă, nu cumva să-i cadă-n mînă, că o va lega burduf, cu lanţuri de fier, şi nu-i va da de mîncare decît paie afumate de pe acoperişul unei case vechi. Cine ştie însă cu ce ameninţări o încolţea, la rîndul ei, Cotoroanţa, că înverşunarea Măriei se înmuia treptat, eşua într-un reproş stins, în această imputare tragică :

Dacă te gîndeai mai bine,
Mă duceai, Moarte, pe mine...

Cuvintele celor două femei — Anuţă între timp se lăsase păgubaşă, făcîndu-se doar că suspină — se ridicau în aer, sunînd ca două cascade în dezgheţ. Din curgerea lor verticală săreau stropi reci, o adevărată ploaie binefăcătoare pentru inimile familiei Borcea. Bătrînul Artimon îngîna surd, după Mărie, cuvintele bocetului, simţindu-le gustul amar pe buze. Octavian împietrise iar, nu mai avea lacrimi. Privea în pămînt cu ochii goi, înroşiţi şi tulburi, ca ai unui om ce nu dormise toată noaptea. Cînd îşi întoarse capul şi văzu toţi copiii în jurul său plîngînd, simţi un tremur cald urcînd din tălpi prin fluierele picioarelor. Ajunsă la genunchi, căldura aceea îl îndemnă să se aplece şi să sărute lemnul de stejar bătrîn de la căpătîiul nevestei. Copiii, văzîndu-l, se uitau unul la altul uimiţi.

Adunaţi în jurul acelei moviliţe de ţărînă, Borceştii îşi cuceriseră greu, anevoios, prima clipă de linişte. Ea fîlfîia acum peste frunţi, li se topea în privri, cobora adînc în inimă, picătură cu picătură. Era clipa limpede, dăruită unei amintiri scumpe.

Încă de sîmbătă spre seară, Axente îşi făcu apariţia în curtea lui Ion Cireş. Preşedintele nu era acasă.

— Bună seara, mătuşă ! i se adresă Ioanei, familiar, ca în copilărie. Îi spusese maică-sa că ar fi ceva neamuri mai depărtate cu familia Ioanei.

— Bună să-ţi fie inima, dragu mătuşii ! Da cînd ai venit acasă ? îl întrebă femeia, de parcă ea n-ar fi aflat încă la o jumătate de oră după sosirea lui Axente la Zăpadia.

— Azi-dimineaţă, mătuşă. Ce faceţi ? Unde-i Lelia ?

— Lelico ! se grăbi Ioana s-o strige din mijlocul curţii. Hai să vezi cine-o venit la noi !

Fata era undeva prin casa lor nouă. Terminaseră două camere, din cele opt, înălţate după fantezia lui Cireş, ca să ajungă tuturor moştenitorilor. Ferestrele noi ardeau mocnit sub vopseaua verde, lăcuită, contrastînd puternic cu albul intens al pereţilor. Pe din afară, totul se arăta în ordine, dar înăuntru mai era de lucru. Lelia ţinu să aranjeze noile încăperi după gustul ei, să îmbine mobilele vechi, ţărăneşti, cu cele noi ; scoarţele, ştergarele şi blidele de pe pereţi să fie puse în valoare, să le dea spaţiu şi aer, să respire. Avusese treabă, nu glumă. Acum era pe terminate. Îmbrăcase un capot de casă, mai vechi, pentru a nu se prăfui prea tare. Capotul lung o făcea mai înaltă. Sau numai i se părea lui Axente, care o văzu de jos de lîngă trepte, răsărind în cadrul uşii deschise.

Deşi se aştepta la vizita aceasta, Lelia alunecă fără să vrea în vîrtejul tulburării, înroşindu-se adolescent. Ar fi vrut să-i sară de gît, ca astă-vară la mare, dar se stăpîni. Aici era în sat, de faţă cu maică-sa. Poate şi Axente s-ar fi simţit stingherit. Dar, spre uimirea ei, acesta se apropie şi o sărută pe frunte, deschis, în văzul mamei, ca pe-o logodnică. Lelia nu putu spune decît atît :

— Lasă-mă, că-s supărată pe tine !

Ioana, deşi ar mai fi stat să audă ce discuta fiică-sa cu Axente — era îngrijorată de supărarea Leliei — se retrase totuşi în pivniţă, unde începu să mute de pe-o poliţă pe alta borcanele pline de murături.

— Ştiu că eşti supărată ! Ştiu că nu ţi-a fost dor de mine ! Că nu mă iubeşti şi eşti gata, să mă dai afară ! glumi Axente. Ştiu totul, degeaba te ascunzi !

Axente nu-i dădu răgaz să risipească timpul în cuvinte; o luă în braţe, ca altădată pe dealul de deasupra Tăului, şi-o înecă în sărutări. Lelia era uimită. Ştia de ce venise el acasă. Tocmai de aceea îl bănuia mai recules, mai aspru, posomorît, chiar morocănos, ca tot neamul lor. Nu. Nu putea fi vorba de veselie la Axente. Mai degrabă de o tristeţe dezlănţuită. De o descleştare nervoasă.

— Lasă-mă... Ne găseşte mama !

— Bine. Ca să mă conving dacă eşti supărată sau nu, te rog să-mi arăţi „jurnalul intim". Sper că n-ai renunţat încă la el ! Vreau să văd ce-ai scris pe ziua de azi...

— Nu-ţi arăt nimic, fiindcă te superi !

— Mă supăr dacă nu-mi arăţi...

— Bine. Poftim. Nu mai am ce să-ţi ascund. Citeşte, dar să nu pui la inimă. Da ? Şi acum, iartă-mă cîteva clipe...

Trecu în camera de alături, să se îmbrace.

Axente deschise caietul. Îl răsfoia. Se oprea din cînd în cînd. Multe gînduri de-acolo îi erau cunoscute, dar multe se adăugaseră între timp. Trecuseră trei luni întregi de la ultima lor întîlnire, la mare.

Aşteptînd din clipă în clipă să iasă Lelia, opri răsfoitul şi se aşternu la lectura ultimelor pagini. Îl surprinse intuiţia exactă a stării lui sufleteşti. „Semn că mă cunoaşte perfect. Mi-am trădat toate secretele", se gîndi agronomul. Apoi zăbovi mirat cîteva clipe asupra ultimelor fraze : „...Dimineaţă am înţeles de ce n-a venit. La prînz, la fel. Dar acum, după amiază, nu mai înţeleg nimic ! De ce nu vine să mă vadă ?"

— N-am venit, spuse Axente închizînd caietul, în timp ce Lelia reapăru, ca să mă pun singur la-ncercare...

— Nu-nţeleg...

— Am adus verighetele, ne logodim !

— Tu glumeşti... zise Lelia, neîncrezătoare, aproape speriată.

— Glumesc foarte serios. Uite-le !

— Şi dacă eu nu vreau ?!

— Păi, m-am gîndit eu şi la asta. Sînt mai precaut decît mă ştii. Mîine după amiază venim cu tata şi cu toată familia noastră să-ţi cerem mîna. Dacă nici aşa nu te învoieşti, o să te luăm pe sus, ca pe fata urieşilor...

— Şi eu o să vărs lacrimi, nu ? Şi ele se vor preface în lacuri. În lacuri adînci, ca Tăul... intră fata, cu o incredibilă uşurinţă, în jocul acesta, de-a poveştile, care o speriase la început.

Fiindcă îi ghicise gîndul, Lelia se apropie de el, îi luă capul în palme şi-l privi lung, prelung, în ochii verzui, limpezi.

— Deci — continuă prozaic agronomul — ne-am înţeles ! Mîine spre seară. Te rog anunţă-l numai pe tatăl tău. Şi spune-i să facă rost din fundul pămîntului de Onişor şi de nevastă-sa. Ce zici ?

Lelia nu mai zicea nimic. Era buimăcită. Se topi în sărutările lui, în fierbinţeala braţelor de orb ce scapă la lumină.

Fata îl anunţă numai pe tatăl său, după dorinţa lui Axente. Nu înţelesese de ce nu vrea să afle şi maică-sa. Poate de teamă să nu se-audă prea repede vorbele în sat ? Cine ştie ?! Lelia nu mai întrebă de ce. Preşedintele porni spre Ciurel, apoi mai departe, spre Tîrnăveni, să cheme naşii. Era doar împuternicit, şi în numele Borceştilor, de viitorul său ginere. „Hei, făcu Cireş, ce frumos o să ne mai sfădim de-acum încolo ! În familie, dacă-l avem şi pe agronom la îndemînă !" El nu ştia că, la ora aceea, Onişor se gîndise la toate în legătură cu unificarea gospodăriilor colective din raza comunei Ciurel şi la alegerea noului preşedinte. Dar pînă atunci mai erau încă luni şi săptămîni destule, iar mîine băteau la poarta lui Ion Cireş peţitorii.

Lelia începu unele pregătiri, dar pe ascuns, să nu bage de seamă maică-sa. De aceea îi păru Ioanei că fata ei rămase cam neliniştită în clipa cînd se grăbea la parastasul Silviei. „Săraca nana Silvie, dac-ar fi trăit să le vadă pe toate, ar fi murit a doua oară ! De bucurie..." se gîndea Lelia, sperînd că nu se înşeală, că de data asta nu mai poate fi vorba de nici o amăgire.

Borceştii, întorşi acasă, se aşezară la masă. Artimon, bătrînul, mai spuse încă o dată „Să-i fie ţărîna uşoară !" „Să-i fie ţărîna uşoară !" răspunseră toţi. Închinară apoi paharele de vinars şi începură să mănînce. Erau unsprezece oameni mari, cu Anuţă şi cu Veronica. Nu prea încăpeau la masă. Ca şi altădată, în împrejurări de-acestea,

bătrîna Mărie își luă blidul deoparte pe marginea sobei mari, de tuci. Mai mult se uita și asculta la cei de la masă decît înghițea. Anuță, nevasta lui Artimonuț, se rușina acum să-i dea țîță celui mic în fața atîtor bărbați. Se trase cu scaunul mai într-un colț.

— Hai, tu, la masă, ce stai acolo ? se răsti la ea Artimonuț.

— Dă-mi pace, mă ! Și-aici te-apuci de mine ? replică Anuță cu obidă în glas, ca să-i înduioșeze pe ceilalți.

Lucreția își luase foarte în serios slujba de gospodină, ca s-o mai scutească pe bunică-sa de alergătură la o masă atît de pretențioasă. Mărie îi poruncea din cînd în cînd, de lîngă sobă :

— Mai taie pită, Lucrețio. Adună blidele și pune tierele pentru tocană. Așa.

Copleșiți încă de amintirea Silviei și de pomenirea morților dragi ai familiei, nici unul nu încerca să treacă deocamdată hotarul altor vorbe. După ce goliră sticla de vinars, săturîndu-se și de mîncare, trecură la tulburel. Ceasurile se topeau pe nesimțite, măcinate de cuvinte.

Într-un tîrziu, Axente se ridică de la masă, aproape să atingă tavanul. Văzînd iarăși peretele crăpat dinspre apus, se întoarse către Octavian și-i spuse :

— Acum nu, tată, dar la primăvară punem mînă de la mînă și-l reparăm. Cumpărăm ciment, să nu mai crape o sută de ani.

— Și cine să șadă o sută de ani aici ? întrebă Octavian.

— Păi, Veanu și cu... și cu mine, spuse clar Axente, după ce ezitase o clipă. Noi rămînem acasă...

Octavian tresări.

— Să rămîneți, măi, să nu vă duceți toți de-acasă ! se grăbi bucuros Artimon. Altădată am fost prea mulți, și-acuma am rămas numa noi, bătrînii...

— Rămîneți, fraților, adăugă și Artimonuț. Haideți acasă, că ne trebuie tehnică și oameni pricepuți la gospodărie...

— Taci, măi, cu tehnica ta ! intră și Mărie în vorbă, pe neașteptate. Mie mi-i drag de voi și de copiii voștri. De-aia să viniți acasă, nu pintru tehnica ta.

Veronica tăcea, îi asculta, înghițindu-și lacrimile. Era și-acum îmbrobodită a doliu și-a supărare.

— Cum vreți! continuă într-un tîrziu Octavian. Eu am făcut casa asta o dată și s-o crepat singură. Acum, tocmiți-o voi... îi casa voastră... rupse el fraza, cu greu, în două.

— Ba de astăzi, tată, ai zidit-o a doua oară! zise Petre.

Cuvintele lui plutiră în golul secundelor prin aerul încălzit de răsuflările lor.

Veronica începu să plîngă de-a binelea.

Bătrîna se luă și ea după fată.

Paharele de vin se ciocneau scurt. Pentru împăcarea definitivă, pentru prietenia cu oamenii, hoțul de bătrîn, pămîntul, le trimisese o toamnă cu vin mult, plin de arome aspre. Vin de pe Tîrnave, dulce, dar mai ales sec și dur, bărbătesc, ca dealurile din care-și trage puterea. În brațele lui nu cazi ușor, dar și cînd ți-apleci fruntea, n-o mai poți ridica singur de pe masă.

Noroc că Borceștii nu se închinau băuturii cu una, cu două. Dealtfel, tulburelul nu se simțea încă în toate puterile lui. Oamenii îl zoreau totuși, îl puneau la încercare, făcînd nunți și petreceri. Erau ultimele săptămîni din „dulcele Crăciunului", după care se întindea postul.

Satul suferea în toamna asta de-o bucurie care se limpezea firesc, ca tulburelul, lăsînd toată drojdia să se așeze la locul ei întunecat, de unde-o scot oamenii afară cu grijă, iarna, cînd crapă pietrele.

De-atîta petrecere și vin nou, Zăpadia parcă se balansa între dealuri, amețită.

Pe Borcești îi împingeau orele din spate. Se grăbeau toți spre rosturile lor. Hărnicia le pusese dintotdeauna sîngele în mișcare.

Octavian își repezi deodată sprîncenele groase în mijlocul frunții, apoi le lăsă să cadă brusc, unindu-le la rădăcina nasului, cînd Axente îi spuse :

— Tată, am și eu o rugăminte la dumneata.

— Ce rugăminte, mă ?

— Să mergem cu toții împreună, să cerem fata lui Cireș, pe Lelia. Vreau să mă însor cu ea, dar numai cu voia dumitale.

În casă se simți un oftat de ușurare.

— Numai cu voia dumitale.

Vorba aceasta îi plăcu lui Octavian. Nu era încă prea sigur dacă e spusă cu toată convingerea, din inimă, dar se simţi bine auzind-o. Îi cînta în urechi : „Numai cu voia dumitale..."

— Că, mă Sănteo, tu eşti om învăţat... începu Octavian.

„Hait, că nu-i de acord ! se fîstîci o clipă agronomul. Mă fac de rîs."

„Ia să te-auzim, tată !", aşteptau curioşi, dar calmi, nefiind în cauză, Petre, Artimonuţ, Ion, Lucreţia şi Octavian cel mic.

Bătrînii n-apucară să intre şi ei în vorbă, cum se pregăteau, că Octavian îşi dădu drumul :

— Că, mă, eşti om învăţat şi faci ce vrei cu viaţa ta. Noi am făcut numa cum s-o putut. Dacă-ţi place fata, ia-o, nu te opresc ! Numa...

— Îmi place ! se grăbi să confirme Axente, ca nu cumva tatăl său să se răzgîndească. Vii s-o cerem ?

— Că, mă, s-auzim ce zic şi ceilalţi fraţi, că nu eşti, numa tu al meu...

— S-o cerem ! exclamă, primul, Petre, cu faţa luminată de o bucurie copilărească. Era obosit şi ameţit de multele pahare.

— S-o cerem ! se auziră încă patru voci, ale celorlalţi fraţi.

Lucreţia ţipa mai tare decît toţi. O supăra doar faptul că prietena ei nu-i spusese nimic, nu-şi trădase secretul.

— Aduceţi-o aici, că-i om frumos ! îi îndemnă şi Artimon.

— Doamne, ţîpă-i în rai ! se auzi glasul Măriei.

— Taci, tu proasto, cu raiul tău ! se răsti îndată bătrînul.

— Să fie într-un ceas cu noroc, murmură şi Veronica, luminîndu-şi faţa cu un zîmbet tremurător.

Anuţă, după ce-şi spuse în gînd : „Acuma, gata, de dăscăliţa asta n-o să mai încap în casa lor!", se grăbi, cu mîna aşezată drăgăstos pe umărul bărbatului, să se facă totuşi auzită :

— Să v-aveţi bine şi cu drag, Axente, ca noi !

Artimonuţ îi luă mîna de pe umăr şi i-o îndepărtă în-

cet, să nu se observe. Nu putea suporta mîngîieri în fața celorlalți din familie, mai ales că el surprinsese, fără multă greutate, sunetul dogit din urarea nevesti-si.

În acest timp, tocmai crăpa ușa casei Ricu. Dădu binețe și, ca și cum le-ar fi ascultat toate vorbele, începu fără ocoluri :

— Frate Axente, dacă ai ceva de gînd cu însurătoarea, ia-mă vornic ! Mi-ai și făgăduit...

— Cînd ți-am făgăduit ?

— Ieri dimineață.

— Așa-i, am uitat. Ai căzut la pont, cum mi-ai spus și tu mie. Măi Ricule, dar cunoști bine rînduiala, nu ne faci de rîs ?

— O știe, dă-l în cătran, răspunse Artimon în locul cocoșatului. O știe, că numa de socoteli de-astea se ține. Ca ceterașii...

— Lăsați pe mine, că de-aia am capul mare ! se lăudă Ricu.

El trecuse, ca din întîmplare, pe la casa lui Cireș și observă acolo toată mișcarea. Sosise și Onișor cu nevasta.

Ricu, bucuros că-l primiseră vornic, le spuse :

— Peste un ceas sînt înapoi. Mă duc să mă pregătesc, am de aranjat o treabă...

— Bine, conveni Axente, pîn-atunci se mai înserează. Dar să nu-ntîrzii prea mult !

— Nici o grijă ! îl asigură Ricu, ieșind în fugă.

Se grăbea s-aducă de la moară cele două feldere de făină, nemăcinate sîmbătă, cum îi promisese morarul. Mamă-sa, Nina, după ce se întoarseră de la biserică, se porni cu gura pe el.

— Acum mîncă răbdări fripte, prăpăditule, că n-ai adus făina ! Numa de prostii și de rîsul satului ești bun. Mai bine muream cînd te-am făcut decît s-ajung să te văd așa !

— Las', că tot ajung eu odată cineva, mamă, și-apoi să vezi că numa cozonaci mîncăm ! Cozonaci cu nucă !

Femeia îl blestema, amărîtă, și ca să scape de gura ei, Ricu dădu o fugă chiar la prînz, s-aducă făina.

— Hai pe la cinci dup-amiaz, Ricule, c-atunci te-ajunge rîndu, îi spuse Ionel, morarul.

Ricu porni a doua oară.

Borceştii îl aşteptară un ceas, dar el nu se arătă. Neliniştiţi, îl trimiseră pe Veanu după el. Nina îi răspunse băiatului că trebuie să vină, e plecat la moară.

Mai trecu o jumătate de ceas, şi Ricu — nicăieri.

— O, arză-te focu, Ricule, se supără Artimon, cine ştie pe unde te-ai mai încurcat ?! N-o fi dat de alt ospăţ, măi copii ?

— Te pomeneşti, făcu bătrîna.

Octavian tăcea.

— Lăsaţi-l, că vine el, zise Petre. Haideţi să mergem, că-i ţin eu locul la început...

Năvălise deodată în el pofta, ca în copilărie şi adolescenţă, de strigături şi chiote, de nunţi şi de petreceri.

Porniră.

Zăpădenii se retrăseseră prin case şi curţi, să-şi vadă de vite, de orătănii, de cină. Se topiseră pe nesimţite serile lungi, tîrzii, de vară plină. Acum, cu toată vremea frumoasă, seara grăbită adumbrea a răcoare şi brumă.

— Chemaţi-l, mă, şi pe unchiu-tău Ion, învăţătorul, se adresă Octavian lui Axente. Acesta era semnul suprem că-şi părăsise toate îndîrjirile.

Ajunseră repede, cu tot alaiul, Ion Cireş şedea numai cu zece case mai sus de Borceşti.

Bătură la uşă. Intrară în casă. Octavian fusese împins în frunte. După el — Artimon şi Mărie. Pe urmă Axente, că el era mire, Petre, Artimonuţ şi toţi ceilalţi.

— Primiţi oaspeţi ? întrebă Octavian după ce-şi roti ochii prin încăpere şi preţui toată adunarea. „Că, mă v-aţi înţeles voi dinainte, hameşilor ! Pe mine m-aţi chemat la lucru gata..."

— Primim, dacă vin cu inima deschisă ! răspunse Cireş.

— Şedeţi, oameni buni ! adăugă Onişor.

Petre, uşor ameţit cum era, nu mai aşteptă mult. Îl ustura limba de-atîta tăcere. Porni.

— Cinstite gazde...

— Măi, inginerule, îl întrerupse de la bun început Ion Mureşan, venit şi el cu nevasta, de cînd ai ajuns să ţii

locul lui Ricu ? Unde-i blestematul ? Iarăşi îşi bate joc de cineva ?

— Lăsaţi-l, că vine. S-o dus la moară, după făină nula, să facem plăcinte, îi linişti Artimon.

— Cinstite gazde, continuă Petre, noi sîntem vînători vestiţi, din altă împărăţie porniţi...

— Tocmai din Dobrogea, îl întrerupse Onişor.

— Am pornit după soare pe urmele unei căprioare — continuă vornicul — dar ea s-a ascuns aici la voi, aşa că, faceţi bine şi ne-o daţi înapoi, că dacă nu vreţi cu mila, v-o luăm cu sila, că noi sîntem ca brazii din munte şi-avem un june crăişor în frunte...

— Agronom, nu crăişor ! zise învăţătorul.

— Crăişor ori agronom, bine că-i un munte de om ! improviză Petre. Să ne daţi căprioara, acuma să ne-o daţi, dacă vreţi sănătoşi să scăpaţi !

Făcu doi paşi spre Cireş, aprins, gata de harţă. Îşi juca bine rolul. „O, bată-te norocu, ni la el, om învăţat şi vestit, cum le zice ca un ţăran ! se fălea bătrîna Mărie cu nepotul său cel mai mare.

Cireş ieşi în întîmpinarea lui Petre. Avea şi el talent de-a improviza poveşti şi versuri, era dibaci — nu de azi, de ieri — în treburile vorniciei !

— Pe tine nu ştiu cum te cheamă, nu te putem lua în seamă, că eşti jumătate iepure, jumătate om, să vie crăişorul-agronom, el să ne roage, el să ne ceară dacă vrea să aibă căprioară...

„Auzi, jumătate iepure, jumătate om ! Dar ce sînt eu, Ricu, tete Ioane ?“ se întrebă Petre, incitat de cuvintele lui Cireş.

Cei din jur rîdeau cu atenţia încordată. Le plăcea povestea.

Onişor, aplecat spre urechea nevestei, furată de tot ce se întîmpla, îi şopti :

— Vezi, dragă, toţi oamenii ăştia sînt neamurile mele. Acum poate mă vei înţelege şi tu mai bine de ce ţin atît de mult la familia lor !

— Lasă-mă, nu-mi mai spune tu mie lozinci frumoase, că le ştiu şi eu ! răspunse nevasta, ca să-l necăjească.

Dar el nu luă în seamă gluma, continuînd numai pentru sine : „Acum unsprezece ani să mă fi văzut tu printre

țărani, nu astăzi! Ce deosebire, mamă-mamă, între chelfăneala ce-am primit-o atunci, și petrecerea asta de-acum! Adevărat, nu-i în fiecare zi nuntă!"

În timp ce Petre sta gata să scoată sabia imaginară și să-l hărtănească pe încăpățînatul său de adversar, care dovedi că are limbă ascuțită, bătrîna Mărie își spuse: „Ia mai duceți-vă voi în lupare cu comediile astea! Mai bine să strig eu una după obiceiul nostru, ca atunci cînd se duc pețitorii după mireasă!" Nici nu gîndi bine, și începu, cu mîna ridicată în dreptul frunții și clătinată ca un steag de nuntă:

Ieși, Ioană, pînă-n prag,
Că v-aducem un om drag.
Și-am pornit pe drum de-aramă
Și de frumoși n-am dat vamă.
Am trecut pe pod de-argint
Și de frumoși n-am plătit!

După fiecare șir de vorbe, în timp ce-și legăna mîna dreaptă, chiuia un „Hăi-Hăi" ca să-și poată aminti vorbele următoare. De mulți ani nu mai strigase pe la ospețe bătrîna. Se luase cu supărările și cu necazul, n-avea timp de nunți.

Ioana, mama miresei, nu putea rămîne mai prejos. Nici împrejurarea de față, nici vechiul tipic al obiceiurilor de nuntă nu i-ar fi îngăduit așa ceva. De aceea, ieși în fața Măriei și, imitîndu-i gesturile, rosti tărăgănat, melodios, cu vocea ei de clarinet, urări ca în această călătorie binele cu ei să fie, și drumul pe care-au pornit să le fie împodobit pe margini cu busuioc, și la mijloc cu noroc!

Bărbații ascultau acum și ei cu atenție. Din cînd în cînd, bătrînul Artimon mormăia:

— Auzi, mă, bată-le supărarea de terferițe, cum le mai știu zice!

Petre aștepta înciudat. Femeile îi luară deocamdată posibilitatea să răspundă lui Cireș. De aceea, părea și mai pornit contra femeilor. Se grăbi să ticluiască în cap o strigătură care să le usture. Dar i-o luă înainte Lucreția. Învățase și ea strigături de la bunică-sa, le cunoștea rostul

și potriveala. Avea chiar un caiet cu folclor de acest gen, cules de la bătrînele satului. Trecu lîngă Lelia, a cărei emoție se revărsă parcă și asupra ei, o luă de mînă și-o scoase în mijlocul camerei, obligîndu-i pe Petre și pe Cireș, să se ferească. Cu privirile spre fratele ei, Lucreția începu să strige lui Axente să fie mîndru că și-a ales ce i-a fost gîndul și să fie bucuros, că a luat ce-a fost frumos.

„Asta-i bună ! își spuse Petre. De gura lor, își poate aștepta Axente mireasa o sută de ani. Și noi n-o să gustăm vinul toată noaptea ! Stați că vă zic eu una, să mă țineți minte !" Și-și dezlegă din nou limba înspicată, de parcă era Ricu în carne și oase :

Doamne apără și feri
Să n-ajungi între muieri,
Că dacă te-apucă-n brață
Nu mai scapi pîn-dimineață !

Cuvintele lui Petre-Ricu avură darul nu numai să-i facă pe bărbați să rîdă cu poftă — femeile se uitau la ei ponciș ! — dar îi aduseră pe toți cu picioarele pe pămînt.

Axente, fără să mai aștepte încuviințarea formală, își luă mireasa de mînă, îi așeză verigheta în deget și o sărută pe buze.

— Încă o dată ! porunci Petre-Ricu în calitatea sa de vornic, staroste cu puteri depline asupra adunării.

Axente mai sărută o dată mireasa. Dar Lelia părea acum tristă. Sau era numai fericită ? Sentimentele acestea ajunseseră atît de apropiate, încît începeau să se confunde în sufletul ei. „Vezi — își zicea — toate tainele noastre au ajuns un biet spectacol. Dacă mai era și Ricu aici semăna totul cu un program de brigadă artistică !"

Se așezară cu toții pe scaune, pe lavițele vechi și lungi, cu spătar înalt. Pe mese, răsăriră ca din pămînt tăvi și farfurii cu plăcinte și scoverzi, sticle cu vinars de prune, căni cu vin nou, pahare de toate mărimile.

Apăru și Gligor, vințelerul, cu claneta lui și cu un fluier mare, înnegrit de ani, împlîntat după șerparul lat, ca un pistol haiducesc. Omul mesteca în gură, ca și altădată, cuvinte mai la îndemînă „la ospăț ca la ospăț".

Vornicul trecu mai departe :

— Cinstită adunare ! Pe căprioară, cum-necum, am pus mîna acum ; avem de beut și de mîncare, dar și-o mare supărare ; un necaz buclucaș : n-avem nănaș !

— Numai să nu-l propui pe Ricu, îl apostrofă din nou Ion Mureșan pe nepotu-său.

— Chiar, măi, ce dracu face ăla de nu mai vine ? Cine ziceți că mai are astăzi ospăț ? întrebă Cireș, neliniștit.

— Avem nași, cum să n-avem, Petre ? interveni mirele, ca să abată atenția de la absența lui Ricu. Avem nași pe familia Onișor.

— Să trăiască !

— Să trăiască ! se auziră mesenii.

— Măi, dar ați aranjat-o ca la carte cu nășia asta ! spuse învățătorul. Frumos, n-am ce zice !

Paharele se goleau și se umpleau pe nesimțite.

— Numa să n-amestecați vinarsul cu mustu ! îi făcu atenți bătrînul Artimon, ca om încercat. Podiți pe jos cu vinars și mîncare, ca să aibă bază bună tulburelu !

Octavian era așezat la loc de frunte, între Axente și Onișor.

După ce închinară pentru miri, pentru socri, Ion, studentul, bătu c-o furculiță în cana de vin, să se facă liniște. Apropiindu-se cu paharul plin de Octavian, spuse tare, pentru urechile întregii adunări :

— Tată, propun să bem paharul ăsta în sănătatea nașilor.

Octavian ciocni neîntîrziat cu Onișor și cu nevastă-sa, dădu paharul peste cap, cu sete. Vinarsul tare îi tăie răsuflarea. Se șterse cu mîneca la gură. „Că, mă, dacă m-am împăcat cu voi, m-am împăcat cu toată lumea."

Ion Cireș făcea mereu drumul pînă în pivniță și înapoi ajutat de celălalt Ion, studentul, căruia îi plăcea să lege tot felul de vorbe cu președintele. După ce mai așeză un nou rînd de căni pe masă, Cireș începu s-o imite pe Mărie și strigă, chiuind în fața nașilor :

„Vai, ce nună ca o lună..."

Dar nu continuă laudele și la adresa nunului, după tipic. Se răzgîndi, spunîndu-și : „Îmi pare rău de dumneata, Onișorule, dar n-am ce-ți face. Aici îi ospăț, nu ședință de lucru." Și începu o strigătură mai puțin măguli-

toare pentru „nunu care trage cu ochiu la cele de lîngă foc, și la nuna nu, deloc“.

Nevasta lui Onișor îl amenința cu degetul pe Cireș și rîdea cu poftă. Onișor rîdea și el.

— Măi, tete Ioane, nu umbla cu intrigi ! strigă învățătorul.

— Nu umblu cu nimic, dascăle, eu spun numai adevărul gol-goluț. Auzi-o și pe-a dumitale :

Cîtu-i domnu de bătrîn,
Tot ar mușca măr din sîn.

În timp ce lumea se topea în hohote, nevasta învățătorului, cu mult mai tînără decît el, nu știa unde să se-ascundă de rușine.

— O, trăsni-te-ar, Cireșule, că tu n-ai nici o rușine și nici o frică ! îl certă bătrîna Mărie. Nu ți-i oarecum de mireasă, mă, că doar ești tatăl ei, stropși-te-ar, de spui aici vorbe de-astea ? !

— Vorbele astea par mășcări numa oamenilor bătrîni, nană Mărie ! Pentru ăștia tineri îs mai frumoase ca stelele !

— No, auzi la el, se supără de-a binelea bătrîna, stai tu, blăstămatule, că-ți strig eu una, să mă pomenești cît trăiești !

Dar după ce începu, se opri îndată, fiindcă uitase strigătura.

Artimon, satisfăcut, îi spuse Măriei :

— Așa-ți trăbuie, cap prost, hodoroagă bătrînă, dacă-ți pui mintea cu el !

Mesenii rîdeau și nu prea.

Gligor simți pericolul. Se grăbi să ude mușticul clarinetului și să înceapă un cîntec.

Ricu, pornind de-acasă, își alcătuia în gînd textul orațiilor pe care voia să le spună, ca vornic, la logodna celor doi prieteni ai săi. Absorbit de această preocupare, uită cu totul și de Nicodim, și de paza sa personală, de Dodu. Mergea spre moară fluierînd, inundat de bucurie ca de-o apă grea, toropitoare, de parcă el urma să se logodească.

Nicodim, în schimb, nu-l uitase pe Ricu. Încă din vară, după coborîrea rușinoasă de pe Gurgui, îi luă amănunțit urmele. Noapte de noapte, cînd nebunul nu mai putea să doarmă și sta cu ochii deschiși, îi apărea Ricu printre vedeniile sale, dezbrăcat în pielea goală, ca la botezul din Tîrnavă. „Atunci trebuia să te înec, anticristule! gemea predicatorul, părăsit de toți pocăiții săi, afară de Gornilă. Atunci trebuia să te înec, cînd eram în cămașă albă de înger. Îți dam un pumn în piept și te înecai singur!“ Altă dată, în imaginația surescitată a predicatorului, Ricu se preschimba în tufă de soc înflorită și prindea să umble, înconjurînd curtea spăimoasă a lui Nicodim. După el se luau toate tufele celelalte de soc și de lițion, se încolonau salcîmii, ca într-un alai împărătesc. Pe urmele cocoșatului se tîrau și cîntece neînțelese. Din cînd în cînd, Ricu oprea întreaga procesiune, poruncind tuturor să tacă. Se apropia de patul lui Nicodim, strigîndu-i tare în față, să se-audă peste mări și țări:

— „Nu mai ești împărat! Nu mai ești împărat! Nu mai ești împărat! Ciudă! Ciudă! Ciudă, bagă-n budă!“

Nicodim se trezea cu fruntea rece, îmbrobonată, tremurînd din tot trupul său de uriaș. Amestecul împăratului printre acele ultime cuvinte, cu care-l împroșcau cîndva copiii, de ciudă, îl durea și-l întărîta pe Nicodim cel mai mult. Se ridica orbit și da să pornească spre casa lui Ricu. Dar între timp se făcea ziuă, și Nicodim își aducea aminte că dușmanul lui de moarte nici nu era acasă la ora aceea, sta încă de pază la gospodărie. Și-acolo nu-i plăcea, nu îndrăznea să meargă.

Mai tîrziu, cînd se dezmetici din această năuceală, începu să-l cheme iar pe Gornilă pentru tăierea viteilor. Se trezise toamna fără nimic în hambar. „Frații“ se spălară pe mîini, nici nu mai voiau s-audă de „casa Domnului“. Îi rămîneau doar viteii, unu sau doi pe lună, afacere sigură, aduși acum tocmai din Ocnișoara, mai mult în spate decît pe jos. Dar „anticristul“ de Ricu îi dibui și-aceste cărări ascunse.

De aceea, Nicodim se simți într-al nouălea cer cînd îl văzu duminică la prînz pe Ricu trecînd singur pe la poarta lui Mula. „Ajută-mă, Tată, să-l prind și pune îngerii să-i sune trîmbița de pe urmă!“ Privirile nebunului deveniră

scormonitoare, gata să ucidă. „La moară, acolo-i ies înainte şi-l înec !“ Din cîţiva paşi, ajunse în fundul grădinii, coborî în pîrîul umbros şi adînc, ţinu firul apei pînă la irugă, de-acolo traversă bercul, pe furiş, pînă la podeţul de la coada morii, unde se pitulă după sălcii. Ricu nu zăbovi prea mult înăuntru şi ieşi însoţit de morar, care-i spunea repetînd :

— Hai mai tîrziu, Ricule ! Hai mai tîrziu !

„Aşa. E mai bine atunci ! mormăi Nicodim bucuros. Seara nu se mai vede nimic...“

Se trase apoi în desişul sălciilor, urmărind cu aceleaşi priviri neiertătoare paşii tîrşiţi ai cocoşatului, care se întorceau gîfîind la deal. „Ajută-mă, Tată, să-l mîntui. Numai din pricina lui că era pătat şi cu inimă de cîne, n-ai pogorît, preabunule, în muntele nădejdilor noastre. Altfel, eram acum în împărăţia de-o mie de ani. Numai din pricina lui, gîbul şi anticristul ! Ajută-mă să-l înec, chiar aici, pe locul botezului...“

Ochii tulburi ai lui Nicodim se ridicau spre cer. De-acolo răzbăteau, cînd şi cînd, strigătele gîştelor-sălbatice, pornite în migraţie spre alte ţări. Peste măcăitul răzleţ se revărsau bolboroselile apei, la bulboane, şi clocotul turbinei de la moară, mormăind ameninţător „mor, mor, mor...“ Ciulindu-şi urechile, Nicodim asculta plîngerea morii ca pe-un glas omenesc : „Mor, mor, mor...“ „Cine să moară ? Anticristul, cocoşatul“, se măcina lăuntric glasul nebunului. Ceasurile trecură astfel pe lîngă fruntea încinsă a lui Nicodim ca apa de irugă, acum răcorind-o, acum înfierbîntînd-o şi mai tare.

O dată cu seara, se arătă şi Ricu. Venea fluierînd, fără să bănuiască primejdia. Cîinele Tigru să luă după el. De data asta, Ricu îl iertă, nu-i dădu cu piciorul în burtă. „Treacă de la mine ! La moară te las, să-mi ţii de urît. Dar la Cireş, la logodnă, să nu te prind, că te ia dracu ! Auzi, mă ? Tu, hămesitule, eşti în stare să le mînci ălora toate scoverzile. Aşa-i ? Nu zici nimic, tîlharule ? Îţi spun de-acum, să nu te ţii pe seară după mine, c-o păţeşti !“

Cîinele mergea cu coada colac, bănuitor, nu cumva să se trezească izbit în coaste cu bocancul. Dar Ricu, după poruncile date, nu-i mai acorda nici o importanţă. În cap i se vălătuceau, încontinuu, glume şi strigături pe care le

pregătea pentru rolul său de vornic, la logodna Leliei și-a lui Axente. Tropoteau pe scăfîrlia lui, încinsă încă de-acum, pașii greoi, descleștați în joc, ai Borceștilor.

Coborî peretele prăbușit al dealului și trecu podețul spre moară.

Nicodim, recunoscîndu-i pașii, se grăbi și ajunse la timp după trunchiul găunos al salciei negre pe sub care trecea cărarea. Pîndi hoțește, cu răsuflarea tăiată, și îi sări drept în față.

— Anticristule, ești al meu! Gata! Nu mai scapi!

Pînă să strige Ricu „Ajutor, săriți, nebunul!“, acesta îl luă în brațele lui mari, încrîncenate, ca pe o jucărie. Se prăbuși cu el în apă, lîngă jîrlip, unde bătea în cădere curentul furios și clocotea în spume albe. Ricu, încă din aer, zărindu-și fulgerător moartea în față, se încleștă de gîtul lui Nicodim cu amîndouă mîinile. „Dacă mor eu, mori și tu! Al dracu', nebunule, cum m-ai putut prinde chiar acum, cînd...“ sunau gîndurile în peștera din capul lui Ricu. „...acum cînd trebuia să mă duc și eu la logodnă...“ continuau straniu cuvintele nerostite, de parcă toată viața n-ar fi așteptat Ricu decît ceasul în care să dea de-o asemenea logodnă. Obsesia dispăru însă într-o clipă, alungată de spaimă, de zvîrcolirile apei, de prezența cîinelui. Tigru, la început, crezuse că totul nu e decît un joc al oamenilor. Sta nedumerit și da din coadă. Cînd cei doi se zbăteau prin apă, Tigru se aruncă alături de ei. Mîrîia, scheuna ca un om prins de vîrtejul aceluiași joc, bătea apa cu labele caraghios, copilărește.

Mușchii istoviți ai lui Ricu, înviorați de apropierea cîinelui, se făcură de oțel și strîngeau ca o menghină gîtul lui Nicodim. „Dacă mor eu, mori și tu!“ „Anticristule, ești al meu!“ scînteia mut amenințarea celuilalt. Cînd căzură mai adînc, nebunul încercă să se desprindă din strînsoarea brațelor lui Ricu. Dar era prea tîrziu. Trupul greoi al nebunului, alcătuit din ciolane mari, îl afundă pe cocoșat sub val, apăsător, ca într-un sicriu de plumb. Și cocoașa, în loc să-i scoată la suprafață, îi trăgea parcă mai adînc, în vîrtejul amenințător. Cîinele, lovit de cîteva ori de picioarele lungi, zvîcnite, ale lui Nicodim, înghiți apă și se retrase speriat în vad. Buimăcit, începu să urle. Dar urletele lui se înecau, ca niște sughițuri, în vuietul stăruitor, monoton, al turbinei.

Cei doi înălţară de cîteva ori capetele deasupra spumelor murdare, clătinîndu-se ameţiţi printre clăbucii mari. Nicodim înota disperat, fără spor, alungat parcă de malul abrupt, cu braţe negre de sălcii bătrîne. În răgazul ritmic pe care-i-l da ieşirea la aer, Ricu trăia din nou printr-un singur gînd : „Dacă mor eu, mori şi tu ! Al dracu', nebunule, cum m-ai putut prinde chiar acum, cînd ?..."

Acasă la Ion Cireş, lumea petrecea îngrijorată. Aproape fiecare se întreba : „De ce dracu nu mai vine Ricu ? Ce-o fi cu el ? Onişor, ghicind această nelinişte, îl rugă pe Ion, studentul, să-l caute şi să-l aducă pe vornic legat fedeleş. Lipseau glumele lui, care să-i înveselească, fărîmiţînd liniştea aceea gravă ce se cuibărise, cu sete, în inimile atîta vreme răscolite ale nuntaşilor. „Cum mai pot fi şi oamenii ! se gîndi Onişor. Cînd trag toată viaţa la necazuri şi la zbucium, îşi ţin capul sus, cu sentimentul că trăiesc din plin, că toţi au un rost şi-o menire pe lume. Îndată ce trec hopul, parcă s-ar prăbuşi o clipă în gol, nu ştiu ce să facă şi ce s-aleagă din linişte. Cred c-aşa sînt acum şi Borceştii. Uite cum îi leagă liniştea, ca pe nişte cai nărăvaşi la aceeaşi căruţă. Azi e greu însă de mers cu ei, dar de mîine-ncolo, zboară ca vîntul. Oameni frumoşi, bine că s-au urnit..."

Tatăl miresei, glumeţ din fire, îl luă pe după cap pe locţiitorul vornicului, pe inginer, şi-i spuse :

— Hai, Petre, pînă cînd vine Ricu, să dăm un program împreună. Ne mîncăm, aşa în vorbe şi strigături, cum făceau mai demult pe la ospeţe nana Oană şi cu Pipernicita lui Porcu. Trebuie să le mai ştii tu, nu le-ai uitat. Ce zici ?

— Nu, cum să le uit, tete Ioane ?! sări, bucuros de propunere, inginerul.

— Să v-auzim, să v-auzim ! izbucniră ceilalţi, mişcîndu-se pe scaune sau sculîndu-se în picioare.

— Să v-auzim !

Cei doi se retraseră în camera de-alături, să-şi amintească împreună strigăturile, să-şi împartă rolurile şi să le repete. În răstimpul cînd Gligor mai lăsa claneta să se odihnească, se auzeau glasurile celor doi prin uşa cu geam de sticlă, izbind cu bolovanii cuvintelor repezite.

— Doamne, se căină Ioana, ajunsă lîngă miri, lîngă naşi şi cuscri, că pe bărbatu-meu ăsta l-aţi pus preşedinte

la colectivă, și el îi în mintea lui Ricu! Numa-ngheţi ce-i trăsnește prin cap! Din tinereţe o fost așa, de cînd s-o întors de pe frunt. Nu ne-o făcut el de minunea lumii cu adunarea aia din Blaj? Noroc c-or mai uitat oamenii, nu-l mai batjocoresc toată ziua, ca altădată, „Mă Neutrule". Acuma au alte treburi. Cei de sama noastră încep să se cam gate. Vă facem loc vouă, ăştia mai tineri...

— No, brava, Ioană, că te-ai trezit și tu bătrînă! rîse de ea Artimon. Mai uită-te la bărbatu-tău, la Cireș, că-i pricolici, nu alta!

În vorbele bătrînului Artimon, intrară din nou în cameră Cireș și cu Petre, îmbrăcaţi în rochii, ca muierile. Cămășile însă și le păstraseră. Numai pe cap se îmbrobodiseră cu năframi negre, de mătase, năframi bătrînești, rămase prin ladă cine știe de cînd.

Deși cam greu, cu năduf, Cireș acceptă rolul ce i se cădea lui Ricu, rolul Pipernicitei.

Oana fusese o femeie săracă, lipită pămîntului. Nevastă de biriș, simbriaşă la curtea baronului. Dar frumoasă, jucăușă, neîntrecută în strigături, la toate ospeţele. Nu se lăsa călcată pe bătături, nici moartă. Mai ales cînd se apropia de ea vreo găzdoaie. Așa începu și povestea dintre ea și Pipernicita lui Porcu. Acestuia, lui Traian, satul îi dădu porecla „Porcu" numai după ce se însură cu Pipernicita. Era fată bogată, nu glumă. Dar urîtă și nespălată ca o pupăză. Altfel, deşteaptă și rea de gură, pricepută și ea la strigături. Mergea la toate ospeţele, mai mult ca să-și păzească bărbatul, să-l ţină de scurt, decît să petreacă împreună. La o nuntă oarecare, Traian o învîrti pe sub mînă de cîteva ori pe Oana, nevastă tînără și frumoasă. Pipernicita se îndesă printre oameni, sări de la locul ei, de după masă — nici dracu n-o juca — și-o împinse pe Oana deoparte, strigîndu-i în gura mare:

Fugi dracului, sărăcie,
N-o să-mi ţii tu calea mie!

Cu aceeași strigătură începu acum Cireș, adus în scenă de Onișor, care preluă toată dregătoria vornicului, în calitatea sa de naș:

— Poftiţi, oaspeţi nepoftiţi!

În larma şi hazul stîrnite de apariţia celor doi bărbaţi travestiţi în femei certăreţe, primele cuvinte, oricît de tare le-ar fi zbierat Cireş, umflîndu-şi pieptul, tot ieşiră ameţite, împleticite, neînţelese. Fu nevoit să le repete. Nici nu le termină bine, şi Petre se făcu foc şi pară, se burzului şi sări cu gura pe Pipernicită, spunîndu-i că deşi mîncă pîine frămîntată cu lapte, i s-a suit fundu-n spate.

— Aşa, Oană ! Bine i-ai zis-o, scorbura dracului ! sări bătrînul Artimon, bucuros ca-n tinereţe.

— Dă-i, n-o lăsa ! i se alătură Ion Mureşan, căruia nu-i trecuse usturimea strigăturii lui Cireş. Şu pe ea, Pipernicita !

Cireş-Pipernicita, aprins de băutură şi întărîtat de rol, primi ciocanele cuvintelor direct în cap. Îşi adună puterile, stătu o clipă să se dezmeticească şi apoi intră orbeşte :

Sărîntoacă, sărîntoacă,
Cum te-aş bate ca pe-o toacă !
Te-aş strînge ca racu-n cleşti,
Da n-ai unde să boleşti !
Că la tine pe păcel
Este-o piele de viţel,
Şi pe patul după uşă
Este o piele de căpuşă !

Petre, inginerul, îşi îmbrobodi năframa ca o fată şi trecu liniştit în mijlocul casei. Se aplecă buburuz, imitînd statura gheboşată a lui Cireş-Pipernicita. Îi întoarse strigătura calm, pe îndelete :

Nici cu gîndul n-am gîndit
Cine m-o batjocorit.
Rădăcina de scaieţi
O strîmbă şi-un gîrboveţ.
De te-ai vedea dinapoi
N-ai mai şedea-n sat cu noi.
Că să-ţi vezi pupul din spate
Ai lua-o-n altă parte !

După ce Petre-Oana şi Cireş-Pipernicita îşi mai aruncară cîteva replici de acestea, fiecare se simţea bătut peste faţă cu urzici.

— Acum, gata, leliţelor ! interveni cu hotărîre Onişor. Poruncă de la naş să se termine ! Dacă vă osteniţi prea tare astă-seară, ce-o să faceţi la nuntă ? Gata, am zis, Cireşule, dumneata nu-nţelegi ? Ei, drăcia dracului ! Văd că eşti în stare să verşi sînge, nu alta. Las-o în supărare pe Pipernicita, ieşi afară din pielea ei ! „Leliţelor, hărţăgoaselor — continuă pentru sine — nu mă duceţi voi de nas cu sfada voastră. Aici nu se sfădesc două muieri, ştiu eu bine, nu-mi umblaţi mie cu fofîrlica !"

Fără voia lor, fără să-i întrebe dacă le convine sau nu, satul dăduse buzna peste logodna Leliei şi a lui Axente.

Borceştii, în sfîrşit, se simţeau bine. Ardeau în picioare ca o pădure bătrînă. Flăcările inimii lor, mocnite atîta vreme, se căutau acum prin văzduh, se îmbrăţişau într-o pălălaie ciudată, uriaşă.

— Ce-o fi cu Ricu ăla de tot nu vine ? întrebă şi mai intrigat şi neliniştit Cireş.

— Te pomeneşti că s-o fi îmbătat cu Ion cu tot ! zise Artimonuţ. Ce-ar fi să mă duc eu să-i caut...

— Staţi aicea, măi, nu stricaţi petrecerea, că vin ei, îi opri bătrînul Artimon. Nu fug ei în alt sat, n-aveţi grijă !...

Cu toate că şi Ricu, şi Nicodim văzuseră, fiecare, o secundă, în ochii celuilalt, spaima morţii, încercările de-a scăpa unul de altul, descleştîndu-şi braţele, nu le izbutiră. Tendoanele nu mai ascultau nici o comandă, erau surde, muşcate de cîrcelul apei reci şi-al disperării neputincioase. Urletele cîinelui nu le mai auzeau. Inima li se urcase în gît. Urechile vîjîiau ca turbina nepăsătoare : „Mor, mor, mor !" Cînd Ricu încercă, într-un ultim efort, să-şi ridice baniţa capului deasupra apei, să mai înghită o gură de aer, Nicodim îl trase la adînc, izbindu-l de peretele betonat al digului. Atunci simţi, cutremurat, cum i se crapă cocoaşa şi cum năvăleşte apa în coşul pieptului, prin spărtură, sugrumîndu-i bătăile rare ale inimii. „...chiar acum, cînd..." Muri şi gîndul, o dată cu el.

Nicodim se înecă mai repede, supt de apa zvîrcolită, flămîndă de ciolanele lui grele. Nu mai avu nici timp să spună „...acum eşti al meu..."

Cînd se aprinse becul tremurător de deasupra turbinei, morarul, ieșit să curețe gratiile, auzi urletele icnite ale unui cîine străin. Privi dincolo de stăvilar și văzu jos, în curent, printre spumele clocotite, jocul unei cămăși umflate de apă. Curentul o sorbea adînc și apoi o scotea iar la suprafață. Puse mîna pe cangea cu care se scoteau de obicei buturugii aduși de năboirea apelor, să nu se înece turbina, și se apropie în grabă de dig. Ochii săi vedeau limpede, dar morarului nu-i venea să creadă că omul înecat e chiar Ricu, pe care-l aștepta să-și ducă făina acasă. Înspăimîntat, agăță cangea de cămașa umflată și dădu să tragă. Dar trupul cocoșatului atîrna mai greu ca o piatră de moară. Cînd se uită mai bine, omul băgă de seamă că de fapt sînt doi morți, nu unul. Îl recunoscu într-un tîrziu pe Nicodim, și atunci scăpă cangea din mînă. Chemă speriat pe cei din moară. Împreună, bărbații din Zăpadia și cei din alte sate porniră să-i caute, cercetînd cu grijă țărmul. Cineva azvîrli cu pietre în cîine. „Du-te dracului, javră, ce cauți aici ?" ! Tigru se văicărea mai tare, pe toate tonurile, fără să plece din vad. Apa furase morții și-i purta acum în voie. „Uite-i, mă !" strigă cineva. „Tulai, Doamne, parcă-s vii ! Poate se mai încorlesc unul pe altul și-acuma !" Dar cînd încercau să-i vadă și ceilalți, înecații se ascundeau parcă în ceața nămoloasă și lichidă, să-și continue lupta și după moarte. Tîrziu, nădușiți de spaimă și de efort, oamenii reușiră să-i pescuiască și să-i tragă la mal în vadul dinspre sat. Se făcuse noapte plină, și stelele pîndeau de sus, colțoase, ca niște jivine fosforescente.

Lelia și Axente, furișați printre trupurile clătinate ale petrecăreților, înșelînd și veghea lui Petre, devenit iarăși el însuși, vornicul și starostele cinstitei adunări, ieșiră cîteva clipe afară, în pridvor.

Lumina groasă, saturată de fumul și de aburii dinăuntru, atîrna în raza geamului ca un cearșaf ud, fluturat cu greu de vînt, după cum se mișcau oamenii din casă.

Era o noapte ireală, înaltă, de toamnă lungă.

Adia o boare, din depărtări, cu frăgezimi de stele brumate. Toate astrele se clătinau, fremătînd pe cer, ca miriadele firelor de grîu proaspăt răsărite. Se vălureau adînc,

unduiau în depărtările lor, tainic, domol, ca versurile Mioriței — „Pe-un picior de plai, Pe-o gură de rai" — ca toate linele-coline din Transilvania.

Lelia, scuturată de emoții și de frig, se lipi de Axente. Tăcu îndelung, ca și altădată, apoi întrebă :

— Auzi ?

— Ce s-aud ?

— Cocoarele...

Axente, strîngînd-o în brațe, uitîndu-se la ea uimit și fremătător, ca în prima lor seară de dragoste, răspunse liniștit :

— Eu n-aud nimic. Nu știu ce cocoare auzi tu.

Lelia asculta din nou atentă, încordată, dar nici un vuiet nu-i mai răspundea în ureche.

— Haide în casă, șopti ea înfrigurată. Cine știe ce-or crede despre noi ? !

— Creadă ce vor ! Doar acum sîntem și noi în familia noastră. Bine că și-or descărcat cu toții inima de poveștile și blestemățiile alea vechi ! Mi-o fost acru sufletul de ele...

— Nu te grăbi, o să le mai auzi încă destul ! N-ai cum să-ți astupi urechile !

— Taci ! o întrerupse Axente, tresărind.

— Ce-i ?

— N-auzi ?

— Ce s-aud ?

— Parcă strigă cineva...

Peste grădini, din vîrful Coastei, veneau într-adevăr frînturi de strigăte depărtate. Învîrtejirea lor peste sat, la ceasul acela, nu putea să prevestească decît o nenorocire sau o primejdie.

Cei doi se strînseră de mînă.

Strigătele se înmulțiră, zburau speriate ca liliecii, orbecăind și lovindu-se dintr-un perete de deal în alt perete de deal :

— Ricu... Nicodim...

— Te pomenești că... izbucni Lelia, cu vocea bănuitoare, sugrumată de spaimă.

N-apucă să-și termine gîndul, că peste liniștea încordată se rostogoliră distincte, gemînd, pietrele cuvintelor :

— L-o omorît pe Ricu... Nicodim... l-o înecat pe Ricu...
Lelia şi Axente se priviră mut, o singură secundă, şi înţeleseră totul. Cu mîinile încleştate, fără să-i mai anunţe şi pe cei din casă, ţîşniră de-a dreptul pe poartă, în răcoarea nopţii, alergînd spre mijlocul satului.

Bucureşti, 1959—1964
Atena, 1975

SFIRŞIT

Lei 11,50

Colecția
« Romanul de dragoste »
130

Ion Brad urmărește în primele capitole ale cărții sale, procesul de disoluție a unei familii care nu se întemeiază decît pe puterea banului și a interesului meschin, iar în a doua parte a romanului — calea de consolidare a familiei, înțeleasă ca o unitate armonioasă, bazată pe acea încredere reciprocă, pe acea dragoste născută din comuniunea de idealuri și simțăminte. Ideea unei antiteze apare destul de clar, chiar dacă autorul nu o exprimă direct pe parcursul cărții.
Romanul ne recomandă un prozator înzestrat, un iscusit mînuitor al dialogului, dotat deopotrivă pentru analiza psihologică minuțioasă și ampla frescă socială. Descoperirea familiei se înscrie între acele cărți care izbutesc să transmită, în pagini de artă autentică, întrebări și probleme specifice anilor noștri.

VALERIU RÂPEANU
Noi și cei dinaintea noastră — 1965

ULTIMELE APARIȚII:

122 George Meredith ■ Rhoda Fleming
123 Jan Kozák ■ Mariana
124 Gilbert Cesbron ■ O albină se zbate în fereastră
125 Gala Galaction ■ Roxana ● Doctorul Taifun
126 Füst Milán ■ Povestea nevestei mele
127 Alexandre Dumas ■ Gemenele
128 Emile Zola ■ Creație
129 A. De Lamartine ■ Raphaël ● Graziella